

ספר

זוכר הברית

על הלכות מילה, ופדיון הבן, ובר מצוה.

קובץ כולל הלכות מילה, פרטיה, ודקדוקיה, אומנותה, ורפואתה, ומנהגיה. משולחן ערוך וספרי שו"ת ופוסקים, ורופאים ומוהלים מומחים. וכן הלכות פדיון הבן, ובר מצוה, משו"ע ושו"ת ופוסקים. והתפילות, והברכות הראויות להן. וליקוטים ממדרשי חז"ל, ומספרים הקדושים. ובסופו קצת חידושי אנדה מכתבי אאזיק הגאון כו' מיה דוד רייטש זצ"ל בעל אהל דוד.

מסודר בסדר נכון בעוד זוכר הברית ית"ש.
מאת המלקט והמחבר.

אשר אנש"ל בלאאמרה מאיר ז"ל גרינוואלד

בעהמ"ם מטה אשר על שמ"ח. קיצור נחלת
שבעה, נר מצוה על עניני הנוכה.
שרב דקהי אונגוואר יצ"ו.

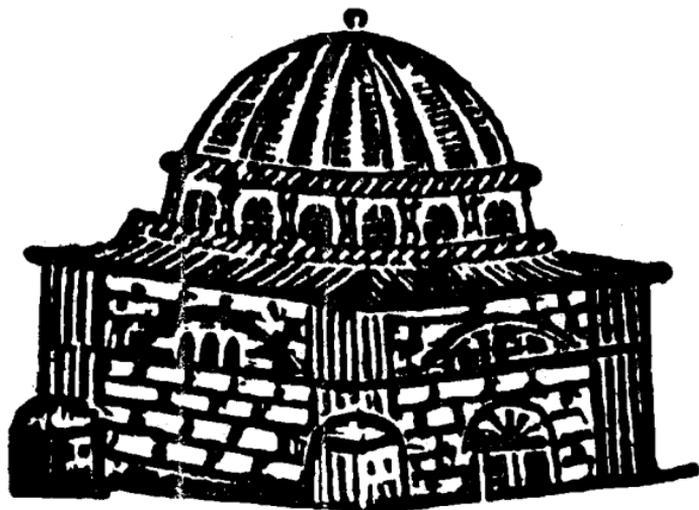
אוּוּהָאָרְאָד — אונגוואר תרצ"א לפ"ק.

ברפום ש' הגניד מו"ה משה שמחה געללים נ"י.

נעשה ונגמר עיי המסדרי האותיות העוסקים במלאכת הקודש באמונה:
הבי יעקב דוב בן מויה מנחם יוסף הכהן גרינבערגער מפה.
הבי משה בן מוהר משולם פייש דאוידאוויטש זל מאוהאראד 2.



רבי מאיר בעל הנס



אלקא דמאיר עננו

הסכמות הגאונים שליט"א.

בעז"ה

ב"ה

הרבני המופלג התריף
 ובקי בנן של גדולים
 ירא ה' כש"ת מוה"ר אשר
 אנשי"ל נ"י שו"ב מומחה
 דקהלתינו הראה לי ספרו
 זוכר הברית אשר בו
 קיבץ כל דיני מילה מספרי
 ראשונים ואחרונים והוטב
 בעיני מאוד כי נמלאו בספרו
 דברים טובים מכוונים להלכה
 ולמעשה והמה מסודרים בסדר
 נכון וישר ונמלאו בו פנינים
 יקרים וראוים להעלותם על
 מזבח הדפוס לכן גם ירי
 תכון עמו להדפיס הספר
 ולהוליאו לאור עולם ולחלקו
 ביעקב ולהפיצו בישראל
 ויהי תועלת להמוהלים אפי'
 למומחים כי ימלאו בספרו זה
 דברים יקרים מסודרים כראוי
 ונכונים מאד יראו ישרים
 וישמחו :

ה' סיון ערב חג הקדוש הבעל"ט
 תרצ"א פעה"ק ירושלם ת"ו.

חיים וברכה ושלום וכט"ס
 מליון לכבוד הרה"ג המחבר
 ספר הנעים הנספח לשמלה
 חדשה נקרא לו מטה אשר
 כש"ת מו"ה אשר אנשי"ל
 ג"ו נ"י.

אחדשה"ט הנה בזו השעה
 ערב חג הקדוש
 סמוך לכניסתו קבלתי מכתבו עם
 הס' זוכר הברית אשר כבודו
 יראני בתור אדם המעלה לבקש
 ממנו הסכמתי ואני ידעתי מיעוט
 ערכי. בכל זאת פניתי תיכף
 להשיב ברכה שהשי"ת ברחמי
 יתן חן הספר בעיני כל הקוראים
 ויזכה לעשות חיל בתורה הקדושה
 ומעין הפתיחה סמוך לחתימה
 ברכה. נתן התורה יראנו כלנו
 בישועתו בנ"ח. כעתירת המחכה
 לישועה קרובה :

יוסף חיים זאנגענפעלד
 רב ואב"ד למקהלות אשכנזים
 בעיה"ק ירושלם תו"ב.

בעה"ח פק"ק אונגוואר
 יע"ח ל"ח למנ"י יתפא"ר לפ"ק.
 יוסף אלימלך בהנא
 אבדק"ק הג"ל והג"ר.

הסכמות הגאונים שליט"א.

בשם ה' סאניק ח"י בירח זיו
תרצ"א לפ"ק.

ברוך מזניס אשר. בקדש
לאדר. המאיר מטה ומעלה
בחיבוריו המלאים תהלה.
ה"ה הרב הגדול חריף ובקי
שלשלת היוחסין. מוכתר
בנימוסין כו' מו"ה אשר
אנשי"ל כ"י גרינוואלד
שו"ב בק"ק אונגוואר.

נעימה היתה לי הכשורה כי
העיר ה' את רוחו ללקט
מלא חפנים פנינים יקרים מאשר
שמנה לחמו. לחמה של תורה
בהלכות מילה לקוטי בתר לקוטי
קבולותיו תלתלי. שפתותיו שושני
משדה התלמוד והפוסקים.
ראשונים ואחרונים. אבני חפץ
ופנינים יקרים מפז וארכמונים.
סדרם אחד אל אחד. עשה
משטר וסדר. ע"כ אמינא לפעלא
טבא יישר. וברך ה' חילו ויהי
מגן בעדו.

ובזה הנני חותם בצרכה
ברכות חו"ש עד העולם.

אברהם נתן ערבערג

לע"ע חופ"ק הנ"ל ומצ"פ לק'
בלאשקי והגליל.

מח"ס בית נאמן. פני הבית. אבני
זכרון. וש"ס.

בשם ה' ובעזרתו ית"ש מ"ח
למסבי תרצ"א. ווארשא.

חג שמח לכבוד ירדי הרב
הגדול חו"ב איש אשכולות
יר"א מו"ה אשר אנשי"ל
ש"י גרינוואלד.

מכתבו גם הקונטרס' מספרו
זוכר הברית בלו לביתי כהיותי
יושב בקרית יערים בעיר מיכאלין
לרגלי אי-בריאותי ל"ע ועתה
בבואי אמרתי להשיבו בקיטור
מפני טרדות ההכנה לחג הקי
הבע"ל. כי מה מאוד מלא ספרו
היקר חן בעיני ראיתי כי לקט
מלא חפנים פנינים יקרים וקיבץ
כעמיר גורנה דיני הלכות מילה
ממקור השו"ע ושו"ת וספה"ק
ליקוטי בתר לקוטי דינים והנהגות
השייכים למלות מילה. קבולותיו
תלתלים וידו רב פעלים מקבליאל.
מסודרים המה בסדר נכון דבר
דבור על אפניו ונחוליס לדעת
לכל העוסקים במלאכת הקדש.
וכמה הלכתא גבורתא ומילי
מעלייתא איכא למשמע מני' ואען
ואומר יי"כ וחילו ואפריון נמטי'
וידית תכון עמו ויברך ד' חילו ויהי
מגן בעדו. כ"ד ירדו בלוג"ח:

צבי יחזקאל מוכלזאהן

בועד הרבנים דפה

בעה"מ ס' רגן שמים. ושו"ת בית
יחזקאל. פינות הבית. וש"ס.

חיים אלעזר שפירא

אבריק מונקאטש והגליצות

ב"ה יום ה' כ"ח למנ"י תרל"ח מונקאטש יע"ח.

כבוד ידידי הרב המריף ובקי ווח"ס שהי"ח נודע

בשערים. לחובר חבורים. ואיש חמודות.

יו"ש וכו' מו"ה אשר אנשי"ל גרינוואלד ה"ו

שו"ב מומחה דק"ק אונגוואר שוכט"ס :

אחדשת"ה הניעני יקרת מכתבו וגם הקונטרסים הנדפסים

מספרו על ה' **מילדה**. בשימושי האומנות

והדינים והלכות. גם התפלות והברכות. ואשר ביקש הסכמה.

תמנהי וכי לא ידע כת"ה אשר אינני נותן הסכמה ואשר אני

גודר בעדי הנני שומר בעזה"י נשום לא פליג והנני מונע אי"ע

מהסכמה גם על ספרי הראשונים והאחרונים הגדולים אשר

מפיהם לנו חיים (מכמה פעמים אשר אחי) ומוזן ממילא כי

לא אוכל לעבור על זה :

ואשר ביקש לשום עיני ולהעיר הערות ויודפים בראש ספרו

ותארני ביותרת הכבוד לראש המוהלים בדורנו. וזוה

ל"י הפר"ז על המדה הרבה אם כי ברכני הש"י במלוא הגדולה

הלו (בלי ע"ה) בספ"י והיא חביבה עלי כפי השגתי. וגם

חיבורנו בעה"י "אות שלום" לא נראה כבושם הלו כאשר יעידו

כל המוהלים וכל הגדולים להיות משובן בשלם אלה. במלא מוזן

המלה. ההלכה והפלפול והאומנות וכו' עכ"ז להתואר הכ"ל לא

הנעתי גם לשליש ורביע. וחסדי ה' כי ה' לי פתחון פה

בירושלים עיה"ק תו' בשנה העל"ט לפני האי תנא ירושלמי איש

אלקים הגאון סבא קדישא מהרש"א אלפנדארי ז"ע (אין על

עפר משל) בענין עשר (דרכים) קרנות הגדולים אשר הוטל

עלי וח"א לעשות ע"י אחרים. והם עניני הכלל גדולים ומזהירים

[הש"י ירחמנו ב"ב להשפיל ולבטל עשר קרנות דאדום הנו' בדניאל

ועיין

ועיין ש"ס סוכה (כ"ג ע"ב) ואכמ"ל] ואי מהס מלות ואומנות המילה. והגיד שהכל טוב וכו' ואכמ"ל בכללות ופרטות העניינים.

וסיבת המדובר אז בארובה כו' :

ועתה אנא על סדר חיבורו **זוכר הברית**. מ"ש בסדר המילה "המוהל אומר" וידבר ה' אל משה לאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וכו' כאלו הללממ"ס לומר כן. וא"ת מה זיק אס אומרים פסוקים האלו. הנה זכהאר"ל בסידוריו כ' שלא לומר פסוקים אחרים זולת מ"ש זה הכסא שברתי וגו' כפסוקים שמדפסו בסידורי האר"ל משמע פשוט דאלו הפסוקים פנחס בן אלעזר וגו' אין לאמרס אז כלל ובאמת אין המנהג כלל לאמרס ולא נשמע זה אלל אחז"ל שבגולה רובן ככולן בפולין וברוסיה ואלל כל רבותינו ז"ע מתלמידי הבעש"ט ז"ע לא שמענו מעולם לאמרס זולת במדינת אונגארן ואלל האשכנזים ברוב קהלותם שם חבל אין לו מקור לא בזגלה ולא בזסתר. ואחמו"ר הגה"ק ז"ע כאשר ה' בעיירות מנהג אשכנזי במדינת אונגארן שמע מאיזה מוהלים שאמרו זה בקול. לעק שלא לאמרס כלל. וטעמי' הזנתי קלת משום שהכוונה בליקוטי תורה להאר"ל (פי פנחס) קכ"א היא בגי' אלקי"ס אדניי עיי"ש ובהמילה לריכים להמשיך התגלות הסודים ע"כ אין ענין לומר כאן לעורר הקנאה והגבורות וכת"ה כ' סתם לאומרס כמו גז"כ ככ"ל :

בנוסח הרחמן בצרהמ"ז איש וכו' עבודתו פסולה. מדוע לא הביא וי"א הנוסח הנקובל מזקיני הגה"ק מהר"א ז"ע בעל בני יששכר מה שהבאתי באות שלום (סי' רס"ה ס"ק ל"ט בד"ה עוד ראיתי וכו') עיי"ש. (א"ה בפירוש הרחמן במקומו הבאתי אך לא בשם אומר) :

וב"ש בתמיהת העולם שהביא הרחמן וכו' משיחו לבשר בש"ט וכו' קודם אל' הנביא. עיי' בדברינו בדברי תורה מהדו"ב אות כ"ט ליישב בטוב טעם בעז"ה עפ"ד המד"ר (פרי לו) עיי"ש :

וב"ש בס"י ז. אות נ' שאין לרחון הסכין אחרי המילה משום שאינו לאורך שבת. הנה היא פלא על המגדל עוז והלז"ש הובא בפתי"ש וי"ד סי' רס"ו. ועיין בדברינו באות שלום

שלוס (סי' רס"ו סק"כ) ומדוע לא הרגיש כח"ה. וגם פלא כי לא הביא זה במג"ע ובכ"ש שזה נמלא במג"ה שם : גם מ"ש בשם המג"ה (סי' שכ"ח) דלקנח בצנגד היינו מטפחת אדום לכ"ע אסור. עיי' בדברינו בנימוקי ארי"ה (סי' שכ"ח) מה שביארנו בעוה"י זכחא דהיתרא :

בסי' ח. אות מ"ג בענין סנדק שהוא אצל. לא הביא מדברינו באות שלום (סי' רס"ה אות כ"ז) בד"ה הדרן לדברי רבותינו דלפלא דהאוסרין לאצל להיות סנדק לא הזכירו עיקר הטעם דאך יכולין להסיר ישיבת הספסל בימי אבנו (כיון שר"ך להיות יושב על הכסא) וזהו במקום כפיית המטה דהיא מדינא. גם מ"ש בענין בכיית הילד הנה עיין בדברינו באורך באות שלום (שם) דבאמת בכיית הילד כשעושין המלוה כתקונה באומנות ובמהירות גם בכייתו לפעמים אינה יותר ממה שזוכה הילד כשנר"ך לינק או כשהוא מלוכלך בלואה וגם כשינקאו וילפפוהו מחדש ג"כ זוכה כן וכו' עיי"ש (א"ה, ר"י הגוזר מיירי ברוב מוהלים ורוב תינוקות שיש להם לער. ואין להכחיש המליאות : ומה שהקשה באות שלום (הנ"ל) דא"כ יהי מותר לילך גם על הסעודה. באמת בזה"ד סי' רס"ח כתב כן בשם תוס' ריב"א דאף לפדיון הבן מותר לילך משום דלפעמים איכא לערא ליוקא) :

מה של"ין בסי' י" אות ל"ו בשם זקנו הגאון מהר"ד דייטש זל"ל ארי נעשה שוא"ל מהגאון חתם סופר בתשו' (ח"ו סי' ס"ד) עיי"ש המעשיות משונות מקי' ס"ה ומקי' לעהלים ובאמת הרואה ומצין שם א"ך ל"ירו שם תמונת הגיד יראה כי זהו שכיח בהנולדים מהולים שנקראו בזמנינו "נולד מהול" כי נולד מהול לגמרי שא"ל וא"ה רק בהטפת ד"ב אינו שכיח כלל נימינו וכמבואר באות שלום (סי' רס"ג ס"ק ד') ועיי"ש בד"ה ובכגון דא (וכו') כי זהו שכיח הנקב למטה (והוי צדי שמים דכשר) נולד כך באלו משונות הגיד שלהם שקורין "נולד מהול" ולפעמים הוא הפוך ואלו הגאונים והמוהלים צעיירות שאין גדולות לא ידעו זאת ע"כ נתפעלו ותמהו. ומה שאמרה (בעובדא ח' שם) המילדת שעשתה זאת צדיים ע"י מספריים שפיר צירר החת"ם שם שאין להאמינה ואכמ"ל :

בסימן יא. אות ז' שאם מל נסכין של שחיטה יקרא אותו אז איזמל עיין בדברינו באות שלום סי' רס"ד ס"ק ד' עמוד ע"ר מהנדפס מ"ש שאינו טעם לשבח דברי כורת הברית בהכמתן בזה. וממ"כ אם יש קפידא מחמת שנקרא בכתוב (עזרא א') חליף וכי נסי' התשבי שהוא על שם שמחליפים הבהמה מחיים למיתה ומעתה כשאחר המילה יביאו לו עופות לשחוט שוב יהי' נקרא חלף והכי קרא שמו חליף שמחליפין אותו. להט החרב המתהפכת כו' וגם ח"ך נקרא שמו אם בפני ג' או י' או להסכין ידבר כו' ואין כדאי להאריך: (א"ה) אני הבנתי בדברי כוה"ב דר"ל רק אם כזמן שניך לקרותו יאמר דרך משל תן לי האיזמל ולא יזכיר שם חליף):

שם באות ט"ו דכנער מבן ח' שנים ואילך ח"ן עור הפריעה דבוק עוד כלל דרק מבן ח' שנים ומעלה. הלא עיינו ראות היו בהאזי"ל של הממשלה בפק"ק עוד בימי ממשלת אונגארן אשר פעלתי בעזה"י אללס שנתנו רשות למול בני ב' וג' ודי' שנים ויותר ובכולם מבן שנה שלישית ומעלה הי' העור החיחוד והפריעה נפרדו ונלקחו ולא היו דבוקים כלל להעטרה עוד וכו"מ לדינא אשר ביארתי בזה בחי' אות שלום סי' רמ"ד עמוד ש"ח בהנדפס בד"ה אמנס) עיי"ש וכן היא בלימודי הרופאים בטבעי בכ"א: **שם** באות כ' מ"ש בשם כורת הברית דאם ח"א בשום אופן למלך בפה כו' לריך כמעליה לתקן כו' כדאיחא באלות חכמים הזהרו בדבריכם כו': (א"ה) עיין בלוח הטעות והתיקון מ"ש בס"ד):

בסימן טו. אות י"ב בשם שו"ת מהר"ש ענגעל נ"י דאם החוט דבוק לגמרי דאין לחזור ולתקן כו' הנה לפי האומנות בעזה"י גם אם ח"ן חלון בלד ח' אז יתחבו כלי העלם המתקוק לזה בלד חלון ח' וממילא ינקוב ל' השכי ויוכלו להעביר למעלה האיזמל ולהפרידו כמו שבארתי בארוכות באות שלום (עמוד ש"ח ש"ט) באורך ההלכה ולא יקילו בספק כרת ח"ו: **בסימן יז.** אות י"ג אשה מעוברת לא תהי' קוואטטערין שלא תשמע לעקת הכימול ולא תראה דמו ותפיל ח"ו. והוא טעם שאין לו טעם וריח דא"כ מדוע לא תהי' שושבינא בעת

צעת החופה (ומד מנהגא היא) ואי משום שהיא שם צבת היולדת והילד ע"י יאסרו כל המעוברות לילך עם הילד לביהכ"מ למולו ולא נהגו כלל כן כו' ודרכי להורות בכזה כשיבאו וישאלו אם כי אין למנהג הזה שום מקור כלל אך הנני שואל אם אינה כריסה בין שיניה שנראה לעין כל אז כיון שהעולם מקפידין (לו יהי מטעם מנהג בלבד) עכ"פ יש חשש עיה"ר כשמתאספין האנשים וגשים בחופה או בצרית מילה כיון דהוא מילתא דלא שכיחא כ"ל שלטא עינא חלילה כוודע בדרז"ל בכמה דוכתי) משא"כ כשהיא עודנה בחדשים הראשונים שאין ניכר ונראה לאחרים הגם שהיא מעוברת ודאי הנני מתיר ובפרט לדבר מלוא בעני בעל צרית או בעל חתונה :

שם אות י"ד אין להיות סנדק (היינו קוואטטער) עם אשה אחרת (מג"א תקנ"א ס"ק י"ג עיין מהרי"ל) עכ"ל מע"ל תמהני היכן נזכר זה במג"א אמת כי בודאי אסור ונראה כסורן גדר ישראל שנהגו שאין להיות זה רק עם אשתו או קרובו היותר קרוב אבל לא נזכר במג"א : (א"ה עיין בלוח הטעות והתקון מ"ש בס"ד) :

בסימן כא. אות כ"ה לענין תפילין בשעת המילה והביא דברי מהרש"ם ולא הביא מדברינו באות חיים סימן כ"ה ס"ק י"ח שהבאתי כ"ז ומדברי התיקוני זהר וכסא מלך וגם מזקיני הגה"ק מהר"א והגה"ק בעל ד"ח שהלכו בתפילין בשעת המילה והכרעת אהמו"ר הגה"ק ז"ע בשעה שהי' מוהל שהוא מכבד היד כשהיא קשורה בלתי חפשית ולא ממהרת ע"כ הי' חולץ והי' לו להביא זה מפני אומנות המילה גם כן ובדברינו באות שלום (סימן רס"ה ס"ק ל"ה עיי"ש) ליינתי ע"ז : **ועתה** עלה בדעתי ליישב דברי רבותינו הגה"ק העט"ל ורבו (הוא זקיני) הגה"ק הרמ"ל מסאסוב ז"ע שנהגו לחלץ וגם כי אמרו הטעם בשמם מפני שהתפילין היא אות ומילה היא אות כמו שבת ע"כ כשם שא"ל תפילין בשבת כך א"ל אז לתפילין בשעת המילה. ולכאורה בלא"ה קשה דהא א"כ יהי' פטור כל היום מתפילין כיון שיש אות מילה חתום בצרית קדשו ואין לומר דמעשה המילה הוא חשוב יותר עד שאין לריכין אז בשעת

בשעת מעשה לאות דתפילין דא"כ קשה למה בשבת הוי השני
 אותות שבת ומילה היינו מה שהיה חתום באות ברית קדש
 ולא מעשי המילה נחשב כאות כמו שבת א"י דכאמת לריכין
 לשני אותות וכדי התיקוזה"ק כנ"ל והיינו החותם ברית קדש
 החתום בבשרינו נחשב לא"י. והב' הוא בחול התפילין ובשבת היא
 אות שבת. אך במעשי המילה כיון שזוהי התורה בגזירתה לחלל
 שבת אז במעשי המילה אז זהו מצותה א"כ צע"כ לגדל מעלתה
 בעת עשייתה אין אז בזמן מועט ההיא רק אות א"י דמילה
 וא"ל אות השני דשבת צ"כ גם בחול יש להראות במילה גודל
 מעלתה בשעת עשייתה שאין להניח תפילין אז ודי ברגעים
 האלו בעשייתה באות א"י וא"ל לתפילין והבן כי א"ש ונכון טעמם.
 אך למעשה י"ל כהכרעת אהמור"ר כנ"ל להמוה"ל. ועל העומדים
 שם לא הי' מקפיד אם א"י הי' מניחן או חולץן ובעת שהי' הוא
 רק סנדק הי' מניחן עליו וכמבואר שם בדברינו :

ידידושתו"ט כל הימים ומלפני ליסועה וגאולה. תוך
 אמוני עם סגולה :

חיים אלעזר שפירא

זוכר הברית ולאמן נכריתו וקיים במאמרו הצטיחנו על ידי
 ישעיהו נבואו ואני זאת בריתי אותם גוי ודברי
 אשר שמתו כפיך לא ימוש מפיו ומפי זרעך, ומעת אשר עמדו
 רגלי אבותינו על הר סיני לקבל דברות אלה דברי הברית רבו
 שנים וחלפו דורות. ויודעי התורה מתמעטים. וגלל כן החלו
 חופשי התורה ללקט מדברי הראשונים* ולחבר קילורי דינים למען
 ידע דור אחרון לשמור את מלות התורה אף מי שאינו יודע
 להעמיק בהלכה ולהעלות פנינים מים התלמוד. ועתה הנה
 נתפשטו ספרי קילורי הלכות בכל מקצועות התורה ועלינו לשבח
 את מחבריהם כי הם עשו שלא תשתכח תורה מישראל ח"ו. גם
 אני השפל זכיתי להוציא לאור כס"ד ספר מקילורי הלכות על
 הלכות שו"ב בקראי שמו **במשה אשר** והוא ביאור ספר הקי
 שמלה חדשה להגאון הנורא בעל תבואות שור ז"ל ותליית
 נתקבל ספרי לרזון לפני כל יודעי דת ודין והעוסקים במלאכה
 הקדש. כי על יסודי הקלור אדניו הטבעו וכ"ז לא יחסר כל
 בו כס"ד. והנה כי כן בינותי בספרים שנתחברו על הי מילה
 והעירוני רעיוני ויעלוני כליותי לחבר חיבור קטן הכמות בדרך
 קלרה ונלשון נח אשר יכיל כל ה**לכות** ומנהגי **מורה** אומנותה

ורשואתה

(* אלה הרברים אשר רבר משה. רבינו הרמ"א ז"ל. בעניות קרשו. בסוף
 שו"ע א"ח וי"ד (רפ"ח קראקא שני). נשמט משאר רפוסים.
 העתקתי מהקדמת ה' קול סופרים) וז"ל. אמר משה איסרלס מקראקא
 ברוך ה' אלקי ישראל אשר הביאני עד היום לצקוט ולגמור ספר אורח
 חיים מליקוטי' לקט שכחה ופאה אשר הגיה אחריו החכם הבולס הגאון
 מהר"ר יוסף קארו ש"ן. והנה אמרו בירושלמי ריש פיאה כל מי שצריך
 ליטול ואינו נוטל שופך דמים. הרי קמן שאין טוב לאדם להיות תמיד מן
 הביישנים ואם בצרכי נופות כד. בצרכי נפשות על אחת כמה וכמה. ועל
 כן אל יאשימני כל המעיין במלאכתי זאת אשר אני עושה מאחר שנפשי
 חשקה בתורה ואמרו ריש פי' דפאה מאימתי כל אדם מותרין בלקט
 משילכו הגמושות והם ליקוטי' בתר ליקוטי' ומעתה ג"כ הירשות נתונה לכל
 אדם לצקוט ולחפש אחרי רק שיראה לפניו כמה שנאמר עיניך בשדה
 אשר יקצורון. ובכן אבקש מלפני אבינו שבשמים יתעלה ויתרומם שינחנו
 במעגלי צדק למען שמו להשרים ג"כ המורים האחרונים ויכני לצמוד ולצמר
 לשמור ולעשות עוד ספרים אין קץ ולראות בנים ובני בנים עוסקים
 בתורה ובמצות על ישראל שלום. ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ברוך
 רחמנא דסעיין. עכ"ל; הק;

ורפואתה ולקטתי באמרים מכל אשר הי' לפני ואת אשר בחנתי ונסיתי בשמשי במלכת הקדש זה רבות בשנים לא מנעתי כל דבר טוב ומועיל מלשים בילקוטי וקראתי בשם זוכר הברית ושמו מוכיח על תוכנו כי הוא זוכיר ומזכיר טובות זכרונות צעניי הברית אשר כרת הי' עם אברהם ועם זרעו אחריו. ואף לאלה אשר לפניהם נגלו תעלומות הדברים האלה ממקור מולאם יהי' תועלת לעורר כח הזכר ומה גם לקטני הערך כמוני כי ימלאו הכל מתוקן ומסודר בסדר נכון בסיד ותזכרני נפשמ. וכן סדרתי בעזרי הרכות פדיון הבן בסדר ישר ונכון. וראה זה חדש הרכות בר מצוה דשכחי המספורים בשולחן ערוך במקומות שונות יקוו אל מקום אחד. ולא קדמי אדם בזה. ולשלמות הפעולה אספתי מאמרי חז"ל ולקוטטים מספרים הקדושים דבר בעתו מה טוב. והכל ר"ס אחר אגדה. וסדרתי התפלות והברכות והספויטים וכ"ו באופן נאות ובפרט סדר פדיון הבן שלא נמלא בסידורים בסדר הגון כאשר כתבתי בפנים סימן ל"ג סעיף ו' ובספרי זה הכל על מקומו יבא באר הטיב :

והנה אנה הי' לידי קונטרס חידושי אגדתא מכתיב זקיני הגאון הקדוש מריה דוד דיימש ז"ל אבדקיק עיר חדש בעהמחיס אהל דוד זה מאת שנה שנפטר לחיי עוה"ב ביום כ"ב סיון תקל"א לפ"ק. וכבר הדפס זקיני הגאון מריה מנחם איש ז"ל איזה גרגרים ממנו בס' אמרי ישר. שמעתתא דהגאון אהל דוד כולא יומא בני מדרשא אבל חידושו באגדה נשאר ממנו אך מעט מזעיר. ואמרתי אלקטה באמרים ונתתי להם מקום בספרי. זכותו יגן עלינו :

ואליך הי' אקרא. הבט לברית כי מלאו כל מתנים חללה. טבענו ביון מלוכה. עשה למען בריתך שחתמת בצשרינו. אל תעזבו ואל תכלימונו. ברחמיך הרבים הואל. ושלח לנו הגואל. במהרה בימינו אמן :

אונגוואר יע"א בחדש סיון שנת כלו עיני לאמרתך לפ"ק :

אשר אנשי גרינוואלד

בלאמרה מאיר ז"ל

איתן אזרחי אנרסה אזינו. אמונתך אלפתו אתה אזוינו:
 שועתו שזמעת שזימעת שמעו. שם שלם שזמת שמו:
 רהנים רחם רחם רחמתו. רנת רינו ראש רוממתו:
 אות אמת אותו אזרת. אנרסה אוהבי אליו אמרת:
 נחנו ניניו נטעי נאמנים. נאזמו נזור נח נכונים:
 שלמים שחוק שארס שזמריו. שזעי שמחות שזעפת שלומים:
 ישוכו ירחיך יראו ישמחו. יקרך יאדירו יהללו ישנחו:
 למול לפרוע למנון לשמונה. לחולה לספק לזמנו להמחינה:
 בעלי ברית בחונים באמונה. באיס בזרית בגילה ברנס:
 נעשה נטפל נטש נדיבה. נדנחו נתקבלה נישוחים נחשבה:
 מזות מילה מעולה מזועילה. מתחות מזגל מזינה מזילה:
 אנשי אמונה אחת אותותם. אות אחד אוסף אותם:
 ילדי ישרון ידעו יזינו. ישלמו ילירת יורס יכונו:
 רחם רעות רכות ראויה. ראשית רחמי רפואות רלויה:



לזכרון עולם

יוחק פה שם עפרת ראשי בכור אבא מארי הרבני המופלג בתורה
 ותיק וחסיד תמים במעשיו כו מרה מאיר ז"ל בן הרב וכו מרה
 יעקב ז"ל שהיו חתן הגאון וכו מרה מנחם א"ש ז"ל אבד הפקק
 אונגוואר יע"א עמל ויגע הרבה בתורה תהי נפשו בצרור החיים צורה.
 נסמר יום א' דהנובה שנת תרפ"ב נשמתו כגזי מרומים:



ועל המוב תזכר אמי מורתי הצנועה החשובה יראת ה' היא תתהלל
 מרת פינא שתחיי בת הרב הגאון מרה יהושע ברוך ריינימץ וצי"ל
 אבדקיק משעמשעווימץ יע"א אנא ה' הארך ימיה כמוב ובנעימים ותזכה
 לראות נחת מבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות עד בא לציון
 נואל במהרה כימינו אמן:

תפלה למוהל קודם המילה מס' יסוד יצחה

(הרי זה שכחה מה שנשמט בפנים)

רבנו של עולם עפר אנתנו ולא בינת אדם לנו ואין בנו
 כח להשיג ולכוון מעלתך וגדלתך וצירוף שמותיך
 הקדושים. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אב
 הרחמן יראה אל עבדיך פעלך ויהא חשוב ומרוצה לפניך
 מצוה זו שעשיתי היום כאילו נתכונתי בכל צירופי שמות
 הקדושים העולים מתוך מעשי המצוה זו ותצטרף מחשבתנו
 הטובים דרך כלל למעשי פרטיות ויעלה לפניך להיות עטרה
 לראשך עם שאר מעשי המצות בניך היודעים ומכוונים כל
 כוונת שמותיך הקדושים המעלים יחוד וזיווג מדות העליונות.
 ותעלה עתירתנו ועתירת עמך בית ישראל היום ברחמים אמן
 בן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי וגו' :

(נשמט מסוף סי' י"ג)

י. זגמי שנת קל"ג ע"ב ח"ר ספח האי אומנא ללא מייץ סכנה
 הוא ועזרינו ל' פירשו בכללי המילה לר"י ור"ג הגוזר דהסכנה
 הוי מפני שהדס נקרא צפי האמה עיי"ש. ור"ל שהדס שילא
 לאויר החוץ הוא מתקלקל וסופו להתעפש. והדס הנשאר יוכל
 לקבל הקלקול והעפוש משא"כ כשמוץ אותו הדס וגם דס הצריא
 הנוגע בו שוב אין סכנה. לכן הטיבו אשר דברו הפוסקים
 ובראשם הרמב"ם (עיי'ן סי' י"א סעיף י"ז) שצריך למנוץ עד
 שילא דס ממקומות הרחוקים :

יא. ונתפארת ישראל פי"ט דשנת כ' דהסכנה הוא שאפשר
 שילכה הגיד (עיי'ן סי' י"ב סעיף ל"ב) עיי"ש. והאמת כי
 אין אמתו יודע מה הוא הסכנה רק נאמנים עלינו דברי חז"ל
 שבלעדי המליצה יש סכנה. ולא אמון בדברי הרופאים שעתה
 נשתנו הטבעים או שבארלותינו אין מסוכן כ"כ כמו בארלות
 משכן חכמי הש"ס. וכמ"ש מהר"ם ש"ק (סי' וסעיף הכ"ל). גם
 מ"ש נתפארת ישראל שע"י המליצה אפשר שיתפרצו נקבי הפארען
 וישפטו דס כמולץ יין שבחצית ע"י מניקת (העבצר) לאחר ששאף
 הרוח מהמניקת היין עולה מאליו עיי"ש במח"כ לא כיון יפה כי אין
 המליצה מן המניקת סיבה לעליית היין רק הרוח הכלוא בחצית.
 משא"כ כאן מי הכליח הרוח בגידי הנימול שידחוק הדס לחוץ :

לוח המפתחות

הלכות מילה

סימן	דף	עמוד
א.		
ב.		
ג.		
ד.		
ה.		
ו.		
ז.		
ח.		
ט.		
י.		
יא.		
יב.		
יג.		
יד.		
טו.		
טז.		
יז.		
יח.		
יט.		
כ.		
כא.		
כב.		
כג.		
כד.		
א.	א	א
ב.	ב	ב
ג.	ג	ג
ד.	ד	ד
ה.	ה	ה
ו.	ו	ו
ז.	ז	ז
ח.	ח	ח
ט.	ט	ט
י.	י	י
יא.	יא	יא
יב.	יב	יב
יג.	יג	יג
יד.	יד	יד
טו.	טו	טו
טז.	טז	טז
יז.	יז	יז
יח.	יח	יח
יט.	יט	יט
כ.	כ	כ
כא.	כא	כא
כב.	כב	כב
כג.	כג	כג
כד.	כד	כד

כה.	מנהגי סעודת ברית מילה	א	עד
כו.	מאמרי חז"ל וליקוטים למילה	ב	עו

הלכות פדיון הבן

כז.	על מי מוטל חובת הפדיון	א	פו
כח.	מי חייב בפדיון ומי פטור	א	פז
כט.	זמן הפדיון	א	פט
ל.	אצל מי פודין	א	צא
לא.	אם מותר לפדות ע"י שליח	ב	צא
לב.	שיעור הפדיון וכמה פודין	א	צב
לג.	מתנה ע"מ להחזיר באיזה אופן מהני	ב	צג
לד.	סדר הפדיון	א	צד
לה.	סעודת פדיון הבן	ב	צה
לו.	הלכות בר מצוה רשכחי	ב	צו
לז.	מאמרי חז"ל לפדיון הבן ולבר מצוה	ב	צט

לוח ראשי תיבות

א. אר"ב. אות ברית : אר"ש. אות שלום : אר"ח. אורח חיים :
ב. ב"א. ברית אבות : ביה"ש. בין השמשות : בע"ב. בעל ברית :
 בר"מ. ב"מ. ברית מילה : ד, ד"ב. דם ברית : ה, ה"ה. הוא
 הדין : ה"ס. ה' סלעים : ז, ז"י. ז' ימים : זל"ט. זכור לטוב :
 זל"ז. זה לזה : זש"ה. זה שאמר הכתוב : זכב"ל. זכרון ברית
 לראשונים : ח, חמו"ד. המודי דניאל : חו"ק. חותם קדש :
כ. כוה"ב. כורת הברית : מ, מג"ע. מגדל עוז : מל"ח. מנחת
 חינוך : ס, ס"ס סו"ס. סוף סימן : סכ"י סכנת נפשות :
ע. ע"ש. ערב שבת : עש"ה. על שם הכתוב : עו"ל. עוד יש
 לומר : עי"ל. עיין לעיל. עיין לקמן : פ, פתחי תשובה :
 פרמ"ג. פרי מגדים : פ"א. פעם אחת : פדה"ב. פדיון הבן :
צ. צ"ע. לריך עיון : לאה"כ. לאת הככבים : ש, שרה"ז.
 שרביט הזהב : שד"ח. שרי חמד : שע"ת. שערי תשובה : שעהר"ח.
 שעת הדחק : ת, ת"ב. תשעה באב : ת"ל. תענית לזכור :
 תה"ד. תרומת הדשן :

זכר הברית

סימן א

בלילה שלפני המילה קודם הלימוד יאמר
הלומד בכוונת הלב תחנה זו (נמלאת נסי שרניס סזכב):

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר באברהם
אוהבו ובורעו אחריו שתפן ברחמים אל לימודינו ותמשוך
חוט של חסד על הילד הזה להיותו חוק ובריא כדי להכניסו
לברית מצות מילה בזמנו ותוכה אותו להיותו נימול כהוגן
וכשורה ובכוונה הראויה ותהא חשוכה ומרוצה מצוה זו לפני
כסא כבודך בקרבן על מוכחך וכעקידת יצחק ולא יסוכן
חי' מחמת המילה ותשלח רפואה וחיים לילד הזה ולאמו
כרפואת יחזקיהו מלך יהודה מהליו וכמרים הנביאד מצרעתה
וכנעמן מצרעתו וכמי מרה על ידי משה רבינו וכמי יריחו
על ידי אלישע וכשם שתכנים אותו לברית בן תוכה את אביו
ואת אמו לגדלו ולהכניסו לתורתך ולעבודתך וקדש את
שמך עליו עד כי יראו כל בשר כי שם ה' נקרא עליו וייראו
ממנו ותהא עם פיו בעת השיפו ועם ידיו בעת מעבדיו ויהיו
פניו מצהיבות וקומתו נאה ואימתו מושללת על הבריות ויהי
אהוב למעלה ונחמד למטה ויזכו אבותיו לראות בשמחתו
ובשמחת בני בניו שיהיו עוסקים בתורה ובמצות שלום על
ישראל ברוך אתה ה' למדני חוקך:

סדר הלימוד עיין לקמן סימן ג' סעיף כ"א.

עין לקמן סימן כ"ח סעיף י' שז"ס המילה נוסגין לומר וכרוה
 בנינו מיוחד פסוק אחר פסוק המוכל עם הקהל, ויש אומרים
 גם שירת ס"ס כלופן זה זה סדרו.

מוה"ס **וְכָרוֹת** עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַפְּנִיעָנִי:
 קה"ל הַחֲתִי הָאֲמֹרִי וְהַפְּרִיזִי וְהַיְבֹסִי
 וְהַגְּרַגְשִׁי לָתֵת לְזֹרְעוֹ: מוה"ס וּתְקַם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי
 צָדִיק אָתָּה: קה"ל וּתְרָא אֶת עֲנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם,
 וְאֵת זַעֲקָתָם שְׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: מוה"ס וּתְתֵן אֶת
 וּמוֹפְתֵימָם בַּפְּרָעָה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אֲרָצוֹ:
 קה"ל כִּי יִדְעֶתָ כִּי הִזִּידוּ עָלֶיָּהֶם, וּתַעַשׂ לָךְ שֵׁם
 כְּהַיּוֹם הַזֶּה: מוה"ס וְהָיִים בְּקַעַת לְפָנֵיהֶם וַיַּעֲבְרוּ
 בַּתּוֹךְ הַיָּם בְּיַבְשָׁה: קה"ל וְאֵת רוֹדְפֵיהֶם הַשְׁלַכְתָּ
 בְּמִצּוֹלוֹת כְּמוֹ אֲבָן בַּמַּיִם עֲזִים:

מוה"ס **וַיִּוָּשַׁע** יי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם:
 קה"ל וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל
 שְׂפַת הַיָּם: מוה"ס וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה
 אֲשֶׁר עָשָׂה יי בְּמִצְרַיִם: קה"ל וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת יי
 וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי וּבְמִשָּׁה עֲבָדוּ:

מוה"ס **אִז** יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת לַיי וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר קה"ל אֲשִׁירָה
 לַיי כִּי גָאָה גָאָה, סוֹס וּרְכָבוֹ רָמָה בַּיָּם: מוה"ס עֲזִי

וְזָמַרְתָּ יְהוָה וַיְהִי לִי לְיִשׁוּעָה, קה"ג זה אֵלֵי וְאֲנִיְהוּ
 אֱלֹהֵי אָבִי וְאֲרוֹמְמֵנְהוּ: מוה"ג יי אִישׁ מִלְחָמָה, יי
 שָׁמוּ: קה"ג מִרְכָּבוֹת פָּרַעַה וְחִילּוֹ יְרַה בָּיִם, מוה"ג
 וּמִבְּחַר שְׁלִישֵׁי טָבְעוּ בַּיָּם סוּף: קה"ג תְּהוֹמוֹת
 יְבַסֵּימוּ, יִרְדּוּ בַּמַּצֹּלוֹת כְּמוֹ אָבֶן: מוה"ג יְמִינְךָ יי
 נֶאֱדָרִי בַּבַּח, יְמִינְךָ יי תִרְעַץ אוֹיֵב: קה"ג וּכְרַב
 גְּאוּנְךָ תִּתְהַרֵם קָמִידָה, תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֵאֱכָלְמוּ כִּפְשׁ:
 מוה"ג וּבְרוּחַ אֲפִיקָה נְעַרְמוּ מִיָּם נִצְבוּ כְּמוֹ נֶד נוֹזְלִים,
 קָפְאוּ תְהוֹמוֹת בְּרָב יָם: קה"ג אָמַר אוֹיֵב אֲרֵדוּךָ
 אֲשֵׁנִי אֲחַלֵּק שְׁרָר, מוה"ג תִּמְלֵאמוּ נַפְשֵׁי, אֲרִיק
 חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדֵי: קה"ג נִשְׁפַּת בְּרוּחְךָ כִּסְמוּ יָם,
 צָלְלוּ כַּעֲפֹרֶת בְּמִים אֲדִירִים: מוה"ג מִי כְמוֹכָה
 בְּאֵלִים יי, מִי כְמוֹכָה נֶאֱדָר בַּקּוֹדֶשׁ, נוֹרָא תְהִלּוֹת
 עֲשֵׂה פִלָּא: קה"ג נְשִׂית יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:
 מוה"ג נְחִית בַּחֲסִדְךָ עִם זוּ גְאֻלְתָּ, קה"ג נִהְלַת בְּעֶזְךָ
 אֶל גֵּוַה קְדָשְׁךָ: מוה"ג שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן, חִיל אַחַז
 יִשְׁבִי פִלְשֶׁת: קה"ג אִזּוּ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוּם, אֵיִרִי
 מוֹאָב יֵאֲחִזְמוּ רָעַה, מוה"ג נְמוֹנֵי כֹל יִשְׁבִי כְנַעַן:
 קה"ג תִּפְוֹר עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחָה, בְּגִדוֹל זְרוּעֶךָ
 יִדְמוּ כְּאָבֶן, עַד יַעֲבוֹר עִמָּךָ יי עַד יַעֲבוֹר עִם
 זוּ קְנִיתָ: קה"ג תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ, מְכוּן

לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלָּתְךָ יי מוהר מקדש אדני פוננו ידיך :
 קדש יי ימלוך לעולם ועד : מוהר יי ימלוך לעולם
 ועד : (יי מלכותה קאם לעולם ולעלמי עלמא) :
 כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב
 יי עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה
 בתוך הים : כי ליי המלוכה ומושל בגוים : ועלו
 מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה
 ליי המלוכה : והיה יי למלך על כל הארץ ביום
 ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד :
 ובתורתך פתוב לאמר : שמע ישראל יי אלהינו יי אחד :

תפלה לאב קודם המילה

מסי עבודת הקדש להגאון חיד"א ז"ל (סנסן ליאיר ו')
 לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ברחילו ורחימו ברחימו ורחילו
 ליחוד שם י"ה ביה ביהודא שלים בשם כל ישראל.
 הגה אנכי בא לקיים מצות עשה וביום השמיני ימול בשר
 ערלתו. לתקן את שורשה במקום עליון. והריני מוסר בני
 למוהר ואני ממנה אותו שליח נמור. שימול את בני בדת מה
 לעשות. ויהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שתעלה
 עלי. באלו קיימתי מצוה זו עם כל הפנות הראויות לבון
 במצות מילה ופריעה ומציצה. ויתגלו החסדים במשפט
 האורים. ותהא מצוה זו חשובה לפניך בריח נוח. ותשפיע
 נשמה קדושה לילד. ואלהו הנביא ז"ל ישמור הילד לשמור

בְּרִיתוֹ וְשָׂא יַחְמָא בְּלָל. וְתוֹכְנֵי לִי וּלְאָמוֹ. לְגַדְלוֹ לְתוֹרָה
 וּלְמִצְוֹת. וַיְהִי חָכְם וְחָסִיד וּבְעַל מְדוֹת טוֹבוֹת. וּבְרִיא מוֹלִיָּה.
 וְנִשְׁמַח בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ. וְנִגְיַעְהוּ לְחוֹפָה. וְעַתָּה הִנֵּה הִבַּאתִי אֶת
 רֵאשִׁית פְּרֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי לְקַיִּים מִצְוֹתֶיךָ. בְּיָרְאָה
 וּבְאֵהָבָה וּשְׂמֵחָה רַבָּה בְּאֵתִי הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ. וְאַתָּה בְּרוּב
 רַחֲמֶיךָ תִּבְרַכְנוּ מִבְּרִכּוֹתֶיךָ וּתְשַׂמְּחֵנוּ בְּעִבּוֹדְתֶךָ. וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל
 חַמָּא. וְתוֹכְנֵנוּ לְקַיִּים כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה. חֲנִנִי יְהוּה בִּי אֵלֶיךָ
 אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ
 וְהַצִּילֵנוּ וּבְפָר עַל חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ
 עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

תפלת המוהל [והסנדק]

מס' שרביט הוהב

קודם שימול יתפלל המוהל בכוונת הלז תפלה זו [ונסי' זכר דוד
 תיקן תפלה זאת גם לסנדק ונוסחתו במקומה בלז השו"ע]:

רְבוֹנוֹ שֶׁר עוֹלָם הֲנִנִּי מוֹדָה וּמְשִׁיבָה וּמְהַלֵּל
 לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁבְּרָאנוּ יֵשׁ מֵאִין לֹא לְצוֹרֶךָ
 חוֹבָה בִּי אִם נִדְבָה וְרָצוֹן וְאֵהָבָה. בְּמִדַּת טוֹבֶךָ
 וּחֶסֶדְךָ. בִּי טוֹב חֶסֶדְךָ מִחַיִּים שְׁפָתַי יִשְׁבַּח וְנִקְרָא
 שְׁנַתָּת בִּי נִשְׂמָה קְדוּשָׁה וְרוּחַנִיּוֹת. וְעוֹד הַגְּדִלְתָּ
 טוֹבֶךָ עָלַי שְׂרָא עֲשִׂתָּנִי אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד. וְעַל הַכֹּל
 יִתְגַּדֵּל וַיִּתְרוֹמַם שְׁמֶךָ לְעוֹלָם שְׁנַתָּת לִי אֲמוּנָה
 שְׂלָמָה לְהֶאֱמִין בִּי אֶתָּה אֵל אֱמֶת וְתוֹרַת מֹשֶׁה

עבדך בכתב ובעל פה אמת, וחתמת אות בריתך
 בבשרי לאות בינה וביני להמול כל זכר לאות
 כי אתה אלהינו ואני עבדך חתום בחותמך
 הקדוש כי אמרת לי עבדי אתה. ישראל אשר בך
 אתפאר, ועוד נתת לי מתנת חנם שזפיתני להיות

למשה

למשה

אמצעי להכניס בנהך תחת	סנדק ולקבל
בנפי שכונתך ולמול את בשר	בנהך על ברפי
ערלתם ולהכנסם באות ברית	בעת בני סתם
קודש צדיק יסוד עולם ועמך	תח' בנפי שכונתך
כלם צדיקים, לכן הנני מתחנן	ובהימול בשר
אלך אל שדי שתסיעני	ערלתם ולהכניס'
ותצילני מיצר הרע שלא	באות ברית קדש
לטמא אות ברית קודש	צדיק יסוד עולם
וחותמך ששמת בבשרי, וכן	ועמך כולם
כל הנמולים על ידי ישמרו	צדיקים לכן הנני
את ברית קודש מכל טומאה	מתחנן אליך אל
שלא יקרבו אל עריות ולא	שדי שתסיעני
שניות מדברי סופרים או עם	ותצילנו מיצר
נדה, או זכר או בהמה חיה	הרע שלא לטמא
ועוף, או עם גויה, או עם	אות ברית קדש
פנויה בלא קידושין, או בלה	וחותמך ששמת

למטה

בְּבֵית חַמִּיּהּ. אוֹ עִם נְשׂוֹתֶיהֶן
 שְׁלֹא בְּדַרְכָּן וְלֹא שׁוֹם דְּבָר
 הַגּוֹרֵם הַמְּשַׁכֵּת עֲרֻלָּה חֵם
 וְשִׁלּוּם וּבְנֵי וְהַנְּמוּלִים עַל יְדֵי
 וְכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ לֹא
 יִמִּירוּ אֶת דָּתְם וְאִמּוֹנֹתָם. לֹא
 בְּרָצוֹן וְלֹא בְּאוֹנִים. אֲלֵא תָּמִיד
 יִהְיוּ חֻזְקִים בְּאִמּוֹנֹתְם בְּדַת
 תּוֹרַת מֹשֶׁה עַד יוֹם מוֹתָם
 וְנָתַתְּ פְּנֵיהֶם חֻזְקִים נֶגֶד
 הַמְּקַנְטְרִים אוֹתָם עַל אִמּוֹנֹתָם.
 וּמִצָּחָם נְחוּשָׁה נֶגֶד מִצָּחָם.
 וְלֹא יִבּוֹשׁוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא
 יִכְלְמוּ לְעוֹלָם הַבָּא. וְיִהְיֶה רָצוֹן
 מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי
 שֶׁתְּשַׁלַּח אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא
 עֲתָה לְרֵאוֹת מִצְוֶה זוֹ וְיִהְיֶה
 הַיְלָד הַזֶּה בָּרִיא וְלֹא חוּלָה
 בְּדֵי שְׂאֵקִים מִצְוֹת מִלְּחָה בְּזַמְנוֹ
 וְתִזְבְּנֵי לְהַמּוֹלֵד כְּהוֹגֵן וּכְשׂוֹרָה
 וּבְכֹנֶנָה הָרְאוּיָה וְקִבֵּל עֲבוֹדָתִי

למעלה

בְּבִשְׂרֵי וְאֲשֶׁמֹר
 אֶת בְּרִית קְדֹשׁ
 מִכֵּל טוֹמְאָה שְׁלֹא
 אֶקְרַב אֶל עֲרֹוֹת
 וְלֹא שְׁנִיּוֹת מְדַבְּרֵי
 סוֹפְרִים אוֹ אֶל
 נְדָה כּוֹ וְלֹא אִבּוֹשׁ
 בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא
 אֶפְלָם לְעוֹלָם
 הַבָּא : וּבְכֵן יִהְיֶה
 רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי
 אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתַי שֶׁיְהִי
 מְקוּבָּל וּמְרוּצָה
 לְפָנֶיךָ כְּאֵלוֹ בְּנֵי
 מִזְבַּח אֲדָמָה
 מְגוּפֵי וְכֹחֵי
 לְהַקְרִיב קָרְבָּן זֶה
 עַל בְּרַכְּי וּכְאֵלוֹ
 גּוֹפֵי נַעֲשֶׂה כְּמִזְבַּח
 הַזֶּה בְּלִי קִטְרִי

למוהל

לסנדק

בְּמִצְוֵה זֶה בְּאֵלוֹ הַקְּרַבְתִּי
 קָרְבָן עַל גַּפִּי מִזְבֵּחַךְ וּבַעֲקֵדֶת
 יִצְחָק תִּרְצֵנִי בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים
 וְשֵׁלָא יִסְכֵּן הַיָּלֵד הַזֶּה חַס
 וְשָׁלוֹם מִחַמַּת הַמִּילָה וְתִשְׁלַח
 רַפּוּאָה וְחַיִּים לַיָּלֵד וּלְאִמּוֹ
 בְּרַפּוּאֵת יַחֲזִיקֶיהוּ מִלֶּךְ יְהוּדָה
 מִחֲלָיו וּבְמַרְיָם הַנְּבִיאָה
 מִצָּרְעָתָהּ וּבְנַעֲמָן מִצָּרְעָתוֹ
 וּבְכַמִּי מָרָה עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבִּינוּ
 וּבְכַמִּי יָרִיחוּ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע
 לְעַבְדְּךָ

וּבְזִכּוֹת מִצְוֵה זֶה רַחֵם עָלֵינוּ שְׁלָא יִגְזְרוּ הָעַבּוּםִּים
 גְּזֵרוֹת רָעוֹת לְבִטּוֹל מִצְוֵה זֶה וְלֹא שׁוּם מִצְוֵה
 מִיִּשְׂרָאֵל וְתוֹפְנֵי לְמַדַּת אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהַכֵּנִים
 תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
 עָשׂוּ בְּחָרָן. וּבְזִכּוֹת מִצְוֵה זֶה הַחֲתוּמָה בְּבִשְׂרֵנוּ
 נִזְכָּה לְרֵאוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִבְּשָׂרִי
 אֲחִזָּה אֱלֹהֵי וְתַצִּילֵנִי מִן הַגִּיהֶנֶם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 גַּם־אֵת בָּדָם בְּרִיתְךָ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירֶךָ. וְשִׁלַּח לָנוּ
 הַגּוֹאֵל בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

תפלה למוהל קודם המילה

מס' זכר דוד

לשם יחוד קוב"ה ושכינתו בדחילו ורחימו ברחימו ודחילו
ליחד כו' הנני בא למול תינוק זה (אביו אומר למול
את בני) לקיים מצות עשה כמו שכתוב זאת בריתי אשר
תשמרו בני וכיניכם וכין ורעך אחרך המול לכם כל זכר
להכניסו כבריתו של אברהם אבינו ולהכניסו בחולקא טבא
דקודשא בריך הוא וצדיק יסוד עולם יהא רעוא דקוב"ה בהאי
קורבנא ויתרעי ב' ויזכה לעשר חופות שעתיד קוב"ה למעבד
לצדיקים לעלמא דאתי כדכתיב אשרי תבחר ותקרב ישכן
חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך ועתה בעונותינו
חרבה עירנו ונשרף בית מקדשינו ואין לנו קרבנות שיכפרו
בעדינו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי
יהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו:

תפלה לסנדק

מס' עבודת הקדש להגאון חיד"א ז"ל סנסן ליאיר ה'

לשם יחוד קוב"ה ושכינתו בדחילו ורחימו כו' הנה אנכי בא
להיות סנדק ואהי' כסא ומזבח לעשות על ירכי המילה
יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שיהי' מזבח כפרה
שתכפר על כל חטאותי עונותי ופשעי ובפרט מה שפגמתי
בירכי ובאות ברית קדש ותעלה עלינו כאלו כווננו בכל
הכוונות הראויות לכיין ותמלא כל השמות שפגמתי בהם
ותהא המילה תשובה כקמרת סמים כדכתיב גבעת הערלות
וכתיב גבעת הלבונה ויתקיים בנו מקרא שכתוב ישימו קמחה
באפך וכליל על מזבחך ברך יהוה חילו ופועל ידיו תרצה
יהי נועם יהוה אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו:

בשרביט הזה כחז זה לשונו כשמציאים התינוק לבית
הכנסת אומרים ברוך הבא ויכוין שמיט אורות
משערי צינה באים עמו וע"י כונה זה ממשיך רוח אליהו בנער
ואח"כ יקח המוהל את התינוק מהמציאהו ויאמר בשמחה אמר
הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפניו גוי וישים את התינוק על
הכסא אשר הכין לאליהו ויכוין לשם הקדוש הזה **(תבמיץ)** שהוא
בא"ת ז"ש אלי"ה כי שם הקדוש הזה הוא נותן מלאכים לשמירת
הילד שלא יעמא את בריתו כל ימיו ויאמר זה הכסא בו ויקח
הנער מכסא של אליהו ויניחנו על רגלי הסנדק וכשהמוהל פותח
התינוק למולו והוא רואה ערות התינוק אז ידמה בעיניו שהוא
בו כל הדינים ושרלונו למתקם ברחמים במעשה המילה שתי
שמות הוי"ה ואדני"י כזה כי דע שיש במדת הגבורה חלקי"ס
פשוט ומלא הפשוט מספרו פ"ו ומילה עם הכולל הוא ג"כ
מספר פ"ו המלוי כזה חל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ס הוא עולה
ש"ה עם חמש אותיות חלקים, מלוי ערלה גם כן מספר חלקים
הרי הוא לפיכך בערלת התינוק שנראה בו כל הדינים פשוט
ומילוי ע"כ יכוין למתק הדינים הללו בשתי שמות רחמים הוי"ה
ואדני"י במילת המילה העולה עם הכולל ל"א שהוא מספר שתי שמות
הללו, וככה יתנהג בכוונה זו כשיראה ערות התינוק שבו הדינים
כלולים כמו שזכרנו ימתקם בצרכת המילה ויחתוך הדינים כי
חיתך בא"ת ז"ש סמא"ל ויכוין כשהוא חותך הערלה שהוא חותך
הדינים הנאחזים בה נמלא בחיתוך הזה הוא מסלק סמא"ל הרוכז
על הנח"ש וממתק בשתי שמות הרחמים שזכרנו באומרו ברוך
אתה יי שכתבתו הוי"ה וקריאתו אדני"י כל הדינים הנ"ל להיות
רחמים גמורים בסוד המילה שזכרנו ולפיכך יצרך בקול רם
הצרכה זו עם הכוונה ואחר כך יחתוך הערלה בכוונה שזכרנו גם
כדי שיהא עובר לעשייתו וצרכה זו היא בקול רם לעורר הכוונה
בא ובעשותו החיתוך ימהר מאוד הפריעה ויכוין בהתגלותו העטרה
שהוא דמות יי שהוא החותם וע"י זה נתמלא השם שדי **פריעה**
היא אותיות **פ"ר יע"ה** פ"ר הוא פ"ר דינים שהוא מנלפך יע"ה
גימטריא חלקים עם הכולל נמלא שכל הדינים מתמתקין עתה
וטוב לכוין לשם **ק"רע שמן** בשעת הפריעה: אחר הפריעה

שעשה כשהוא רואה דם התינוק שהוא ערך מדת הדין ופתה
 במליצתו שהוא מוֹנֵן כוונתו למשוך כל כח הקליפות והדינים
 הנתונים ברמ"ח אברי התינוק הזה ולהוליאם להורידם לתהומא
 רבא ולכן הוא מוֹנֵן דם התינוק צפה כדי למתק כל הדינים
 ופ"ה גימטריא אלהים כ"ל ולכן הרבה נהגים לזרוק מפיסה
 יין על המילה קודם המליצה לכוונה כ"ל והוא נכון כי יין
 אדום היא מלד מדת הדין ומלא מין את מינו וייעור להוליא
 ואחר כך יאמר ק"ל פעמים אליהו ועם זה הוא מסלק סטרא
 אחרא וראש שכולם הוא סמא"ל העולה מנין קליא כסוד קליא
 דלא פסיק ואחר שאמר ק"ל פעמים אליהו יכוין את אליהו
 הנביא בזה האופן אר יהוה נביא ואז אין שטן ואין פגע
 רע ומוצטח שלא יפגום בריתו לעולם ע"כ :

סדר המילה

כשמביאין התינוק למול יקומו הכל מפניו ויאמרו ברוך הַבָּא
 הבא בגימטריא ח' ר"ל ברוך הנימול לחי, עיין
 לקמן סי' כ"א :

המוהל אומר, ברוך הַבָּא הַנִּימוֹל לְשִׁמְנָה; וַיְדַבֵּר
 יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינַחֶם בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן
 אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכֶם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֲמַר הַנְּנִי נוֹתֵן לֹא אֶת
 בְּרִיתִי שְׁלוֹם :

(יש מקומות נהגין שאני הכן אומר אשרי תבחר ותקרב
 ישכון הצריך והעומדים עם אומרים נשבעה בטוב
 ביתך קדוש הכלך)

כשמימיך התינוק על כסא של אליהו אומר
 זה הכסא של אליהו זכור לטוב (וכס' תולעת יעקב
 כי וסוכא נטרה"ז שיאמר זהו כסא של אליהו מלאך הברית שיתגלה
 במהרה בימנו) לישועתך קויתי יי: שברתי לישועתך
 יי, ומצותיך עשיתי: אליהו מלאך הברית, הנה
 שלך לפניך, עמוד על ימיני וסמכני. שברתי
 לישועתך יי. שש אנכי על אמרתך, פמוצא שלך
 רב. שלום רב לאהבי תורתך, ואין למו מכשול,
 אשרי תבחר ותקרב ישפון חצריך, נשבעה בטוב
 ביתך, קדוש היכלך:

נוטלין סגן מכסא של אליהו ומשימין אותו על ירכי הסנדק
 עיין לקמן סי' כ"ח סעיף כ"ט והאז אומר הנני מוכן ומזומן
 לקיים מצות עשה שצוני הבורא יתברך למוט
 את בני המוסל אומר אמר הקדוש ברוך הוא
 לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים הנני
 מוכן ומזומן לקיים מצות עשה שציונו הבורא
 יתברך למוט (אם האז הוא המוסל יאמר את בני) לשם
 יחוד קובה ושכינתי וכו'

ואומר בקול רם

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר
 קדשנו במצותיו וצונו על המילה:

ואחר כך יחתך הערלה ואזי הבן יאמר (ואם הוא בעלמו מוהל וכן כשאין אב עיין לקמן סי' כ"ב סעיף י"י"א י"ב י"ג)
**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ
 בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אֲבֹרָהּם אֲבִינוּ: .**

והעומדים שם עונים

**בְּשֵׁם שְׁנַכְנֵם לְבְרִית, בֵּין יַפְנֵם לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה
 וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים:**

פירוש ברכות המילה

לְהַכְנִיסוֹ בְּרַכָּה זו נתקנה לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יולרנו ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים (תוס' פסחים ז'), ועוד לגלות שזו המילה איננה כמילת הישמעאלים מילה בלא פריעה אלא מילה ופריעה לכך כרת הוא ית' צרית עם אברהם אבינו ע"ה למול ולפרוע (צ"ח), ויש מפרשים דזו הברכה אינה על המילה רק שבת להשי"ת שמהיום והלאה מוטל עליו לעשות צדן זה עוד מלאת אחרות לפדותו אם הוא זכור וללמדו תורה ולהשיאו אשה וזה עיקר דאחי שפיר מה שהקהל עונין כשם שנכנס לברית כו' (אבודרה"ס, צ"ה, לבוש), בשם שנכנס כו', מה שסידרס ע"ז הסדר עיין סימן כ"ג סעיף ג' ועיין שם סעיף ב' דיש אומרים שאם האב שם אומרים כשם שהכנסתו כו'. ויש סמך לזה ממדרש קהלת רבה פסוק עת ללדת ז"ל והוה אביו דינוקא משקי לון חמר עתיק ואונר שמו מן הדין חמר א טבא כו' ענו בתרי' כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה והתפללו על הילד ונתרפא וחי עי"ש ומנהגנו לומר כשם שנכנס וכי זכורת הברית וז"ל שמעתי כשם קדוש אחד שערף לומר כשם שנכנס דבעוה"ר אין לנו

(•) בארץ ישראל מברך אבי הבן
 גם ברכת שהחירנו.

אחר גמר מעשה המילה חומרים ברכה זו עיין לקמן סי' כ"ג
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא
 פרי הגפן

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר
 קדש ידיו מבטן, וחוק בשארו
 שם, וצאצאיו חתם באות ברית קודש
 על בן בשכר זאת, אל חי חלקנו צורנו,
 צוה להציל ידירות שארנו משחת, למען
 בריתו אשר שם בבשרנו, ברוך אתה
 יי בורת הברית :

אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד
 הזה. ^א לאביו (ר) ולאמו ויקרא שמו
 בישראל, ^ב (פכ"ב) ישמח האב ^ג ביוצא חלציו
 ותגיל אמו בפרי בטנה, פכתוב ישמח
 אביו ואמך ותגיל יולדתך : ונאמר
 ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך.

א) ביתוס מאב לא יאמר לאביו, ביתוס מאם לא יאמר לאמו
 וביתוס משניהם לא יאמר כלל

ב) כשהאב בעלמו חומר הברכה יאמר יי' רון ששמח ביוצא חלציו
 אם הנימול הוא יתוס מהאב, יאמר המזכך ישמח האב בנן

וְאָמַר לָךְ בְּדַמִּיךְ חַיִּי. וְאָמַר לָךְ בְּדַמִּיךְ
 חַיִּי: וְנֹאמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּדָבַר
 צְוָה לְאַלְפֵי דוֹר. אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם
 וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק. וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק.
 לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְנֹאמַר וַיִּמַּל
 אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנֹו בֶן שְׁמוֹנֵת יָמִים
 כַּאֲשֶׁר צְוָה אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַיִּי כִּי
 טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ: הוֹדוּ (פְּלוֹנִי) זֶה
 הַקָּטָן גָּדוֹל יְהוָה בְּשֵׁם שְׁנַכְנַם לְבָרִית.
 כֵּן יִכְנַס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים:
 וְזוֹתוּן מַכּוּס שֶׁל בְּרַכָּה כַּמְזוּחָר לְקַטְן סִי כִּיג מַסְעִיף יי וְאֵילֶךְ

עדן ביוצא חלציו ותגל אמו בו, ויש לומר כי ננוקה זה, אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו (פלונני בן פלוני) אתה הוא יי אלהינו ילדי כל בשר אבי יתומים תהיה לו לאב והוא יהיה לך לבן, ותהא בנימתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולכל קרוביו. תתענג נפש האב בן עדן ביוצא חלצו, והא בעול"ה הזה בפרי בטנה, ויתקים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך ויש אך מוזכר בסוד בדמך אמר לך בדמך חיי, (כ"י בשם הריטב"א), אם הנימול טול יגוח והס"ס יאמר המזכך ישמו"ה האב ביוצא חלציו ותגל אמו בן עדן בפרי בטנה ככתוב בו, וניתוס מ"ז ומ"ח יאמר ישמח האב בנ"ע ביוצא חלציו ותגל אמו בן עדן בפרי בטנה.

פירוש ברכות המילה

מלוה שאינו מעורב במחשבות זרות שלל לשנוה ולת מילוי
 סקטן

ואומר הש"ן מי שִׁבְרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
 הוּא יִבְרַךְ אֶת הַיָּלֵד רַךְ הַנִּימוֹל (פכ"פ) בְּעֵבֹר
 שְׁנֵכְנֶם לְבְרִית וּכְשֵׁם שְׁנֵכְנֶם לְבְרִית כֵּן יִכְנֶם
 לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן:

ויש נהגו לזכך התינוק הנימול כנוסח זה, אלהנא ואלהא
 דאבהתנא שלח אסותא דחיי ורחמי לדביא הדין דאקרי שמי
 כישראל פכ"פ כמה דאסית מי מדה עיי משה ומי יריחו עיי
 אלישע בן אבי דרביא הדין בעגל ובזמן קריב (כל נו,
 והוא מירושלמי):

תפלה ראב ולמוהל לאחר המילה

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׂיֵהָא יְהִי חָשׁוּב וּמְרוּצָה
 וּמְקוּבָּל לְפָנֶיךָ בְּאֵלוּ הַקְּרִבְתִּיהוּ לְפָנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ.
 וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים שְׁלַח עַל יְדֵי מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוּשִׁים נְשָׂמָה
 קְדוּשָׁה וְטוֹהָרָה (האז אומר לבני המוהל אומר, לפכ"פ) הַנִּימוֹל
 עִתָּה לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל שְׂיֵהָיָה לָבוּ פְתוּחַ כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם
 בְּתוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד לְשִׁמּוֹר וּלְעֲשׂוֹת וְתֵן לוֹ
 אֲרִיכַת יָמִים וְשָׁנִים חַיִּים שֶׁל יִרְאֵת חֲטָא חַיִּים שֶׁל עוֹשֵׁר
 וּכְבוֹד חַיִּים שֶׁתְּמַלֵּא בָּרַ מִשְׁאָלוֹת לָבוּ לְטוֹבָה (האז אומר,
 וּזְבִנִי לְגַדְלוֹ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְרְאוֹת מִמְּנוּ

פירוש ברכות המילה

הקטן בענינו שסתמא לשמה וע"כ אנו מזכין אותו שכן יקיים
 יתר המצות לשמה משא"כ חזי הכן אפשר מחשבת פגול בקרבנו
 אשר קדש, הדל"ת בל"י לריעב"ן וכרוב סידורים נקוד בפתח:

קדש

בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת וְתִקְבְּלָה תְּפִלָּתוֹ בְּקֶרֶב
 תְּפִלַּת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי לְרִצּוֹן אֲמַרְי פִּי וְהַגִּיזוּן לִבִּי לְפָנֶיךָ
 יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי אָמֵן בֵּן יְהִי רִצּוֹן :

פירוש ברכות המילה

קדש ר"ל הזמין כמו התקדשו למחר, זה לפירוש אחד דידיד
 קאי על הצרכים אבל לפירוש אחר דקאי על ילחק כדלקמן
 הוי קידש כמשמעו שנתקדש מצטון, כי בזה חנך אותו למסור
 נפשו על קדושת השם בזה שהרגילהו זילדותו לשפוך דמו באחד
 מאבריו ראש הגוי זה נעשה קנין בנפשו ונקל עוד בעיניו למסור
 כל גופו לשחיטה ולשריפת אש (מגדל עוז), ועיין רי"ן ורשב"א
 בעין יעקב פראד"מ ד"ל דיליף מגו"ש דגם הצרכים נתקדש מן
 הצטון: ידיד מבבבון, ילחק קרי ידיד על שם אשר אהבת, מצטון,
 דקודם שנולד נתקדש למצוה זו דכתיב אבל שרה אשתך וגוי
 והקימותי את בריתי אתו היינו מילה, בשאר, בצשרו, שם, חק
 של מילה, ולאחזיו, אחריו, חתם, ברות, זו של ברית קדש, לזה
 להליל יידידות שארנו משחת, מגיהנס דכתיב גם את בריתך
 שלחתי אסיריך מזכור חין מים בזה זכרי טי (רש"י), ואמר ר"ת
 שידיד הוא הצרכים אבינו שנקרא ידיד שנאמר מה לידידי
 צביתי כדדרשינן במנחות כ"ג וגי' אבות נזכרים חוק בשאר
 שם הוא ילחק ולאחזיו חתם ברות ברית קדש הוא יעקב
 ולאחזיו הוא ובניו כמו שתירגם יונתן האלחאים והלפיעות בניא
 ובני בניא כוי (תוס'י), ועוד י"ל דאכלל ישראל אמר אשר קדש
 ידיד שקראן הכתוב ידיד כדכתיב מה לידידי צביתי גוי כפירש"י
 לפי פשוטו צם' ירמ'י וכתיב את יידידות נפשי גוי ואמר בזה
 מצטון עש"ה העמוסים מני צטון ואמר חק בשאר שם לא כשאר
 חוקים שאינן בגופו של אדם כמו התפילין והלילית אבל זה
 החוק הוא למעלה בגופו של אדם כוי ואמר ולאחזיו של הצרכים
 הזכר לעיל (ר"ל בהצרכים הקודמת) חתם ברות ברית קדש
 שהמילה היא אות ברית כמ"ש לאצרכים והי' לאות ברית ביני
 גוי והוא חותם הקדש ע"ש גדר ערוה דכל מקום שתמלא גדר

פירוש ברכות המילה

ערוה נאמר בו קדושה וכמ"ש שהמילה בא למעט תלות המשגל וע"כ בשכר זאת לזה הקב"ה לאברהם להליל ידודת שאריתנו דהיינו גופנו משחת דהוא הגיהנס כמ"ש בפ' עושין פסין (עירובין דף י"ט ע"א) שאברהם יושב על פתחו של גיהנס ומסיק שם למי שאין בו דבר ערוה ועבירה וכל הבא על הכותית משכה ערלתו ולא מבשקר ל"י והיינו למען בריתו אשר שם שם כו' (חידושי אגדות מהרש"א שבת קל"ז): אשר קידש ידך מבטן ר"ת אקיים ע"ש הכתוב ואת בריתי אקים את ילחק שנתקדש מבטן למלוה זו (קדמונים): וחוקי גזירת מלך בלי טעם, ועיין אכן עזרא ע"פ התהלך לפני והי' תמים, שלא תשאל טעם על המילה ע"ש: וצאצאיו חתם, מילה נקרא חותם ועיין בתיקוני זהר תיקון כ"ב שימני כחותם דא אות ברית מילה: בשכר זאת, ר"ל בשכר מלוה זאת שהיא מלות מילה וקאי זאת על המלוה שהיא לשון נקבה דאל"כ היל"ל בשכר זה, ובכורת הברית כי דמלות מילה נקראת זאת כמ"ש זאת בריתי אשר תשמרו וז"ש בפי"ט למי זאת נרשמת עי"ש: אל חי חלקנו לורנו, אמר אלו השמות ע"ש לבי ובשרי ירננו אל חי ומילה עבודת הכשר היא, ואמר חלקנו לורנו גבי שאר ע"ש כלה שארי ולכבי לור לכבי וחלקי חלקים לעולם (אבודרה"ם): צודה, בפת"ח ולר"י לשון תפלה ובקשה על העמיד וכן הוא באגודה בשם רמב"ם (ש"ך רס"ה) ויש גורסין לזה בחיר"ק וקמ"ן וכן הוא בצעל העיטור, וכן נראה מחדש ג מהרש"א מובא לעיל, ומלאתי כתוב דטעם הגורסין כן משום דלא לישתמע דעושה ע"מ לקבל פרס אם יאמר שבשכר זה ילוה הקב"ה להלילנו מגיהנס: ידידות שארנו, ר"ל הנשמה (כ"י עו"ן) ע"ש, הכתוב נתתי את ידידות נפשי בכף חוביבה מפני שהפרו ברית ככתוב ובשר קודש יעברו מעליך משא"כ אלו המקיימים ברית קודש לזה להליל ידידות הוא הנפש החביבה מן הכל (מגדל עוז): ברוך אתה יי כורת הברית, ע"ש וכרות עמו הברית (אבודרה"ם):

אלהינו ואלהי אבותינו קיים, כי הרבה נסים ונפלאות נעשו לו כשולד כו' וגם היום אין לו כ"א שמנה ימים שולד

פירוש ברכות המילה

ושפסין את דמו במילה לפיכך תקנו להתפלל עליו לשם שיקיימהו
 לאביו ולאמו וירפאהו, ואמר קיים על שה קיימני כדברך, ישמח
 האיש ביולא חלניו, ע"ש כי אם בןך היולא מחלניך, ותגל האשה
 בפרי בטנה ע"ש בפרי בטןך (אבודרה"ם): ואומר לך בדמך
 חיי כו' בדמך חיי, כדס מילה וכדס פריעה (מגדל עוז), המילה
 היא על שתי תועלויות להחליש תאות החומר בהגרת דמי המילה
 ולהגביר כח הנפש בהגיר דמי חלאת זוהמת הנפש המקוק בלב
 וכו' בדמך חיי להכשיר החומר בדמך חיי להכשיר הנפש (דובר
 שלום ס"י אול"ת): בדמך חיי, מנהג כשאומר ואומר לך בדמך
 חיי ותן באלצטו מן היין על שפת התיוק והטעם משום
 דאמרינן במדבר סיני רבה שימו איש חרבו על ירכו משה מל
 ואהרן פורע ויהושע משקה פי לפי שכל אותן ארבעים שנה
 לא היו מוליס במדבר מפני טורח הדרך ומפני שלא נשבה רוח
 לפונית ועכשוו שהיו עומדים ליהרג לא ראו משה ואהרן שיהרגו
 בלא מילה ובלא קבלת מצות ולכך הי' משה מל ואהרן פורע
 ויהושע משקה אותם עפר העגל כו' ואותה השקאה הי' להם
 בשעת מילה ופריעה למות ולא לחיים ואנו אומרים השקאה
 זו של שעת מילה ופריעה יהי' לחיים ולא כמותה של יהושע
 ומה שאומר ואומר לך בדמך חיי ב' פעמים לרמוז שזכה ע"י
 המילה לשני עולמים העולם הזה והעולם הבא (אבודרה"ם), ועיי'
 ס"י כ"ג סעיף ט"ו: הודו ליי כי טוב, על שם שהמילה נקראת
 טוב כדאמרינן במס' סוטה ותרא אותו כי טוב הוא שגולד מהול
 וזהו הודו ליי כי בעבור המילה אנו ילולין מדינה של גיהנם (שם):
 כי לעולם חסדו, משום דכתיב גבי אברהם וכרות עמו הברית
 ואמרינן מלמד שהקב"ה סייעו לכרות וכתיב בתרי" לתת לך את
 ארץ כנען פי' בזכות מילה ובפסוק אחר כתיב תתן אמת ליעקב
 חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם אלמא דקרי
 לשבעות הארץ חסד משום הכי אמרינן כי לעולם חסדו במילה
 והיינו שבעות א"י שנקראת חסד שניתנה ע"י מילה (רקח),
 הטעם שאומרים הודו ליי כי טוב כל"ח משום דאיתא בגמ'
 אמרו לו אשתו ילדה זכר מברך הטוב והמטיב וי"מ משום ארבעה

עיין לקמן סי' כ"ה סעיף ט"ז דהמנהג לעשות מי שצריך להצטל
ברית והיולדת כו' וזה נוסחו:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקוב הוא יברך את
הבעל ברית ואת האשה היולדת ואת הילד רך
הנימול ואת הסנדק ואת המוהל ואת כל המסובין כאן בעבור
שפבים יתן מתנה בעבורנו וצוה לברך. והוא ישלח ברכה
והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:
ומזמרים פיוט יום ליבשה. (עיין לקמן סי' כ"א וסי' כ"ה סעיף
י"ז) חזרו רבינו יהודה הלוי ראש המשורים. והי' זימי
מהר"י מיגאש רבו של הרמב"ם ומתום יהודה הלוי בראשי
המרוזים:

יום לִיבְשָׁה נִהְפְּכוּ מְצוּלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה שֶׁבָּחוּ גְּאוּלָּים:
הַטְּבַעַת בְּתַרְמִית. רַגְלֵי בֵּת עֲנָמִית. וּפְעָמֵי שׁוֹלְמִית. יָפוּ
בְּנִעָלִים: שִׁירָה וְכָל רוֹאֵי יְשׁוּרוּן. בְּבֵית הוֹדֵי יְשׁוּרוּן. אֵין פָּאֵל
יְשׁוּרוּן. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: שִׁירָה וְדָגְלֵי בֵּן תָּרִים. עַל הַנְּשֹׂאָרִים.

פירוש ברכות המילה

לריכין להודות ואי' מהם היולא מצית האסורים וכן התנוק ילא
כן מאסורי מעי אמו (מהר"ל), ואפשר דמשום כ' טעמים הללו
אלו נוהגין לומר הפסוק הזה כ' פעמים. לתורה ולחופה ולמעט עיין
לקמן סי' כ"ג סעיף ג':

פירוש יום ליבשה

יום ליבשה זיום שמולות ים נהפכו ליבשה, שזכו ישראל
שנגאלו שירה חדשה, וקרא לשירת הים שירה
חדשה כי נאמרה ברוה"ק ששרה עליהם נשעת האמירה שלא
עלה על דעתם מקודם: הטבעת בתרמית, ר"ל רמית את מזרים
לזא בתוך הים נעבור שראו שישאל הלכו נו ביבשה: ענמית
היא מזרים ע"ש הכתוב (בראשית י"ג) ומזרים ילד את לודים
ואת ענמים: ופעמי' שולמית, אלו ישראל ע"ש הכתוב (שה"ש ז'
ח')

וּתְלַקְטוּ נְפוֹרִים. בְּמַלְקוֹת שְׂבָלִים: שִׁירָה הַפְּאִים עִמָּד. בְּבִרְיֵת
 חוֹתְמָד. וּמִבְטָן לְשִׁמְדָה הָמָה נְמוֹלָים: שִׁירָה דְרֵאָה אוֹתוֹתָם.
 לְכָל רוֹאֵי אוֹתָם. וְעַל בְּנֵי כְסוּתָם. יַעֲשׂוּ גְדִילִים: שִׁירָה
 לְמִי זֹאת נְרַשְׁמָת. הַכָּר נָא דְבַר אֲמָת. לְמִי הַחוֹתְמָת. וְלְמִי
 הַפְּתִילִים: שִׁירָה וְשׁוֹב שְׁנִית לְקַדְשָׁה. וְאֵל תּוֹסִיף לְגַרְשָׁה.

פירוש יום ליבשה

א) שובי שובי השולמית: יפו צנעלים. ע"ש הכתוב מה יפו
 פעמך צנעלים, ור"ל שעברו ציבשה בתוך הים כמ"ש (ישעיה
 י"א ט"ו) והדרך צנעלים: וכל רואי ישרון. כל מי שיראה את
 ישראל בשלותם בגאולה העתידה צ"ל: בבית הודי. זה בית
 המקדש המקווה שיבנה צ"ל וקראו בית הודי כי בגלותינו
 המר הזה נאמר כל היום דו"ה ולעתיד יתהפך דו"ה להו"ד:
 ישוררון אין כאל ישרון. ע"ש הכתוב (דברים ל"ב ל"א): ואויבינו
 פלילים. ע"ש הכתוב (שם ל"א) כי לא כלורנו לורס ואויבינו
 פלילים. וכי המפרש במחזור ישן דר"ל אעפ"י שאויבנו עתה
 פלילים ר"ל שהמה דניס חותו אעפ"י לעתיד יאמרו אין כאל
 ישרון עי"ש. ואפשר דר"ל דאויבנו בעלמס הס יהיו הדיינים
 ר"ל שיחתכו הדין לצירור גמור שאין כ"י אלהינו: דג"י כן תרים.
 ע"ש הכתוב (ישעיה ס"ב י"ד) הרימו נס על העמים, ופירש"י
 אות הוא שיקבלו אלי ויביאו לי את הגולים אללס ע"ש, נס הוא
 דגל. ויותר יתייבש הלשון דר"ל כמו שנחית אותנו במדבר בלאתנו
 ממארים על ידי דגלים כן תרים גם עתה דגלנו אחר שכשארנו
 צמתי מספר: ותלקט נפורים. ע"ש הכתוב (ישע"י כ"ז י"ב) ואתם
 תלוקטו לאחד אחד בית ישראל: במלקט שבליס. ר"ל הפחותים
 שבו תלקט ג"כ עם הדריקים כמו המלקט שבליס שכונתו רק
 על התבואה ואעפ"י מלקט השבולת והמוץ ג"כ: בברית חותמך.
 היא המילה שנקראת חותם וכמ"ש ולא לחיו חתם כו': ומבטן
 לשמך המה נימולים. ר"ל תיכף כשנולד הבן חפץ למולו לשכי

וְהַעֲלֶה אֹר שְׁמֵשׁוּהָ. וְנִסּוּ הַצְּלָלִים: שִׁירָה יְדִידִים רֹמְמוּךְ.
 בְּשִׁירָה קְדֻמוּךְ. מִי כְמוֹכָה יְהוָה בְּאֵלִים: שִׁירָה בְּגִלְל אָבוֹת
 תּוֹשִׁיעַ בָּנִים. וְתָבִיא גְאוּלָּה לְבָנֵי בְנֵיהֶם:

מזרכין ברכת המזון וא"ל שהשמחה במעונו ואומרים חרוזים
 אלו ואלף כשאין מכין אומרים אותן עיין לקמן סי' כ"ה סעיף י"ז:

רבתי וויר וואלען בענמשען

יְהִי שֵׁם יי מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם

נִוְרָה לְשִׁמּוֹךְ בְּתוֹךְ אֲמוּנֵי. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיי: נִוְרָה
 בְּרִשׁוֹת אֵל אִיוֹם וְנוֹרָא. מְשֻׁבָּב לְעֵתוֹת בְּצָרָה.

אֵל גְּאוּר בְּגִבּוֹרָה. אֲדִיר בְּמָרוֹם יי. נִוְרָה
 בְּרִשׁוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה.
 צְוָה לָנוּ מוֹרְשָׁה. מִשְׁה עֶבֶד יי. נִוְרָה

פירוש יום ליבשה

כבודו ית': הראה אותותם לכל רואה אותם. עש"ה (דברים כ"ח
 י') וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך:
 ועל כנפי כסותם יעשו גדילים. ר"ל לילית וע"י מלות לילית
 יזכו לשמירת הברית שלא יפגמו ח"ו וכעובדא דפי' התכלת שפי'
 הלילית נשמר מחטא: ל"מי זאת נרשמת. רבש"ע הכר נא האמת
 למי הם רשומים במלות אלו: החותמת והפתילים. ר"ל מילה
 ולילית שהם פתיל תכלת: ושוב שנית לקדשה. עש"ה (הושע ב'
 כ"א) וארשתוך לי לעולם: והעלה אור שמשוה. עש"ה (ישעי' ס'
 כ') לא יבוא עוד שמשך: ונסו הלללים. (שה"ש ב' י"ז): ידידים.
 אלו ישראל רוממוך על הים וכשירה קדמוך ואמרו מי כמוך
 בחלים ה': בגלל אבות. ר"ל בעבור זכות האבות:

ברשות

בְּרִשׁוֹת הַכַּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶקְרָא לְאֱלֹהֵי הָעִבְרִים.
 אֲהוֹדְנוּ בְּכָל אַיִים. אֲבָרְכָה אֶת יי. ^{נודה}
 בְּרִשׁוֹת מָרְנָן וְרַבְּנָן וְרַבּוֹתֵי. אֲפַתַּח בְּשִׁיר פִּי
 וּשְׁפַתִּי וְתֹאמְרֵנָה עֲצֻמוֹתַי. בְּרוּךְ הֵבֵא בָשִׁם יי. ^{נודה}
 נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבְלֵנוּ מִשְׁלֹו
 וְעוֹנֵין סַמְסוּבִין וְאַחֲכֵיכ לֹאמַר סַמְנַכְך
 בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבְלֵנוּ מִשְׁלֹו וּבְטוֹבוֹ חַיֵּינוּ :

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם הַזֶּה אֶת הָעוֹלָם
 כָּלֹו בְטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן
 לְחַם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ; וּבְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל
 תְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסַר לָנוּ מְזוּן לְעוֹלָם
 וְעַד; בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ הַגְּדוֹל כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפָרְנֵם לְכָל
 וּמְטִיב לְכָל וּמְכִין מְזוּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי הַזֶּה אֶת הַכָּל:

נודה לך יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה
 וְרַחֲבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ
 מִבֵּית עִבְרִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבָשָׂרְנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ
 שֶׁלְּמַדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים הֵן וְחֶסֶד שֶׁחִוַּנְתָּנוּ
 וְעַל אֲכִילַת מְזוּן שֶׁאַתָּה זָן וּמְפָרְנֵם אוֹתָנוּ תְּמִיד בְּכָל יוֹם
 וּבְכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה:

בחנוכה ונסורים חומרים ז:

על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל
התשועות ועל המלחמות. שעשית לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה

לפורים

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול
חשמונאי ובניו. בשעמדה
מלכות יון הרשעה על עמך ישראל.
להשכיחם תורתך. ולהעבירם מחקי
רצונך. ואתה ברחמיך הרבים
עמדת להם בעת צרתם. רבת
את ריבם דנת את דינם נקמת
את נקמתם. מסרת גבורים ביד
חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים
ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים
וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך
עשית שם גדול וקדוש בעולמך.
ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה
ופורקן כהיום הזה. ואחר כן באו
בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך
ומהרו את מקדשך. והדליקו גרות
במצרות קדשך. וקבעו
שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל
לשמך הגדול:

ועל הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים
אותך. ותברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם
ועד

וְעַד *): כְּפָתוּב וְאֶכְלָתָּ וְשָׁבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת יי
 אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ
 אֲתָה יי עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּן:

רַחֵם (נָא) יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ
 וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁבֵּן בְּבוּדָה וְעַל מַלְכוּת בֵּית הָדוֹד מְשִׁיחֶךָ

כחשכו לומרים כאן פיוט זה וחתום בו משולש אפרים מעיר בונח.

* אלהים צוית לידריך בחירך. את בריתי תשמור חוק בשארך. ברית
 עולם: אתה תכרות ליוצרך. ולקדוש ישראל כי פארך. פארך
 לו באלוני ממרא בהראך. פקודך ביום כפור בעשותו במוראך. ברית
 עולם: פצת ממחן מכותיך ארפאך. כי אני יי רופאך. רופאך בחסרך
 מאכריך מודיעים הרמים. רשם התהלך לפני והיה תמים. ברית עולם:
 ראיתי נקופך כדם עולה ושלמים. למען ייטב לך והארכת ימים: ימים
 מברית בהתעצל אב החכמים. יעודתו או אמרה חתן דמים. ברית עולם:
 יזכור לסגלה מעמים. הפלא חסריך מושיע ממתקוממים. ממתקוממים
 אאסוף נרחיך ואצבור. מאת אראך מתבוססת כרמיך. עליך באעבור.
 ברית עולם: מושות עלך אשבור. ואני כדם בריתך שלחתי אסירך מבור.
 מבור אב המון בצאתו. מכבודך נעור וכרות עמו בריתו. ברית עולם:
 מנוחה רוחה וקציצת בהרתו. ביום השמיני ימול בשר ערלתו. ערלתו
 ודאי ולא ספק היום או אתמול. עליה רוחין ושא על מכשירי סכינא
 להמול. ברית עולם: עשה מילה ופריעה ומציצה שוב מול. ואשה מלה
 ולא גוי המל ימול. ימול ביום ולא כלילה אפילו ספק ישנה. יחכב מצוה
 אף כי בערום הנה הנה. ברית עולם: ישן וער לבוש וערום עת נזכרנה.
 ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה. רנה כנפצת כלמנצח על השמינית תהלתך.
 רחש לבי דבר טוב שש אנכי על אמרתך. ברית עולם: רחמים תעורר
 לערתך ליי הישועה על עמך ברכתך. ברכתך תנה לחביבים בנים: בתתך
 לי גלות מים ישועה ממעיניי. ברית עולם: בשמחה שלימה ישמחו יוניך
 בחיתונים. דשנים ורעננים. ורעננים כשתילי זתים ולארצם יקוו. והרשעים
 חרוב יחרבו. ברית עולם: ועד לבניך ויעידו באיים ויחוו. כל הרשעים
 כאין נגדו וכאפס ותורו נחשבו. נחשבו כבהמה נדמינו בעיניכם נתונים
 תחת כפות רגליכם. ברית עולם: נשולי פקם עבור אתם ובניכם. ולקחתי
 אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם. אתכם לבבכם אמול מערלאתכם. את רוחי
 אתן בקרבכם. ברית עולם: אכול ושכוע והללתם על ארצכם. אשר נתן
 יי לכם: ככתוב וכו'.

ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמוך עליו: אלהינו אבינו
 רענו וזינו פרנסנו וכלכלנו והרוחנו והרוח לנו יי אלהינו מהרה
 מכל צרותנו ונא אל תצריכנו יי אלהינו לא לידי מתנת בשר
 ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידי המלאה הפתוחה הקדושה
 והרחבה שלא נבולש ולא נבלים לעולם ועד:

שבת

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת
 הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך
 לשבות בו, ולנוח בו פאהבה, במצות רצונך, ברצונך הניח
 לנו יי אלהינו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתינו,
 והראנו יי אלהינו בנחמות ציון עירך ובבנין ירושלים עיר
 קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות, ובעל הנחמות:

כ"ח וימים טובים

אלהינו ואליהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע
 ויפקד ויזכר וזכרוננו ופקדוננו, וזכרון אבותינו וזכרון
 משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל
 עמך בית ישראל לפניך, לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים
 לחיים ולשלום ביום ריח ראש החודש הזה פסח חג המצות הזה,
 שבועות חג השבועות הזה, סוכות חג הסוכות הזה שמיני עצרת ושית
 שמיני עצרת החג הזה: וזכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו
 בו לברכה, והולשיענו בו לחיים טובים: ובדבר ישועה ורחמים
 חום וחנו, ורחם עלינו והולשיענו כי אליך ענינו, כי אל מלך
 חנון ורחום אתה:

ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה
 בימינו ברוך אתה יי בונה ברחמי
 ירושלים אמן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, האל אבינו מלכנו.
 אדירנו בראינו נא לנו, יוצרנו קדושו קדוש יעקב.
 רוענו רועה ישראל, המלך הטוב, והמטיב לכל, שבכל יום
 ויום, הוא המטיב, הוא מטיב, הוא ייטיב לנו, הוא נמלטנו, הוא
 נמלטנו, והוא יגמול בעדנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרחו
 הצלה והצלחה ברכה וישועה נחמה פרגסה וכלכלה, ורחמים
 ודיים ושלום וכל טוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו: הרחמן.
 הוא ימלוך עלינו לעולם ועד: הרחמן, הוא יתברך בשמים
 ובארץ: הרחמן, הוא ישתבח לדור דורים, ויתפאר בנו לעד
 ולנצח ונצחים, ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים: הרחמן.
 הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן, הוא ישבור עול גלות מעל
 צוארנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו: הרחמן, הוא ישלח לנו
 ברכה מרבה בבית הזה ועל שלחן זה שאכלנו עליו: הרחמן
 הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב, ויבשר לנו
 בשורות טובות ישועות ונחמות: הרחמן, הוא יברך את רב
 בעל הבית הזה ואת אשתו היולדת ואת היולד רך הנמול
 היום אותם ואת ביתם ואת כל אשר להם, אותנו כל היושבים
 בכאן ואת כל אשר לנו וכמו שברך אבותינו אברהם יצחק
 ויעקב בכל מכל כל בן יברך אותנו כלנו יחד בברכה שלמה
 ונאמר אמן:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עָלָיו וְעַלֵּינוּ זְכוּת שְׁתֵּהא לְמִשְׁמֶרֶת
 שְׁלוֹם וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי. וְצַדִּיקָה
 מֵאֲרֵהוּ יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכְלָ טוֹב בְּעֵינֵי אֲרֵהוּ
 וְאָדָם :

כאן חומר המזמן או הש"ץ חרוזים אלו חכמים רבינו אברהם
 כהן צדק וחמוס אחר תיבת יצחק.

הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ אָבִי הַיְיָד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ
 לְגַדְלוֹ וְלְחֻנְכוֹ וְלְחֻכְמוֹ. מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלְאָה
 יִרְצָה דָמוֹ. וְיִהִי יי אֲרֵהוּ עִמּוֹ :

הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ בְּעַל בְּרִית הַמִּינְיָה. אֲשֶׁר
 שָׁשׁ לַעֲשׂוֹת צַדִּיק בְּגִינְיָה. וְיִשְׁלַם פְּעָלוֹ וּמִשְׁכָּרְתּוֹ
 כְּפוֹרְיָה. וְיִתְנֶהוּ לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה :

פירוש הרחמן

הרחמן וזכו לגדלו ולחנכו ולחכמו, ר"ל לתורה ולחופה ולמעשים
 טובים, לגדלו היינו לחופה שעד אז הוא חיוז מוסרי
 לגדל הבן, לחנכו היינו למעשים טובים חינוך צמנות, ולחכמו
 צתורה שהיא החכמה האמתית: מיום השמיני והלאה ירלה,
 עש"ה (ויקרא ט"ב כ"ז), דמו, ר"ל דם המילה: ויהי יי אלהיו עמו,
 עש"ה (מ"ח ח' י"ז) יהי יי אלהיו עמו כאשר ה' עם אבותינו
 ר"ל אחר שמחזיק בצרית אבותיו יהי יי אלהיו עמו: בעל צרית
 המילה, הוא הסנדק שנקרא בעל צרית עיין שו"ע או"ח תקנ"א
 ויו"ד רס"ה ושאר מקומות ועיין לקמן ריש סי' י"ט: אשר שש,
 עש"ה שש אנכי על אמרתך ודרשו חז"ל שבת ק"ל דקאי על
 מצות מילה שקבלו ישראל בצמחה ועדיין עושין אותה בצמחה:
 לעשות נדק, שקבל עליו הולאות ולתת דורות שלא ה' חייב

הַרְחַמֵּן הוּא יִבְרַךְ רַךְ הַנְּמוּל לְשִׁמוּנָהּ. וַיְהִי
 יָדָיו וְלָבוּ לְאֵל אֲמוּנָהּ. וַיּוֹכֵה לְרֵאוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה
 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הַרְחַמֵּן הוּא יִבְרַךְ הַמָּל בְּשֵׁר הָעֲרָה. וּפָרַע
 וּמֵצֵן דְּמֵי הַמִּיָּה. אִישׁ הַיָּרָא וְרַךְ הַלְּכָב עֲבוּדָתוֹ
 בְּסוּלָה. אִם שְׁלֹשׁ אָלָה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ:

פירוש הרחמן

זהם, והביא עלמו לדי חיוב: בגי' עש"ה (משלי כ"ג כ"ד)
 גיל יגיל אבי לדיק, כלומר כאלו הי' הוא אבי הנימול: וישלם
 פעלו ומשכורתו כפולה, עש"ה (רות ז' י"ג) שגם היא הביאה
 עלמה לחיוב קבלת עול מלות שלא היתה חייבת זהם: ומשכורתו
 כפולה כי מלות סנדקאות מעשרה כמ"ש לקמן סי' י"ט סעיף
 ז' וא"כ שכרו כפול בעוה"ז ובעוה"ב: ויתגדו למעלה למעלה, ברכה
 נכופלת כ"ל: ויהיו ידיו ולבו, ר"ל מעשיו ומחשבתו ישעבד
 להבורא ית"ש ולא כאותן הפוקרים שאומרים אין חפץ לדי במעשה
 הגנוה רק לעבדו במחשבה לבד ר"ל מהאי דעתא: ויזכה לראות
 פני השכינה, דקודם שנימול לא הי' יכול לראות פני השכינה
 כמ"ש גבי אברהם (בראשית י"ז ג') ועיין רש"י שם, יש גורסין
 וזכה ליראות הלמ"ד בצרי ר"ל שהשכינה תראה אותו והכל חד
 דכשם שזא לראות כך זא ליראות: דמי המילה, לא סגי ליי
 לומר דם המילה כי הי' משמע דבטפה אחת די ובחמת דבשביל
 מלות מליה להוליא דם ברית סגי בטפה אחת אבל משום רפואה
 לררך למאן עד שיסער שלא הדם ממקומות הרחוקים ודמי
 תרתי משמע, עיין לקמן סימן י"ג סעיף ל"ז: איש הירא ורך
 הלבו, ר"ל שלא עשה מחמת מורך הלבו במעשה המילה ג' דברים
 חלה חיתוך פריעה ומליה כהוגן עבודתו פסולה, יש רואים לקיים
 ותבחר לשון ערומים (עיין פסחים דף ג') וגורסים איש הזכיר
 והזרין

הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים.
 בְּזָכוֹת חַתְּנֵי מוֹלֹת דָּמִים, לְבִשָּׁר בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת
 וְנַחוּמִים. לְעַם אֶחָד מְפֹרָד וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים:
 הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צַדִּיק אֲשֶׁר
 לָקַח לְעֵלְוֹם, עַד הוֹבֵן כֶּסֶאֱוֹ כְּשֶׁמֶשׁ וַיְהִלּוּם
 וַיִּלְטֵם פָּנָיו בְּאַדְרֵתוֹ וַיִּגְלֹם, בְּרִיתִי הֵיְתָה אֶתוֹ
 הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם:

פירוש הרחמן

הזרז עבודתו מעולה חס שלש חלה יעשה לה: משיחו הולך תמים, במדרש ע"פ הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאוד (ישעיה כ"ב) דהמשיח המקווה יהי לדיק ככל האבות וכאן נקט הולך תמים ר"ל שהוא צמעת אברהם ראש הנימוסים כמ"ש במדרש הולך תמים זה אברהם שנאמר לו התהלך לפני והי' תמים: בזכות חתן למולות דמים, יש גורסין חתני מולות דמים, עש"ה (זכרי' ט' י"א) גם את דם בריתך שלחתי אסיריך שבזכות המילה תהי' גאולה שלימה צ"ח: לבשר בשורות טובות, קשה להבין הלא משיח אינו צל לבשר רק לגאולה, גם הקשה צ"ח כורת הברית למה הקדים ביאת משיח לבשורת אל"י הלא מסורת בידנו שאלוהו יבא קודם עיין ערובין מ"ג, וכתב דהיא אליבא דמ"ד בצכות דר"כ פל"ד שמלך המשיח חביב יותר מכהן לרק ובסוכה כ"ב קחשיב משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואלוהו וכהן לרק וכן בשמנה נסיכים השיב משיח ואלוהו, ובהרחמן צברהמ"ז אומר קודם יוליכנו קוממיות לארצנו ואח"כ ישלח לנו את אליהו הנביא עי"ש, אבל בזה לא הוכח מ"ש שישלח משיחו לבשר בשורות וניחומים. ואפשר לומר דשני החרוים האלה נתקנו לבקשת שליחת אליהו ז"ל, והוא אתחלתא דגאולה, וכפל הבקשה במליונות שונות, ולא תיקשי האיך קורא לאליהו משיח דהרי מקרא מלא מלכים

הַרְחֵמֵן לִפְנֵי תַּאֲמִים ס"י אֲמִרִים

הַרְחֵמֵן הוּא אֲשֶׁר חָנַן אֶת הַיְלָדִים לְאֲבֵיהֶם וּלְאִמָּם. הוּא יִגַּן עֲלֵיהֶם מִמְרוֹמוֹ וּבִשְׁלוֹם יִבֹּאוּ עַל מְקוֹמָם. וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּם כְּאֲפֵרִים וּכְמִנְשֵׁה לְשׂוֹמֵם. וַיִּקְרָא בְּיִשְׂרָאֵל שֵׁמֶם: הַרְחֵמֵן הוּא פְּקוּדֵי יִפְקֹדֵם בְּרַחֲמָיו. לְהַבִּיאֵם בְּדַת חֻכּוֹתֵים וַיְבַלְּו בְּטוֹב יָמִים. וּשְׁנוֹתֵיהֶם בְּנִעְיָמִים. יַעֲבֹדוּם עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם לְאִמִּים:

הַרְחֵמֵן הוּא רַבּוֹת שָׁנִים יַחֲיִיהֶם צַדִּיק לְרַגְלָם יִקְרָאֵיהֶם. וּנְחֻמוֹת צִיּוֹן יִרְאֵהֶם. וְאֵת עַמָּם לְשֵׁלוֹם יִבְרַכֵּיהֶם. וַיַּעֲזֹר חֲסִדּוֹ לְרַחֲמֵיהֶם. כִּי חֲפִץ חֲסֵד הוּא לְטוֹבוֹתֵיהֶם:

הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ אֶת הַחַתָּנִים אֲלוֹ וּבְעֵלֵי בְרִיתָם. יִשְׂמַח אֲבֵיהֶם וְתִגְלַל יוֹלְדֵתָם. וַיִּתְּבַרְכוּן הַמְּסוּבִין בְּסַעֲוֹדָתָם. וְכֵן יִזְכּוּ שִׁשְׁמַחוּ בַּחֲתֻנוֹתָם. בְּנֵי בָנִים לְהִרְאוֹתָם. וַיִּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתָם:

פִּירוּשׁ הַרְחֵמֵן

(מלכים א' י"ט ט"ו) ואת אלישע כו' תמשה לנביא תחתך הרי דקורא לנביא ג"כ משיח דהיא ענין מנוי הגדולה. ועיין רד"ק שם: בהן צדק. חרוז הזה א"ל לפרשו רק על אליהו שהוא לוקח לעילום ר"ל שעלה בסערה השמימה, וילט פניו בחדרתו ויגלוס זה נאמר ג"כ בהלקחו לשמים, ומה שקרא אותו כהן לדק הוא עפ"י המדרש פנחס זה אליהו והוא כהן לדק. ועיין תרגום יונתן על פסוק שלח נא ביד תשלח ביד פנחס: עד הוכן כסאו כשמש ויהלוס. פירש בכורת הברית דר"ל שאליהו נעלם מתחתונים עד שמכיניס לו כסא אלל הברית, כשמש, כמ"ש בעל הנלחון ס"י כ"ב על המלגלגים ואומרים כמה מילות ביום ואך יגיע לכולם וזה דומה למ"ד בסקהדרין ל"ט כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינות אית לכוון א"ל אור השמש לך ולכ"ע ומה השמש שהוא א' ממשמשיו שכינה לא כ"ש, וכן אור אליהו נמשל כשמש, ע"ש: בריתי היתה אתו החיים והשלוס. (מלאכי ב') וע"ש הכתוב לכן אמור הכני נותן לו את בריתי שלום האמור בפנחס:

הַרְחֵמֵן

הרחמן הוא מהרה יזכור זאת מצותו. כה יפדה איומתו,
 רחמים יעורר לעדתו: קהליו יקבץ בחמלתו. בהראותו
 את עושר כבוד מלכותו. ואת יקר תפארת גדולתו:
 הרחמן הוא יברך את החתנים אלו ובעלי בריתם ואת אביהם
 ואת אמם ואת אחינו ואת רבותינו היושבים בכאן כמו
 שבירך הקדוש ברוך הוא ביתו של אברהם אבינו
 בכל יצחק מכל יעקב כל בן יברך אותנו כלנו
 יחד בברכה שלימה ונאמר אמן: במרום וכי

שבת הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי
 עולמים:

פריה הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה:

פריה הרחמן הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה ולברכה:

ליום טוב הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב:

לסוכות הרחמן הוא יקים לנו סבת דוד הנפלת:

הרחמן הוא יזבנו לימות המשיח. ולחיי העולם הבא. מגדיל

(בשבת ויו"ט) (מגדול) ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו

ברוך ולורעו עד עולם. עושה שלום במרומו. הוא יעשה

שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יראו את יי קדושו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו

ורעבו ודרשו יי לא יחסרו כל טוב: הודו ליי כי טוב

לי לעולם חסדו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: ברוך

הנבר אשר יכסח בני והיה יי מבטחו: גער הייתי גם זקנתי

ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: יי עוז לעמו יתן.

יי יברך את עמו בשלום:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

סדר פדיון הבן

נומרים לידם לסעודה ומזכרים זרכת המוליד, ודוקא כשי
 יין חנל אס אין יין רק שאר משקים עושים הפדיון
 קודם הסעודה עיין לקמן סי' ל"ד סעיף י"ד :

תפלה לאב קודם הפדיון

מספר עבודת הקדש

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו
 ורחימו ורחילו ליחדא שם י"ה בוי"ה ביחודא שלים
 בשם כל ישראל הנה אנכי בא לקיים מצות עשה מן התורה
 שציונו הקב"ה וכל בכור אדם בבניך תפדה והריני נותן ה'
 סלעים לכהן סוד החסד ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי
 אבותי שתעלה עלי כאלו כוונתי בכל הכוונות הראויות למצוה
 זו ותעלה עלי כאלו קיימתי בכל פרטיה ודקדוקיה ותרייג
 מצות התלויות בה, וברוב רחמך בכח שאני מקיים מצוה זו
 לפדות פטר רחם יתמתקו הדינים העולים בכללותם פטר
 וכל הנשמות שלא זכו לקיים מצוה זו יהי להם מנוח ונחת
 רוח ותעלה עליהם כאלו קיימו מצוה זו בפועל כי רחום אתה,
 ואתה ברוב רחמך תשמור ותנצור לבני הבכור שאני פודה
 אותם מכל רע ויהיה פדוי ומשוחרר מסטרא אחרא ומכל רע
 ותגדלהו לתורה ולמצות ותתן בי כח להדריכו לעבודתיך
 ולעשות רצונך כן יהי רצון :

האז מביא הילד לפני הסהן ויאמר

זה בני בכורי והוא פטר רחם לאמו
 הישראלית, והקדוש ברוך הוא צוה
 לפדותו, שנאמר, ופדונו מן חודש
 תפדה בערבך כסף חמשת שקלים
 בשקל הקודש עשרים גרה הוא, ונאמר,

קָדַשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רָחֵם בְּבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, לִי הוּא :

עיון לקמן סימן ל"ד ע"פ ח"י שהכהן שואל את חס הילד שגאל
 הפילה או ילדה כצד, ואח"כ שואל הכהן את האב :

מָה בְּעִת מְפִי לִיתֵן לִי בְנֶךָ בְּכוֹרֶךָ
 שֶׁהוּא פֶטֶר רָחֵם לְאִמּוֹ, אוּ בְעִת
 לְפָדוֹתוֹ בְּעַד חֲמֵשׁ סִלְעִים כְּדַמְחִיבְתָּ
 מְדַאֲרִיבְתָּ :

האב משיב לכהן ויאמר :

חָפִיץ אָנִי לְפָדוֹת אֶת בְּנִי וְהִילָךְ דָּמִי
 כְּדִיוֹנוֹ כְּדַמְחִיבְתִּי מְדַאֲרִיבְתָּ :

כיון האב לקיים מלות עשה שכתורה, ואומר הריני מוכן
 ומזומן לקיים מצות פדיון בכור לשם יחוד
 קודשא בריך הוא ושכינתיה כו'. וכעוד שהוא נחזיק
 את המטבעות או החפלים בידו קודם שיתנוס לכהן מצד
 כרכות חלו :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
 קָדַשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֵּן :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם
 שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְן הַזֶּה :

ונתן מיד את המטבעות או החפלים לכהן, והכהן מקבלם
 ומחזיר הילד לאביו : והכהן מצד על הכוס :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן : *

הכסן נועל את הכסף או החפצים ומוליכן בידו על ראש הכן ולאומר:
 זֶה פֶתַח זֶה, זֶה חֲלוּף זֶה, זֶה מְחוּל עַל זֶה,
 וַיִּבְנֶם זֶה הַבֵּן לְחַיִּים לְתוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמַיִם,
 יְהִי רְצוֹן שְׁפָשֵׁם לְשׁוֹכְנֵם לְפִדְיוֹן כֵּן וַכֵּן לְתוֹרָה
 וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן :

נותן הכסן את ידו על ראש הכן ומנרכו ולאומר :
 יְשׁוּמָךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וּכְמִנְשֵׁה, יְבָרְכֶךָ יי
 וַיִּשְׁמְרֶךָ יְיָ יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ יִשְׂא
 יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם, יי שְׁמְרֶךָ יי צִלְּךָ
 עַל

(* יש אמרים שהכסן יאמר כאן ברכה זו, וקלת נוהגין לאומרה
 בלי שם ומלכות :

ברוך (אתה יי אלהינו מלך העולם) אשר קדש עובר כמעט
 אמו ולא רבעים יום חלק אבריו רמ"ח אברים ואחר
 כך נפח בו נשמה ככתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידיים
 תסוככני וצוה לו מאכל ומשתה רבש וחלב להתענג בו ווימן
 לו שני מלאכי השרת לשמרו בתוך מעי אמו ככתוב חיים
 וחסד עשית עמדי. אמו אמרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה
 דלתי במני. אביו אומר זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו
 שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה. יהי רצון מלפניך יי
 אלקי שכשם שזיכית את אביו לפדותו כן תזכה לתורה ולחופה
 ולמעשים טובים. ברוך (אתה יי) מקדש בכורי ישראל
 לפדיונם :

יש נוהגין לנרץ על הסדס : בורא עצי בשמים :

עַל יַד יְמִינְךָ, כִּי אֶרְךָ יָמִים וְשָׁנֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם
וְיֹסִיפוּ לָךְ יְיָ יִשְׁמְרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשְׁךָ :

ואח"כ גומרים הסעודה :

אם עושין הסדיון שלא במקום הכן אומר האב יש לי בן
בכור והוא פטר וכו' וגומר כל הסדר ואין צו שום שנוי,
רק במקום זה תחת זה אומר זה תחת בנך זה חלוף בנך זה
מחול על בנך ויכנס בנך לחיים כו' :

אם עושין הסדיון ע"י שליח עיין לקמן סימן ל"א סעיף ה' מזוהר
היטב הנוסח :

גדול הסודה עלמו מזוהר ג"כ הנוסח לקמן סימן ל"ג סעיף י"ד :

תפלה למי שהוא ספק בכור ולא פדאו אביו :

מספר עבודת הקדש (חלק סנפן ליאיר)

יתן לכהן חמשה סלעים ויאמר :

רבונו של עולם אתה יודע כי בשר ודם אנחנו ולא אתנו
יודע עד מה ואנשי אמת דבר רז לא אנם להו נאספו

מנו בחטאינו והנה לקול הסיפור וספירת דברים נכנסתי
בספק שאני בכור וחייב בפדיון ולכן לשם יחוד קודשא בריך
הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו הריני נתן שיווי
חמש סלעים לכהן בעבור פדיוני ויהי רצון מלפניך יי אלהינו
ואלהי אבותינו שתמלא רחמים עלי ותקבל מעשה הזה אשר
אני עושה לרצון ותעלה עלי כאלו כוונתי בכל הכוונות הראויות
לכיון וברב רחמך תרחם עלי ותתן לי חיים ארוכים חיים
של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה
טובה חיים של חלוץ עצמות חיים שתמלא משאלותי לטובה
ותפדני ותצילני מכל צרה ומכל חולי ונגע ומחלה ותקיים בי
מקרא שכתוב והסיר יי ממך כל חולי וכל מדוי מצרים
הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך, עשה
למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען
תורתך למען יחלצון ידיריך הושיעה ימינך וענני יהיו לרצון
אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי :

סימן ב, על מי מוטלת המצוה.

א, מלות עשה לאב למול את בנו וגדולה מלוה זו משאר מ"ע (ש"ע י"ד ר"ס) לפי שיש בה לך כרת כשיגדילו, (ש"ך) :

ב, אם לא מל האב את בנו חייבים ב"ד למולו (ש"ע שס), ב"ד ר"ל חכם העיר שעליו מוטלין לרכי העיר אין שם חכם החיוב על כל איש מישראל שיש סיפוק בידו לעשות, (פי' המשניות להרמב"ם פי"ט דשבת. הרא"ש בפי' כסוי הדם) :

ג, ודוקא אם עבר ולא מל ב"ד מלין אותו בע"כ, אבל נאנס כגון שהוא בבית האסורים או נתעלל אין חיוב על הב"ד (תשנ"ז) :

ד, ומ"מ ימולו אותו הב"ד ביום ח' וזכו לאביו שלא בפניו ואף שהאב הוא מוהל בעלמו יכולים הב"ד למולו בזמנו דחביבה מלוה בזמנה יותר של המלוה בו יותר מבשליחו ואכן סהדי דניחא ל"י לאב כו' (אות ברית), ויש להאשה להשתדל שה"י נימול בזמנו (יד שאול רס"א) :

ה, אם הודיע האב שלא למולו עד שיבא ל"ע ונראה שאין נמתינים עליו יותר נחלות היום (כורת הברית), ואם משערים שיוכל לבא אחר חלות בבירור נמתינים עליו (אות שלום) :

ו, אם האב ברחוק מקום אינו נמחייב לבא ויוכל לסמוך שימולו את בנו (ש"ת נחמה חיים ל"ח). ומ"מ אם אפשר ימנה בעל ברית ומוהל ועיין לקמן סי' י"ח סעיף כ"א :

ז, יתום שאין לו אב מלוה על היורשים הגדולים שירשו זכותו של אב למולו ואפטרופוס ג"כ במקום אב קאי וכי ליתנייהו לא הא ולא הא מלוה על הב"ד (כ"ל סעיף ב') למולו. (מגדל עוז) :

ח, ואם יש שם מי שה"י האב רגיל לתת בניו הראשונים הוא זוכה מדין מכירי כהונה. ועיין סו"ס זה :

ט, אם אבי האב קיים עליו מוטל למולו דבני בניו הרי הם כבנים (תשו' רעק"א סי' מ"ב), וי"א דהב"ד קודמין (אות שלום רס"ד) : אבי האם ודאי אינו מלוה דבני בנות אינם כבנים :

י, ישראלית שילדה מעכו"ם החיוב על הב"ד למולו, (כחל אשכול), ואפילו אבי קיים עיין לעיל בסעיף הסמוך : ומזור אביו חייב למולו, וממזור עלמנו מחוייב למול את בנו (כורת הברית) :

יא. אם לא מלוכו ז"ד חייב הוא כשיגדל (ר"ל שיסא בן י"ג שנה) למול א"ע ואם לא מל חייב כרת (ש"ע ר"ס) :
יב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו (רמ"א), ואף כשאין האב יודע למול. עבר ומל חייב לשלם לו י' זכוכים (ש"ך), וה"ה אם תפס מאחר שנתכבד מהאב, ויש חולקין בזה דדוקא מן האב אם תפס חייב לשלם, (הרא"ש פ' כסוי הדם), והאירנה אין דנין דיני קנסות מ"מ אם תפס אין מוליחין מידו (ח"מ א' שפ"ב) :

יג. ודוקא אם המוהל אמר הברכה בלחש אבל אם שמע הברכה פטור דקיימ"ל שומע ועונה אמן גדול יותר מן המבדק ואם לא ענה אמן אינו דאפסיד אכפשי (ש"ך שם ופרמ"ג י"ד כ"ח) :

יד. אם הי' בשבת י"א דפטור דיכול לומר קים לי כדעת הרא"ה הובא בטור דבשבת אין להאב למול בעלמו, ואין חשש חילול שבת ח"ו :

טו. אם האב יכול למול ומכבד לאחר למול בנו הוא מבטל מלות השם כ"כ דרכי משה רס"ד בשם אר"י, וכ"כ הש"ך ח"מ שפ"ב סק"ד וסיים ד"מ וקלות החשן שם ול"ע מ"ש ממלוה אחרת דיכול לעשות שליח ע"כ, וכי בתבואות שור סי' כ"ה איברא דק"ל רפ"ב דקידושין מלוה בו יותר מבשליחו דוקא היכא דקעביד שליח שאינו רואה לטרוח בעלמו וכ"ש שלא יטול ממון למכור אבל בדרך כבוד לכבד המהדר אחר מלוה זו וכ"ש אם הוא גדול שיש ג"כ כבוד למלוה שרי, ופלתי כתב דאם מיכוהו שליח ואמר עשה זה בשליחותי פשיטא שליחו של אדם כמותו ולא נגרע שכרו, אבל אם מכבדו דרך כיבוד במלוה זו אינו מקבל שכר כי מלוה הי' בידו ונתנה לאחר עיי"ש : ועיין שו"ת כתב סופר חו"ד סי' קכ"א דבין כך ובין כך לא יכבד לאחר רק הוא בעלמו ימול, ועיין בקלות החשן דגם הפריעה לא יתן לאחר וכ"כ בדרך פקודין חלק הדבור אות ד' ע"ש, ואם הוא אינו מוהל כהן שילמוד עלמו ויהי מוהל מומחה עומד על גביו שיוכל למול בעלמו, וכ"כ באות שלום משם אבותיו רבן קשישאי שזירזו במי שהבינו שיוכל למול בעלמו את בנו אבל

במעשה הפריעה לא דקדקו כ"כ אם לא הי' האז מומחה
מכבר עיי"ש :

טז, לפי המבואר ב"יד סי' רס"ד דיפה כח הסנדק מכה המוהל
אם האז רולה להיות סנדק ולא יכול למול יכול הוא לכבד
לאחר למול (שערי דעה), ולא נראה דודאי מלזה יותר למול
בעלמו מלהיות סנדק ומ"ש דיפה כח הסנדק הוא דוקא באדם
אחר ולא באז (אות ברית) : ועיין לקמן סי' י"ט סעיף ד' :
יז, מי שיש לו בן למול בר"ה ואין במקומו מנין ולא שופר,
מילה בזמנה עדיף וישאר בביתו למול בנו, (נחל אשכל),
ומ"מ אם האז אינו יכול למול אין חיוב על המוהל שבעיר
שיסע להכפר שאין שם שופר (הגאון מהרש"ם בהגהות אר"ח
תקפ"ד) ועיין בשד"ח מעי' ר"ה סי' ב' אות מ"ז ואשל אברהם
בגליון ש"ע אר"ח סי' ל' ולבושי מרדכי אר"ח סי' כ"ז :

יח, אם נתן האז המלוה לאחר אסור לחזור בו, מיכה אם חזר
בו הוי חזרה ואין מועיל בזה קיבול קנין (רמ"א רס"ד),
והיינו דוקא דהב"ד אינו יכול לכופו אבל מ"מ אית ב"י משום
שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כוז ומותר לקרותו
רשע (ד"מ ש"ך) :

יט, אם המוהל השני הוא ת"ח או אוהב או קרוב מותר לו
לחזור (טו"ז רס"ד ס"ק ה' ח"ל סי' ע'), אבל משום אהבה
וחבה יתירה לזה השני אין לחזור אע"ג דאין סכדי דאלו הוה
הכא מעיקרא ודאי לדידי' יהיב ל"י מ"מ אין יכול לחזור (מגדל
עוז) : ואם הוא מתנה בעודה מעוברת יכול לחזור (ב"י
רדב"ז פתש"ן) :

כ, אם נשבע לו ב"ד כוסין אותו שיקיים (רמ"א רס"ד), אף
שהשני הוא לדיק או אוהבו (טו"ז), אף אם נשבע לו בעודה
מעוברת כוסין אותו לקיים, (אחרונים), ובי"ש ב"ק סרק שמיני
דין סי' כתב דנשבע בעודה מעוברת אינו כלום דהוי דשלכ"ל :

כא, אם יש לו היתר על השבעה ודאי יכול להתיר שבעות ע"י
שלשה כשאר היתר שבעות (טו"ז) : ונראה אפילו היכא
דנדר לו שלא יכול לחזור היינו מחמת שנאה או קטטה או
שרולה לכבד בו איש אחר שהיא יותר אוהבו וגומלו ככה"ע היא
דאינו

דאינו חוזר חבל אי חוזר מחמת שפני שומעניי והולך בדרך לא טובים שלא ידע מתחלה ועכשיו נתפרסם מעשיו שאינם הגונים בדרך בע"כ חשובים מלזה לחזור ויכול הדיין לפי חכמתו למלא עילה לדבר ושיחזור כדי שלא ירבה מחלוקת (יס של שלמה ב"ק ה"ל) :

בב, אם נתנו לאחד ולא הי' בעיר והאב הי' סבור שלא יהי' שם בזמן המילה ושלה אחר אחר ובתוך כך בא הראשון ומהלנו הראשון דודאי לא חזר בו מן הראשון (רמ"א) :

בג, אם האב בעלמו מוהל אלא שהשכח שלא יוכל להיות בעת המילה וכיבד לאחר ואירע שבא באותו שעה אפילו כבר התחילו לעסוק בלרכי מילה מיד בבא האב פקע זכותו דמלואו בו יותר מבשליחו ואין על האב שום תערומות (מגדל עוז) :

כד, האב שאינו יודע למול ויש כאן מוהל שאינו רואה למול בחנם רק בשכר יש לב"ד לגעור במוהל זה כי אין זה

דרכו של זרע אברהם [ר"ל איש החסד אביהן של גומלי חסדים] ואדרבה המוהלים מהדרין שיתנו להם למול ואם עומד במרדו ואין יד האישי משגת לתת לו שכרו הוי כמו שאין לו אב שב"ד חייבים למולו ולכן ב"ד כופין אותו מאחר שאין אחר שימול (רמ"א) ורשאים להטעותו להבטיח לו שכר ולא ליתן לו (יעב"ץ פתש"ו) :

כה, ואם המוהל לריך למעשה ידיו לפרנסתו ואם יתעסק במלאכתו לא יוכל למול מותר לו ליטול שכר (ראב"ד הלכות

שבועות פ"ו ה"ט), ואף בלא"ה אין חיסור בדבר (רמב"ם סס), דמאי שבא משכר תקיעות שלוקחין ואדרבה לפעמים המוהל מבטל רוב היום בעיר גדולה או אם נוסע בכפרים ושייך לומר שלוקח שכר בטלה וגם י"ל דלוקח שכר חכמתו כמ"ש ביו"ד סי' של"ו ואף לדברי היעב"ץ מ"מ שכר חכמתו מוכרח ליתן לו (הגהות יד שאול) :

כו, אם כיבד האב למוהל למול אין לו ליתן המלוא לאחר בלי ידיעת האב דמבטל שליחות האב ומילי לא מימסרי לשליח אבל אם אין אב והקרובים כבדו לאחר יכול להעמיד אחר במקומו (שב"י ח"ב סי' פ' ומלחמות ארי'), ול"ע בבבא דרישא אי מותר ליתן לאחר חצי המלוא כגון חיתוך או פריעה :

כז, חבורה מוהלים שיש להם תקנה שאין רשות לחזי הילד לכבד לשום אדם במלוה זו יכולים להפקיע זכות האב (כדרי זרזין ק"א דף כ"ז, ועיין הקדמת יסוד ילמק הנמ"ח תקנות המוהלים דק"ק פרעמישל):

כח, אם כיבדו לב' מוהלים לחיתוך ולפריעה יכול א' לומר נטיל גורלות מי שיזכה בכל המלוה אף שיכול א' להפסיד כל המלוה, (אדני פו פתש"ו), ובכורת הברית חשש לבזוי מלוה זולת אס יש צי תינוקות למול ביום א' ושניהם רולים, ובשבת צבי ילדים יכול כ"א לעכב ולזה שומעין שאמר כהלכה ד"א דאסור למול בשבת ע"י שנים ע"ש:

כט, גם המוהל אסור לחזור כשכבר קיבל עליו (כזה"ב):
ל, חשה אינה חייבת למול את בנה ואינה יכולה ליתן לאחר למול (רמ"א), ועיין לעיל סעיף ד'. וי"א דעכ"פ מוטל עליה כמו על כל שאר אדם מישראל, (מנ"ח בשם מקנה):

לא, מי שלא הי' בעיר כשנולד לו הבן ונתנו אביו של הבעל ברית למוהל אחד למולו ואח"כ כשבא אבי הבן בא מוהל אחר ותבע לו שנתן ת"כ באם שתלד אשתו זכר שיהי הוא המוהל והוא מודה לו אלא שאינו רוצה לסתור דברי אביו הדין עם המוהל השני (שב"י סי' פ'), וי"א דיש להתיר הת"כ כדי שלא לנער את אביו (לחם יהודה ושער אפרים רס"ד):

לב, מי שנתן בניו למוהל א' אינו יכול אח"כ לחזור ליתן לאחר כי כבר זכה הראשון (מהר"ק שורש ע"ו) והעולם אין מדקדקין בזה:

סימן ג' סעודות שקודם הברית מילה

א, נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת הסמוך ללידה שנולד זכר וכנסים אצל התינוק לטעום שם והוא ג"כ סעודת מלוה על שנושע ונמלט ממעי אמו וקבעו בלילי שבת בשעה שהכל מנזיין בבתיהם (תה"ד רס"ט רמ"א), ועיין עבודת ישראל פי' אמור:

ב, ויש לזה סמך במדרש דמש"ה לוח השי"ת שיהי נימול לשמנה שאמר הקב"ה לא יראה פני עד שיראה פני המטרונותא תחלה ושמנה ימים לא משכחת בלא שבת ונמלא לפי"ו דוקא בליל שבת שהוא סעודתא דמטרונותא ולא כאשר נוסגין בהרבה מקומות

מקומות ציוס שבת ויש סמך מהרעיא מהימנא דהכוונה ליוס
 השבת דוקא ע"כ נהרא נהרא ופשטיי ואין לבטל שום מנהג
 (דרך פקודין):

ג, טעם קריאת שם סעודה זו זכור אולי הוא לשון זכרון חכירה
 ששכה התורה שלמד במעי אמו וזכרהו מאחר שצא להשכיחו
 וזה דוקא בשבת שנאמר בה ג"כ זכור, ועוד שהוא מלוא ראשונה
 שמקיים עתה. עו"ל שנקרא זכר ע"ש שצ"ח להזכירו שבועתו
 שמשביעין אותו בשעת לידתו וזה ג"כ שבוע הבן מלשון שבועה
 (מגדל עוז):

ד, היכא שיש צי שבתות כגון שנוגד בתחלת ליל שבת כי
 במשכנות אר"ח תמיד סק"ט לעשות ג"כ בשבת ראשון, ויש
 חולקין וס"ל דמוטב לעשות כליל שבת הב' שהוא סמוך למילה
 [ומ"ש בכורת הברית הטעם מפני שהיא ליל שמורים ווא"ך נאכ"ט
 ג"כ זכור ושמו"ר כאחד, אי משום הא לא אריא דליל דליל
 שבת א"ל שמירה וכמ"ש בשו"ע אר"ח רס"ז דאין חותמין שומר
 עמו ישראל לעד וצ"ח כי שאין לומר בשבת ושומר לאתנו, שוב
 מלאתי שכ"כ צם' זכר דוד מ"א פ"ל ש"ל לעשות השמירה
 בשבת כנ"ל וקל"ט שמירה עושין עפ"י הזוה"ק הובא במג"א סי'
 ה"ל ס"ק ג' דיחיד לריך שמירה ולכן אנו אומרים ושומר
 לאתנו עי"ש]:

ה, מי שאין לו דירה מרווחת והוא טורח להיולדת דהוי תיכף
 ללידה ודאי ימנע לעשות בשבת הראשון:

ו, עוד טעם לסעודה זו שנכנסים לנחמו מפני שהוא אכל על
 תורתו ששכה ע"ד משאחז"ל נדה ל' ע"ב (דרישה), ולכן נהגו
 לאכול שם עדשים או שאר קטניות הכל כמנהג המדינה, וכי
 בכורת הברית דעדים יש בהם משום שמחה ג"כ כמ"ש במד"ר
 פי תולדות, ואוכלים אגוזים דבמדרש שה"ש דרש קרא אל גנת
 אגוז על המילה, ובתיקוני זהר תיקון כ"ד מדמה מילה לאגוז
 שיש לה ג' קליפות עי"ש:

ז, אף אם בודאי לא ימולו אותו בלוחו שבוע מ"מ סעודת
 זכר עושין בשבת ראשון וסמך לזה ממד"ר אמור עד שיראה
 פני המטרונותא (כנ"ל סעיף צ') והיינו ליל שבת ואז כבר ראוי
 למילה

למילה ולכן עושין אז הסעודה (חמ"ד כס"ס זכרון ברית
 : (לראשונים)

ד, נהגו לעשות סעודה בליל שלפני המילה שקורין ווא"ך נאכ"ט
 ושורשה מזואר בזה"ק פי' לך דף ל"ג, ובמ"א סי' תר"מ
 ס"ק י"ג כ' דלא הוי סעודת מלוה, ועיין פתשו סי' קע"ח
 ובש"ת הלכות קטנות ח"ב סי' קס"ט כ' דסעודת מלוה היא
 מה שאוכלים הת"ח הלומדים בבית אבי הבן אלל התינוק בלילה
 שלפני המילה ע"ש, ובנחלת שבעה סי' י"ב כ' דהוי סעודת מלוה,
 ובכללי המילה לר"י הגוזר הביא דהבעל ברית דהיינו הסנדק
 עושה סעודה זו מפני שמסייע לדבר מלוה, ובימים הקדמונים
 נהגו לרקד ולשמוח בליל שלפני המילה עיין חקי דעת על י"ד
 סי' קל"ז : ובדגול מרובה כי דמ"ש בב"ק דף פי' לבי ישוע הבן
 וכי תוס' שהיו עושין סעודה זו ע"ש שנושע ונמלט ממעי אמו
 עי"ש ר"ל בלילה שקודם המילה, והו' שאמרו בסנהדרין ל"ב
 ע"ב אור הכר בצרור חיל משתה שם היינו נרות שהיו דולקים
 בליל שקודם המילה למשתה זו, ובמחזור ויטרי כ' לעשות סעודה
 ומשתה וכן הוא מנהג אבותינו ויש שהיו קובעין סעודה זו על
 חמשת מיני דגן, ופסק דלריך לדרך המוציא ולאחריהם ברכת
 המזון כיון דאחשבינה פיתא לקבוע סעודה עליהם :

ז, ודוקא לעשות סעודה ולאכול אבל לשום מיני מאכל על
 השולחן ולהניחם כך אסור משום העורכים לגד שולחן
 (רמ"א ש"ך קע"ח) :

ח, שבע שחל בו תשעה באב לעיני סעודה זו עיין לקמן סי'
 ח' סעיף י"ד :

י, סעודה זו בסוכות לריך לאכול בסוכה אעפ"י שזר להם
 המקום לשבת בסוכה (מג"א תר"מ), ובשמיני עצרת יש
 להקל : ואם עושין סעודה זו בפירות לא בעי סוכה אבל אם
 קובעין על יין ומיני תרומא בעי סוכה (בכורי יעקב ב"א) :

יב, נוהגין לעשות שמירה ליולדת ולילד תיכף אחר הלידה, וכבר
 נודע למכביר ונתפשט בכל תפוזות ישראל סגולה מרבינו
 הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לכתוב על נייר ולתלות בבית היולדת
 וכגד מטחה ועתה כבר נדפסה הקמיעה הזאת :

יג, ובפרט כליל שקודם המילה לריכין שמירה יתירה, והטעם משום שהשטן מתכוין להזיקם שקשה עליו מלות מילה שבזכות מילה ניולדים ישראל מדינה של גיהנם וכתוב ואתה את בריתי תשמור (מטה משה, של"ה מס' חולין) :

יד, יש מקומות נוהגין שהמלמדים מוליכים תינוקות של בית רבן בכל יום קודם המילה לפנות ערב לבית היולדת וקורין שם ק"ש והמלאך הגואל וגו' ומחלקין להם מיני מגדנות, ויש עושין כן רק ביום שקודם המילה ואין לבטל שום מנהג ישראל: מז, סגולה להרבות בנרות כליל זה (של"ה מס' חולין סי' זכירה) ועיין לעיל סעיף ח' :

מז, קורין ק"ש בבית היולדת ואומרים פסוקי דרחמי להגן מן המזיקין ועיין גמ' ברכות דף י"ד כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אחוזו חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם ע"ש :

יז, והעיקר הוא לימוד תורה שנתקן לילדה הזה והיא מניחא ומללא וכבר נדפס הסדר בסידור מהר"י עמדין הנדפס מחדש, ועיין סוף סימן זה כתבתיו בראשי פרקים בס"ד, ועיין בס' יסוד יחזק על ה' מילה :

יח, לאו כל אדם זוכה לשתי שולחנות האלו לקבוע משתה ושמהה וגם לעסוק בדברי תורה כ"ל ובפרט הב"ב הטורודים ומהומים על המח"י ועל הכלכלה, עכ"פ יזמין בין הקרואים גם ת"ח ואומרים ד"ת וסיפורים מלדיקים וגדולים מעשה לדיקים בשגם כי הם ביטלו כל המעיקים ומשחיתים מאתנו מעט"י הדעת וחלושי המוח :

יט, יש נוהגין מנד סגולה שילין חיזמל של מילה כליל המילה סמוך להילד הנימול, ונראה דהמנהג רק גזירה אטו שבת שמחוייב להביא בע"ש מצעוד יום (כוה"ב), או משום שהוא הכנה למצוה לקיים המצוה בזריזות למחר (ברית אבות), ואפשר ג"כ שהוא עפ"י גמרא ברכות כ"ל סעיף ט"ז דאחר שקראו ק"ש להגן על הילד שהוא כאוחז חרב של שתי פיות מניחים אללו חרב פיפיות שיהא נימול בו לאות שהמצוה יכולה היא שתגן :

ב, כליל שבת אם עושין שמירה, ווא"ך נאכ"ט, עיין לעיל סעיף ה':
 כלילי פסח כתב בסי' זכר דוד דלריך להתאסף אחר הסדר
 וללמוד אלל הנער לעשות שמירה אף שהוא ליל שמורים
 מ"מ הנער שיש בו עדיין הערלה ואינו עוסק בשום מלוא לריך
 שימור וכן כליל כפור עיי"ש, וכמדומה שלא נהגו כן דלילי פסח
 העידה תורה שהיא ליל שמורים, וליל כפור אין שטן (כמ"ש
 חז"ל יומא כ' ע"א) ואין פגע רע ח"ו, כלילי שבועות וכו"ר יש
 להקדים סדר אותה הלילה ואם יש שהות ילמדו למודים הנסוגים
 כליל ווא"ך נאכ"ט :

כא, מאמרי תנ"ך לקרות בליל ח' קודם המילה הוא
 מנהג בארץ ישראל והוא תקון להמשיך חוש של
 חסד וקדושה רבה לילד ולכל המתעסקים במצוה זו.

בראשית (א) (ה) בראשית ברא עד ויהי בוקר יום אחד : (כו)
 ויאמר אלהים נעשה אדם עד ברא אלהים לעשות :
 (ח) (ה) זה ספר תולדות אדם עד ויקרא את שמו שת : גח (ט)
 (יב) ויאמר אלהים זאת אות הנבית עד סוף פסוק י"ז : דך (יב)
 (י) וירא ה' אל אברהם עד הנגבה : (יג) (יד) וה' אמר אל אברהם
 עד מזבח לה' : (טו) (ה) ויולא אותו החולה עד לדקה : (יז) (ח)
 ויהי אברהם עד סוף הסדרה : וירא (יח) (ח) וירא ה' עד מעל
 עבדך : (יח) ואברהם היו יהיה עד דבר עליו : (כא) (ח) וה'
 פקד עד הגמל את ילחק : (כב) (יד) ויקרא אברהם עד בבאר
 שבע : תולדות (כו) (ב) וירא אליו ה' עד ותורותי : (כג) ויעתק
 משם עד עבדי ילחק באר : (כז) (כא) ויאמר ילחק אל יעקב עד
 ומכריכך ברוך : כח (ח) ויקרא ילחק עד לאברהם : ויצא (ט)
 (יא) ותאמר לאה עד שמו אשר : וישלח (יב) (יא) קטונתי עד
 יספר נורוז : (יג) (יח) ויבא יעקב עד אלהי ישראל : (יד) (ח)
 ויאמר אלהים עד בכרחו מפני אחיו : (יא) ויאמר לו אלהים עד
 אתן את הארץ : ויחי (מח) (טו) ויברך את יוסף עד לפני מנשה :
 (מט) (יח) לישועתך עד כברכתו ברך אותם :

שמות, שמות (ד) (כה) ותקה לפורה עד למנות : (ו) [כה]
 ואלעזר עד מנלרים הוא משה ואהרן. (אם הילד הוא

זכור קורין זה : בא [יג] (ח) וידבר ה' קדש עד סוף הסדרה) :
 בשלח (טו) (ח) אז ישיר עד ותען להם מרים וגוי רמה ציס :
 (יז) (ט) ויאמר משה עד סוף הסדרה : יתרו (ט) (ה) ועתה
 אם שמוע עד את דברי העם אל ה' : (כ) [ח] וידבר אלהים עד
 אשר שם האלהים : (אם הילד הוא זכור קורין זה : משפטים (כב)
 (כו) אלקים לא תקלל עד תתנו ל') :

ויקרא, תוריע מראש הסדרה עד וכפר עליה הכהן ועהרה :
 קדושים (יט) [כג] וכי תבאו וגוי עד אני ה' אלהיכם :
 אמור (כב) [כו] וידבר ה' וגוי עד לאלהים אני ה' : בחוקותי
 מראש הסדרה עד ואלוך אתכם קוממיות (אם הילד הוא זכור
 קורין זה : (כו) [כו] אך זכור עד סוף הסדרה) :

במדבר (אם הילד הוא זכור. קורין זה. במדבר ג) (יא) וידבר
 ה' עד אני ה') : חוקת (כא) (י) אז ישיר עד על
 פני הישימון : בלה (כג) (ט) כי מראש לורים עד כמוהו :
 (כד) (ה) מה טובו עד ואורריך ארור : (ז) ארצנו ולא עתה
 עד קקך : פנחם מראש הסדרה עד על בני ישראל :

דברים ואתחנן (ו) שמע ישראל עד וכשעריך : (כ) כי ישאלך
 עד כאשר לוו : (ז) (כג) כי עם קדוש עד סוף הסדרה :
 עקב (טז) ומלחם את ערלת לבבכם עד ככוכבי השמים לרוז :
 יאה (יד) (כז) עשר תעשר עד ונחלה עמך : (אם הילד הוא
 זכור. קורין זה (טו) (יט) כל הזכור עד תשפכנו זמים) : תצא
 זסוף הסדרה זכור את אשר עשה עד גמירא. ומראש פרשה
 תבא עד והגר אשר בקרבך : נצבים (ז) (ו) ומל ה' עד ולבגך
 לעשותו : האזינו (כב) (לט) ראו עתה עד וכפר אדמתו עמו :
 ברבה מראש הסדרה עד ואתה על צמותימו תדרוך : (ואח"כ
 יאמר שיר השירים (כולו) :

יהושע (ה) (ב) בעת ההיא אמר ה' עד נלחם לישראל : שופטים
 (ה) (ח) ותשר דבורה עד ארבעים שנה : שמואל א (וב)
 (ח) ותתפלל חנה עד וירם קרן משיחו : (טו) (ג) כה אמר
 ה' לבאות עד את איש יהודה : שמואל ב (ו) (ג) הוא יבנה
 בית לשמי עד בית ענדך לעולם : (כב) (ח) וידבר דוד עד
 ולזרעו עד עולם : מלכים א (ח) (כ) ויקם ה' את דברו עד

מארץ מזרים : (יח) (ל) ויאמר אליכו עד ה' הוא האלהים :
 (יט) (י) ויאמר קנא קנאתי עד וישרתהו : מצבים ב (יט) (ל)
 ויספה פליטת עד תעשה זאת :

ישעיה (כו) (ח) ציוס ההוא יזשר עד יגיענה עד עפר : (כו)
 (ח) ציוס ההוא יפקוד עד פני תבל תנובה : (כז) (כז)
 לכן כה אמר ה' עד ילמדו לקח : (מט) (ח) שמעו איים עד
 ועניו ירחם : (נב) (ח) עורי עורי עד בת ליון : (נש) (כ) ונא
 לציון עד ועד עולם : (סו) (כז) כי כאשר עד סוף : ירמיה (ט)
 (כד) הנה ימים באים עד ערלי לב : (י) (ח) והיה ציוס ההוא
 עד לא חקק : (לא) (ל) הנה ימים באים על לא אזכר עוד :
 (לב) (לט) ונתתי להם עד ובכל נפשי : חבקוק (ג) תפלה
 לחבקוק עד למנלח בגנינותי : מצאבי (ג) אז נדברו עד סוף :
 תהלים א ו ה יב מד לב לב קיב קכו קכח קנ : ואח"כ לומדים
 משניות, שבת פרק יט, נדרים פ"ג מ"א (ואם הילד הוא בכור,
 קורין משניות בכורות, פרק יש בכור לנחלה), עוקלים פ"ג
 משנה י"ב, מדרש רבה בראשית פרשה מו מז עד עכשיו אני
 בכבודי נגלה עליך הה"ד וירא אליו ה' וגו' :

בוהר הקדוש, בהקדמה דף י"ג, פקודה שביעאה למגזר
 לתמיא יומין כו' עד זכאה חלקיהון דישראל,
 פרשת לך דף ל"ב פתח רבי אבא כו' עד והלך לפנך לרקך
 וכבוד ה' יאספק :

סימן ד, זמן המילה

- א, אין מלין עד שתנן החמה ציוס השמיני ללידתו ומשעלה
 עמוד השחר ילא שכל היום כשר למילה אלא שזרזין מקדימין
 למלוא ומלין מיד בצקר (שו"ע רס"ב) :
- ב, יש למחות בהזונים שמאריכים בשבת ויו"ט כשיש מילה עד
 אחר חלות והס מצטלין מלות זרזין (שבות יעקב פתש"ו) :
- ג, אם נמתנים על האב וכדומה עיין לעיל סי' ב' :
- ד, אין לאחר המילה עד אחר חלות כדי שיהי' נגין על הסעודה
 (מהר"ם ש"ק פס"ו) :

ד, אם יש מוהל בצקר והוא אינו מומחה ולעת ערב ודאי יבא מומחה ימתינו על המומחה ודאי לזרזין מקדימין ביין דלא יעבור היום (שיורי ברכה לחיד"א):

ו, אם כיבד לאחד ולא בא בזמנו יש ליתן למוהל הנמלא שם וזה שאיחר הפסיד ואין לו שום דין ודברים לא עם אבי הבן ולא עם המוהל כי לא לכבוד למלאך הי' לבאות להתחין על אדם עפר מן האדמה (חקי דעת באר יעקב):

ז, היבא שנאנסו או שנתעללו ביום ה' עד בין השמשות ולא מלו עדיף למול ביה"ש שהוא ספק ה' ספק ב' מלמולו שלא בזמנו בודאי יוס (שחילת יעב"ץ פתש"ו), ומנחת כהן במי' ב' פ' א' כתב דדוקא אחר שקיעה קודם שיפור ביה"ש עיי"ש, וכ"ש בשבת דלא יעשו כן ובערב שבת חמור עוד יותר כמבואר באחרונים: ח עבר ומל כלילה לריך לחזור ולהטיף נמנו דס ברית (רמ"א רס"ב):

ט, מלו תוך ה' וביום ילא (רמ"א), ולריך לחזור ולהטיף נמנו דס ברית (ש"ך ט"ז) ויש אומרים דאין לריך להטיף בשתייהס (שאג"א), אם נולד תינוק בין השמשות וטעו שהי' עוד יוס ומלוהו קודם א"ל להטיף נמנו דס ברית (אות ברית) ועיין לקמן סי' ז' סי' ה' לענין הטפת דס ברית בשבת וי"ט, וענין הטפת דס ברית עיין לקמן סי' ט"ז סעיף י"ב:

י, תינוק שהולרכו למולו תוך ה' מפני הסכנה אין חילוק בין ישראל לעכו"ם דכל תוך ה' לא מיקרי מילה, מיהו אם נשאר לניין המעכבין המילה או שמל ולא פרע יגמור ישראל המילה לחי' או לאחר שיתרפא (רמ"א רס"ד), והי"ה אם לא נשאר לריך להטיף נמנו דס ברית (ש"ך טו"ז):

יא, יש אומרים דאפילו הנימול תוך ה' יש צו עכ"פ לחלוחית של מילה וימול ישראל אם אפשר, ואם א"ל בישראל לריך עכ"פ שיהי' ישראל עומד על גביו (מגדל עוז):

סימן ה, נולד בין השמשות

א, נולד בין השמשות מונין לו מהלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק

ספק שמיני (שו"ע רס"ב), ולענין בין השמשות של ערב שבת עיין לקמן :

ב. אם נולד כשהי' נראים ברקיע ככזים קטנים מאד יש לסמוך על הככזים לספק למול למחרת כיון שלא הי' לא שבת ולא יום טוב ואעפ"י שהי' הרקיע מזהיר כעין אורה של יום (שו"ע סס): וי"א דמיד אחר השקיעה הוי כה"ש ונימול למחר עיין לקמן. וקטנים דהכא לאו היינו קטנים דסימן רל"ה ועיין שט"ח שם ודו"ק, וכי ביד הקטנה דהתם גבי ק"ש לא איכפת לן להחמיר עד שיהיו ככזים קטנים אבל גבי מילה בזמנה דחמירא ובג' ככזים צינווים הוי ודאי לילה מדינא אין מחמירין ומלין בזמנה עיי"ש. אמנם לענין שבת כתב בס' בית הלל יו"ד רס"ו דקשה לנו לשער זמן יליאת ג' ככזים צינווים יש להחמיר ולא למול בשבת עד שילא הספק מלכו אם היא ודאי לילה או ודאי יום עיי"ש, וכ"כ שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב ל"ה והביא ראי' ממג"א ריש סי' ל"ה שאין אנו בקיאותין בין ככזים צינווים לקטנים :

ג. בענין זמן בין השמשות אימת הוי היא מחלוקת קדומה ובספר מנחת כהן ביאר זה באורך בחלק מצוה השמש ותמלית דבריו דיש בזה ג' שיטות. א). שיטת ר"ת שאחר ששקעה החמה בכללה ונעלמה מעין כל וזה נקרא שקיעה ראשונה היא עוד יום גמור לכל דבר עד מהלך ג' מילין ורבעי שהם כ"ח מינוט וחצי וזה נקרא שקיעה ב' ואח"כ מהלך ג' רבעי מיל שהם שלשה עשר מינוט וחצי היא כה"ש ואח"כ היא לילה לכל דבר, ב). שיטת היראים שג' רבעי מיל קודם שקיעת החמה ששוב אינה נראית לעין הוא זמן כה"ש המבואר בכל מקום ואחר שקיעת החמה הוא לילה. עיין יראים הלכה ק"ב. ג). שיטת הגאונים שמיד אחר שקיעת השמש תחת האופק שנעלמה מן העין מתחיל זמן בית השמשות. ושיעור זמן משך כיה"ש לשיטה זו במחלוקת שנוי. י"א דאינו נמשך רק שיעור ג' רבעי מיל אבל המנחת כהן דחה שיטה זו וכתב שהשיעור הוא ד' מילין שלמים [ר"ל ע"ב מינוט]:

ד. ולמעשה אין הכרעה ברורה בין השיטות האלו. ורוב פוסקים ראשונים ואחרונים תפסו לעיקר שיטת ר"ת בין לקולא בין

לחומר. ומקרוז נדפס קונטרס בין השמשות ללדיק וגדול אחד
 בדורנו הי"ו ונספה לקונטרס דבי שמשא לפר"ח וכך ה"י מונה
 ערך שבעים פוסקים העומדים בשיטת ר"ת. ועיין מג"א סימן
 שלי"א ס"ק ב' שהעלה דאם נולד בע"ש רביע שעה קודם לאת
 הכוכבים הוי ספק ואם נולד קודם לכן מוהלין ביום ו' ואם
 נולד בשבת רביעית שעה קודם הלילה מוהלין בשבת עיי"ש. ועיין
 ח"ס או"ח סי' פ' שפסק ג"כ כשיטת ר"ת וכי וז"ל והנה אנחנו
 כלנו במדינות אלו עושים במלאכה עש"ק עד קרוז לשעה או
 ג' רביע שעה קודם לאה"כ. נמלא אנו תופסים במוחלט כשיטה
 ר"ת ואיך אח"כ בהגיע יום השבת ויהי מוטל עליו למול בנו
 ביום ח' ללידתו יאמר ויהוש לדעת הסוכרים שכבר ה' לילה אז
 ונמלא עבד תרתי קולי דסתרי אהדדי עשה מלאכה עד סמוך
 לג' רביעי מיל ומתעלל במ"ע של ביום השמיני ימול כאלו אותו
 זמן ה' לילה ויהי מן המתמיהים כו' עיי"ש. ועיין שו"ת ערוגת
 הכסם להגאון מהוסט ז"ל או"ח סי' ס"ו שפסק כן רק שחששו
 לדעת החק יעקב סי' תמ"ט דשיעור ג' רביעי מיל הם לערך
 טו"ב מינוטין ע"ש :

ד. אכל כמה פוסקים מחמירין בזה וס"ל דמעט שנתכסה
 החמה מענינו עד יציאת ג' כוכבים ציונים הוא הכל בכלל
 בין השמשות וכ"כ הברכי יוסף דנתפשט כן המנהג בכל ערי
 ארץ ישראל וכ"כ בס' זכור לאברהם ובספר סדר זמנים ואפילו
 אם ספק לו אם נולד קודם בין השמשות או בזמן ביה"ש ג"כ
 פסק הרדב"ז להחמיר דנחה ליום א'. (משנה ברורה שלי"א) :

ו. והנה בימינו אלה במדינתנו נוהגין לקבל שבת באיסור עשיית
 מלאכה מיד אחר שקיעת החמה ר"ל שקיעה הא' שהשמש
 נכסה מעין כל וא"כ אנו תופסין לעיקר שיטת הגאונים. וכן
 מורין כל הרבנים דמדינת אלו ומודיעין לעס ע"י פתקאות זמן
 קבלת שבת בכל שבוע על זמן ה"ל. וכתב להדיא במג"א סי'
 שלי"א ס"ק ב' דבמקום שמקבלין שבת מיד אחר שקיעת החמה
 יש להחמיר עיי"ש. וא"כ תינוק שנולד אחר השקיעה הזאת עד
 הלילה לריבין אנו לדון בג' דין נולד בין השמשות בין בע"ש בין בחול
 בין בשבת ואפילו אם נולד אחר ג' רביעי מיל אחר השקיעה ג"כ

אין מלין אותו עד יום אי דפקיקא דפלוגתא הוי. ועיין שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' כ"ג שפסק כן בשם גאונים לדיקים קדושי עליון ז"ע עיי"ש ובספרו אות שלום סי' רס"ב ס"ק י"ב :

ז. ומ"מ לפי שהדבר הזה אינו מוכרע ובאזינו שמענו ואזותינו ספרו לנו דמקלת רבוואתא מורין כן ומקלתם פליגי ומורין כר"ת. וכתב שו"ת מנחת אלעזר הנ"ל על שם הרב הגאון הקדוש שר שלום מצעלנא ז"ל ז"ע שאמר דהלכה זאת לא תהי מוכרעת עד ביאת המשיח כצ"ח ע"ש ובנידון כזה הרשות נתונה לכל מורה הוראה באתרי' להורות כפי חוות דעתו או כפי קבלתו מרבו ועיין שו"ת שיבת ליון סי' כ"ו הבאתיו במטה אשר דף קי"ט ע"ב :

ח. הוליא ראשו חוץ לפרוזדור מצטוד יום או ששנעו אותו בוכה אפילו נולד אחר כמה ימים מונה לו חי ימים מיום שילא ראשו או מיום ששנעו אותו בוכה (שו"ע רס"ב). וי"א דאם אמנו אומרת דהתינוק הי' מונח בצננה כמו שאר פעמים ולא הי' לה חבלי לידה כלל מונין לו מיום הלידה ואמנו לאמנת ע"ז (רמ"א). ואם היא ישנה ושמעוהו בוכה בין השמשות הוי ספיקא לענין למולו בשבת וי"ט. (נב"י חו"ד מהדו"ת סי' ק"ב) :

ט. אם לאלתר כשהוליא ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו הוא למחר שבת. (ש"ע שם) :

י. אם שהו אחר כך [ר"ל אחר הלידה ולא התכוונו להבחין בין יום ובין לילה. מג"ע ודה"ח] אם לפי השהוי נראה להם שהי' יום בהולאת הראש אין להם אלא מה שעייניהם רואות ויהי' נימול לחי אפילו אם יארע בשבת (שו"ע שם) :

יא. לריך לדקדק באשה מקשה בערב שבת אם הוליא ראשו חוץ לפרוזדור בערב שבת אז אין מלין אותו בשבת כי אם בערב שבת ולריך לשאל לנשים ואם אינן יודעות יש לילך אחר המנהג (ש"ך בשם סמ"ק רס"ו ס"ק ט') ויש גורסין יש לילך אחר חזקה. עיין סדרי טהרה סי' קל"ד ס"ק כ"ו והגהות יד שאול. ור"ל דנימול בשבת. אמנם אם יודע שהי' קלת שהי' בין לידת

לידת הראש לגוף יש להחמיר ולומר דשמה הי' אז בין השמשות
כ"כ בסדרי טהרה :

יב. כך הוא פסקן של דברים שאם לא קשתה האשה בלידתה
בה"ש אלא לא נראו חבלי לידה עד כניסת שבת אפילו
בתחלת ליל שבת מיד אז ודאי לא אמרינן שמה הוליא ראשו
קודם השבת אלא היא כשעת מניאותו אבל אם נמשך זמן
קשיוותה בה"ש וילדה בתחלת הלילה יש לנו לחוש לחומר איסור
שבת דקרוב הדבר שהוליא הראש לפני שבת ולא יהא אלא ספק
אינו דוחה השבת ואעפ"י שלא ידעו מזה לא היוולדת ולא המילדת
אימור לאו אדעתיהו אגב דטרידי וכי שיילינן להו ואמרי דידיעי
שהוליא ראשו לפני שבת או שלא הוליא פשיטא שאין לנו אלא
דברייהם בין לדחות שבת בין שלא לדחות. (מגדל עוז) :

יג. בהולאת הראש מחוץ לפרוזדור שאמרו נסתפק חכם אי'
לומר שפירשו בבית החינוך אעפ"י שלא יאל לאויר העולם
ה"ה כילוד. והרעיש עולם בקונטרס מלחמת מלואה לחוש לספקו
שאפילו לא הוליא ראשו אלא בשבת מיד אחר שהשכה נחוש לו
שמה יאל לפני שבת ולא ימולו אותו בשבת אלא באי' בשבת. ולא
השיחו בו חכמי דורו ואמרו שפירש חוץ לפרוזדור היינו לאויר
ממש. (מגדל עוז) :

סימן ו. זמן מילדה שלא בזמנה :

- א.** מילה שלא בזמנה ג"כ אין מלין רק ביום (שו"ע רס"ב).
ואין כ"מ מאזה טעה נדחית המילה (ב"י) :
- ב.** מילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יו"ט (שו"ע יו"ד
רס"ו או"ח של"א). ועי"ל סי' ז' לענין יו"ט שני של גליות :
- ג.** תיבוק שחלה ונתרפא אין מלין ביום הי' וכ"ש בערב שבת
דאיכא לער טפי (טו"ז רס"ב ס"ג). וכ"כ ב' בדד"ה סו"ס
רס"ה דדוקא ביום הי' אין מלין דשמה ינטרך לחלל שבת ביום
הג' וממתינן לו עד למחר. וכי הש"ך סו"ס רס"ז דדעת הפוסקים
דכ"ש ביום ב' מחללין את השבת. (ועיין דעת זקנים עה"ת פי'
וישלה דגם ביום אי' או ב' כואב כמו ביום ג'. וכ"כ בשו"ת
מהר"י מצרונא סי' מ"ב). אי"כ ידחה עד אי' בשבת וזה אי"א כו'
אי

א"ו דשרי עיי"ש וכן במג"א ס"י שלי"א סק"ט כי דמותר. וכ"כ תשו' ח"ל הנוספות ס"י י"ד דלית מאן דחש לה. ע"ש: ור"תי בעלי הוראה מורין להמתין עד יום א' זולת אס יש להצטל ברית איזה סיבה שאינו יכול להמתין עד יום א' :

ד. אפילו האוסרים למוטל ביום ה' ויום ו' מ"מ אס כולד בין השמשות של ה' או ו' מלין בה' או ו' (חמודי דניאל כת"י בסו"ס זכ"ל) :

ה. ביו"ט לא שייך חשש זה כלל ומלין ביום שלפניו ושלפני פניו. (קרבן נתנאל סופי"ט דשבת. שו"ת זכרון יוסף ס"ד) : ואס יש צעיר בראותו שבת תיטוק למוטל בביתו לכ"ע מותר דיוכלו להרבות חמין גם עבור זה. (אות ברית בשס גליון ח"ס) :

ו. אס עבר ומל מילה שלא בזמנה בשבת אי אמרינן ב"י אי עבד לא מהני והוי כאלו נחתך העור מעלמו או ע"י עכו"ס ולריך להטיף ממנו דס ברית או כיון דרק יומא קגרים אין זה ככלל אי עבד לא מהני. עיין פתש"ו ר"ס רס"ו. ותשו' רעק"א ס"י קע"ד :

ז. ביום המטונן אנו מוהלין אף מילה שלא בזמנה ושומר פתאים ה' (יבמות ע"ב). אבל מי שמחו אחיו מחמת מילה שנינוטל בגדלות נכון להשיגה היטב שיהי המילה ביום טהרת וזכות האויר (נוצ"י מהדו"ת קס"ה) :

ח. אפילו מילה שלא בזמנה מקדימין למוטל בצקר ואס לא בא אחד מן המכובדים בצקר בהשכמה מעמידין אחר במקומו שלא להחמין המורה. (מגדל עוז) :

ט. אין לעכב מילה שלא בזמנה עד ערב פסח כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה מוכמה טעמים ואין היתר לבכורים לאכול בע"פ בסעודת מילה שלא בזמנה. (נוצ"י תניינא יו"ד קס"ו פתש"ו) :

י. אס רואה לעכב יום א' כי שמע שיבא מוהל מומחה ומובסק יותר מאשר נמלא אהו היום אולי בכה"ג שפיר דמי למדחיי וכל ערוס יעשה בדעת (אות שלום רל"ה) :

סימן ז. מילה בשבת ויו"ט :

א. מילה דוחה יו"ט ושבת בזמנה. אבל שלא בזמנה אינה דוחה [ואם עבר ומל עיין לעיל סי' ו' סעיף ו'] ואפילו בזמנה אינה דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומליצה ואפילו פירש חזר על לילין המעכבין [עיין סימן י' סעיף י'] ועל שאינן מעכבין אם לא פירש חזר ואם פירש אינו חוזר (שו"ע רס"ו) : פירש ר"ל כל שאינו טרוד בלבישת המילה וסילק ידיו ורגליו (כללי המילה לר"י הגוזר). ובחידושי הר"ן שבת קל"ב כי פירש היינו מן ג' דברים חיתוך פריעה מליצה אפ"י שעוסק בשפיכת יין או חומץ או להדוק אספליית נקרא פירש. עיי"ש : ל"ע אם אחר מותר ליעול לילין שאינן מעכבין כשהראשון אינו יכול ליעול כ"ז שלא פירש : עיין לקמן סעיף מ"ג :

ב. חזר על לילי פריעה החופין רוב העטרה אף אם פירש (שו"ת ארי' דבי עילאי. כו"ב). חתיכת הכפתור או תלתלי עור הפריעה שיתבאר לקמן סי' י"ג סעיף ו' נ"ל דאסור בשבת : **ג.** נותנים אספליית על המילה (שו"ע רס"ו). כדרך שהוא עושה בחול כ"א לפי מנהגו כאשר יתבאר בס"ד בס"י י"ד :

ד. אין שוחקין סממנים [ר"ל אם לא הכין מע"ש תדחה המילה בשביל זה. ויש חולקים עיין ש"ך. ובימינו יכולים לרפאות המילה אף בדבר שאין בו משום מלאכה דאורייתא כגון בסמרטוטין שרויין במים. עיין ארו"ח ש"ב ס"ט בהג"ה ומג"א שם או ברקב עץ כדלקמן ודאי אין דוחין המילה] ואם מלו את הקטן ואח"כ נתפזרו הסממנים עושין לו בשבת מפני שסכנה היא לו (שם). וכל דבר שלריך לעשות לחולה שיש בו סכנה עושין ע"י גדולי ישראל וכל הזרין הרי זה משובח והנשאל הרי זה מנוגה והשואל הרי זה שופך דמים ואפילו אפשר ע"י נכרי (שו"ע ארו"ח שכ"ח) :

ה. מותר לקחת רקב עץ (מזיל מעהל) מן הכותל ע"י גוי דוקא שיהי' לו לכסות המילה אבל אסור לנפחו או לרקדו או לכתשו אפילו ע"י גוי דרך איסור דרבנן הותר ע"י גוי. וליקח הרקב הוי רק חופר גומא וא"ל אלא לעפרה דפטור עליה (שו"ע הרב שלי"א) :

ו. לשחוק כמון ביו"ט שרי הואיל וראוי לקדירה. ובימינו אין משתמשין בזה לרפואת המילה :

ז. אין עושין לה חלוק [ר"ל חתיכת בגד שעושין נקב באמצעו ומכניסין בו הגיד עד העטרה כדי שלא ישוב העור לידבק בבשר העטרה ואח"כ כורכין בו את הגיד. ובדור שלפנינו השתמשו עוד בזה וקראו לו טראפעלין ועתה עושין באופנים אחרים עיין לקמן סי' י"ד]. אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא התקין מע"ש כורך על אלבעו ומביא דרך מלבוש אפילו מחלר אחרת שלא עירבה (שו"ע סס) :

ח. לא ניתנה שבת לרחות אלא על מילה ממש אבל על הטפת דם ברית אפילו חל יום ה' בשבת [עיין לעיל סי' ד'] אין דוחין שבת ומטיפין ד"ב אחר השבת (ש"ך סי' רס"ב). וע"ש בבא"ה"ט שהבין בש"ך דיימול בלילה מטיפין ד"ב בשבת אבל בס' יד הקטנה כ' דמאחר דבכולם יש פלוגתא אי מטיפין ד"ב כל עיקר ע"כ לא ניתן לרחות לעולם לא שבת ולא יו"ט אפי' בזמנו :

ט. מכשירי מילה שאפשר לעשותם מע"ש אינם דוחים את השבת לפיכך אין עושין סכין למו"ל בו (שו"ע רס"ו). ואם אינו חד אסור להשחיתו במשחזות (חכמ"א כלל קמ"ט). וע"י עכו"ם עיין לקמן :
י. אם לא הביא חיזמל למילה מע"ש לא יביאנו בשבת אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת. ולומר לעכו"ם לעשות אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין בו איסור אלא מדרבנן אומר לעכו"ם ועושהו ואם הוא דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה לא יאמר לעכו"ם לעשותו (או"ח של"א). ועיין בסעיף שלאחר זה :

יא. אסור להוליח את התינוק מביתו לחלר אל החיזמל וע"י עכו"ם שרי ופשוט דאסור להביא התינוק לבית הכנסת דרך חלר שאינה מעורבת אפילו ע"י עכו"ם דהא יכולין למו"ל בביתו וברבה פעמים מלין בבית כשיש לינה ויש מקילין לומר לעכו"ם אפילו במלאכה דאורייתא במקום מלוא ובמילה יש לסמוך עלייהו אם א"א בענין אחר (מג"א של"א). ולדבריו מותר לתקן ולהשחית הסכין ג"כ ע"י עכו"ם ובתנאי שהי' מאתמול הסכין מחוקק אבל אם פשע ולא הכין מאתמול לא (כתב סופר. משנה ברורה) :

יב. כשנושאין בשבת תינוק למול יש להחיר שיוציא עכו"ם התינוק מן הבית דלא להוציא מרה"י לכרמלית [ר"ל ר"ה שלנו דהוי רק כרמלית] ואח"כ יטלטלוהו ישראל בפחות פחות מד"א וכן כשיכניסוהו לבית הכנסת לריך שיכניסו עכו"ם דהוי מנכים מכרמלית לרשות היחיד (טו"ז שמ"ט) :

יג. יש תקנה לעשות הכל ע"י ישראל היינו דהעומדת בחוץ חושיט ידה לתוך הבית וחברתה שבבית מניחה התינוק בתוך ידה והיא נוטלתו לחוץ ואז הוי זה עוקר וזה מניח דבר"ה פטור אבל אסור ובכרמלית לא גזרו וכן כשחושיט התינוק לבית הכנסת יעשו ג"כ ע"י זה עוקר וזה מניח (אזן העוזר באה"ט) ויש אוסרין באופן זה (בית מאיר. משנה ברורה) :

יד. נוהגים לרחוץ הילד לפני המילה בהמין שהוחמו מאתמול ולאחר המילה במוצאי שבת. וכן אם הי' גי' למילתו בשבת ורוח"ס שיש לורך לרחצו מכיכיס חמין מצעוד יום ורוח"ס אותו בשבת. וכ"ז מן הסתם אבל אם רוח"ס שיש לחוש לסכנה אם לא ירחצו אותו אחר המילה בודאי מותר לרחצו ולחלל עליו שבת מידי דהוי אשאר חולה שיש בו סכנה. (רמ"א שלי"ח) :

טו. ונוהגים להטמין חמין לרחצו ולא ישרו סדין דהוי כבוס או ישים עכו"ם הסדין תוך המים ואם נשפך החמין יאמר לעכו"ם להביא מים שהחמו בשביל עכו"ם ולא יאמר להחם בשבילו (מג"א שם) :

טז. מי שנולד בין השמשות [שנתבאר ענינו לעיל סי' ה'] צערב שבת אינו דוחה את השבת שאין דוחין את השבת מספק ונימול למחרתו ביום א'. וכן אינו דוחה יו"ט מספק ואפי' יו"ט שני של גליות. (שו"ע רס"ו עפ"י שיטת הטור בשם הרא"ש). וכן אם הי' ספק אם הי' יום או ביה"ש ג"כ אינו דוחה שבת וגם ביום ו' אינו נימול ולא אמרינן דהוי ס"ס. (אליה רבא אר"ח שלי"ח מרדכי"ז) :

יז. יש אומרים דדוחה יו"ט שני של גליות והי"ה כל שאר דברים שאין דוחין שבת דוחין יו"ט שני של גליות. (ש"ך עפ"י דעת הרמב"ם): וכי בנוב"י (חאו"ח סי' ל') והובא בפתיחו דמה שכ' המחבר דאינו דוחה יו"ט ב' של גליות. כוונתו דאם היא

שלא בזמנו כגון שנולד בע"ש בין השמשות ובשכובע שאחר ספק
 חי שלו יו"ט בא' ובי' אבל מי שספק חי שלו ביו"ט בי' אפילו
 ברה"ה נימול ביום שני ואף בודאי שלא בזמנה הסומך על הש"ך
 אין מוחין בידו עיי"ש. ועיין ח"ס יו"ד ר"ן ורנ"ב ללידד לכאן
 ולכאן. ושאל ומשיב כי שלא מלאו לבו להחיר. ודרך החיים
 ומטה אפרים תקל"ו כתבו דבשאר יו"ט בי' מלין אף בודאי שלא
 בזמנה. וברה"ה ביום בי' אין מלין אף ספק זמנו :

יח. שאר דברים שאין דוחין שבת י"ל דדוחין יו"ט שני של גלויות
 אף להטור. (כוכ"ב) :

יט. אפי' לא הוליא אלא ראשו בה"ש של ערב שבת אעפ"י שי"א
 כולו בשבת אינו נימול בשבת וה"ה ביו"ט (שו"ע רס"ו).
 ענין הולאת הראש נתבאר לעיל סי' ה' :

כ. אם עברו ולא מלו בשמיני שחל ביום ו' עד שקבלו שבת
 בתפלה ועדיין היא יום מותר למו"ל בדרכה ואין כאן תרתי
 דסתרי. (טו"ו אר"ה ת"ר) :

כא. אגדרונינוס ויולא דופן ויליד בית כו' אעפ"י שנימולים לה'
 אינם דוחים את השבת (שו"ע רס"ו). טומטוס שנקרע
 ונמלא זכר מלין אותו בשבת ויש אוסרין (רמ"א) : ועיין לקמן
 סי' י' סכ"ד לענין מתה אמו ואח"כ י"א דרך הרחם :

כב. יולא דופן ר"ל שי"א ממש דרך דופן ע"י שחתכו לה הדופן
 ולא י"א דרך בית הרחם כלל. אבל מה שמרחיבין מקום
 הרחם שהוא לר' ע"י חיתוך זה לא הוי יולא דופן ועיין לקמן
 סי' כ"ח סעיף ה' לענין פדיון הבן :

כג. מי שנולד בחדש השביעי מלין אותו בשבת אפילו אם לא
 גמרו שערו ולפרניו (שו"ע רס"ו). ועיין לקמן סי' י' סעיף
 כ"ה דאם החינוק חלוש ולא גמרו שערו ולפרניו דאין מלין אותו
 אף בחול : קצת טועים דנולד בחדש ז' אין מלין אותו עד
 שיהי' בן ט' חדשים אפילו בחול וח"ו לעשות כן (הגהות יד שאול) :
כד. נולד בחדש ח' וכן ספק בן ז' ספק בן ח' אין מלין אותו
 בשבת אח"כ גמרו שערו ולפרניו (שו"ע רס"ו. ורמ"א
 הגיה דבספק מהלין ל"י אלא שאין מחללין עליו את השבת
 בשאר דבריו אמנם הב"ח וטו"ו ושו"ע הרב פסקו כהמחבר) :

כה. תינוק שאינו שלם באבריו שאין לו חיך ואזניו דבוקות אין מלין אותו בשבת (שירי כנה"ג זכ"ח). ומי שנולד משונה מגורת אדם ושפטו הרופאים שה"ח לו לחיות י"ב חדש מהלינו ליה מספק (מהר"ם ש"ק י"ד רמ"ג):

כו. תינוק עריפה מלין אותו בשבת דהא אמרינן נפי בתרא דיומא לא נלרכה אלא לחיי שעה והתם ילפינן פק"ג ממילה (זכ"ל משכ"ל הלקט. מהר"ם ש"ק שם):

כז. קטן שנולד כשהוא מהול אינו דוחה את השבת (שו"ע רס"ו). ולא את י"ט אבל דוחה י"ט ב' של גלויות (כתב סופר י"ד) ואם אינו נולד מהול לגמרי וכל פרטי ענייני כולד מהול יתבארו א"י"ה לקמן סי' ט"ז:

כח. מי שיש לו שתי ערלות נימול לח' ואינו נימול בשבת (שו"ע רס"ו). ב' ערלות ר"ל ב' עורות זעג"ז ואמרי לה ב' גידים (רש"י). וכתב פניס מאירות ח"ב סוס"י מ"ו הובא בפתש"ו אזהרה למוהלים כשרואים ב' עורות שלא יפרעו עוד בשבת וימתו עד אחר שבת ע"ש. וכי מחסי"ש דאין נראה לומר כן דעור הפריעה נקרא קרום רק ר"ל שיש עור הנמכסה על הגיד ובו יקב קטן שממנו יולא השתן כדרך שאר ערלות ויש עוד עור אחד על גבו והוא פתוח למעלה הרבה. ובס' אות שלום כתב שהעיד לפניו מוהל ת"ח שמל ילד [בחול] שהי' לראש הגיד כמו ב' דדים ועור הפריעה והגיד כמו שאר ילדים:

כט. ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית מלין אותו בשבת (שו"ע רס"ו). ואם אמו ג"כ מומרת הבי' בבדי"ה מתיר והטו"ז והש"ך אוסרין וסיים הש"ך דל"ע. ושאלת יעב"ץ סי' כ"ח כי דאם היא אדוקה בע"ז יש להחמיר:

ל. ישראל אשר שנולד לו בן מישראלית שהומרה מלין אותו בשבת וכן ישראלית שהולידה בן מנכרי ג"כ מלין אותו בשבת דהא הולד כשר (תפארת לנשה פתש"ו). וכורת הברית הביא מקי' כחלת בנימין שמחלק דאם לקחה דרך אישות אסור למולו בשבת ובזנות מותר. וכי בתשו' בנין ליון אר"ה כ"ח דאם יש חשש שהעכו"ם יכניסו לדת שלו כגון שכן נימוס המלכות דהבניס הולכין אחר האב ודאי אסור למולו בשבת. ועיין בחידושי רע"ק

על יו"ד ס"י רס"ו ועלי ארזים אה"ע ס"י ד' סק"ד דהולד לריך גרות ואסור למולו בשבת ע"ש ור"ל כשיגדל לריך להטבילו לשם גרות: וכ"כ בס' אות ברית דכנתעברה מנכרי אסור למול בשבת ותמה על מה שנוהגין למול בן הפנו"י בשבת אפילו לא אמרה שמישראל נתעברה ולמה לא יזיל בחר רובא דרוב נכרים הם ונתעברה מנכרי עיי"ש:

לא. ישראל שגולד לו בן מעכו"ם אין מלין אותו בשבת שהולד כמותה (שו"ע רס"ו):

לב. בתולת ישראל שנתעברה וילדה ואמרה שילדה בשבת אעפ"י שנתעברה באיסור מ"מ נאמנת ומלין בנה בשבת (שו"ת מחנה חיים ח"א י'):

לג. ממזר מלין אותו בשבת (ב"ה. רשב"ן. מהר"ם. ש"ך רס"ו):

לד. נכרית מעוברת שנתגיירה מותרין למול את בנה בשבת (מהר"ם ש"ך חו"ד ס"י רמ"ו). ויש שאוסרין (בנין ליון כ"ב):

לה. בני הקראים אם מניחין למול בפריעה ואין מזוללין בה מלין אותו בשבת (עיקרי הד"ט ועוד אחרונים):

לו. אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמה יקלקל ונמלא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת מותר ואפילו אם הוא אביו (שו"ע רס"ו). וי"א דאביו יכול למול אפילו בפעם ראשונה (מגדל עוז): וה"ה כשלא פרע מעולם אסור לפרוע בשבת (מג"א שלי"א). וי"א דלריך להתחזק בני פעמים (ב"ה).

ואפילו מי שרולא להחמיר כהב"ח מ"מ מי שגמל פ"א ופרע פ"א מותר למול אח"כ בשבת (אות ברית): ואם נתחזק בי פעמים בעילה מותר למול ולפרוע אף שלא פרע מעולם (כורת הברית):

לז. אם אין כאן מוחזק רק שלמד ונסמך ימול בשבת אף שלא מל מעולם דלא חמירא שבת מחיי נפש דהמילה יש בה סכ"כ ומוסרין לו בתחלה אחר שלמד ונסמך (מגדל עוז):

לח. מזהל שבה למול בשבת ואמר שכבר מל פ"א נאמן וא"ל להביא ראיה לדבריו (נאמן שמואל י"ט פתש"ו):

לט. ביו"ט ג"כ אין למול מי שלא מל עוד אבל ביו"ט ב' של גלויות אף מי שלא מל יכול למול (הגמהר"י פתש"ו): וביו"ט

ז' של ר"ה יש להחמיר (אות ברית. שו"ת ערוגת הנשם להגאון
מחוסט ז"ל) :

מ. אם אין להמנהל לפרטים מחודדות לעשות הפריעה יעשה
במספרים ואם אינו יכול תדחה המילה למחר ולא יעשה
לפרטיו ע"י עכו"ם. (עטרת חכמים כ"ו. כוה"ב רס"ד י"ז) :
מא. בחוה"מ מותר לתקן לפרטיו בעבור פריעה כשם שמכשירי
מילה דוחה את המועד כך מכשירי פריעה דוחה את
המועד. (כללי המילה לר"י הגור):

מב. יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת שזה
ימול וזה יפרע (שו"ע). ורמ"א ולבוש מתירין ואף המחבר
חזר בו בצד"ה ונהרא נהרא ופשטי". ושבת ויו"ט שו"ם בזה :
וביו"ט ז' של גלויות קיל יותר :

מג. אם המוהל אינו חומן ושוהה לפרוע גומר אחר. (שלחן
גבוה עיקרי הד"ט). ליצין המעכבין אם יכול בעלמו לטלן
אין ליתן לאחר. (לבוש סוף ה' מילה) :

מד. המניחה מוטלת יותר על הפורע ולכן בשבת ימנע הפורע
דוקא. ואם אחד חתך ופרע אל יתן לשני למנון. (חכ"א
ח"ס. ואחז"ק אמרי אש אר"ח י"ח) :

מה. אם אין המוהל יכול למנון שרי לאחר למנון דאין לך
דבר העומד בפני הסכנה ולכתחלה לא ימול מי שאינו
יכול למנון ואם מל לריך כפרה. (שו"ת אדמת קדש ח"ב א').
באר יעקב): (ובשו"מ מה"ת ח"ד ס"ז מתיר אף לכתחלה לאחר
למנון. וכי שכן פסק הישועות יעקב) :

מו. יכין מצעוד יוס חול ועפר ליתן בהם הערלה (שו"ע רס"ה).
ובעפר מוכן לכל לרכיו כהגו להתיר (ב"ח). וירקוק דם
המניחה בעפר כמעשהו בחול. ויש אוסרים לרקוק דם המניחה
בעפר. ועיי"ל סי' י"ב : ושמש שיש לו צדיהכ"נ כלי עם עפר
מוכן לזה מותר לטלטלו. ואם אין לו עפר מוכן יוכל לתתה
באבק רקב עץ המוכן לרפואת המילה. ואם אין לו כלום יתחנה
בעפר לערב :

מז. המסייע להמוהל מותר לטלטל כלי המילה ולהושיעם להמוהל
א' א' כפי הצורך. (פחד יצחק ערך שבת) :

מז. אחר שחתך הערלה בעודה בידו יזרקנה לעפר ואם אירע
 שזרקה מידו ולא הניחה בעפר מאן דמתיר להגביה ולתחה
 בעפר לא משחזיש. (נובי"י יו"ד קס"ג פתש"ו ס"ק ג'):
ממ. מותר לטלטל החיזמל לאחר המילה להלניעו בחצר המעורב
 אפי"ג דאין לריך לו בחותו שבת דהא לא הוקלה בין
 השמשות מאחר דה"י לריך לו בחותו שבת (רמ"א רס"ז). והנה
 הרבה אחרונים פליגי ואוסרים לטלטל החיזמל אחר המילה. ומג"א
 סי' של"א ס"ק ה' כי שלא יניחנו מידו עד שיוליכנו לבית ע"ש.
 והסמ"ע מיעיד שקשה מאוד לזוהר בזה. ועוד דמה יעשה אם
 הוא בעלמו מל ופורע אזי בהכרח יניח הסכין מידו ויהי מונח
 כך במקום בלתי משתמר ויבא יתקלקל גם כי סכין מסוכן ועלול
 להזיק. אמנם עיין במג"א סי' ש"ח ס"ק ב' ובמחלית השקל שם
 דאפילו דבר שהוא מוקלה נוחמת חסרון כיס אם אותו אדם
 אינו מקפיד עליו מותר לטלטלו ע"ש וא"כ כל מוסל יגמור דעתו
 שמוותר על חסרון כיס ואינו צודל מחיזמל של מילה שלו כל
 השבת לעולם ואז מיהר לטלטלו אליבא דכ"ע :

נ. סכין של מילה אסור לרחוץ בשבת כיון שאינו לצורך שבת
 עס"י שכ"ג (מג"א של"א ס"ק ה'). ונהגו לקנח סכין של
 מילה כי הסכינים שלנו הם לא יקנחו מיד אזי עלולים לקבל
 חלודה שהוא ארס גמור ולא יהי עוד ראוי למול בו. ויקנחנו
 תחלה בידו ולא בצנגד משום לזבזב עיין אר"ח סי' שכ"ח סעיף
 מ"ח. ועי"ש במג"א דבצנגד אדום פשיטא דאסור עי"ש. ואח"כ
 ילחחנו במעט מים או רוק ויכבדנו היטב. וכולי האי ודאי
 לא גזרו רבנן :

סימן ח. מילה בתענית או בימי אב:

- א.** מילה ביום הכפורים נוהגין ליחן מכוס של ברכה לחינוך
 הכימול (רמ"א רס"ה). ואין למחות לנוהגים ליחן לחינוקות
 קטנים (לבוש). והנוהגים ליטול יין צפה ולזרוק על המילה ביוה"כ
 לא יעשו כן רק ישפכו מהכוס אבל בת"כ ושער תעניות שרי
 (שלי"ה). ועיין לקמן סי' כ"ג וסי' כ"ד :
- ב.** מילה בתשעה באב מלין אותו אחר שגמרו הקניות (אר"ח
 תקי"ט)

תקנ"ט). ואבי הבן והמוהל והסנדק לובשין בגדי שבת לאחר שנמרו הקינות וזאין למול התינוק אבל לא ילבושו לבנים (רמ"א תקנ"ח). וגם אבי אבי הבן ואבי היולדת לובשין בגדי שבת (שע"ת). ואם עדיין חדשים ויכר הגיהון בהם אסור ללבושן (מג"א). וי"א דוקא חדשים ממש אסור (בגדי ישע משנה ברורה):

ג. המכניס והמוליא התינוק [קוואטער] אינו בכלל סנדק רק האשה המסייע יכולה ללבוש בגדי שבת (מג"א תקנ"ח). וי"א שגם הוא בכלל סנדק (א"ר):

ד. בנעילת הסנדל אסורים כולם [זכר דוד מאביו פרורי לחם]:

ד. לאחר המילה פושטין בגדי שבת מפליהן (מג"א שם):

ו. מר"ח עד אחר ת"ב אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה. [ולענין כוס של ברהמ"ז עיין לקמן ט"ו כ"ה]. אבל יש לזמאם שלא להוסיף. ובשבוע שחל ת"ב אין לאכול בשר ולשתות יין רק מגין מזומאם [והשאר אוכלים מאכלי חלב. מג"א. וטו"ז כי דכל הקרובים יוכלו לאכול בשר ולשתות יין] וזה אפילו בערב ת"ב שרי ובלבד שלא יהא בסעודה שמפסיק בה (רמ"א תקנ"ח). ועכ"פ יעשה קודם חלות (מג"א). ובשבת יעשה גם אחר חלות רק קודם מנחה (מג"א תקנ"ב ס"ק י"ד):

ז. ודוקא ההולכים משום קורבה או משום ריעות אבל ההולכים לשתות עבירה היא בידם ולבוש פסק דמר"ח עד ת"ב לוקחים מנין מזומאם ויש לוקחין עשרה מלבד הקרואים (באה"ט). ר"ל הפסולים לעדות משום קורבה והקוואטער נמי שרי (פרמ"ג):

ח. נשים השייכות לסעודה מותרות ג"כ בצבאר ויין והיינו אותן נשים שדרכן להיות שם אף כשהי' מילה בזמן אחר (מג"א א"ר):

ט. אם הסעודה היא ממילה שלא בזמנה יש אוסרין בצבאר ויין וכ"ש בשבוע שחל ת"ב ויש מתירין. [עיין לקמן סי' כ"ה סעיף י"ט] אבל אם נדחה מחמת חולשת התינוק ויכלו למולו מכבד רק דחו עד שבוע זו כדי לאכול בשר ולשתות יין ודאי איסור גמור הוי להשהות המלוא בשביל כך או בשביל תענית צבורים צע"פ [עיין לעיל סימן ו' סעיף ט'] ולריך למחות ולעכב ואם עברו ועשו אסור לאכול על סעודה זו (שע"ת תקנ"ט):

י. ליל עשירי באב מותר בכשר ויין בסעודת ברית מילה (ט"ז מג"ח):

יא. בכל תענית לזכור ואף בתשעה באב אם נדחה ליום אחר משלימין עד הלילה (מג"ח תקכ"ט). וי"א דמותרין אבי הבן והמוהל והסנדק [קוואטער לא: פרמ"ג] לאכול מיד אחר מנחה גדולה ר"ל חלי שעה אחר חלות רק שלא יעשו סעודה להקרואים עד הלילה. אבל קודם המילה אסורים לאכול. וברחילה מותרים קודם מילה שהיא כדי שיכנס למנוח בהיודר (שע"ת תקכ"ט באריכות עפ"י הפוסקים) וכת"ב לריך להבדיל על הכוס קודם שיאכלו (דגול מרובה). ויתפללו מנחה גדולה ויאכלו ולמנוח יחשב (שו"ת דברי מנחם. ברית אבות). וכת"ב ל"ע אם יאמרו נחם צברה"מ" (שו"ת יוסף דעת שם). ובס' עיקרי הד"ט מסיק דא"ל לומר נחם:

יב. מילה שלא בזמנה אפילו בתענית שנדחה מתענין ומשלימין (אשל אברהם):

יג. לוס גדלי' אעפ"י שהוא נדחה שהרי ברי"ה נהרג מ"מ לא הוי נדחה לענין זה (ט"ז תקס"ט). ואם ר"ה חל ביום ה' ו' יש מילה ביום א' הוי נדחה:

יד. בשבוע שחל בו ת"ב מקום שנהגו לעשות סעודה בליל שלפני המילה מביא בשע"ת בשם השכות יעקב להתיר בהתא או בכשר או ביין. וחות יאיר ובאר יעקב אוסרים לגמרי. ובשבוע שקודם שבוע זו כתב מלחמות ארי' בשם מהרש"ק דמותרין בשניהם. ושנות חיים על רי"ו כי דאף בשבוע שחל ת"ב מותרין בשניהם ע"ש:

טו. ליל עשירי מסתברא דגם לענין זה דינו כדן שבוע שחל בו ת"ב:

טז. אבות הילד והסנדק והמוהל מותרין לאכול בשר בליל ח' בשבוע שחל ת"ב מיד בלאת הככבים דיו"ט שלהם היא (או"ב כוה"ב):

יז. אבי הבן והסנדק והמוהל מסתפרין בין הנולדים ושבוע שחל ת"ב אסורין להסתפר (פרמ"ג וא"ר ס"ק י"ג וכו"ב חו"ח מה"ק כ"ח). ויש מתירין גם בשבוע שחל ת"ב. (ח"ס או"ח קכ"ח):

יח. מזהל שצריך לילך לעיר אחרת למול מותר להסתפר בליל עשירי של ת"צ דהוי לכבוד המילה כדי שנהגיע לעיר אחרת יהי פנוי לקיים מצות המילה מיד (שע"ת ס"ס תקנ"ח) :
יט. בימי הספירה יכולים אפי' הבן אף שאינו מל בעלמו והסנדק והמוהל [והקוואטער. א"ר ומחה"ש] להסתפר מצערב קודם כניסה לביהכ"כ (או"ח ת"ל. מחה"ש. ח"י. וא"ר) :

כ. בתענית אסתר ציוס ה' כשחל פורים ציוס א' יכולים לאכול השייכים ולמחר יתענו. (רמ"א תרפ"ו ועיין טו"ז שס.)
 וכן בערב ר"ה (תקפ"א). ובעש"ת (תקס"ח) : ופשוט דאחר הסעודה מותר לאכול ולשתות אפי' צביתו וקודם הסעודה אסור. חוץ מצעלי הברית דיו"ט שלהם היא (מג"א תקס"ח) :

כא. ציוס היארלייט לא יתענה האב והסנדק והמוהל שנהגו להתענות. ואף לכתחלה יוכל לקבל להיות סנדק או מוהל ציוס היארלייט (טו"ז או"ח תקס"ח. הר בכרמל פתש"ו. יהודא יעלה). ועיין מהר"ם שיק יו"ד שס"ז דמוהל והסנדק לריכים התרה :

כב. תענית בה"ב שנהגו להתענות אחר פסח וסוכות אי אפילו בעש"ת [ותענית ער"ח ושזב"ים] ואירע בהם צרית מילה מצוה לאכול וא"ל להתענות (רמ"א תקס"ח). ר"ל כל הקרואים שזמין בעל הסעודה וכ"ש הקרוצים (מט"א). ואם קבל עליו התענית במנחה צריך להתענות (שס). ויש אומרים דא"ל אף צכה"ג זולת אם קבל להתענות בא' מימי התשובה. ומי שמתענה די ימים לפני ר"ה וידע שיאכל בין ר"ה לזוה"כ על צרית מילה יתענה עוד יום אחד קודם ר"ה ואם ר"ה ציוס ה' א"ל להתענות קודם שבת (מג"א). ויכול לפרוע תענית אחרת (משנה ברורה) :

כג. מילה צר"ה והבעל צרית רגיל להתענות בכל ר"ה אסור לו לאכול (שבו"י שע"ת תקל"ז. ח"ס או"ח קס"ח) וצרית אצות ס"י י"ג הביא דעות מקילין בזה :

כד. תענית שגזורים לצבור אסור לאכול אפילו בסעודת מילה ואפילו בה"ב מתענה (מג"א תקנ"ט י"א) : די כיון במלכות פולין ל"ע אם מותר לאכול על סעודת מצוה (שס תקס"ח ס"ק י') :
כה. תענית צכורים בערב פסח עיין לקמן סי' כ"ה :

כו. מילה בימי אנינות ואבידות ב"מ: אבי הבן שהוא חונן ר"ל ויש לו בן למול ועדיין לא נקבר המת ימול הבן בביהכ"נ קודם עלינו כמו בשאר פעמים (מהרש"ל טו"ז יו"ד שמ"א) ולא יתפלל ולא יברך על המילה ולהכניסו:

כז. אט יש מזהל אחר ימול הוא ואם אפשר לריך לקבור המת קודם שיוצאין מביהכ"נ כדי שיוכל האב לברך, ואם ח"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית (טו"ז עפ"י רמ"א כת"י):

כח. יש אומרים דאם אחר שעשו לרכי המת מסרו לחבירו וחבירו פטרוהו מותר לו לילך לביהכ"נ למול בעלמו ולברך דאין עליו דין חינון כיון שמסרו לכתפים (ברכי יוסף). וי"א דאבי הבן יכול לברך הברכות אף קודם הקבורה דיו"ט שלו הוא ומזה שלו הוא (עיקרי הד"ט משבוי ומהר"ם גלאנטי והגהות יד שאלו סי' שמ"א):

כט. בשבת ויו"ט מברך כדרכו (שו"ע ש"ך שמ"א):

ל. אבל שהגיע בחוף ז' מילת בנו יכול לילך לביהכ"נ להחפול עד אחר המילה ואם אין המנהג למול בבית הכנסת [דוקא] רק המנהג שם שאבי הבן הולך לביהכ"נ לכבוד ולשמחה והקהל חוזרים עמו לביתו למול שם אין לו לזאת ולבא לביהכ"נ כלל (הי אבלות להגאון מהר"ז מרגליות):

לא. עושה משתה וסעודה לכבוד המילה כדרכו אבל בלין השמירה ווא"ך נאכ"ט לא יעשה כנופיה כמו שרגילין רק מנין ללמוד לימוד הנהוג:

לב. יכול להסב ולחכול על הסעודה ולנבש בגדי שבת. והמיקל לנעול גם מנעל עכ"פ בשעת מילה אין מוזהחין אותו (זכור לאברהם הי אבל ח"א אות חי):

לג. אם מלו בנו בשבת בימי אבנו אין קורין אותו לתורה כיון דזה רק מנהג וטוב שלא יבא לביהכ"נ בשעת הקריאה (תשו מהרש"ל ע"א ונחלת שבעה י"ז). ואם מלין בביהכ"נ הוי פרהסיא וקורין אותו לתורה ועושין מי שברך (הי אבלות להגאון מהראז"מ סעיף ט"ו):

לד. מי שהי' לו בן והי' חולה ובעת שהבריח וראוי למולו מתה אמו של התינוק חייב אבי הבן למולו ולא ישהה

ויאחר המלוה (הגאון מהראז"מ בשם הראז"ד) :
יג. אבל תוך שלשים והוא בעל ברית אסור בתספורת (נובי"מ מהדו"ת סי' רי"ג). ובקומות הפראנקין נהגו היתר בתספורת לבעל ברית תוך לי (ח"ס או"ח קנ"ח). ומי שאינו מוחה אינו מפסיד דאז כבר מנוול גופו טובא מכתוך ז' שעדיין לא הכבד שערו כ"כ. (גליון ח"ס. אות ברית) :

יד. המורה שזהו אונן ר"ל ואין שם מוהל אחר (דביש מוהל אחר אפילו כיבד לזה מותר לחזור בו. ח"ס חיו לי"ט) יקברו את המת מקודם ואח"כ ימול משום דקבורת המת עליו משא"כ מילה דמוטלת על כל ישראל. ואם הוא באופן שלא יוכל לקברו עד למחר ימול (מהרש"ל. מגדל עוז). וכי מהיל נסתברא דמדרך ג"כ על המילה. (מגדל עוז). ומתפלל ג"כ אבל אינו מניח תפילין (מהר"ם שיק יו"ד ש"מ). ואם מסרו לכתפים הדין כדלעיל סעיף כ"ח. ואם יש שם בעיר מת והמוהל נלרך ג"כ להתעסקות המת מילה קודמת (מנ"ע) :

טו. אם הוא אבל ר"ל לאחר שלשה מתפלל בביתו וכשמביאין התינוק למול הולך לביהכ"כ אבל תוך שלשה לא ילא אח"כ אין מוהל אחר בעיר [ואז מותר אפילו ביום ראשון. ש"ך]. ויש מקילין אפילו תוך שלשה אפילו יש מוהל אחר בעיר. ומותר לו לתקן הלפרנים לזורך המילה אבל אם יש מוהל אחר אסור (רמ"א ש"ג). ואם אין שם אומן כמותו מותר לתקן לפרניו (מנ"ע) :

טז. לשנות בגדיו כל שבעה אסור (מגדל עוז) : בתגלחת אסור כל שלשים (נובי"מ הכ"ל סעיף ל"ה ועיי"ש מ"ש בשם הח"ס

וה"ה הכ"ה). ואם נוהג לטבול קודם המילה דינו כדלקמן סעי' מ"ו :

יז. אם מלין בבית רק שנכנסים לביהכ"כ לכבוד ולשמחה אין לו ליכנס לביהכ"כ לכבוד (הג' מהראז"מ הכ"ל סעיף ל"ה) :

יח. אם הוא אבל על או"ח תוך לי לא בריר אי מותר לו לילך על הסעודה אבל לאחר לי פשיטא דשרי וה"ה הסנדק :

יט. הסנדק שכבדוהו ונעשה אונן ר"ל יכבד לאחר ודוקא ברזון האב. ועיין בזכור לאברהם ושו"ת מהר"א יו"ד

ש"ז מצרכי יוסף שמתיר וכ"כ בכללי המילה לר"ג הגזר : וכ"כ בתשו' שמש לדקה הוצא צמחרי"א הכ"ל דאין לאסור :

מב. אם הי' חוסי"מ ונטשה אונן אם נקבר המת קודם שעת המילה או שיש כתפים מיוחדים ומסרו להם יעשה המלוה ואם לאו אעפ"י שיש מי שיתעסק עבורו אינו רשאי וכ"ש באיניות דלוי"א. ולת בשעת הדחק ואין אחר הגון כמותו (ה' אונן להגאון מהראז"מ):

מג. הסנדק שהוא אצל ר"ל תוך שלשה לא ילא ולאחר שלשה מתפלל בביתו וכשמביאין התינוק למול הולך לביהכ"מ (רמ"א של"ג). ודוקא לסעודת המילה אינו נכנס האצל אצל להיות חבר למזה גדולה כזאת שהוא שקולה כנגד כל המלות יעשה וזכה בה ואע"ג שהמילה נקראת שמחה יכול האצל להיות בעל ברית ואינו דומה לשאר שמחות לפי שאין כאן שחוק אלא שהנער לועק וזוכה וגם אין הגוף נהנה מאותו שמחה לפיכך יכול האצל להיות בעל ברית (כללי המילה לר"ג הגוזר):

מד. לשנות בגדיו מסתברא דיינו כמוהל עיין לעיל סעיף ל"ח.

וגם נתבאר ג"כ דיני תגלחת וסי"ה הכא. ואסור בנעילת סנדל:

מה. לכתחלה אין לאצל להיות סנדק דסנדק היה כמקטיר קטרת ואין האצל מקטיר קטורת (הגהות יד שאול של"ד):

מו. אם הוא רגיל לטבול עלמו כשהוא סנדק מותר לטבול בזמן (אלף למטה תרכ"ד). ובדורותינו טובלין אף בחמין מי שרגיל גם בפעם אחר לטבול:

סימן ט. מי הראוי למו"ל:

א. הכל כשרים למול אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ואם יש ישראל גדול שיודע למול הוא קודם לכולם (שו"ע רס"ד). ודוקא שיודע למול כמו האחרים אצל אם אינו יודע ורגיל כמו האחרים אעפ"י שיודע אינו קודם לכולם (רשד"ס יו"ד רל"ט):

ב. נוהגין להדר אחר איש (רמ"א שם). ודוקא אם יוכל האיש לבא ביום השמיני אצל אי לא ידעין אי יכול לבא ביום השמיני אע"ג דחתי לאחר זמן תמול האשה (מגדל עוז):

ג. יש אומרים דקטן לא ימול עד שיהי' בן י"ג שנים והביא שתי שערות כיון דבמילה בעינן שיהי' שליח של האב וקטן לאו

לאו בר שליחות הוא זולת היכא דליתא לאז (קלוה"ח שפ"ב).
ד"ק כ"ח) :

ד. עכו"ם אפילו הוא מהול לא ימול כלל ואם מל אין לריך
לחזור ולמול פעם שנית (שו"ע שס). וי"א דחייבים לחזור
ולהטיף ממנו דם ברית וכן עיקר (רמ"א). ענין הטפת דם ברית
עיין לקמן סי' ט"ו :

ה. מומר לכל התורה כולה או מומר לערלות דיני כעכו"ם
(רמ"א שס). וה"ה מחלל שבת בפרהסיא לא ימול ואם מל
ח"ל הטפת דם ברית (שו"ת רעק"א רס"ד). וי"א דמחלל שבת אף
שלא בפני עשרה מישראל לא ימול וזה מל לריך להטיף ממנו
דם ברית (אות שלום רה"ד אות ה') :

ו. המוסרים והאפיקורסים דינם כמומרים לכל התורה. המוסר
מקרי כשמוסר ממון ישראל או גופו הן במעשה או בדיבור
ואפילו בגורם למסור פרוטה אחת ממון ישראל ביד גוי. אפיקורס
מקרי כשאינו מאמין בתורה שבצ"פ אפילו על אחד מדברי חז"ל
ועוד הרבה עניני אפיקורס מבוארים ברמז"ס ה' תשובה. ואם
מלו אלו לריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. ובעוה"ר שכיח
הזקא כו' והן המה לרישי עמא בקיומא סגיא ומרבית העם
נושאים להם פנים ומכבדים אותם בכבודא דמלוה זו ואין איש
שם על לב שמעשיהם במלוה זו כמעשה קוף בעלמא וגרע ביותר.
ע"כ הנימולים על ידס ח"ו גדלים בעון בני בלי שם כי אינם
חתומים בטבעת המלך וכו' (דרך פקודך). ועיין ברמז"ס שם
דהמצוה ת"ח הרי הוא אפיקורס. ע"ש. ואם מל לה"ל לריך
להטיף ממנו דם ברית ויש להעמיס זה בדברי חז"ל (שבת קי"ט
ע"ב) ח"ר יהודא אמר רב כל המצוה ת"ח אין תרופה למכתו.
דרי"ל המכה שהוא עושה דהיינו מכת חרב המילה אין לה תרופה
דאף אם נתרפאה הוא לריך עוד להטיף דם ברית ולעשות פלע
תחת פלע. ועיין זהר לו דכ"ט ע"ב. ועיין לעיל סימן ב' :

ז. יש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב
ולדיק (רמ"א רס"ד). שיכוונו במילתו כוונה טובה ומעולה
שיגרום שגם הילד יהי כמותם (לבוש). ואיתא במדרש המל ימול
יבא טהור ויטפל עם טהור. ולא יקח מוהל באהבת אדם רק

אומן ומוחזק לכך (מטה משה שלי"ה). מ"ש ברמ"א טוב ולדיק כ"ל דר"ל טוב בדברים שבין אדם לחבירו. ולדיק בדברים שבין אדם למקום :

ד. מי שהרג את הנפש ונתנו לו חכמי עירו תשובה על עונו ומתמיד בתשובה יום יום והי' מוהל וגזמן לו זאת המלצה יעשה מלוחו כבתחלה (שו"ת דבר משה ח"א כ"א) :

ז. אם החותך הי' ישראל כשר ופרע אחד מן הפסולים ח"ל הטפת דם ברית לכ"ע (שו"ת בית יעקב ק"ד. דרך פקודך) :
 י. אם התחיל הפסול למול בעוד שלא הי' שם גדול היודע למול ובעת שהתחיל הפסול להתעסק בלרכי מילה בזה הגדול מחוייב להפסיק אפילו באמצע החיתוך ויגמור הגדול ואעפ"כ הוי נימול כדניח (שו"ת בית יעקב ק"ד).

יא. אם הוא במקום דאין שם ישראל כשר למולו ואין שום תקוה עליו שיבא מוטב למולו ע"י פסול מלהניחו ערל לגמרי אבל אם יש איזה תקנה שיבא מוהל כשר למולו אעפ"י שיבא לאחר זמנו ממתינין עליו עד שיבא (מגדל עוז) :

יב. אם הדיר את חבירו הגאה ממנו מותר למול בנו (יו"ד רכ"ב) :
 יג. לא יתחיל אדם ללמוד אומנות מילה עד שיהי' בן כ"ה שנים ואין אדם ראוי למול עד שיטול רשות מבי"ד שיודעים שהוא מומחה וזקי וכמה הנהגות שלריך המוהל לזכר בעשיית מלואו זו (סי' הזכרונות תתק"ן) : ולי"ע למה החמיר יותר מבשחיטה שמבואר ברמ"א דמותר לשחוט מ"ח שנה ואילך (דרכי תשובה סי' א' סי"ק קע"א) :

יד. כל הרואה ללמוד אומנות המילה ילך תדיר אלל הקטנים כו'. וימלא שהערלות אינן שוים כו' יש קטן שיש לו ערלה גדולה ויש קטן שיש לו ערלה קטנה ויש שעור הערלה הוא רך וטוב להבחין בין עור לבשר ופעמים הוא קשה ואינו טוב להבחין וגם בעור התחתון ימלא שנויים יש שעור הערלה כפולה וקשה לעשות הפריעה ויש שעור התחתון חלק מאוד ואין המוהל יכול לתפוס בו ופעמים עולה החרץ שלמטה עד פי האמה וזה נריך שמירה כשעושין הפריעה כו' וישב אלל המוהלים וירגיל עצמו בעסק המלואה בשעה שיגיע לידם המלואה לעשותה. וגם יועיל לו לראות

לראות כיצד הוא מכיון לחתוך עור הערלה ויתפוס הערלה בידו כהיותו גם יראה בקיאות האף הוא מכניס לפרניו המתוקנים לכך בתוך הנקב כשעושה פריעה כזו וככל זאת עדיין אינו אומן הוא ככל האורך עד שהוא בקי גם ברפואות שעושים למילות כזו (כללי המילה לרי גרסם הגזר) :

טז. אומן שנרתתים ידיו מחמת זקנה או מחמת דבר אחר ראוי להעבירו מן האומנות לפי שמסתכן בנפש הילד וכן מזהל שכהו עיניו ואינו רואה כל האורך וקלקל כבר פעמים ושלא ראוי להעבירו כזו וכן אומן הרגיל בכל פעם שאינו עושה פריעה בבית הכנסת מחמת מהירות כדי לעשות לו שם שהוא מהיר במלאכתו אבל חושב שיעשה הפריעה בבית אחר יליאה מבית הכנסת גם זה ראוי להעבירו מפני שמרבה בלער הילדים (שם) :

טז. מי שלא מל מעולם ואין מזהל מלוי והוא אומר שמוצטח שימול בלי קלקול אין ליתן לו למול אף שיעבור יום חי (חיים שאל ח"ח כ"ח נ"ע). וי"ח דיכול ליתן לו למול (חיים וחסד סי' כ"ב. א"ש). ועיי' שבוי' ח"ג כ"ה :

יז. מזהל שכל פעם ראשונה ומת הילד מחמת מילה אסור למול עוד אפילו בחול וכ"ש בשבת עד שיעבור וימל ויתחזק ואולי בגי' פעמים. ואם החזק מקודם שהוא מומחה ל"ע מה דינו (כזה"ב רס"ו) :

יח. סדר קדימת המעלות להראויים למול. אב. אבי אביו [בנו הגדול. חו"ק]. בית דין. יורש. אפטרופוס. מי שכבר מל בניו וכדר לו גם זה. בעל מעיט. תלמיד חכם. רגיל למול בניו. כהן. ישראל קהור. בעל קרי (עם הארץ. ממזר. גר. סריס. אין ממנים אותם למזהל קבוע). ערל שמתו אחיו מחמת מילה. בעל מוס. עבד מהול. אלס השומע. קומטוס. אנדרוניוס. קטן אחר שש שנה. אשה. עבד שאינו מהול. חרש שאינו שומע ואינו מדבר. קטן פחות מבן שש: כולס הבקי יותר קודם. חוץ מאב שקודם לבקי יותר. וחון מאשה והמנויים אחריה שישראל גדול קודם אף שהם בקיאים יותר. בן פי' שאין ידיו מרתתין כשר למול אף שיש אחר. בן י"ח עדיף מקודם י"ח. כשאין ב"ד ויודע למול א"ל לנסוע

לנסוע ליטול רשות ב"ד. פעם ראשונה אין למול בלא בקי עומד על גביו. (כזה"ב סר"ב ז') :

יב. מוהל שהוא אומן או אבל רח"ל עיי"ל סי' ח' מסעיף ל"ו ואילך :
ב. יש מי שכתב (עיקרי הד"ט מס' פחד ילחק) שזוחט לא יהי מוהל כי פעם אחת אירע שטעה השוחט וצריך בשעת מילה ברכת על השחיטה ומת התינוק ר"ל. וכבר כתבו האחרונים דאין לחוש לזה כלל. ובגמ' חולין ט' איתא ת"ח לריך שלמוד שלשה דברים כתב שחיטה ומילה ע"ש. ומינה דמותר להיות שוחט ומוהל. ומ"ש בס' אות שלום לחלק דדוקא שוחט קבוע לא יהי מוהל. אדרבה החוש מעיד דשוחט קבוע לא יטעה דמכיר את מקומו שאין עוסק עתה בשחיטה משא"כ שוחט שאינו קבוע שרואה סכין בידו שלא כהרגלו יטעה דלשחיטה קבעי ל"י. ובעיקר הענין במעשה שהי קיומה קחזינא דמאן מפיס שהתינוק מת מחמת טעותו של השוחט מה לנו ולטעותו התינוק נפטר ממילה בגזירת המלך ית"ש והוא ית"ש אנה להשוחט שיטעה בדיבורו ע"ד מ"ש רבי חנינא ב"ד [סוף פ"ה דברכות] אם שגורה תפלתו בפי. ואדרבה השוחט הקבוע הממונה מהקהל חורתו אומנתו ומתנהג כשורה ועפ"י רוב הוא אומן יד וסכין מתוקן בידו. ובי' יראה ללכב. וכי בס' פחד ילחק דראה הג"ה מהר"ץ על שו"ב שכתב דהי שוחט ומוהל בפני הרמ"א ובס' זכר דוד הספרדי מביא מכמה גדולים שהיו שוחטים ומוהלים :

סימן י. תינוק שאינו ראוי להמול :

א. חולה אין מלין אותו עד שיבריא וממתינין לו מעת שנתרפא ז' ימים מעת לעת ואז מלין אותו. בדי"ח שחללתו חמה [חללתו ר"ל שהי בחולי ונחלץ ממנה. וי"א דר"ל חללתו חגרתו החמה כמו חלולים תעברו] וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף אבל אם חלה בתי מאבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיו"ב ממתינים לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד (שו"ע רס"ב) : כי בכללי המילה לר"י הגזור כי מאי דאמר שמואל נותנין לו ז' ימים להברותו היכא דנפיל עליה חולי אישתא שקורין מלווי ג' ימים רלופים אבל יוס' אי' זה אשפיייר לא אמר

אמר שמואל לדחות. ע"כ. ודבריו תמוהים דכירושלמי יבמות פ"ח
אמר שמואל אפילו אחתו חמה שעה אחת ממתניין לו עד
שלישים יום ואף ללא קי"ל בזה כהירושלמי דבעינן ל' יום ולש"ס
דינן בעי רק ז' ימים מ"מ מפורש דאף בחלה שעה א' בעינן
ימי הצרחה (קונטרס נולד הברית בסו"ס פני לוי). ושיעור חולי
חום הקודחת נתנו הרופאים ע"י כלי המדידה אם החום עלה
יותר מן ל"ז וחלי במעלות לעלזום. ואם ירד פחות מן ל"ז וחלי
במעלות לעלזום הוא ג"כ בגדר חולי :

ב. כל תינוק שהוא מלטער בין מחמת חולי בין מחמת דבר
אחר אין מוהלן אותו עד שיצריא כ"כ ב"י וד"מ בשם גאון
והובא בש"ך רס"ב. וכ' הרמב"ם הובא בטוש"ע רס"ג לריך לזר
מאד באלו הדברים שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי דסכנת
כפשות דוחה את הכל שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר
להחזיר כפש אחת מישראל לעולם ע"ש ונבאר כאן בס"ד קלת
מדברי הראשונים ואחרונים המוהלים והרופאים מומחים וישמע
חכם ויוסף לקח. ודע דעל הרופאים אין לסמוך רק להחמיר
אבל בדבר המבואר בפוסקים אין לסמוך על הרופאים להקל
ח"ו. ומכ"ש שאין לסמוך על הנשים והמילדות דפטפטניות הן
ולא אמנן בס. וכ' בקו' נולד הברית בסו"ס פני לוי בשם גדול
אחד דאף אם רואין שלא הזיקה המילה כלל להילד עכ"ז אין
המוהל יכול לפטור עלמו מדין ולהתפאר שעלתה לו כהוגן דדילמא
המילה של עכשיו תזיק לו לאחר זמן קצר או רב ויוכל להיות
שאחר הרבה שנים יארע לו חולי ואולי לא ה"י מל אותו עד
שיצריא לגמרי לא ה"י בכח החולי להזיק לו עי"ש. ולכן אל יקל
בעיניו למול עוד ילד בחולי זה טרם שב לאיתנו :

ג. באבו לו עיניו כאב גדול הוא כחולי שבכל הגוף (רמ"א רס"ב).
ואפילו עין א' יש בו ליר או שהיו שותתות ממנו דמעות
מחמת הכאב או שהיו שותת דם או שהיו בו ריר כ"ז הוא כאב
גדול (שו"ע יו"ד רס"ב או"ח שכ"ח). וכל שלא הגיע למדרגה זו
מלין אותו מיד כשיצריא (ח"ק) :

ד. אם נהפך לזבן העיניים לנצב ירוק געליב אפילו כ"ש או
אם יש דלקת [ענטלינדונג] בהעיניים או בהעפעפים ר"ל

דעפעפיו תפוחות אדומות יבשות והעיניים סגורות ואחרי אזהר ימים יעשות העפעפים רטובות וזו מהעיניים רטובות כאשר תפתחנה ואח"כ יחלה בכל גופו עם קדחת בין שהליחה היא ירוקה או לבנה. בכל אלו אין למולו ונותיים לו שבעה ימים להברותו. מיהו בליחה עזה ויבשה והעיניים בעצמם נקיות ויכולים להיות פתוח כה' מינוטין רזופים מותר למולו. ואם החליטו שלא למולו ח"ו להערים ולנקות העיניים מהליחה ולהרחותו לרופא או מוהל שלא נודע לו הדבר מקודם (כורת הברית):

ד. חס בעיני הילד נמלאת ליחה ירוקה ונגרת [גרינליכע ראפע אונד שיטערע] כמו מאטערע בודאי אסור למולו ואף אם הראפע היא לבנה ג"כ אסור למולו ואם הראפע עזה [גידיכט] ויבשה והעיניים בעצמן נקיות הן עד כי תוכלנה להיות פתוחות כ"ה מינוטין רזופים ודאי ידוע שאין לו כאב ומותר למולו ואם נמלאת ראפע נגרת בעיניו של הילד אך מעט מזעיר ועיניו אינן אדומות ויען כי דבר זה יבא לפעמים לא מחמת מחלה כי אם מסבת שינה מרובה או מפאת אי-נקיות וטהרה לזאת לריך המוהל לראות אם מסביב העפעפים לא נראתה אדומות והעיניים בעצמם נקיות הן כמבואר למעלה ואז אחרי שילוח לנקות ולרחוץ אז העיניים ואחרי שימתין כשעה חדה לא תמלא אח"כ ראפע חדשה בידוע היא שמן השינה מרובה או מחמת אי-נקיות וטהרה היא באה ומותר למולו ואם נמלאת ראפע אסור למולו. ובכלל אם יש להילד מעט מזעיר ראפע נגרת טוב לשאול את פי רופא-העיניים על זאת כי עפ"י רוב הילדים אשר יש להם כזאת המה בכלל מחלת קאטאר ענטלידונג (ברית אברהם והגהות מהרש"ם בהסכמה לסי' מים רבים):

ו. לפעמים עפעפי התינוק נפוחים מחמת שלא היה לו מסך המבדיל בפני הכתת האור אין זה נקרא חולה כלל להשתחו עד שיצריח (חוי"ק):

ז. תינוק שנתעלף מחמת קושי הלידה וכמעט לא הרגישו בו רוח חיים עד שע"י תרופות אחר שעה נמלא בו רוח חיים אין למול עד שיעברו עליו ז' ימים קצת לעת עד שעה ממש שנוול בזה [כדלקמן סעיף מ'] (הוראת הגאון מהר"א שאג ז"ל

והסכים עמו הגאון מהר"י אסאד בתשובה יו"ד רס"ד). ואם
 נולד כך בערב שבת וכאשר שב רוחו אליו כבר הי' לילה אין
 למולו עד יום א' (כוס"ב) :

ד. תינוק שהוא מזורע אין מלין אותו עד שיצריח (ספר יהושע
 א"ע ל"ו ל"ז). וזעות הלזנים הבאים לסבת התחלפות עור
 העליון או מפאת נקיון הדם יכולין למולו. זולת זועח שהוא כמו
 מכה שהוא נפוח סביבותיו וקשה אם גם מאדים סביבות הכועח
 (חוי"ק). וכן אצבעזעות אדומים אשר דרכם להשמט ולא לעמוד
 ונקרא ע"כ שארצבלעטערלעך מותר למולו (ברית אברהם) :

ז. אם יש להילד מחלה ספוגנית [מזילשיממעל] וסימנה שנמלא
 על לשונו חכרזרות לזנות מכוסות בספוגים והם לזנים
 מאוד ולפעמים נמלא כל הלשון מכוסה בפנים והיא תבא מרוב
 החום שיש בהמינקת ילד זה אסור למולו ורפואה למחלה זאת
 כי ישפשו היטב את לשון התינוק בקמח לוקער [או בדבש
 שושים שקורין ראזענהאניג] ואם ישונו ויתרבו עוד אז יטבלו
 מטלית [או ספוג] בקוואסבארכא [ר"ל צוירוואססער]. וישפשו זה
 את פיו בכל יום (ברית אברהם) : ונותנין לו ז' ימים להצרותו
 (כורת הברית) :

י. אם לא נרפא חתך הטבור ויש שם שום טריה אין למולו
 (כורת הברית). ושמעתי שאין מדקדקים רק אם לא נפל
 הנופל ממנו עדיין. ובס' אות שלום כי שאין לבדוק אחר זה
 ולסמוך שבוודאי נתרפא כראוי ואף אם יש עוד טריי אין לדקדק.
 הרופא המלומד ומוהל מומחה חו"ב הירא ושלם מ"ה שלמה מנחם
 דר. ליעצטן מפרהג נ"י כתב אלי דאם יש טריי אין למולו :

יא. אם לא קשרו הטבור כראוי וילא ממנו דם הרבה אין
 למולו עד שיתחזק ויבא לו דם אחר (חמודי דינימול פתש"ו) :

יב. אם מקום המילה והכיס נפוח ולפעמים נראה בו אצבעזעות
 קטנות והילד אינו חולה אם לא נרפא הנפוח עד יום ח'
 לא ימולו רק עפ"י רופא ובמקום שאין רופא יכניסו מקום
 הנפוח במרחץ פושרין של קאמיללען ויתרפא בחיזה ימים. ואם
 רק הכיס גדול בלא נפוח אדרבה רפואה למולו (ברית אברהם) :

יג. אם הכיס גדול מאד ידוע שיש בו מים או הוא נפוח

חסור למולו וישאל את פי הרופא (שם) ואני שמעתי מרופא ילדים מומחה מאד שיכולים למולו :

יד. אם יש נפוח בציליו מלין אותו מיד כשיצריח (למח זדק ליכאווין). וי"ע דהרי בכאבו לו עיניו כאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף דשורייקי דעינא בלבא תלי וי"ל דה"ה בכאב ונפוח בציליו כי ידוע לרופאים שמן הדפק הגדול היוצא מלב מוליך חיונית להבליס ע"כ לריך לשאל לרופאים אם הוא כחולי שבכל הגוף (כורת הברית) :

יז. בחולי הורדת הבליס על הכיס בכאב ובקושי ויכר כאשר הכיס של הילד ריק בלד אחד וגם נתגלה תפיחה בחללים ידעו כי חולי בקרבו (רופא הילדים אות פ"ח כוה"ב) : בליס שלא ירדו אל הכיס [ר"ל שלא יכר שום חולי כנ"ל] אם הילד בריא וחזק אין מעכב מלעשות את המילה ביום השמיני (הרופא המלומד ומוהל מומחה חו"ב י"ש מו"ה שלמה מנחם דר. ליעצבן כ"י מפראג) :

יח. אם הגיד לבה שקורין געשוואלען ויכר שרק העור נפוח מלין אותו בלי עכוב ואדרבה זהו רפואתו ובמקרה כזה חותכים הרופאים גם ערלות בני בלי ברית לרפואה. וטוב לשרות חתיכת בגד בלוי במי בלייאווייסקעסיג או במי האלוין שהם רפואות ביתיות נודעים למכביר ומועילים להוליא החוס ולרפאות הנפוח :

יט. אם יש להולד נשימה קלרה [קורלען אטעם] שמקונן קולות קלרות קמוכות ואינו מאריך בנשימתו חסור למולו (ברית אברהם). ולריך להמתין ז"י (כוה"ב) : שיעור הנשימה בילד בריא לא יותר מן כ"י ולא פחות מן כי נשימות למינוט (שם). תינוק אדום [בלוי—ראטה] אשר מושך את שאיפתו בכבדות תינוק כזה לריך להבדק מרופא מומחה (הרופא מו"ה שלמה מנחם דר. ליעצבן הר"ל כ"י) :

יך. ילד שיש לו מחלה הנקראת קרעמפפע או סטטיסקעס וסימנה כשהוא בוכה לא יוכל לפתוח כל פיו רק מעט ולא יוכל לינק והיא תבא מחמת שכחולו גידיו ועפ"י הרוז תקרה ביום חמישי ללידתו וכאשר תרף ממנו המחלה מעט הוא יונק ובוכה

ובזכה ופותח כל פיו חסור למולו כי הוא בסכנה גדולה (ברית
 אזרחה): וכן אם הוא מפחד תמיד הוא ג"כ בסכנה גדולה
 (באר יעקב):

יא. אם התינוק אינו יונק אין מליץ אותו וזה הוי סימן סכנה
 (אוריין תליתאי הביאו זכורת הברית. ומה שהקשה עליו
 מחולין ל"ז מסוכנת אפילו אוכלת קורות י"ל דודאי מסוכנת אין
 מועיל סימן אכילה אבל בדבר שאין מפורש מה נקרא מסוכן
 הוי אינו אוכל סימן סכנה וכמ"ש שמי"ח סי' י"ז לענין עוף
 מסוכן). ולריך לחקור לדעת סיבת מניעת יניקתו או מחמת
 כוון הקיבה או כוון הדקין [מאגטן אדער דארס קרעמפפע]
 שניכר זאת ביניאחת שזה לריך להמתין עד שיבריא ולפעמים
 אם ה"י המחלה נמשכת או שה"י צנדר חזק לריך להמתין מעת
 שנתרפא ז' ימים מעל"ע ואם מניעת יניקתו ה"י ע"י אצבעעות
 ולא נמשך מחלתו זמן רב כי אם יום או יומים גליץ אותו מיד
 כשחזור להיות יונק דזה לא הוי המחלה שבכל הגוף (ח"ק):

ב. אם לועק תמיד או שאינו ישן או שמקיא כל מה ששותה
 אין למולו (באר יעקב במילואים):

בא. תינוק שנולד ויש לו פגם בשפתו העליונה ואין יכול לינק
 וחי ע"י שמשקין אותו אין לדחות המילה בשביל זה ואין
 זה בכלל תינוק המנטער [שנתבאר לעיל סעיף ב']. (שו"ת נפש
 חיה ע"ד. ב"א): ופשוט דהא לער זה לא יוסר ממנו ולעולם
 לא יוכל לינק והעיקר אם הוא בריא. ומעשים בכל יום תינוקות
 עתיקי משדים וכמ"ש יבמות מ"ב יכול הוא להעלות צביאים וחלב
 ע"ש. איברא דנשתנו הטבעיות וילדים כאלה על הרוב חלושים.
 אשר ע"כ לריך הבחנה בזה אם ראוי למולו: שוב מלאתי כן
 בשו"ת מהרש"ם חלק ה' סימן ז' דאם הוא בריא כשאר ילדים
 יש למולו ע"ש: ועיין לקמן סעיף ל"ה:

בב. אם נלקח הילד מבטן האם ע"י כלי אומנות אינסטרומנטטען
 לריך לזרש שלא יהי' ניכר בו שום רושם וסימן מן הכלים
 הנ"ל ואז יהי' ראוי למול. ולי הכותב קרה כאלה שהלכתי לבקר
 ילד אי' ביום שלפני המילה והי' בריא אולם נחמד למראה והללתי
 בו וראיתי בעפעפו האחת לרבת קטנה ופתחתי עינו וראיתי

קלת הלובן כהפך לאדום ולא רליתי למולו ורופא יסודי אחד
 פער פיו עלי בשחוק כי זה רק רופס מהלצת שללקח בו הילד
 ואני על משמרתי עמדתי ולא מלתיו ולא היו ימים מועטים
 וסילד נחלה מאד ואש קדחה בעלמותיו ואבר המילה עם הכיס
 הושחרו מהקדחת והי' בסכנה עד שנתחלף עורו ועברו ימים
 עד ששב לאיתנו ומלתיו בס"ד ואמר רופא ילדים מומחה אחר
 שכ"ז בל לו מלחילת הולאתו ע"י הכלים וחוטוי צרול עד שנשמט
 מרחס אמו. הודות לה' אשר מנעני מצח צדמים :

בג. ילד הללקח בצרוע כ"ל אף חס אין בו שום רופס מ"מ
 לריך הבחנה יתירה חס אין לו חיזה מחלה וחולשה כי
 העיד הנסיון שעפ"י הרוב הם חלושים וקלתם מראיהם כרכומי
 [גפהל] חיזה ימים אחר לידתם :

בד. יולא דופן נימול בזמנו אבל לא בשצת (שו"ע רס"ו) ועיין
 לעיל סי' ז' סעיף כ"א : מתה אמו ואח"כ יאל דרך הרחס
 ג"כ אין למולו בשצת ול"ע דהפוסקים לא הזכירו מזה ואולי לריך
 להמתין ג"כ ז' ימים מעל"ע (כוח"ב סי' רס"ב ס"ק י'). ואפשר
 דהוי דבר שאינו ולא משכחת שיהא כולד אחר מיתת האם. ועיין
 מג"א ש"ל ס"ק י"ד :

בה. כולד בחדש השביעי מלין אותו לשמנה אפילו לא נגמרו
 שערו ולפרכיו (שו"ע רס"ו). ומה שנתפשט המנהג בחיזה
 מקומות להמתין צי חדשים עד שיהי' בן טי ראוי לכוף מי
 שעושה כן ולמול אותו לחי' (הגהות יד שאלו רס"ו). עיין לעיל
 סימן ז' סעיף כ"ג : ודוקא שלא נראה בו חולשה אבל חס נראה
 בו שאינו צריא כשאר ולדים צלירוף מה שנראה שלא נגמרה
 ילירתו בשלימות אין למולו עד שיתחוק ויבריא : ולדד מקימני שער
 ולפרכים יש עוד סימנים להכיר הנוול קודם זמנו, ידיו ורגליו
 דקות ודלות בשר עור כל גופו מקומט ואדום ובו שער קלוש
 ודק ראשו גדול לפי ערך גופו ובו שער לבן ועלמותיו מתנועעים
 אזניו רכות כעור ואינן בולטות רק כמו דבוקות להראש ומשמושן
 שזה עם הראש, בליו רכות או אינן עוד צכיסן כל עיקר :

בו. כבר נתבאר לעיל סעיף ב' דתיווק שמלטער מחמת חולי
 או מחמת דבר אחר אין מלין אותו ע"ש, וה"ה חס מלטער

מחמת רעבון אין למולו עד שינק, וכן אין למוול כשהוא שבע הרבה אחר ההנקה ולא יפה עושין מה שמכבדין הרבה נשים להניקו קודם המילה:

בז. קטן שהוא ירוק סימן שלא נפל בו דמו ואין מליץ אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים (ש"ע רס"ג). ומין ירוק זה כולל גר"ן בל"י לאזור שהם מראות הכשרות בריאה עיין שבת קל"ד, וחולין מ"ז. והנה בזמננו לא שמענו ולא ראינו תינוק בגווים אלו. ומלאתי בסי' התניא דירוק דאמר בש"ס היינו שהוא כחוש עיין ה"טב בדבריו והוא מה שקורין בליך ומרגלל בפומי דחינשי לומר על אדם שהוא עני דם שהוא ירוק כעשב:

בח. ה"י מראהו גע"ל אין למולו דזה חולי מקרי ואין זה בכלל ירוק הנזכר בסעיף הקודם ויש סוברים דהוי בכלל ירוק. אלו ואלו בודאי מודים דאין למולו [ויש מקילין במראה העלל-געלכ. חגרות סופרים ח"א מ"ז]. ואי לריך ז"י להברותו יבואר לקמן בס"ד:

בט. וכן אם נמלא אדם סימן שלא נבלע דמו באבריו אלא בין עור לבשר ואין מליץ אותו עד שיבלע בו דמו (ש"ע רס"ג). ועפ"י הרוב התינוקות אדומים איזה ימים אחר שכולדו ואינם בכלל אדם כמו שביאר הרמב"ם וכתב אדום ביותר כאלו הוא לבוע:

כ. כל אלו שאין נימולים מחמת שנוי המראה אם חזרו למראית שאר הכולדים מותר למונן מיד. (הראב"ד והאשכול והתניא הביאם בדעת תורה ס"י ל"ח לפסק הלכה דלא כיד הקטנה שמלריך להמתין ז' ימים וכ"פ ראש אפרים בפר"ת ס"י ל"ח ס"ק ל"ב וחסד לאברהם ע"ט וחכמת אדם ודרך פקודך):

כא. מראות הללו אף אם הם רק על הפנים לבד מעכבים המילה (דעת תורה ש"ס). ובכללי המילה לר"י הגוזר משמע דדוקא בכל גופו פוסל ע"ש. ואף אם היו המראות על כל הגוף אין לריך להמתין ז' ימים זולת במראה גע"ל אם לא חזר ביום ח' וה"י גע"ל ביותר בכל הגוף יש להמתין ז' ימים (בית יצחק יו"ד ח"ב ל"ג). והנה בתשובת מהר"א יו"ד ר"מ בסוף התשובה כתב דבירוק גע"ל יש לשאול את פי הרופא וסומכים עליו

עליו בכל דברים למול ושלא לצול עיי"ש. ולדידי אסברו לי הרופאים
 דגעהל בתינוקות הנולדים איננה שום מחלה רק כי מיץ המרה
 יולאת חוץ לכיסה ובחזה ימים מתחקה מזה ואם הילד נראה
 בשאר עניניו בריא אין לחוש למראיתו אבל נאמנו עלי דברי
 הרופא ומוהל מומחה הירא ושלא מו"ה שלמה מנחם דר. ליעצטן
 מפראג נ"י שלא למול ילד שמראהו געל"ב. ואין חילוק בין אם
 הוא געלב על כל הגוף או על הפנים לבד ואם סרה החולי
 ואין נראה בו ירקות רק בלובן העין אז אפשר למולו כי כבר
 נשבר חיזק החולי עכ"ד:

בב. אם הילד ירוק ואזי הילד ג"כ ירוק כמהו אם מטעם
 הירקות נראתה רק על פניו לבדו ולא על כל גופו מותר
 למולו לפי שהירקות אינו מטעם שלא כפל בו דמו רק מירושת
 האב (ברית אברהם בשם גדול אי):

בג. תינוק שהוא כחוש בעלמו ממתינין לו עד שיבריא (ב"י
 יו"ד רס"ב בשם בעל העיטור). ואף שאין לו שום חולי מ"מ
 אין מלין אותו (זכור לאברהם הספרדי הביאו הגאון מהרש"מ
 בהסכמה לסי' מים רבים, וכן נראה מרהיטת דברי ח"ס ח"ו
 סי' ס"ד ואחו"ק בשו"ת אמרי אש יו"ד ק"ב) וכתב בשו"ת מהר"א
 דחולשה מקרי חולי ולריך להמתין ז' ימים ובסי' כורת הברית
 כי דיש להמתין שלשים יום דבירושלמי יש אמר שמואל אחזתו
 חמה נותנין לו ל' יום להברותו (עיין לעיל סעיף אי) וא"כ בזה
 יש לסמוך להמתין ל' יום, והעיד בס' ברית אבות ששמע מזקן
 אחד שאמר שהרב הגה"ק אהב ישראל ז"ע מאפטא אם הי'
 התינוק קלת חלוש בלי שום חולי לזה להמתין עד ל' יום:

בד. וגדר מה נקרא כחוש ר"ל חלוש הוא ניכר למדין אבל
 רופאי זמננו שיערו משקל הילד הבריא לכל הפחות שלשה
 קילאגראם והרופא המלומד ומוהל מומחה מו"ה שלמה מנחם
 ליעצטן מפראג נ"י כתב דאם יחסר משקלו משלשה קילאגראם
 אמנם בשרו מתרבה ומשקלו מוסיף והולך לאט לאט מותר למולו.
 וכתב עוד דתינוק שאין לו חלב אם הוא כחולי שיש בו סכנה
 ואין למולו עד שימלא טרף. ועיין לעיל סעיף כ"א:

לד. תינוק חלוש הוי ג"כ כשאינו יכול לינק צכה החלב משדי אמו. ויכר כשנותנים אלצע לתוך פיו אינו מושך ומולץ צכה כשאר בני גילו:

לו. תינוק טריפה חייבים למולו (עיין לעיל סי' ז' סעיף כ"ו דאף צצבת מלין אותו). אם הרופא שופט צדעתו שיש להילד מחלה שבדאי ימות ממנה וע"כ הוא מצוה למולו כי אחת לו חסור למולו כי היא קירוב מיתה (ברית אברהם): ואם אינו צגדר שיוסיף חולי וחולשה לקרב מיתתו יש למולו (ח"ס ח"ו ס"ד ועיי"ש תשובה נפלאה לזקני הגאון מו"ה דוד דייטש ז"ל ירון ילד שה' נקב השתן סמוך להכיס):

לז. אם עבר ומל חולה תוך ז' ימים להצרותו [וכ"ש צימי חליו] יש להסתפק אי לריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. ולענין שבת פשיטא דהוי מחלל שבת שלא במקום מצוה. (שו"ת בנין ליון פ"ז). ואם נזכר קודם שבירך להכניסו ואשר קידש יד מצטן אינו מצרך (כורת הברית):

לח. קלת טועים דאם חלה התינוק תוך ה' והצריח ציוס חי דמלין אותו וזה אינו דנותנים לו ז' ימים להצרותו (בנין ליון, נבי תפארת אר"ש):

לט. כבר נתבאר בסעיף א' דז' ימים אלו הם מעת לעת ואימת שהצריח צאותו שעה ממש יש למולו ולא מקודם ואף אם נחלה ציוס ראשון והצריח צאותו יום אין למולו ציוס ח' רק צשעה ממש שהצריח ושומר זאת, ועיין לעיל סעיף ז':

מ. אשה שגלה צנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה כחו ומלה גם השני ומת מחמת מילה הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה לא שגא מצעל אחד או משנים לא תמול את השלטי אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כחו והוא הדין אם איש אחד מל צנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה לא ימול השלישי בין שהיו לו מאשה אחת בין משתים (שו"ע רס"ג). מי שגולד לו צ' צנים תאומים ומתו מחמת מילה חסור למול הג' כ"כ שו"ת דברי יעקב ושו"ת בר ליואי. וצו"ת כתב סופר מתיר דתליין שמתו מחמת מולשתם:

מא. והוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם חתונה מלה בנה ומת מחמת מילה גם שאר אחרות לא ימולו בניהם אלא ימתו עד שיגדלו ויתחזק כחם (שם). ואם ה' לאשר אחת ב' בניה ולא מתו מחמת מילה ואח"כ נולדו לה ב' בנים אחרים שמתו מחמת מילה מותרין אח"כ למול את בניה כ"כ שו"ת חסד לאברהם מה"ת סי' כ"ט ובשם אר"י סי' ל"א כי דאסור למול את בנ"י דביתר השתא אזינין

מב. כל שמת כודם שנתרפא מן המלה הוי לי מת מחמת מילה (מגדל עוז ושאר פוסקים). כל שלא ידעינן בבירור שה"י הילד בריא חיישינן שמה יתק מחולי לחולי והוי מת מחמת מילה (שו"ת בית לחק י"ד ח"ב)

מג. יש משפחות שהם רפויי דם ועלולים לאבד כל דמם בסנת אזור כלע ואסור למולם שלא ע"י רופא. וכ' בשו"ת דברי מלכיהל ח"ג סי' ע"ד דה"ר א"ש מל בנו ומת מחמת מילה ממנו דם הרבה ובתו ג"כ מת מחמת שחחכה באלצעה וילא דם הרבה ואמרו הרופאים שהם רפויי דם אסור למול אח"כ שאר בנ"י ואם הבת כבר נתגדלה בעת שחחכה באלצעה י"ל דאסור למולם אף בגודלם עיי"ש: לפעמים תאחו עו"ת [קאנוואליאן] א"ת רילד ורז יוצא משפטו אל רר פא ואם גם לאחי קרר כזאת אחרי המולס אין למולו כ"א בפהודת הרופא (חותם קודש). ור"ל דלא סג ז ימים להברותו:

מד. וכן מהו נקרא נתגדל ונתחזק כמו שנתבאר לעיל סעיף מ' מ"א ג"כ הן לעשות מעשה בלי ש"ה. וכל ספק שיסתפק בזה הוי ספק נכשות עי"י שו"ת אלו"ק אמרי אש י"ד סי' ק"ג. ובס"ד בדורותינו אין פרץ ואין לוחה ואין המילה מכשלת כח כלל בימינו לכן לא הארכתי בזה.

מה. מנזר כישראל הוא ומלין אותו ואפילו בשבת. ונענין מי הוא שמוטל עליו למולו עי"ן לעיל סי' ב' סעיף י'. ולענין הברכה עי"ן לקמן סימן כ"ב סעיף י"ז:

1) Convulsion קראמפף אנפאלס. ציטטערן, חול"י זה הוא עפ"י רוב התחלת חול"י כבר אחר, ולפעמים הוא עצם החול"י, ועי"ן לעיל סעיף י"ח. עו"ת נזכר בגמ' גימין ע' ובלה"ק שבין שמואל ב' א':

מז. הכולל סומא חזיו חייב למולו ואם לא מלו חזיו חייב למוול ח"ע כשיגדיל (מנחת חינוך):

מז. אסור למוול עכו"ם שלא לשם גרות אפילו בחול (שו"ע רס"ג ועיי"ש בטו"ז ובש"ך). ולרפואה מותר (שו"ת מעיל נדקה י"ד). וכן היכא דאיכא משום איבה בין בשכר בין שלא בשכר מותר (מגדל עוז):

מח. בני האפיקורסים והכופרים אנו מוליס אפילו בשבת אצל בנשואי ליווילעהע לכד בלא קידושין ראוי לעשות גדר וסיג שלא למוול אח בנייהם כלל (שו"ת פרי השדה):

מט. ישראל שנולד לו בן מעובדת ככבים אין מלין אותו דולדה כמותה (פרישה). שלא יטעו דישראל הוא ובחמת לריך גרות ואף אם נשאה ועפ"י חוקי המלכות בנו הוא להכניסו לדת ישראל (כוה"ב). ועיין שו"ת מהר"ם שיק יו"ד רמ"ח שמתיר למולו בחיזה אופנים עיי"ש היטב:

נ. ישראלית שנשאת לעכו"ם בחוקיהם ליווילעהע, מדינא רשאים למולו אצל הכ"ד רשאין לעשות סיג לתורה ושלח למוול בנה (שו"ת מהר"ם ש"ק יו"ד רמ"ט). אצל אם ילדה מעכו"ם בזנות ה"ה כישראל לכל דבר ועיין לעיל סי' ב' סעיף י':

סימן י"א. במה מלין ודיני מילה:

א. בכל מלין כו' ומלוה מן המזבחר למוול בצרזל בין בסכין בין במספרים ונהגו למוול בסכין (שו"ע):

ב. אם הסכין אינו חד כ"כ ויש כאן מספרים חד מלין במספרים אך אם אפשר לעשות הסכין חד אין לשנות המנהג (כוה"ב):

ג. הסכין יהי חד וחלק ואעפ"י שאין פגימה כ"ש פוסל מ"מ כאיב ל"י ופגימה גדולה סכנה שלא יעשהו כרות שפכה (מגדל עוז). ובעיקרי הדין מביא בשם קדוש א' למוול דוקא בפגום ואין נוהגים כן ומי שחושש לזה יעשה פגימה בקלה האזמל מקום שאינו חותך:

ד. מנהג ישראל חורה שיהי הסכין של מילה מחודד בשני פיות לשני הלדדים והטעם פשוט שלא יבא לידי טעות

זוכר סימן יא הברית מב

ויחזק בצד שאינו מחודד ויסכן הילד ואסמכוה אקרא וחרב
סיפיות בידס ויש עוד טעם עפ"י הסוד (דרך פקודך) :

ד. אורך החזמל יהי צמדה בינונית שלא יוכל לבא לידי מכשול
והוא בערך שבעה או שמונה לענטימעטער :

ו. טוב שיהי להמוכל ב' חזמלין שלפעמים משליך החזמל
והערלה תוך החול וינטרך עוד החזמל ועד שיקנחנו מן
החול יסתכן הילד (מהר"ל ד"מ). ואם אין לו שני חזמלין אזי
יתנו ביד אחד מן העומרים ויחזיקו בידו ואם הפורע הוא אחר
אזי לא יניח הראשון את הסכין מידו וישיטנו להפורע אם ינטרך:
ז. אם מל בסכין של שחיטה יקרה אותו אז חזמל של מילה
ולא חליף ואם הוא שוחט אזי יתבונן בהצרכה קודם המילה
שלא יעשה עיין לעיל סוף סימן ט' :

ח. ישגיח היטב שלא יהי חלודה על החזמל אף כ"ש כי יוכל
חי' לסכן את הילד ושנה חני את המנהג שהשוחטים הם
מוהלים שהם בקיאים בהשחתת הסכין ובנקיונו, ועוד להשחזו
החזמל לפני כל מילה :

ט. כילד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה
עד שתתגלה העטרה (ש"ע רס"ד). ועיין להלן סימן
י"ב אומנות המילה באורך כס"ד :

י. יש לציין המעכבין המילה ויש שאינן מעכבים אותה כילד
אם נשאר מהעור עור החופה אפילו את רוב גובהה של
עטרה במקום חי וכ"ש רוב היקפה זהו המעכב את המילה
וכאלו לא נימול ואם לא נשאר ממנו אלה מעט ואינו חופה
רוב גובהה של עטרה אינו מעכב המילה (שם). ועיין לקמן ש"י ט"ו :
יא. ומי"מ אם הוא בחול יטול כל הלינים הגדולים אף שאינן
מעכבים (רמ"א). ולענין שנת עיין לעיל ריש סימן ז' :

יב. בתינוק חלוש קלת אם כבר פירש [מה נקרא פירש עיין
לעיל ריש סימן ז'] לא יחזור על לציין שאין מעכבין אפילו
בחול (ש"ת שאג"א פתש"ו). ואפילו בתינוק בריא לא יתקן אם
הבשר כבר לקוי ותפוח עד שיתרפא (אות ברית מהר"ם ש"ק
רמ"א). ועיין לקמן סימן ט"ו סעיף כ' :

יג. אח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה בנפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה (שו"ע רס"ד) פורעין ר"ל רורעין. ואם לא הרעו לשנים רק קולפו מעל העטרה עפ"י ריב תחזור אח"כ לכסות העטרה ונמנח למפרע שלא מל כראוי יכה"ל לריך לתקן שנית ע"י חיתוך. עיין לקמן סוף סי' י"ג : יד. מל ולא פרע כאלו לא מל (שם). וה"ה פרע ולא מל כראוי שחתך רק קלת מהערלה והשחיר לליין המעכבין כמזכר לעיל סעיף י' אף אם תיקן אח"כ ע"י פריעה הוי כאלו לא מל (חמוד"כ כ"י פת"ו). ועיין לקמן סימן ט"ז :

טז. לפעמים אין עור הפריעה דבוק בהעטרה ואעפ"כ לריך לקרעו בנפורן. ובגדול מבין ח' ואילך אין עור הפריעה דבוק כלל ואם משך היטב עור הערלה עם עור הפריעה וחתכס ביחד אזי אין לפרוע כלל. אבל אם נשאר עור הפריעה לריך לחתכו בסכין כי קשה מאד לקרעו בנפורן. או שיבקיענו בסכין באורך כדי שיוכל להחזירו ללודין. עיין לקמן סי' י"ג סעיף כ"ב. ועיין ס' ירח"ס מנ"ה י"ט שכתב דבגדול אין לריך לפרוע כלל. אבל ברוקה כתב לריך לכתחלה לפרוע .

טז. הפריעה תהי' דוקא בנפרנים [כ"כ רמב"ם הסמיג האור זרוע ומזואר בכמה מדרשי חז"ל] זולת כשאי אפשר באין אופן לקרוע העור בנפרנים ויכל לחתכו באורך בסכין או במספרים. ואח"כ יגמור הפריעה בנפרנים. ואל תשגיח על החכמים בעיניהם לבטל שום מנהג שראל כי כולם יסודתם בהררי קדש. ובסי' שלחן גבוה כי דמנהג מוהלי שאלוניקי ה"י לכרות הערלה עם עור הפריעה באופן שאין לריך עוד לפרוע כלל ובפרי אדמה קרא תגר עליהם דאין לעשות כן והביאו בזכר דוד מ"א פכ"א והאריך בזה :

יז. אח"כ מוללין המילה עד שילא דם ממקומות הרחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה וכל מוהל שאינו מולץ מעבירין אותו (שו"ע רס"ד) :

יח. טוב לולף יין על מקום המילה אחר שנעשית כמלותה. (שו"ת דבר שמואל ל"ח). ורבים נוהגין ליקח יין צפיהם למנון הדם עם היי שבתוך י"הם והוא רפואה למכת המילה

יש ל' סמך במדרש (כללי המילה לר"י הגזר. שרה"ו. דר"ס).
 וכוונתו לזלף היין בפה. וכי במגדל עוז שבחון ובדוק אלנו להועיל
 להטיב לרפואת הכימול בעזה"י ויש בזה סוד ג' ע"י מריקת
 היין מלא מין את מינו וניעור ע"ש. ובכללי המלה הג"ל כי
 שהיין עולר הדם והוא במקום כמון שזכר בדחול' :

יא. המליצה תה"י דוקא בפה כאשר קבלנו מאבותינו דור אחר
 דור וכן מבואר מלשון חז"ל ובפירושו כתבו בן זווטיק
 אהדרהס תניח אשכול מהר"ל רמ"א והאר"י וכו' והרופאים
 שחוששים להחולאים המתדבקים מהמוהל להילד או מהילד להמוהל
 אן בדבריהם כלום ויבואר עוד מזה לקמן סימן י"ב סעיף ל"ב
 בס"ד ולבי ידמה כי מזה נשתרבו המנהג של זילוף היין אחר
 המילה שזכר בסעיף הקודם כדי לבטל הארסות המתדבקים :
ב. אם אין מנחין למנוח אל קבל למול בלא מליצה (מהר"ם
 שיק רמ"ד). ובסי' כורת הברית כי דאם א"א בשום אופן
 למנוח בפה יקבל המנוח למול למנוח ע"י כלי או ספו ולא
 יניחו ערל : ועיין לקמן סי' י"ב סעיף ל"ו :

בא. אם אחר החיתוך בפה הדם את עור הפריעה וא"א כ"כ
 בקלות לפרוע אזי מוללין גם קודם הפריעה. אבל לא יא
 בזה ומחוייב למנוח גם אחר הפריעה (דרך פקודך). ובמקרה
 הזאת יש שופכין מס או יין להעבר הדם :

בב. נותנים הערלה בחול או בעפר (ש"ע רס"ה). והוא מוזה"ק
 כ' לך ובהקדמת תיקוני זכר דף י"א ע"א דזה נחשב
 כמזבח דכתיב מזבח אדמה תעשה לי והערלה והדם כאלו הקריב
 קרבן עי"ש ויש מקומות וכו"ן שהשמש יש ל' תיבה מלאה עפר
 ובו נותנים הערלות ואח"כ קוברים אותם בביה"ק ועיין לקמן
 סי' י"ז סעיף ג' דיש מוהלים מלניעים הערלות עי"ש. ולריך
 לתת דוקא בכלי עס עפר ולא בעפר לבד כמשמעות לשון
 הזכר שם :

בג. ערלת ממזר אין נותנין בעפר (תיקוני זכר בהקדמה.
 חכמת אדם) :

כד. יש מקומות רוקקין דם המליצה על העפר (מהר"ל רמ"א).
 ובשבת יש מפקפקין אי אריך למעבר הכי וכ"א יחזיק
 במנהגו

במנהגו. ואם חושש שמחמת שירוק הדם בתוך העפר אז צרות פיו יעלה אצק העפר לתוך עיניו ולא יוכל לגמור המלאה כהלכתה שז ואל תעשה עדיף:

כה. המליצה מוטלת יותר על הפורע (חכמת אדם). ועיין לעיל סימן ז' סעיף מ"ד:

כו. מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה לרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אעפ"י שיש בקליחת הבהרת לא תעשה חותכה עם הערלה אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול ולריך לחתכו אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחתכו כיון שאין לריך למולו פעם אחרת כ"א מדרבנן (שו"ע רס"ו):

כז. אם הלרעת על עור הפריעה וה"א לפרוע עד שיחתוך בנגע מותר ג"כ (כללי המילה לר"י הגוזר). וכ"ז כשאין שם חשש חולי דל"כ פשוט דאסור למולו עד שיתרפא:

כח. אם האב יכול למול כשיש מילה בלרעת לא ברירא מילתא עיין רש"י שבת קל"ג ד"ה ואי חיבא ושפ"ד ס"י כ"ח ס"ק י"ד וכוה"ב ס"י רס"ה אות י"ה:

כט. תינוק שמת קודם שנימול בין קודם שמנה בין לאחר שמנה מלין אותו על קברו ואין מצרכין על המילה ומשימים לו שם לזכרון שירחמו עליו מן השמים (שו"ע רס"ג) ואין למול אותו בלילה (זכר דוד). ואין פורעין רק חותכין ערלתו בזוככות: ועיין לקמן סוף ס"י י"ג:

ל. ביו"ט אין עושין כן ומלינים אותו במרתף כדי להסיר ערלתו אבל ביו"ט שני קוצרין אותו ומסירין ערלתו ודוקא אם הוא לאחר ל"י יום (מג"א תקכ"ז וחכמ"א כ"א ס"י ז'):

לא. אם שכחו למולו עיין נוז"י ח"ב מה"ת קס"ד ומאיר נתיב"ס כ"ז ובכור שור סנהדרין מ"ז:

סימן יב. אומנות המילה:

א. ירחלו הילד כמו שעה לפני המילה במרחץ לא חס ולא קר ביותר [שיעורו ערך כ"ז גראד לעלויוס] וכי בכללי המילה לר"י הגוזר דתועלת הרחילה כדי לרכך הערלה, ואח"כ ילפסוהו במחתלת

במחלת [וויקטלשנור] מן הצטן עד סוף הקרסולים. ואם התינוק
 רזה אזי ישימו מוכין [וואטטע] בין רגליו שתוכל המחלת לישראל
 על מקומה. וכים הצלם אל ידחקו בין רגליו אדרבה יוליאוהו
 לחון. (כן יועץ גם הרופא המלומד ומוהל מומחה מו"ם שלמה
 מנחם דר. ליעבן מפראג נ"י והוסיף להזהיר שישימו וואטטע תחת
 הכים כדי שיהי בולט יותר.) ועל הכים יכרכו המחלת סמוך
 להגיד וכן מלד השני ג"כ סמוך להגיד ואז יהי הגיד בולט
 היטב ואין לורך להרכות במחלות אדרבה זה מעכב את המוהל
 ממלאכתו :

ב. יש שאין קושרין רגלי הילד כלל בשעת מילה רק מחזיקין
 רגליו עד אחרי ככלות מעשה המילה וליפוף הסמרטוטין
 [פערבאנד] ועיין לקמן סעיף י"ב. ואין זה מעכב בגוף העיני
 וכן מלאתי בכללי המילה לר"ג הגוזר. רק אחר המילה קושרין
 רגליו כי אם יייד ברגליו יגרום הזלת דם מהפעל :

ג. אחר המילה נחון שישראל רגליו קשורות כנ"ל בסעי' הקודם.
 וכי במהרי"ל פ"ח ה"י מהרי"ל סנדק ולא ה"י מפה ללפף בה
 רגלי הילד כדי שלא תתקלקל המילה. וזה להביא מפה שגוללין
 בה הס"ת וללפף בה רגלי הילד כו' משום סכנת נפשות ולא
 פקע קדושת המפה בכך אם יטהרנה מן הדם וחזירנו לס"ת כו' :

ד. האבר יהי נגוב היטב ואם השתין הילד אזי ינגבו תחלה
 כדי שיוכל לאחזו יפה ולא ישמיט עור הערלה מידו ולפעמים
 עי"ז ישמיט עור הפריעה וישאר הכפתור שקורין קנעספעלע
 שיבואר ענינו להלן סימן י"ג סעיף ו' :

ה. אם הילד ישן יקילו אותו ולא ימלוהו כשהוא ישן וכן לא
 ימלוהו כשהוא בוכה הרבה כי יכול לבא ח"ו לידי חולי עי"ז :

ו. יורה להסדק שייח פסת ידו הימנית תחת עגבות הילד
 ובאלצט אנודלו ידחוק כרעיו למטה כדי שיהי מקום המילה
 הגסה למעלה. ויזרוז שלא ירפה תפיסתו עד אחר גמר כל
 המעשים ויש משימין כר קטן וכדומה תחת עגבות הילד והסדק
 מחזיק ביד שמאלו את גוף הילד וכיד ימינו מושך את רגלי
 הילד למטה ומלא מקום המילה בגובה ורריך זרזו ג"כ כנ"ל :

ז. יתפוס הערלה ביד שמאל באגודל ובי' אלגעות הסמוכות וראשי האלצעות האלו יגיעו עד מול חוט העטרה הנראה עפי' רוב בולט רך העור ואם חינו בולט אז ימשמש עד שירגיש בו ולפעמים עור הערלה עב וקשה עד שאינו יכול להבחין כלל ימליל הערלה באלצעותיו עד שיתמטך העור קלת ווכל להבחין מקום החתך אבל אין להקשות האבר הרבה קודם שזה גורם רצוי דם בהאבר. ועוד דלכתחלה ולריך לחתוך שתר"י העטרה מגולה אף שלא בשעת קשוי ובס' זכר דוד מ"א פ"ד כי דאם מל בקשוי האבר אף אם ימתח עור הערלה למעלה אבל מעור הפריעה לא יחתוך כלום:

ח. ימשוך עור הערלה עד שיגיעו אלצעותיו עם רער לקלי הגיד ושם דחיק האלצעות יותר עד שיתפוס עור רפריער שבפנים לעור הערלה ומה טוב אם יתחוב לפורן אגודלו שאז בטח יתפוס היטב עור הפריעה וימשוך הלאה מן הגיד שיטשה מרום להאיזמל וקלת יותר דבידי אדם חי אפשר לנמלס כדי שלא יפגע ח"ו דכשר העטרה

ט. יקח האיזמל ב מינו ויעמוד נגד פני ה'ל ש'חתוך מן ה'ל מרגל לרגל [זה ענה נכונה כי' בכללי המילה לר"י הגוזר ובס' דרך פקודך. ובעל נסיון יבין את זאת כי אם יקרה שתהיה התפיסה רופפת בידו אז אם יחתוך מלד הבטן אל ל' הרגלים וטרם גמר החיתוך תומטך מן עור הגיד ולפעמים אף מן הכיס ח"ו אל תחת סכינו כמו רלועה ומובן מאליו מה שיוכל ללמוד מזה משא"כ יס גמר החיתוך יר"י בעבר הרגל השני לא יהי' אסון. וש' חותכין מלד הראש ללד הרגלים וכ"כ באות שלום] וככה יחתוך באצירות הלז בעזר השם תעלה וכמ"ש וכרות עמו הברית, וע"ד הקבלה ימול ע' ד סר דוקא בלי הולכה והבאה ופשוט דזר דוקא בבק ורגיל וסכינו מחודד שלא יבא ח"ו לדי קלקול.

י. החיתוך יעשה באלכסון כקולמוס ר"ל ללד הגוף יהי' נחתך יותר מאשר ללד הרגלים וכן מבואר בכללי המילה לר"י הגוזר וכ"כ בס' המנהיג לחד מקמחי עיי"ש כי גידול העטרה היא כך באלכסון ויזהר מאד בזה באשר שללד ררגלס הגידין תכופים

תכופים ואם יחתך שם יותר מהלורך יוכל לגרום הגרת דם ואף לעשותו כרות שפכה ר"ל. ועיין בכורות דף מ"ד ב' לקדים יש בו בחדש אי מוליא שתן ואי מוליא ש"ז ואין בין זל"ז אלא כקלפת השום. ואם הגיד קטן ייבא עוד קלפת יותר ללד הרגלם כאשר יבואר בס"ד וא"כ החותך מרגל לרגל ישפע ראש האיזמל אל בטן הילד והחותך מלד הראש ללד הרגלים שפע פי האיזמל למעלה:

יא. יש משתמשים במלקחים [לועגכטון, בלאטיאנגע] והוא חתיכת כסף או קויטשאק שאינו מקבל חודה ובא לצעו כמו חרין רחב ערך ב מילימעטער. ואחר שתפס הערלה תחב אל המלקחים במקום שלריך לחתוך וחותך למעלה על המלרחה יזרר לתוחבו במתון במקום הראוי ולא יתפוס בו צמר הגי' ח"ו וטוב שיחבצנו בעבר השני נגד מקום שרולה להתחיל לחתוך: **יב.** אם הגיד קטן שכיה שאחר החיתוך נופל מטה עור הגיד הכשאר כי עור הכס מושכו עליו וגררה לעין כ"לו ה"י חסיון כא"סר בכים הצעים סביבות הגיד יול יתברל המוהל ואל ירך לבדו ויעשה הפרעה והתחבשות כדרכו וזה יתרפא בס"ד כשאר הנימולים אך ידקק בתחיה אם הגיד קטן לחתוך רק מעט ללד הרגלים כי אז על נהל יתרפא ואם ררה ל כניל וכן אם חתך הרבה מהעור אז יסור מיד אחר הפריעה את המחלתה [וויקעלשניר] מעל הכס כדי שיוכל העור להתררז אל מקום הראוי ולשלים החסרו ואל יעכצנו המחלתה. ולדעתי אף הנוהגין לקשור רגלי הילד בשעת המילה כזכר לעיל סעיף אי' מ"מ אם הגיד הוא קטן מאד יותר טוב לעשית מעשה המילה כשאין רגליו קשורות שאז הגיד בולט יותר ויעשה מעשה באין מפרע:

יג. אם מרגיש המוהל שעור החיתוך עב ביותר לריך לחתוך יותר מעט אבל כשהעור היא דק יחתוך פחות מעט לפי שעור הדם יפול יותר מהרה למטה מעור עב (ברית אבררס). ומה בין זה לזה כל שהוא. ואם יודע שחתך כל הלורך ולא כשאר לילי מעור הערלה ואעפ"כ לא נתגלה העטרה מחמת שזכה עור הגיד לחזור למקומו ידחקו בד למטה:

י"ד. אם נשמטה הערלה מידו טרם גמר החיתוך אז יזדו לתפסה היטב כזראשונה. ואם הדם מצבעע אז ימלנו צפיו או ירחלנו כדלעיל סימן י"א סעיף כ"א כדי שיבחין היטב לבא אל המקום אשר הי' שם זראשונה :

טז. עיין לקמן סי' ט"ז מעיין כולד מהול ושם נתבאר דאם כולד מהול קלת היינו שיש מיעוט ערלה חותכין אותה כמו טבעת עגול. הנה לריך לזה זריזות עלום שיחתוך כל הצורך ולא יפגע בצשר הגיד. כי כאן קשה למשוך את העור עד חוץ לראש הגיד זולת אם יוכל לאחזו ולדחוק לפנים את הגיד וזה דרך בלתי בטוח. ע"כ טוב שידחוק לפורץ אגודלו השמאלי בין עור הערלה ובין צשר הגיד ובאמצע הסמוך ימתח את הערלה על לפרנו ויחתוך בהאיזמל על לפרנו סביב עד שיחתוך טבעת עגול. ואם הערלה קטנה מאד אל יחתוך לנד הרגלים כלל רק יחתוך כמו חלי לבנה והכל לפי הבנתו. (ושמעתי שיש לוקחין חלי קליפת לוז [האזעליים] ומשימין ראש הגיד תוך בית קבול הקליפה ואח"כ מותחין הערלה על חילונית הקליפה. וחותכין באיזמל את העור על הקליפה). ואם אין הערלה מקפת את הגיד רק שיש קלת ערלה לנד בטן שהיא מכסית כשליש היקף העטרה וקלת גובהה ושאר העטרה עם החוט מגולה וקשה לתפוס ולחתוך כולו כראוי. ע"כ העלה היעולה במקרה כזאת לחתוך במספרים ולא בסכין. או יתפוס קלת הערלה הזאת בצבת הנזכר לעיל סעיף מ"א ויוכל להבחין לתפוס בהלכת את כל העומד לקצון ולקוללו בפעם אחת. ומי שחותך בסכין לתומו יזהר לחתוך ממתה למעלה ר"ל מנד הרגלים לנד הראש (ובזה סרה תמיהת אות שלום רס"ג ס"ק ד' על כורת הברית) ולא יהי' הגיד נזכר אהר הלהב ויפלטנו שלא במתכוין :

טז. הפריעה יעשה תיכף במהירות האפשרי ולכן טוב להזמין צי מוהלים שיהי' כהרף עין זה יולא וזה נכנס אנוס אם הוא באחד אזי יזרוק מידו הסכין והערלה או יכין מקודם אחד מהעומדים עליו לתתס בידו במהירות ואז יתפוס עור הפריעה [עיין לקמן משרביט הזהב אופן התפיסה] בצפריני אגודליו המחודדים

המחודדים וידחוק על צער האלצט ויקרענו לשנים ויחזירנו הנה והנה. וקולף והולך עד שתתגלה תחתית חרין העטרה :

יז. בפריעת הקרום סמוך לנקב הגיד לריך זסירות יתירה שלא יקרע בחזקה ששם הגידין תכופים כדלעיל סעיף י"ד ויוכל לסכן הילד ח"ו :

יח. אם נתמלא מקום החיתוך דם אזי ימלכנו או ירחלנו כדלעיל סעיף י"ד ולא יגשש כעוור קיר שיוכל לאחוז צער העטרה בצפרניו ולקרעה לגזרים ח"ו :

יט. יש שמפרידין עור הפריעה מן צער העטרה קודם החיתוך ע"י כלי עשוי לכך והוא קנה דק של מתכת או כסף ובראשו כעין כפתור [קנאפסאנדע] ומכניסין אותו דרך נקב הערלה ותוחזין אותו בחזק ככל לך עד שנפרד העור מן העטרה וזוכר זה במגדל עח וכי שהוא זסירות שאין בו נזק לער כ"כ עיי"ש. ואשרי מי שבח ותלמודו בידיו :

כ. אם נשאר הכפתור [קנעפעלע] שיתבאר ענינו לקמן סי' י"ג סי' ו' מי שהוא מהיר במלאכתו חותכו קודם הפריעה אמנם אם אינו מסוגל לכך או שאין בו כדי אחיזה אזי יקרענו בצפרניו אמנם במקרה כזה יאריכו תלתלי עור הפריעה ונכון לקוללס לנוי מלוה גם מטעם המבואר לקמן סימן ט"ו סעיף י"ז ע"כ יסירם בסכין או במספרים. ודייקא כ"א לזדו שלא יפגע בעטרה ח"ו ולא יבוש מפני המלעיגים עליו שיאמרו שאינו מומחה וחותר פעמים רק יעשה את שלו והוא טובה גדולה להנימול :

כא. כי צם' שרביע הזהב שמקובל מאבותיו שכל מוהל לריך להיות זריו וגשמר שלא לתחוב שתי צפרניו בתוך הנקב ביחד לעשות הפריעה [וע"ז] הזהיר גם בכללי המילה לר"י הגורן] רק יתפוס בידו השמאלית את האבר עד שיתן לפורן הימנית תוך הנקב ויתפוס בו הקרום ההוא ואח"כ יתפוס גם בצפורן השמאלית וימשכנו בשתי ידיו קלת אליו ויקרענה הנה והנה כי אם יתפוס ב' צפרניו ביחד אותו תינזק יעמטס לזבו ולא יהי לו לב להבין ולהשכיל ולבו אטום ויהי עם הארץ עכ"ל :

כב. עפ"י רוב עור הפריעה הוא דק אשר על כן נקרא בלשון הפוסקים ררוס [ובמדיר שה"ש על פסוק אל גת אגוז גוי מה אגוז יש בו שתי קליפות אחת עבה ואחת רכה כך המילה יש בה ב' עורות א' עבה וא' רכה] אבל לפעמים עור הפריעה עב וחזק וא"א לקרעו בצפריים ובפרט מי שלפרייו רכים ונכפפים, יפגמו קלת צפכין או במספרים שיהי נוח לקרעו ולריך לזה זהירות הרבה שלא יגע בצשר הגיד. ואם הם שנים או יאחו א' העור צ' לפרייו וימתחנו והשני יחתכנו במתינות, ועתה המלאו הרופאים מספרים מיוחדת לזה שיש צראשה הא' עין כפתור שוכל להכניסו בין עור הפריעה להעטרה וילך לבטח דרכו שלא ידקר בצשר העטרה :

כג. אם הגיד קטן ואחר החיתוך נופל כמעט כולו לתוך הכיס ידחוק בצלצעות ידו השמאלית בהכיס סמוך להגיד ולא לחוץ ויחפוס מהר בידו הימנית את עור הפריעה ובכן יכול להשתמש ס בידו השמאלית ויעשה הפריעה כדרכו ובמקרה כזאת קשה לעשות רתחצושת ואם לא יעלה בידו לעשות רתחצושת כראוי אזי יפור על מרוס הפלע הצקת רוכל המבואר לקמן וירשוס בזכרונו לבדוק אח"כ את הנימול הזה אם לא חזרה ערלתו להדבה בצשר העטרה :

כד. העד העיד בנו אדוננו הטו"ז צסי" רס"ד ס"ק ט' ח"ל ואפשר לחוש הרבה פעמס שיטעה בשעת מילה וסבר שכבר מל כראוי ופרע כראוי ובאמת לא פרע כראוי כי יש מקום לטעות לפעמים שיש צנמנח עור דק מאוד אחר החיתוך כמו שליימל בל"א והוא כמו ליחה בעלמא ופרע אותו השליימל ועיקר הפרעה קיימת וראיתי מוהלים שטעו בה וע"כ לריך שכל מילה יהיו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היעב הפריעה אם היא כהוגן וי"מ לענין אם אח"כ חזר ונתכסה אם נימח שכבר י"א ידי מ"ה כראוי מן התורה עכ"ל. וכמקרה הזאת קרה לי והייתי עם מ"ה אחר ולא הרגשנו שלא נפרע עור רפרעה האמתי רק אח"כ ה" כמ מוזר צעיינו מראה העטרה שלא היתה כהרגלה להיות כמראה בישראל רק שהי נוטה קלת ל וכן והיתה חלקה ושטוע [גלאללעדיג] ואח"כ התחלתי לפרוע

במתינות

במתנות אלל נקב השתן ומלאתי העור ופרעתיו כהיגן בס"ד.
 ושזב צא לידי פעם אחרת ומיד הכרתי השנוי .

כה. לפעמים עור הפריעה כמו גילדי גילדי וכשיקליף עור א'
 יבא אחר תחתיו לריך לגרור בצפורן לאט עד שיכלוף כל
 העורות ותראה עהרת צער העטרה .

כו. אף אם עור הפריעה אינו דבוק בהעטרה וכמעט נופלת
 מעלמה אחר החיתוך אפשר יקרענה לשנים כמבואר
 לעיל סימן י"א סעיף ט"ו :

כז. ואם העור דבוק מאד בהגיד וא"א להפרידו ע"י אחיזת
 לפרכיו ולפעמים קשה אף לתחוב צה הצפורן מפני שהיא
 עזה. יאחז צידו השמאלית את ראש הגיד וגרור בצפורן הימני
 עד כדי אחיזה ואז ידחוק צידו השמאלית את הגיד עד שיתקלף
 ושזב יאחז בצפורן השמאלי ויחזיק צידו הימנית כאמור ואם
 נקרע צשתי מקומות יחתוך הליץ הנשאר צאמלע בצסכין לנוי
 מנזה כדלעיל סעיף כ :

כח. יש הוחיין במספרם את כל העור הפריעה סביב. ואין
 לנו אלא דברי השו"ע וכדלעיל סי' י"א סעיף י"ג .

כט. מציצה תיכף לפריעה והיינו שיכניס האצבע לתוך פיו
 ומולץ עד שישער שלא הדם ממקומות הרחורים כזכר
 לעיל סי' י"א סעיף י"ז כי בכללי המילה לר"י הגזר יש אומנים שמוללים
 צי פעמים ואח"כ מולף בפיו יין כזכר לעיל ס' י"א סעיף י"ח :
ל. אחר המליצה יסתכל היטב עוד הפעם אם פרע כהוגן
 ואם חזר עור הפריעה על העטרה ידחקה לאחרי' ואח"כ
 יעשה התחבשות כאשר יבואר להלן :

לא. מי שמלצתו תוכל להזיק להנימול לא יגש להיות מולץ כגון
 שיש לו מחלת הסרראפעל או שווינדז כט ביותר או שהוחזק
 ג"פ שמלצתו מזיק עד שידע בצירור שהוא צריא והיבא דברי
 היוקא לא סמכין אביסא ואף מספה אין מ'סרין נפש מישראל
 ח"ו. ולא חשדי המרלים ח"ו להסתיר דבר זה אם יודעים
 בעלמם שאינם רשאים למולץ :

לב. ובעבור שלא יול על לוח דברם שקרה מקרה אשר מזהל
 אחד שה"י בו מחלר מתדבכת ר"ל הסב מחלת מות לכמה
 ילדים

ילדים. ראו בחיה מדינות ליתן לו מטעם הממשלה שלא למאן כלל ומעשה ההיא היתה בעיר קראקא כמ"ש במוהל כדת האשכנזי להמוהל מפסד"מ ויש שאמרו שאירע בעיר וויען (וכנראה לא היא ולא נברא) והיתה שערורי' גדולה בעיר וויען ושאל הרב יד אלעזר את מרן גאון עוזנו בעל חתם סופר ז"ל אם יש להתיר למול ע"י מליצה בספוג באשר שהרופאים אומרים שעתה נשתנו הטבעים ואין סכנה אף אם אין מוללין כי יש תחבולות אחרות להוליא מן הסכנה. ובאשר שהי' הדבר נחוץ מיראה שלא יגזרו ח"ו שלא לעשות מעשה המילה רק ע"י הרופאים ועוד טעמים אחרים הותר מרן ז"ל בתורת הוראת שעה למול ע"י מליצה בספוג כאשר העיד תלמידו במהר"ס שיק או"ח קכ"ב כי הוראה זו נחולה היתה לשעתה ולא העתיק תשובה הזאת בפנקס התשובות ולא עלה על לבו להורות כן לדורות ח"ו אדרבה הזהיר שלא לשנות ח"ו ע"ש אבל הרבה מפרי"י עמנו תלו עלמס באילן גדול ורצו לבטל המליצה לגמרי באמרם שיש במליצה סכנה להנימול ובכן עמדו הרבנים היראים וחגרו בעת מתניהם ללחוס נגד המתפרצים האלה והגאון מו"ה יעקב עטלינגער ז"ל בעל בנין ניון במכ"ע שומר ליון הנאמן שנה ב' ת"ר נומר מ"ח [הובאו דבריו במהר"ס ש"ק יו"ד רמ"ד ובשדי חמד סוף חלק י"ב] הוכיח כי אין שום דבר סכנה רוחפת מאלד מעשה המליצה אדרבה העיד בשם רופאים פראפעסארטן שהמליצה טובה ומועלת ומוהל אחד העיד שבאו מעשים לידו שע"י ביטול המליצה בא התיוק לדי חולי ומכאובים הרבה ע"ש. וסיים במהר"ס ש"ק הכ"ל דאפילו יאמרו הרופאים שאפילו א' מן אלפי אלפים ורובי רבבות לא יבא לדי סכנה ע"י חסרון מליצה אין יכולין להעיד ע"ז ע"ש. בתפארת ישראל שנת פ"ט מ"ה הזהיר על המליצה רק שחשש לדעת הרופאים דבזה"ו אין סכנה בלא מליצה דאף אם ילצה הגיד יש תחבולות אחרות ולכן העלה דבשבת לא ימאן כ"כ בחזק כמו בחול ע"ש אבל בכורת הברית ירה עליו חלי השגתו הן עפ"י הלכה והן עפ"י דעת הרופאים ע"ש (בחומס קודש סי' ז' סעיף כ"א כתב בזה דברים אשר לא כדת ושרי ל"י מאר"י):

ל"ג. ובסי' שומר הברית להרה"ח השלם הרופא מומחה בחכמת הניתוח מו"ה יודא דוידזאהן בר"ד מהיילסבערג ל"ד 114 כי והי' כי תזלע מעשיך במלאכת מילה ופריעה תמנון את שיירי הדם מתוך חלל האבר ומן מחבורות הגידין אשר יקפאו שם דמים ומי תערוכות אך לא בחוזק יד רק בשוכה ונחת ע"כ וכי עוד כי מה שאמרו שאפשר שתדבק איזה מחלה בהנימול ע"י המליצה הנה הוא לא ראה דבר זה ונראה בעיניו כי היא מילתא דלא שכיחא כו' ואם באנו לחוש שהמוהל יקבל מחלה מן הילד יותר יש לנו לדאוג על המינקת ועל ב"ב המכלכלים אותה כי הם יותר מסוכנים מאיזה טפת דם היונק ורוקק בפעם אחת ע"ש :

ל"ד. סוף דבר ילא הפסק מן הגאונים שו"ת בנין ליון כ"ה מהר"ם שי"ק יו"ד רמ"ח ומהר"א יו"ד רנ"ח דהמליצה לבד שהוא משום סכנה עוד יש בה מלצה הלכה למשה מקיני דלריך למנון ואחריהם החזיקו כל גדולי ישראל דאין למול ח"ו בלי מליצה : ובסו"ס מזלושי יו"ט נדפס ע"ז תשובות ה"ג מהר"י כ"ן מווארשא ע"ש באריכות :

ל"ה. שוב המליצו שאפשר למנון ע"י כלי ביד ועי"ז לא תתבטל מלות מליצה ופתו איזה רבנים בחלקלקות שפתותיהם להסכים עמהם, וכי בשדי חמד שם דבהסקפה ראשונה האדם יראה לעינים שאין שום חשש בדבר, אבל באמת האומר כן הוא מהרס אשיות הדם ופורץ גדר ח"ו והביא דברי גדולי ישראל לאסור איסור לבטלי לבטל ח"ו מלות מליצה בפה שהיא מלצה בפ"ע ומלותה דייקא בפה והרי הוא כמבואר בדברי חז"ל שקראו לה מליצה שהוראת שם זה הוא דוקא על מליצה בפה כמ"ש המלבי"ם בחילת השמר ס"י שפ"ב [ואין לומר לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד עיי"ש] וכן מבואר בזה"ק ובתיקונים ובמקובלים וכלל זה בידינו דאם אין הכרע בתלמוד אזי אנו נוהגים כהמקובלים וכן כתב בפירוש בתניא לרבינו יחיאל ובאבודרהם ובשיבולי הלקט ומחזור ויטרי ובעטור ובמהר"ל וד"מ ועוד דהמליצה דייקא בפה ע"ש :

ל"ו. ויהי בשנת תרמ"ח [הובא בס' תיו יהושע ובחותם קדש] המליצו רופא מומחה ומורה בבית מדרש הרפואה שמו פעטענקאפטער

פטעטענקאפער כלי מיוחד וס'א קנה זכוכית למנון על ידו צפה
 הדס ממקומות הרחוקים כדינו ועזרו על ידו הרבנים ממדינת
 אשכנז וגם הגאון מו"ה ילחק אלחנן מקאוונא ז"ל ואמרו שע"ז
 לא נתבטל מהג ישראל למנון צפה וגם צפי כורת הברית בא"י
 הגחל כי ח"ל בזמנינו המליאי הרופאים פכי המליצה כעין
 שפופרת חלקה למנון על ידה צפה ולא לרכנס האבר צפה
 מהשש חולי המתדבק מהתינוק להמוץ או מהמוץ להתינוק
 וכתירו פרושים את הדבר ובכיוצא בזה "ל שמאל דוחה וימין
 מקרבת ע"ש ועיין עוד תשובתו בנידון זה בס' ברית שלום
 (ווארשא תר"ל) שהמחבר המליא ג"כ כלי זכוכית כזאת והוא
 הסכס אליו כ"ל ועיין בס' חותם קודש שהתיר זה בפשיטות
 אבל לך "א ראה בשדי חמד סוף חלק י"ב דברי רוב גדולי
 ישראל שאסרו זאת בהחלט וכבר ארכו דברינו פה בענין זה
 ואעת"ן רק תשובת הגאון בית ילחק יו"ד ח"ב ל"ח ח"ל לדעתי
 לא נכון לעשות כן דברי מבואר ברמזים פ"ב מה' מילה שצריך
 למנון כדי ש"ל הדס ממקומות הרחוקים שלא יבא לידי סכנה
 ובשפופרת ומוך בחוכה יש לחוש שלא יבא הדס ממקומות
 הרחוקים אף כי לא ראיתי את הכלי הזה אמנם אף אם לא
 הדס ע"י מליצה זאת ממקומות הרחוקים מ"מ יותר טוב שתה"י
 המליצה צפה דקא ב"א הפסק כלי נ"ד שאמר בפסחים נ"ז
 על ששכר איש כפר ברהאי שחילל קדשי שמים דהו כריך ידיו
 בשיראי עיי"ש בפירוש ומלות מילה היא כמקטיר קטרת וכבר
 העיר הגאון המפורסם מו"ה יעקב עטלינגער בצפירו שו"ת בנין
 י"ן כ"ג כ"ד שהמליצה לריכה להיות צפה דוקא ובסי' פ"ח כי
 שכל אופני המלה לא נדע רק מדרך הקבלה ע"ד משל אחרוג
 ולב הרל ע"ד הקבלה איש עפי איש עד משה רבינו ע"ה וכמו
 שקבלנו המלה מפי אבותינו הקדושים כן עלנו לעשות עיי"ש
 ובמינו אלה אשר רבו המתפרטים כוי עלינו לעמוד על המשמר
 לכל לשונות אפילו זין כל שהוא ממה שקימו וקבלו עליהם
 אבותינו כוי עיי"ש:

ל"ו. ועיין שדי חמד שם סעיף כ' מהמאסף ש"ג סי' ג' להלדיק
 הלדיק דמעיקרא הגאון מהר"י אלחנן שהתיר למנון ע"י
 הכלי

הכלי הנ"ל דמקומות ההם או רובם אין ר"ח בלבם הן
 מהצבות הן מהמוהלים כדבקה המחלה הנוראה מחלת הסיפולים
 ר"ל עיי"ש באורך דשם שכיה הזקא מקרי וכהיה דשבת ליג
 א הממרק עלמו לעצירה חבורות ופלעים יולאים זו וזילקוט
 קהלת תקע"א אל תתן את פיך חלו הבנים שהן לוקין בלרעת.
 ושם סכים הגאון הנ"ל אחרי שאסרו עליהם עפ"י המ של
 כו' עיי"ש:

לד. עוד כתב בשדי חמד שם שמוהל א' טערטיס מק"ק לנדן
 המליח עוד מין מכונה זוררת מים לרחון המילה במקום
 המ זה וכ' ע"י מו"ה נפתלי דר' קליין מפר"ז במכ"ע המאסף
 ח"ג הלך השזה שבהן שהפה הוא יותר טוב משניהם כי לא
 בנקל ידבק מחלת השחפת¹ מפי המוהל על כוע הילד ובחמת
 אין בנמלא שיה' נגע צפי המוהל ואף כי כלך אחר שיטת רבי
 מאיר דחייש למיעוטא מי"מ לא חיישינן למיעוטא דמיעוטא וכאשר
 הראת בספרי על המילה אפילו יש נגע צפי המוהל לא יוכל
 להזיק להילד וכל המעשים אשר הגידו הרופאים טעות גמור
 הי' בסברתם כי הצל"י של הרוק לא די שאינם מזיקים
 כי אם עובים הם מאוד להמית הצל"לים המזיקים ומה הטעם
 רס בעלמס האנטיסעפטיק² לא ימיתו את הינדים כשאר
 הא טיסעסטיק כו'. והוא מדג' י אלה שאין לפרש דברי רב פפא
 אלא כמו שפרשוה רגא נים הקדמונים שיש למזון צפה. ואם
 היא במדינה אשר נאסרה בה המליצה צפה יש לו למזון עיי
 רקנר כו' שאין רוקו של מוהל נוגע באבר הילד יען שיש למר
 גפן באמצע הקנה אבל לפענ"ד אין הרוק מזיק כלל וכלל עיי"ש.

למ. והמוהל המומחה מוהרש"ד מווארשא בספרו ברית אברהם
 הארך בענן הזה והביא מרופאים מומחים מפורסמים
 שהמל"ה צפה ריח היותר טובה והעין שכמה פעמים בא לידו
 שזב דם מן הער אחר המילה ועיי רמז"ה צפה החתים
 מזוב עיי"ש כ"י עוד ז"ל ואם לא נאמין לקול את הראשונים
 שאמרו לנ מלפ"ו מזהמות הארץ כי ראינו שהיו מוכי עין או

1) שווינרוכט אבצ' רינג. 2) Antisepticus מ.גד ומבטל פח"י המתרבק

קוליס וזרקניס עלו בצערם ושלחו פיהם צרעה ויינקו הדם מהחצורה ושם צערם לתחי' נאמין לקול אות הילדים אשר צעיינו אנו רוחים אס יגסו אלצעותיהם או א' משאר הצריהם ישימו לפה וימולו את דמם ושם זרפא להם מכל אלו הדברים נראה שהמליצה תועיל להוליא את הדם הנקפה בגידין ולריכה להיות כפה דוקא והוא אופן היותר טוב להרפא על נקלה כו' ואין לנו לזוז מדברי חז"ל אף שעל אחד ואנו אין לנו להשען אלא על אבינו שצשמים הוא לזה ויעמוד חק נתן ולא יעבר עכ"ל:

סימן יג. מהות חיתוך פריעה ומציצה :

א. כבר הכחתי כס' הקודם אומנות המילה¹ ודייה אף ומה וכמה לריך לחתוך מאבר המילה כדי ללאת ידי חובת המלוה. ועתה הסכת ושמע ואזיכך מהות חיתוך פריעה ומליצה על צוריו. כי אף שמלד ההרגל אתה מל תינוקות ולדעתך אתה אומן מהיר במלאכתך אבל אס בליר לך ידיעה בתחלה תוכן הענין אז אס יבא לפיך איזה דבר זר תשתומם על המראה ולא תדע בין ימיך לשמאלך ותוכל להכשל ח"ו. עור הגיד [פעניים] שהוא כלה בקלה הגיד אלל נקב השתן אין שפתו הנראית לעין השפה האמתית. כי שפתו נכפל ונכסף אל תוכו ושפתו האמיתית דבוקה תחת חוט צער המקיף את העטרה [קארנאל] של הגיד (ולדעת רוב הפוסקים החוט הזה בעלמו הוא העטרה וביאור מלת עטרה מוכח שלא כדצריהם שזה ההבדל בין הוראת שם עטרה לשם כתר שהעטרה הוא חופה את כל הראש עיין לקמן סימן ט"ו סעיף ג'): וצילדים רכים העור הזה דבוק בפנים אל העטרה מסביבות הנקב עד תחתית החוט אשר שם יכלה ויהי אחד עם צער הגיד. ומצן שמנה שנים עד י"ג שנה נפרד זה העור מן צער העטרה :

ב. דבקות פנימיות העור הנזכר אל צער העטרה אינו שום ככל הילדיה. כי בקלתם הוא דבוק ואדוק מאד אשר קשה

1 בלשון הרופאים Circumcision והן רבים עתה אינם יהודים מצים את ילדיהם ע"י רופאים צמנוע מהם מחלות המתדבקות מהזנות והניאוף אשר רובם לא יתדבקו אל חסר ערלה ועיין לעיל סי' י"ב סי' מ"ו. להפרידו

להפרידו ובקלחתם יסרד בנקל ויש אשר אינו דבוק כלל. ואף בזאתו שאינו דבוק לא נוכל לדחוק את העור על הגיד למען תתראה העטרה חולה. כי פתחו לר' זילדים רכיס שאין העטרה עוזרת בו :

ג. העור הזה הפנימי וגם עור החילון עודפים וסרוחים בקלה הגיד מעט או הרבה ונקראים ערלה [פיטמא] שהוא דבר מותריי וראוי להסירו כמ"ש (ירמי' ט') ערלה אזנס והיא הערלה אשר לזה ד' אותנו זרע אברהם להסירה על האופן אשר מסר בע"פ לאבינו אברהם כאשר קבלנו מדור לדור :

ד. ומעתה כאשר נחתוך הערלה הזאת אז תשארנה בקלה הגיד שתי שפות של שני עורות. ואת אלה שתי העורות אנו מכנים בשמות שונים את החילון אנו מכנים עור הערלה [פראעפוטילאוס] והוא לריך שנסירו עד שתתגלה העטרה כמבואר לעיל סימן י"א סעיף ט' ולא שתתגלה ממש כי עוד מכסה אותה עור הפנימי אשר הי' נכפל אל תוכו מעור הערלה ואת העור הפנימי הזה אנו מכנים עור הפריעה [לאמינא אינטערנא] ובלשון הגמ' והפוסקים נקרא קרום רך. והרלון במה שאמרו עד שתתגלה היינו אם לא הי' שם עור הפריעה :

ה. והנה שקול בפלס שכלך ותבין כי העיקר היא שתהיי התפיסה אשר תתפוס הערלה בזלזעותך כמדה הראויה כאשר הוריתך בסימן י"ג סעיף ח' ולכוין לתפוס גם את עור הפריעה כאשר אף על זה הזהרתך שם. כי הלא לא נעלם ממך שעור הגיד כולו עשוי להמתח עד שתוכל למשוך את כלו אל קלחו לגמרי. ואם תחתוך בעוד שעשית תפיסה כזאת אז אף אם נשמרת מנגוע בקלחו של הגיד אצל הרי הפשטת עורו והלגתו ערום ורפואתו קשה ועשיתו פעל מוס. וכן דהפוך אם תדחוק עור הגיד לזד גופו עד שתשיב הערלה על תחת העטרה ואף אם תתפוס אז גם את עור הפריעה יחד עם קלה הערלה הרי הכחתו ערל לפי המבואר לקמן בסימן ט"ו סעיף ד' שאלו הם זילין המעכבין המילה. או לפחות הכחתו ביון מזולת הספקות והמזכות שיבוארו שם בס"ד :

ו. וכן אם תתפוס עור הערלה ותמשכוהּ הלאר מן הגיד ואת עור הפריעה לא תפסת ותחתוך רחוק מן הגיד אף אם במקרה נחתך עור הערלה במקום הראוי אבל מחמת שנכסף בתפסתך עור הערלה לפנים נשאר אחר החיתוך מעט ממנו תלוי בעור הפריעה שה' דבוק אלו מקודם בתולדה כדלעיל ונראה כמו כפתור [קנעסעלע] ויש קורין לזה פרה שזכר לעיל סימן י"ב סעיף כ' ולריך אומנוּת חסירות לזה לתקן המעוות כזכר שם ז. אשר על כן לריך לזה ישוב הדעת ומתייטת ולימוד היטב לכוין מקום החיתוך הראוי. ודע עוד כי העטרה שה' ככובע על ראש הגיד הינה מסככת את הגיד בשוה כי ללד הגוף היא מתפשטת יותר על אורך הגיד מאשר ללד הרגלים ששם היא סמוכה ממש אל נקב הגיד כי כך היא גידולר בתמונת אכסון ולכן אם תכרות את הערלה בשוה לא ילאת די חיתוך ממה נפשך אם משך העור בעת תפיסתך הגבה למעלה עד שתגלה העטרה ללד הגוף כדנ"ח אי"כ תתכת יותר מדאי ללד הרגלים ומו' בקש זאת מידך גם תוכל אסון הילד ממדת רבוי הגידין המלומתין שם כזכר בסימן י"ב סעיף י"ד. ואם הי' החיתוך רק כדי גלי העטרה ללד הרגלים אי"כ הנחת ליין המעכבין את המילה ברוב גובהה וברוב ריקפה והרי היא ערל כמו שהי' ומעתה בין תצין את אשר לפניך שם סעיף ה"ל שריך לחתוך באלכסון ור"ל שי"י החיתוך בכל מקום ובכל לך סמוך אל חרץ העטרה ותו' המילה ההגונה אמנם לא כל האלבעות שוות ש' שהעטרה משפעת ביותר ויש בפחות ולפי ערך השווע הנראה או הנבחן במשמוש היד כן ישער כמה לחתוך עד שתגלה העטרה :

ז. ואחר שנעשה החיתוך כמשפטו לריך לפרוע את העור הפ' מי שנשאר דבוק על צמר העטרה. פריעה היא לשון קריעה כמ"ש הפוסקים כמו ופרע את האש האשה גם היא לשון ילוי שריך לגלות רעטרה ע' שקורעין אות' ומחזרין אות' לכאן ולכאן כמו שזכר לעיל סי' י"א סעיף י"ג זהו רפרע שתינה ליהושע כמ"ש חז"ל במית ע"ב וכתב הכל בו ס' מ' ע" דעס הפריעה היא כדי שלא תחזור הערלה כקות רמילר ובאור

הדברים האלו הם כי כאשר תתחיל המילה להתפראות אחר כריתת הערלה יתקרב מקום חתך עור הערלה אל מרום חתך עור הפרע והיו לאחדים כאשר בראשונה ולכן אם לא נעשתה הפריעה וכשאר עור הפריעה דבוק על העטרה אז יומשך קלה עור הערלה למעלה וישוב לכסות המילה. אמנם את נעשתה הפריעה כמשפטה שנקרע העור לש. גורים או יתרחב ויס. עד שתתגלה העטרה וידבק בה קלה עור הגיד וישארה שניהם תחת רעטרה. ומקום הקרע יתפשט ולא יתראו הקלות ולפעמים אם הם ארוכים יותר מדאי או יכמושו ויבולו ויהי כמו גרר יבש ואדוו: ז. ואם לא קרע את עור הפריעה רק קלף והלך עד שרגיע לחריץ העטרה ונתגלה העטרה אז על הרוב יחזור עור הפריעה למקומו הראשון וימשוך אליו את עור הגיד ונראה ערל כמו שהי' ולריך לתקנו כאשר יבואר בס'ד בסימן ט"ו סעיף ח' וזה לשון ס' המנהיג שהי' חד מן קמח בתי מלה סי' קכ"ט מה ששנינו מל ולא פרע כאלו לא יל פראו כל חכמי ישראל ולא פרע לא קרע שאחרי שכל אותו קורע בלפני ידיו בגודל ואלבע את העורות העליונים במשך כל העטרה שתתגלה כו"ה שאלמלא יגלה אותה בעלמא [ר"ל בלא קריעה. עיין שו"ת ערוגת הבשם להגאון מחוסט ז"ל יו"ד רכ"ב] כמו ופרע את ראש האשה כו"ה מתערל הילד כשתחילה עיי"ש שהעביר מוהל א שטסה כן וכ"כ בכללי המילה לר"י הגור. וי"ל לעיל סי' י"ח סעיף י"ג. ובה י"ל הטעם על הדין המבואר לעיל סימן י' א' סי' כ"ט ד"ל:

סימן יד. רפואת המילד :

א. בענין רפואת מחץ מכת המילד לא קבלנו שום דבר ברר מקדמוני. בשגס נשתנו הטבעיות ברכות העתים ורשות נתונה לרפואת בכל מה שיראה בעיני המוהל ליותר טוב ומוכשר לרפואה בטוחה ומסירה :

ב. לפנים השתמשו ברפואות ביתיות כמו קמח עץ רקוב [וואורס מעבל] מנופה יס"ה או כתישת עלי הדם מעורב עם שמן ת או באספלנית שרוי' במים שגס זה מרפא ומעזיר הדם. (ועיין שכי"ל דוד אר"ה ש"ל שבשבת ש בזה כמה חששת

ועיין שדי חמד מערכת מילה סי' ב' מכתב אי' ועיין לעין סי' ז' סי' די'
 והי' דרכם לעשות מלבוש להמילה ונקרא דדחז"ל שנת ק"כ חלוק
 וזכר לעיל סימן ז' סעיף ז'. ובל"א טראפעלן. סמרטוטין
 מנוקבים והכניסו בזה את האבר עד תחתית חרין העטרה כדי
 שלא תשוב עור הפריעה להדבק בנשר העטרה. ובמקרה הזאת
 דם השתמשו בקורי עכביש או אפר מוכין של פשתן שנשרפו
 לשים על הפלע ולהדק היטב את מקום הפלע לעלור הדם. וכי
 צמוהל כדת האשכנזי שטוב להדק עם חתיכת בשר או לחם רך.
 דברים אלו הם שכיחים תמיד וא"ל לחזור עליהן. אמנם זה
 כארבעים שנה אשר ניתן לו מטעם הממשלה במדינתנו שיהי'
 רופא מלומד אלל כל מילה ולפי דרכנו למדנו מהם לעשות
 התחבשות כמותם אף אחר שנתבטלה הגזירה. והיינו להדק
 סביבות המילה חתיכת בד מעשה שצכה [גאזע] ולפור אצקת
 רוכל [קרא יאדפארס¹] על כל מקום הפלע ורפואה קרובה לבא
 בס"ד. גם מועיל תחבשות הזה להליל מן הזאת הדם אם נעשה
 באומנות היטב. ומוזן דחלילה להדקו בחוזק כי יעלור את מעבר
 השתן ויבא לידי סכנה וגם כי בקושי יוסר ממקומו ויגרום לער
 גדול להנימול. והנה המליאו הרוכלים להבליע בהגאזע עלמה את
 היאדפארס ונקראת יאדפארס גאזע. גם אצק ההוא אשר עד
 הנה הי' ריחו רע המליאו לעשות אצק כזה בלי שום ריח ונקרא
 קסערפארס² ובה משתמשים היום כל המוהלים כאשר כן הודיע
 לי גם הרופא ומוהל מומחה וי"ש חו"ב מו"ה שלמה מנחם דר.
 ליעבען מק"ק פראג י"ו וזה אופן עשיית התחבשות. קח
 קסערפארסגאזע או דערמאטאלגאזע³ אורך ט"ו לענטימעטער
 על רוחב ד' לענטימעטער ותקפל את שפות הגאזע לעבר אחד
 ובעבר השני תכרוך על הגיד כדי שלא יוכל להפרד איזה חוט
 ולהדבק על מקום הפלע שיוכל עי"ז ח"ו לבא לידי סכנה.
 (ומבואר ג"כ ברמ"א סי' רס"ב סעיף ג') ור"ל אחר שתתקן
 היטב את עור הפריעה ותדחקו למקום הראוי לו תפזר קלת
 אצק קסערפארס על מקום המילה אח"כ תלפף את הגיד כולו

ותכרוך סביבו את הגאזע המכופלת כ"ל. ותהדק קלת כזוכר לעיל. וכבר יש בנמצא גאזע עשוי ברוחב צ' לענטוימעטער טווייה בשפות משני לדדים. ואם רחבה מזה תכפיל אותה לשליש ולרביעי. ואח"כ תפזר מאבק ה"ל על ראש הגיד הנשאר מגולה וקלת על הגאזע בחוץ. וטוב לתת מעט וואלטעטע על מקום המילה ממעל לתחבוסת הזה כדי שיחס בשר הילד ורפואה קרובה לבא בס"ד :

ג. בספר אות שלום כתב באופן אחר להטביל הגאזע צמי צוירוואססער¹) או [התכת] צויר זיירע²) ולכרוך על המילה ולהניח על העטרה מלמעלה ג"כ וואלטעטע מטובלת צמי צויר ה"ל ע"ש :

ד. התחבוסת יהי מונח כך מע"ל לרוף על המילה. זולת הוואלטעטע שעל ראש הגיד יוכל להחליף אם השתין הילד כי לפעמים מי השתנה עוקלים במקום הפלע ואחר המעת לעת ירחו הילד צמים חמין כדרכו ואחר שישרה התחבוסת קלת צמים יסירו בנחת אם לא נפל מעלמו ויתיר הכריכה מן הקלה אל הקלה בדיוק היטב כי שמא נדבק באיזה מקום ולא ימשוך בחוזק ח"ו. ואם לא יוכל להסירו ימשח על הרטי"א איזה שומן או חמאה נקיים בלי מלוחים. ויותר טוב משיחת וואזעלין מצית הרוכל. וישהה קלת עד שיפעפע השומן ותתרכך הרטי"א ואז יסירנה כ"ל. ועיין לקמן סעיף ט"ז :

ה. אמרו חז"ל [מגילה י"ז] ומה ראו לומר רפואה צשמינית (ר"ל בתפלת י"ח) ח"ר אחא מתוך שניתנה מילה צשמינית שרריכה רפואה לפיכך קבעוה צשמינית ע"כ. ולריך להשגיח לרפאות כאז המילה צמהירות האפשרי. גם להתבונן שלא יגיע אליו מחלה חלונית ויש בזה הרבה דרכים. א) לפזר אבק היאדפארס או קסערפארס איזה פעמים ציוס ולהניח תמיד מוכין וואלטעטע על הפלע כדי שיתחמם ושלח תתחכך מצנדי הילד וממעטפתו. ב) אם אין מצוי אצקות רוכל ה"ל אזי ישימו אבק רקב עץ וואורמעהל או קינדער פודער. ג) אם נלכה ראש הגיד קלת (עיין לקמן סעיף י"ד) ישרה חתיכת צד רכה צמי קארבויל או צמי בלייווייס או צמי צויר או צמי האלוין וישים אחת לשעה

או לשתיים. ואם כל אלה אינם מלויים ישרה חתיכת הכד במים קרים נקיים ויועיל ג"כ בס"ד :

ו. בכל המזכר אנו משתמשים בכל מילה. אבל אם אנו רוחים חיה שנוי לריכס אנו לעיין לבא עד תכליתה לדעת סבת הש י. לדאוג על רפואת הילד בעזר רופא כל בשר. ונפוע כאן אחת לאחת דברים נחולים ללרכס לכל מוהל ילד ישרון

ז. אם הדם נחל לריך לעזור בעדו מיד. ורפואות הבייתיות כבר הזכרתי לעיל סעיף ב. אמנם תחבוסת הגלזע הנכרת שם היא בטוחה ומכירה יותר. יהדק ביותר תחבוסת כד הגלזע וישפוך על הפלע מעט יין או יי"ש ואח"כ ישים אומשל' הגע ש' חתיכת בגד פשמים רך ונקי שרוי במים קרים ביותר ואף במי קרה ויחליפם בקירוב זח"ז. ואם ח"ו לא יועיל אזי יתן על מיקום זיבת הדם אייזענוואטע¹ ויהדקנה היטב אל מקור מוצא הדם אבל לכתחלה לא ישתמש בזה גם לא בדברים שיזכרו להלן בסעיף ע' כי הם חריפים וגורמים לפעמים מכה קר"י (איטע' זונג) על הפלע :

ח. לעזו הדם. (א) ליקח קלאודינפולווער² מביית הרוכל והפולווער הז' מונח בפהיאלען סגורות ולשבור בחריצות את הפה אלע ולפז' האבר על גל מקום הפלע החובשה היטב בגלזע הכיכרת. (ב) א' בענגאווא וואטע³ ולהניחה שם ולחבוס. ג) סאנגניסטיט טראפפען⁴ ליתן להילד עשרים טפות בתוך מים וכדומה ולאחר שעה עוד עשרים ווכל ליתן עוד פ"א אחר שעה (הרופא המלומד ומוהל מומחה מו"ה שלמה מנחם דר. ליעבען נ"י מפראג) :

ט. לפעמים בשעת המילה נחתך עורק א' אשר ילא חוץ לגדרו עד עור המרלה והוא שופע דם וקשה לעזרו ואם לא יועיל ח"ו רפואת הנ"ל נחון לדרוש ברופא המלומד והוא יקשור ראש העורק ההוא ויתפרנו במחט וחוט השני ובמקום שאין רופא כ בס בריה אברהם ליקח אבן שקורין גאלילענשטיין⁵ מביית הרוכל ויתחוב אות בתוך חלל של קנה הנולה ויעביר אותו

1) כך נקראת בבית דר בל. Claudenpulwer (Prof. Fischl) in 2)
 2) Bengawa waite ר"ט בצלחת של וכונית קטנה. 3)
 4) Gallizenstein (Prof. Hinek) 5)

כמה פעמים על מקום הזלת הדם ויתחזה כמו קרום חדש ויעמוד הדם עכ"ל. והגיד לי רופא מומחה שפעולה זאת עושה גם אלוינטטיין וממלא ג"כ בבית הרוכל. וראיתי רופא מומחה אחד שהבליע יאדטינקטור¹ בחתיכת וואטעע וקינה בו כ"פ מקום הזלת הדם וגם זה מכוון מקום מולא הדם שנתפרץ :

י. אם אין לו כל המזכר לא יעמוד על דם רעו רק יתחוק באצירות הלז וירחון הפלע היטב [ידחוק על הפלע סמרטוט לזן ויכיר המקום היטב. מוהל כדת]. ויראה מקום מולא הדם ויתפוס המקום ההוא באגודל ואלצע וילחץ בחזקה ויחזיק אפילו כשעה ויותר עד שיסתם פי המעיין המתגבר ונקרא זה קאמפרעסע ואם יוכל לתפוס ראש העורק ולהולואו לחון ולקשור עליו תקות חוט השני לסגור מולא הדם הרי טוב ואם לאו אזי אם עלה בידו להולואו ולתפסו היטב ילחלו בחזקה ויהפכנו כמה פעמים עד שיסתם היטב. (ספרי הרופאים. זכר דוד. וברית אברהם):

יא. לפלע המילה אם נגע בהגיד טוב שמן זית ויותר טוב שמן זנים. והאריך עושין שמן מזנים לוקחין י" או כ' זנים ומנשלים אותם הרבה עד כי יהיו קשים ואח"כ ליקח החלמון ושורף אותם עד שיאלא השמן וידחוק אותם בתוך בגד ומקבלו בכלי והדבר בדוק ומנוסה גם לפלעים ולבשר בלוי ולנשים שדדיהן כאצות (כללי המילה לרי גרשם הגזר):

יב. או ליקח משיחת בלייא זאלב או משיחת וואקס זאלב ומעשהו כך ב' חלקים שעה וחלק א' שמן זית ולהתיכס יחד ולהניחם להתקרר ולמרח על חתיכת פשתם ולחבוש על החבורה (סי רופא הילדים):

יג. לאחר צי ימים אם לא נרפא יקח באפטייק מי קארבאל ומים לבנים [ווייס וואסער] ויערבם ויחממם מעט על האש ויעבול בהם חתיכת בד וישים על הגיד ככל צי שעות ויתרפא (ברית אברהם):

יד. אם ללצה הגיד [געשוואלען] כי ברית אברהם לעשות התרופה הזכרת בסעיף י"ג גם ירחלו המילה הרבה במים

פוערין ע"ש וטוב ליקח בלייווייטעסיג עם מים וזה רפואה נודעה
למכזיר ולעשות אומשלאג מבגד פשתן רך ונקי ולשים על הגיד
שצבה ויוליא החום ממנו עד מהרה:

מן המילה צעלס איין צה שום סכנה אף אם חתך הרבה יותר
מן הנורף שאז רק רפואתה קשה ומחלתה נמשכה. אבל
סכנה יש צה ע"י אי נקיות כגון שהשתמשו צה זידיס בלתי
נקיות או בכלי אומנות או בתחבושות בלתי נקיות שאז תוכל
לקבל [איינפעקליאן] ודס מורעל [בלוטפערניפטונג] שהס עזי
מלח מול כל רפואה ומי שהוא גורם לזה חטא בכפש הילד ע"כ
החוב מוטל על כל המתעסקים עם הילד ובראשם המוהל לקדקד
היטב לעשות מעשיהם בזקיון היותר אפשרי היינו שיהיו ידיו
נקיות בתכלית הנקיון. האיזמל יחי נקי חד ובדוק מחלודה אפילו
כ"ש ח"ו וכל הסמים והגאזע וכל אשר להם יחי נשמרים בזקיות
וכן המילדת אשר תרחץ את הילד ותתעסק בו תשמור את חוק
הנקיות אבל אם הפרו חוק הזה אז עלול הילד לבא לידי חולי ח"ו:

מן המילדת אחרי אשר תסיר את התחבושת לאחר מע"ל כאשר
מבואר בצעיף די על הרוב לא יזוב עוד וזו דס מהמילה
לכן לא תהדק עוד תחבושת אחרת כצראשונה סביב הגיד רק
תשים ג' או די חתיכות גאזע על ראש הגיד וטוב לפזר תמיד
קלת אבק קסעראפארס ואס הילד איננו שוקט טוב למשוח על
הגאזע לינקוואזאליען וזה מועיל ג"כ שלא הדבק הגאזע בצער
הכפצע. ואס השתיין הילד טוב להחליף הגאזע:

יז. אם התיווק בוכה הרבה יותר מדאי אחר המילה. תחלה
יש לחקור אולי איזה סיבה חילונית גורמת לערו כמו אם
ידיו או רגליו אדוקים בחזק או זיליו דחוקים בין רגליו ולריך
להעלותם או רגליו חפשים ומנענע צהס ומחך אבר מילתו
וגורם לו כאב או כר כבד מונח על מילתו וכדומה (ברית
אברהם). ואס איין רואים שום סבה והתיווק בוכה מאיין הפיגות
לריך לראוג אם לא הגיעו ח"ו איזה מחלה. אם יש על הפלע
טריי [אייטערונג] או אם יש להילד קדחת או שאר שנוי לריך
לדרוש ברופאים:

יח. סגולה לעלור הדם מהגאון מו"ה נפתלי כ"ץ. זל"ל לומר ג"פ
הן אמת הפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיענו המטיב
לארונים עבדים נקשרים אדם נטע גן משה קרע את הים
ויבקעו מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו ויב"א
הגשם מן השמים. ע"כ. ובשנת ג"כ יש להתיר לומר הלחש הזה.
עוד שמעתי סגולה להדק קלת באיזמל המילה על הסמים העולרים
מיהו בשנת אס הניח האיזמל מידו אין לטלטלו משום הכי עוד
שמעתי כי שירי כוס המילה ישפכו על מקום הפלע ויעלור
הדם (כורת הברית):

סימן טו. הנימול' שלא כהוגן :

א. יש לינין המעכבין את המילה כוי כיצד אס נשאר מהעור
עור החופה את רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד
זהו המעכב את המילה וכאלו לא נימול (שו"ע רס"ה):

ב. ומהו הנקרא רוב גובהה של עטרה כתב ז"י בשם חכם
ספרדי דר"ל החוט צער הגובה המקיף את כל הגיד עם
הצער כולו שעל ראש הגיד וזה דעת הרמב"ם והר"ף והרא"ש
וטוש"ע ותה"ד וכ"כ בכללי המילה לר"י הגור. ועיין שו"ת אר"י
דבי אילעי באצני זכרון ליו"ד סי' י"ד :

ג. אמנם התבואות שור בצכור שור למס' שבת הוכיח מסוגי
הנמרא ומדברי רש"י דעטרה לא הוי רק החוט צער שהוא
שורה גובה המקפת את הגיד והצער שאחר זה עד סוף הגיד
נקרא למטה מן העטרה. ועיין במלבי"ם משלי הובא בהכרמל
אות עי' דעטרה הוא מה שחופה כל הראש וכתר וכזר הוא
אילו חופה רק מקלת הראש אמנם י"ל דלשון מקרא לחוד. ועיין
שדה חמד מערכת מילה דף מ"ה ע"ב דלא אמרינן לשון חכמים
לחוד אלא בדאיכא בירור דלא נאמר כלשון תורה אבל סתמא
יש לנו לפרש לשון חכמים דליתי כלשון תורה ע"ש :

ד. נמצא דלדעה הראשונה אס נשאר מהערלה ליני צער אין
נריך לחתוך ולמול שנית רק אס נשאר עור החופה רוב
היקף העטרה אף שאינו רוב גובהה או שנשאר רוב גובה החוט
עם הצער אף שאינו רוב היקפה ולדעה השני' אף אס לא נשאר

רק עור החופה רוב גובהו של החוט אפילו במקום א' לריך
לחתוך שיח:

ד. עוד נחלקו הפוסקים אם נראה בשעת קשוי דנתגלה העטרה
רק שלא בשעת קשוי העטרה מכוסה דהב"י הביא בשם
חכם ספרד הנ"ל סעיף ב' דבדיקת הקשוי לא לאמרה רק
במסורבל ומדולדל אבל בלא נימול כהוגן לריך שיהי נראה מהול
אף שלא בשעת קשוי וכן הורה הב"ח אמנם השיך ס"ל דנראה
מהיל היטב בשעת קשוי א"ל לתקן עוד כלל:

ו. וכדי לנאת מכל הספקות לריך לחתוך כל עור הערלה עד
שיתגלה העטרה ולא ישאר שום לין אף שאינו מכסה רק
רוב גבה חוט בשר המקיף ואפילו שלא בשעת השוי אמנם מי
חכם ויבן את זאת לכיון מלאכתו בדקדוק כ"כ שהרי כפי המבואר
לעיל סימן י"ב סעיף ח' אנו מושכין את העור עד קצה הגיד
וכורתין בפעם אחת וא"כ מי שיקל בפלס לחתוך ככל הלריך
ועוד הרי נתבאר סימן י"ג סעיף ה' דעור הגד עשוי לימתח
ועולה ויורד א"כ לא ילאנו מנככי הספקות רק אם לחתוך
הרבה יותר עד שא יפול בו ספק. אמנם זה רק לדעת החכמת
אדם כלל קמ"ט א"ת י"ז דכתב דאם לא חתך כל הערלה אף
שתירן אח"כ ע"י פריער לריך לחזור ולחתוך ואם לרו הויל ערל
וכ"כ הפתח תשובה בשם חמודי דניאל וכתב בדברי חיים שהגאון
הקדוש שר שלום מצעלא ז"ע הקפיד ע"ז [כן הוגד לו אבל הוא
מפקפק אם לא דבר זה מפי קדשו] עיי"ש וכ"כ בשו"ת מהר"א
י"ד רנ"ז וכן פסק הגה"ק מהר"א מקאמרנא ז"ל בסי' כתם
אופיר על מגא"ס בפסוק ליהודים היתה אורה וכ"כ בשו"ת
ערוגת הבשם להגאון מחוסט ז"ל י"ד ס"י רכ"ב שהגאון ה'ק
ממהר"ש אבדיק שינאווא ז"ע הרעיש ע"ז וזה למול תינוקות
כאלו שני עיי"ש. ועיין בסי' תולדות שמואל. ולדעתם לא מהני
אף אם העטרה מגולה כל שיש כאן הערלה לריך לכורתה ע"י
חיחוך דוקא זולת מסורבל בשר או מדולדל שיתבאר לקמן סעיף
י"ד בסי"ד:

ז. אמנם דעת אדונינו עימודי הגולה החתם סופר י"ד רמ"ח
רמ"ט והדברי חיים ח"ב י"ד נסי' קי"ד עד קי"ט שהוכיחו
מהפוסקים

מהם סקים ראשונים אחרונים דלכתחלה ודאי לריך להסיר כל הערלה לגמרי ואם נשתייר קלת אזי חותכין עוד אולם אם נראה חיזה דבר מערלה שא"ל בקלות להסירה בחיתוך (זהו לשון הד"ה ע"י"ש. ואפשר נומר דגם בפסק חסרון ידיעה אם היא ערלה דינא הכי) פורעין אותו עם הפריעם וגורדין למטה וא"ל לחתוך יותר וסיים ד"ה דמי שחותך אח"כ רולח הוא ויש חוש עליו שהוא מורע עמלק וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ"ז דכשראה במצוות שנתגלה העטרה בשעת מילה ונחתך כ"כ עכ"פ שאין עתיד לחזור ולכסות תיכף שיש להקל כדעת הדברי חיים. וכ"כ בשו"ת למח לדק להגה"ק מליבאחויטש ז"ל סי' ר"א ר"ב ועין מהר"ם ש"י"ה י"ד רמ"ה שהחזיק בפסק רבו הגאון חתם סופר ז"ל דאם תיקן ע"י פריעה ודחק העור ילא אף שלא חתך כל עור הערלה. וכן הורה הגאון מהר"י קוטנא ז"ל כאשר העיד חתנו בשו"ת נפש חי' חו"ד סי' ע"ג ע"י"ש שהראה פנים להקל עוד יותר:

ד. ואם חזרה הערלה וכיסתה את העטרה כולה לריך למול שנית באיזמל [ואף כשאיינה דבוקה בעטרה. כ"כ הג' מוהרש"ם ז"ל אבדק'ק מווקאטש] אבל אם נראה מקלת העטרה מגולה בזר יש מחלוקת גדולה בין רבותינו האחרונים אם לריך תיקון ע"י סכין לחתוך הערלה עד שתתגלה כל העטרה או דדינו כדין מס רבל בצנזר דלקמן סעיף י"ד דלריך רק תיקון ע"י דחיקת העור כיון שה"י פ"א נימול כהוגן.

ז. ופסק להלכה בדברי חיים ח"ב י"ד קט"ו דבידעינן שנימול פ"א כהוגן שנתגלה העטרה לעיני מביינים הדבר היטב אז אפילו נמשך העור ומכסה את הגיד ונראה קלת מהול א"ל תיקון. ועיין בהגהות מהרש"ם בחותם קדש סי' ח בשם שו"ת מ"ס רבים סי' ב' ועין שם משו"ת בית שלמה ח"ב סי' ק"יז שהע"ד כן בשם הגאון הרד"ק מאפשא ז"ל. ועיין בית יצחק ח"ב י"ד ל"ב דאף אם נדבק לעטרה אם נימול פ"א כהוגן אם בשעת קשוי נראה עכ"פ מיעוט עטרה אל למולו שנית:

י. אבל אם הדבר תלוי בפסק ואין המורל לפנינו דעת החתם סופר י"ד רמ"ע דאמרינן ר"ב מלויין אלל מילה מומחין הן וכ"כ

וכ"כ מהר"ם ש"ק יו"ד רמ"ב והוסיף לומר דאף דאיכא ריעותא לפינו מ"מ לא איתרע חזקת המוהל דודאי בשעת מילה עשה כראוי רק ע"י סיבה שאח"כ נעשה כן מ"מ אם אפשר לחקור מי ה"י המוהל אי מוחזק למומחה כראוי לריך לזכר ועיין שו"ת אבני נזר יו"ד שלי"ה דאף אם המוהל הוא איש ריק וזליעל כ"ז שאינו מומר לאותו דבר לא ילא מחזקתו וכ"כ בשו"ת בית שלמה כת"י מוצא ברות שלום דאף אם אין יודעין ה' מילה מ"מ כיון שקבלו האימנות איש מפי איש עד ארע"ה נאמנין ועיין עוד במפתחות לשו"ת מהרש"ם חלק ה' סימן ל"ג :

יא. ואם נתברר הדבר שלא נימול אף פעם אחת כהוגן הרי זה ערל מדאורייתא ולריך למולו שנית בצרכה [ולחתוך עד שתגלה העטרה אפילו שלא בשעת קשוי (אות ברית)]. ואף אם מתקנין רק הפריעה לריך ג"כ לברך עיין לקמן סי' כ"ג. [ולענין אם עושין סעודה עיין לקמן סי' כ"ה סעיף ל']. ואם המוהלים מחולקים אם נימול פעם אחת כראוי עיין שו"ת מהרש"ם ח"ה לריך למולו וש"ז הביא פוסקים דאין לריך והניח ב"ע :

יב. לפעמים יולא לין אחד מהעור שאחורי חרין העטרה ועולה עד צער העטרה ובראשו הוא דבוק להבשר ובאמצעיתו הוא נפרד ויש שם חלון ר"ל כמו חור הפרש בין הליץ להבשר וא"א להפריד לין הזה רק ע"י סכין עיין בכללי המילה לרי גרשם הגזר שהביא שאירע לפקיו מעשה כזה בצחור אחד שנשאר לו ליקוטי ערלה בראש הגיד והיו חופין רוב גובהה של העטרה והי' ג"כ חלון כ"ל ולקח הצחור עץ אחד שהי' חד מלד אחד ודקר חודו בין העור לבשר ברותו חלון ואח"כ חתך בסכין אותו עור על העץ לשנים עיי"ש. ועיין ברות שלום שהוא תיקן לעלמו קיסס של עלם כ"ל ובחורך הקיסס חרין שיחתוך באומל אל מקום החרין במכוון שלא יפגע ח"ו בצער העטרה. והזהיר לחתוך סמוך אל צער העטרה ככל האפשר עיי"ש. והנה לפי הנראה מדברי ר"ג הגזר היו הליץ אלו מעור הערלה שלא חתך החותך יפה בשום. אמנם יוכל זה להתהוות אף אם הי' החיתוך בשום אם תלתלי עור הפריעה נדבקו על העטרה ואז

יש להם חיבור זה לזה ולאותו העור יונק החיות מבשר העטרה ואינו בלה כדלעיל סימן י"ג סעיף ח' וכאן ע"כ נימול פ"א כהוגן דאי לא הכי לא הי' שם שום מקום נפרד. וא"כ אין לריד לחתוך ולתקן רק משום מראית עין. וכ' מהר"ם שיק סי' רמ"ד דמותר לתקן זה אף ע"י הפסולים וא"ל זרחה: ואם החוט הזה דבוק לגמרי פסק בשו"ת מהר"ש ח"א סי' מ"ז דאין לחזור וללער בן ישראל ולתקן ובפרט כשימול פ"א כראוי:

יג. קטן שזשרו רך ומדולדל או שהוא צעל צער הרבה עד שנראה כאלו אינו מהול רואים אם צעת שמתקשה נראה מהול א"ל למוול פעם שנית (שו"ע רס"ה). ובכללי המילה לריי הגזר כי שבדקין אותו ע"י קשוי או ע"י הדחק עיי"ש. זו הדחק שאמר כ"ל דר"ל דמסורבל בצער דרכו שיש צשיפולי מעיו למעלה מאזר המילה צער תפוח ואם דוחקין היטב אותו הצער אז הגיד יולא לחוץ אף כשאינו מתקשה ובחנתי זאת כ"ס ונתאמת אללי:

יד. וא"ל שיהי נראה צעת קישויו רוב העטרה הואיל ונימול פעם אחת כהוגן ואפילו אינו נראה רק מיעוט העטרה שנימול סגי. וא"ל למוול שנית. ומ"מ אם אפשר יתקן ע"י שימשוך העור וידחקנה לאחוריי ויקשרנה שם שתעמוד ולא תראה למטה (רמ"א מתה"ד וכ"כ הש"ך מדברי הרמב"ם): דקדק רמ"א בלשונו לומר אם אפשר לריד לזה אומנות יתירה ואין השתא לא בקאינן בזה. וכ"כ הגאון מהרש"ש זי"ע אבדק"ק מונקאטש הובא במפתחות לשו"ת מהרש"ס ח"ה סי' כ"ג ע"ש. ושמעתי שמוהל מומחה ומפורסם אחד ניסה לקשור בסמרטוטין ומהתלות וגרם להתינוק כאב גדול ועלירות השתן וכמעט בא לידי סכנה עד שהתירו הקשרים:

טז. עטרה שזכר כאן [ר"ל בסעיף הקודם] היינו כל צער העטרה שזראש הגיד וקגי בשליש ממנה ואפילו פחות משליש רק שיהא נראה בהסתכלות מועט שהוא מהול א"ל יותר מאחר שנימול כדינו (ח"ס יו"ד רמ"ח):

טז. אם צעת קשוי נראה מיעוט העטרה מגולה בכ"ל אף אם שארית העור דבוק בצער העטרה מ"מ אין לריד לחתוך בחיזמל

בחזומל כאשר נתבאר לעיל סעיף ט'. אמנם לריך להפשוט את העור ולקפסו מן העטרה עד שתגלה ולזה חין לריך חומנות כ"כ כי מאליו יקרע אם דוחקין אותו למטה כי פרוע הוא כבר פעם אחת. ואח"כ יפור שם אבק קינדער פודער או רקב עץ [וואורממעהל] כדי שלא ישוב להדבק עוד אל המקום אשר ה' שם בתחלה. ויתמידו לדחוק את העור למטה וליתן האבק פעמים הרבה :

יז. לפעמים אף אם חתך כראוי ופרע כהוגן ושפע את עור הפריעה יקרה כי יתדבקו הקרעים ושם למקומם עור הפריעה ימשוך את עור הגיד אליו כאשר נתבאר לעיל סמן י"ג סעיף ה' והמוהל יודע שגל כראוי זר נקרא משוך שמכר בש"ס יבמות ע"ב ובש"ע השמיטו דין משוך כנראה שכללוהו עם קטן שבשרו רך ומדולדל ודינס שזה רק בעלמיותם הם נחלקים כי רך ומדולדל הוא שאינו דבוק להבשר ומשוך ר"ל שבדוק להבשר. ואם נראה מהול קלת דינו נתבאר לעיל בסעיף הקודם. אבל אם אינו נראר מהול כלל לריך תיקו בחזומל כמבואר בש"ס יבמות הג"ל וברמב"ם פ"ז מה' תרומות הלכה י' וכדלעיל סעיף ה' ומסתבר דאם המוהל ידע בזירור שחתך בפעם הראשון כל הערלה עד שתגלה העטרה ח"ל לחתוך בפעם השני רק כדי שיוכל לפרוע את עור הפריעה ולדחותו עד חרין העטרה ואל יחמיר לחתוך יותר שלא יבא לידי סכנה עיין יבמות ע"ב ומד"ר בראשית סוף פ' מ"ו. ודע כי במקרה כזה חין להכחיש את המוהל ולומר הא"ך מעידין על אשה שילדה כו' [ר"ה דף כ"ה] כלומר הא"ך אתה אומר שגלת כהוגן הלא הגיד מכוסה ולא התחלת למול כלל אבל לפי הנחה רי"ל שעור הגיד הנשאר אחר החיתוך הראשון שהי' עד כנגד החרין של העטרה נמשך הגבה להעלה אל קלה עור הפריעה שחזר ונדבק והיו לאחדים ונדבק גם הוא שם חין להאשים את המוהל ולהסתפק באמתת דבריו והרבה יותר יסול עליו הספק אם העטרה מכוסה בהעור בלי שום דבוק והכן זאת. ולבני ידמה כי מ"ש חז"ל המיפר בריתו של אב"ה שמושך בערלתו וכן מ"ש בגמ' יבמות הג"ל ובמדרש בראשית

פי' מ"ו דבימי בן כחיבא משכו ערלים את ישראל באונס ר"ל שפועים פעולה למשוך את עור הגיד עד שיכסה את העטרה עד קלה הגיד ע"י שמדביקין את העור אל העטרה וכן ראיתי אחד שהדביק ב' אלכעוהו זל"ז ע"י שקלף חילונויות העור של שתיסן והדביקן מיד בעודן לחין ודבקו זל"ז והיו לבשר אחד וקרא עליהם עוד אחד מזה ומזה לכסותן ונשאר דבוקים לעולם : י"ד. מילה הנריכה תיקון אפילו רק מדרבנן ח"ן להתרשל רק להקדים בכל האפשר (שו"ת מהר"א רמ"ד). מ"מ שמעתי שמדקדקים לתקן ביום שהאביר נח וכדאיתא בגמ' יצמות ע"ב ח"ר פסא יומא דעיבא ויומא דשותא [שרוח דרומית מנשבת. רש"י] לא מהלינן ב"י והאידינא דדשו בו רביס שומר פתאים ה' עיי"ש וזה דוקא בתחלת מילה אבל בסוף מילה הנריכה תיקון מהרים בזה ואם היא סמוך לחדש חירי שהוא חדש הרפואה ממתנין לתקן אז : י"ז. כשמתקנין מילה הנריכה תיקון בצרכה כמו שנתבאר לריך להיות דוקא ביום ודוקא ע"י הכשרים למול דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון :

ב. ח"ן מתקנין המילה רק אם כבר נתרפא לגמרי ממילה הראשונה כמו שמבואר לעיל סימן י"א סעיף י"ב ממהר"ס ש"ק ולריך לזכר בזה מאד :

בא. קטן המסורבל בבשר שאינו נראה מהול כשמתקשה לריך תיקון מותר לתקנו באזמל אפילו בלילה (שו"ת פרי יצחק כ"ז. פני לוי ק"ו נולד הברית). ואפשר דמותר לתקן גם ע"י הפסוליס למול וכמ"ש מהר"ס ש"ק י"ד רמ"ב הבחתיז לעיל סוף סעיף י"ב. ועיין שו"ת אמרי יוסר ח"ב סי' ק"מ שאוסר במילת גדול לעשות תחבולה שלא להרגיש הכאב והביא ראיה ממדרש ב"ר פי' לך עיי"ש ויש להביא עוד ראיה ממ"ש בחדא"ג מהרש"א ב"ב דף ק"ז ד"ה ומ"ש רשב"י עיי"ש. ואפשר דבמילה הכשרה מדאורייתא ולריכה תיקון מפני מ"ע שפיר יכולים לעשות תחבולה שלא ירגיש הכאב :

סימן שז. הנו"ד מזהו"ל :

א. נולד כשהוא מהול לריך להטיף ממנו דם ברית ומיהו בנחת

ואריכה מילתא למיזדקא יפה יפה זידים וזמראית עינים ולא צפרזלא ללא לעייק ל"י (ש"ע רס"ג). ר"ל שיחתוך קלח צהעטרה כעין קליפה ולזה קורא הטפת דס צרית ואח"כ יבדוק בצפרו או בדבר אחר שיתמוך בראתו מקום שחתך לראות אם אין מתפלל שם עור הערלה כי חיישינן שמא ערלה כבושה יש שם דהיינו העור נדבק מאוד בצצר ובדיקה זאת לא תהא צברזל (תמליח דצרי המאירי. הטו"ז. הפרישה והיעב"ץ) :

ב. נולד כשהוא מהול נימול לשמונה ואינו דוחה שבת (ש"ע רס"ה). ר"ל הטפת דס הנזכר תה"י לשמיני ואם נראית לו ערלה כבושה ממתינן לו כדלקמן. אבל בשבת אין עושין הטפת דס זאת אפילו בשמיני :

ג. ולענין אם מצרכין על הטפת דס צרית יש פלוגתא בין הפוסקים. וכ"י הבי"ח הביאו הש"ך סי' רס"ג דמצרכין :

ד. ורואין וזוהרין האריך מלין אותו [ר"ל כשנראית לו ערלה]. וממתינן לו הרבה ואין חוששין ליום שמיני שלא יביאהו לידי סכנה. (ש"ע רס"ג). ומצרכין על מילתא :

ה. הטפת דס צרית החיוב על האב לא עשה האב החיוב על הבי"ד היינו על כל איש מישראל [כמבואר לעיל סי' ב' סעיף ב']. ואם לא עשו כן החיוב עליו משיגדיל (דרך פקודין) :

ו. נולד מהול כזה לא שכיח בזמנינו כלל והעידו כמה מוהלים שלא ראו מימיהם נולד מהול לגמרי עד שיפול בו הספק אולי דבוקה ערלתו לצפרו שילטרך לבדוק אותו וכ"ל. וכתב באור זרוע הגדול ה' מילה סי' ל"ט במעשה שהביאו לפניו תינוק נולד מהול. שכתמעטו הלצבות וחכמת האומנים לבדוק נולד מהול וסמך על הזנת רבים שאין שם ערלה כבושה ולזה להט"ף דס צעלמא כעין סריטה מראש הגוי' עיי"ש היטב ותבין דצרוו צדרך זה ובחגס נתקשה צס' אות שלוש סי' רס"ג אות ו' צצרוו :

ז. אמנם זה שכיח שנולד צעטרה מגולה רובה וכמעט כולה [עיי'ן איגרות סופרים ח"ב סי' ע"ח מכת"י רבינו הח"ס שילד ח' נולד מהול ממש ולא ה"י מה לפרוע] וזה לא שייך הטפת דס צרית באופן הכ"ל לחתוך צהעטרה ולבדוק אם הערלה אינה דבוקה צהצצר דאי איתא דה"י לו ערלה והוא כבושה

ודחוקה על צער הגיד לא הי' לו אותה קלת הערלה. ולריך לחתוך או להטיף דם ברית בלחות מיעוט ערלה שיש שם. ונזכר בפרטות בס"ד :

ח. אם ראש העטרה מגולה אבל החוט מכוסה חותכין אותו העור כמו טבעת עגול ופורעין אותו מעט עור הפריעה ולריך לברך כמו על שאר מילה ומלין אותו בשבת שאין זה בכלל נולד מהול וכן אם יש רק כמו לין המכסה רוב גובה העטרה כולה במקום אחד נימול בשבת ולריך ברכה. ואם מכסה רק רוב גובה החוט במקום אחד הוי ספיקא דדינא ואינו נימול בשבת לדעה הראשונה דלעיל סי' ט"ו סעיף ז' אין כאן ערלה כלל רק לין שאינו מעכב המילה. ולענין ברכה דינו כדלעיל סעיף ג' :

ט. אם נראה מהול בשעת קשוי ושלא בשעת קשוי אינו נראה מהול לריך לחתוך עד שיהי' נראה מהול אף שלא בשעת קשוי (צ"ח סוף סי' רס"ד). וכי מגי'א סי' של"א דמלא כתוב דמותר למולו אף בשבת והוא מסתפק בדבר עיי"ש :

י. ובספק אם מכוסה רוב העטרה הוי ספק דאורייתא ולא די בהטפה ולריך לחתוך כל הלינין וכ"ש בספק רובו מכוסה בשעת קשוי. ולענין ברכה כי בסי' מכשירי מילה דא"ל לברך ולפענ"ד הוי ס"ס להחמיר לברך שמא לא הוי נולד מהול ושמא כהפוסקים לריך לברך אף בנולד מהול. (כורת הצרית רס"ג י"א). ועיין לעיל סעיף ג' :

יא. כתב הט"ז מסתפקא לי בזה נולד מהול והטיפו דם ברית ואח"כ מכח שומנו נתרצה ונמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפילו אחר הקשוי מי נימא שלריך לחתוך העור באיזמל ולתקנו כראוי דכאן לא שייך לומר שכבר הי' נימול כראוי מן התורה ללחותה שעה לא הי' לו ערלה כלל כיו' אבל נולד מהול קלת פשיטא לי שאם אח"כ נמשך העור שלריך לחתוך אותו כיון שלא נימול שום פעם כראוי ע"כ ועיין בשו"ת שאגת ארי' סי' נ"ה שכתב לדדידי' פשיטא לי דצתרווייהו בין בנולד מהול גמור בין בנולד מהול קלת שאע"פ שנמשך העור אח"כ שדינו כנימול כבר וא"ל שיהי' נראה רוב העטרה אלא אפילו בנראה

בנראה מיעוט עטרה סגי ע"ש ראיותיו (פתחי תשובה רס"ד י"ג):
יב. הרי לך הטפת דם נרית בשני סוגים. סוג א' הטפת דם
 נרית בנוול מהול לגמרי שנתבאר לעיל בסעיף א' שיש בו
 חשש ערלה כבושה ולריך להטיף דם היינו שיפגוס את ראש
 העטרה. סוג ב' בנוול מהול קלת ונקרא ג"כ הטפת דם נרית
 מה שחותכין מהערלה אם מעט או הרבה ונתבאר לעיל מסעיף
 ז' ואילך, אבל יש עוד סוג ג' הטפת דם נרית במי שנימול
 ע"י הפסולים למול כדלעיל סימן ע"י מסעיף ד' ואילך וכאן לא
 נשתייר מהערלה גם אין שום סכרה לומר שטיפו הדם מהעטרה
 כי מה ענין עטרה לכאן אלא מסתבר לריך הטפת הדם בקלה
 העור הנשאר אחר חתוך הערלה ממש ברותו מקום שנחתך
 ע"י הפסול שם יחתוך הכשר ויטיף קלת דם ועיין בס' כורת הברית
 רס"ג י"ג ומה שרצה להביא רא"י מאו"ז הנזכר לעיל סעיף ו'
 דמשמע לריך להטיף מראש הגיד בלתי מובן דהרי שם מיירי בנוול
 מהול שיש בו חשש ערלה כבושה מסוג א'. וכי בס' אות שלום
 דבטפה אחת סגי. וכו"ז כי לריך למלן ג"כ:

יג. הטפת דם נרית יכול לעשות בסכין ולא כיש מפורשים מ"ש
 ולא בפרזל [לעיל סעיף א'] דאמילה קאי שיעשה חרין
 בנפורן דאבדיקה קאי שלא תה"י בברזל (פרישה טו"ז רס"ב ס"ק ב'):
יד. מי שריכין להטיף ממנו דם נרית והוא חולה לריך נהמתין
 עד שיבריא כמו במילה וגם ז' ימים אחר הבררותו (שו"ת
 שאילת שלום מה"ת ר"ב):

סימן יז. הנהגת המוה"ל:

א. במדרש כזד את ה' מהוקך ממה דהניך כלונור מכל מה
 שהוא מהכה אותך ונתן לך יתרון על שאר בני אדם יש לך
 להודות לפניו ולתת כבוד לשמו כו' וכן אם הי' יודע לאמן את
 ידו במלות מילה ראוי לו שיתמיד במלוה הככבדת הזה שנכרתו
 עליו י"ג בריתות (רבינו בחיי פ' תבא):

ב. המוהלים מהדרים שיתנו להם למול (רמ"א ס"י רס"א). ומכ"ש
 מי שאין לו בנים ועיין מדרש רבה במדבר ע"פ מי הקדימני
 ואשלם מי שאין לו בנים והוא מוהל כו' אמר הקב"ה כו' עלי
 לשלם

לשלם לו שכר ע"ש וזפרט בימי השופטים יהדר להיות מוהל לתיקון פנס הברית והמוהל הוא אמלעי להכניס בני ישראל תחת כנפי השכינה והוא דמיון כהן המקריב קרבן כי דם מילה במקום דם קרבן ובמעלה יתירה בסוד אדם כי יקריב מכס קרבן לדי (שרביט הזהב):

ג. כמו שהמוהל מעביר מאזכר הברית בחתיכתו הערלה וזפריעה כל קליפות ומתקן שם מקום להשרות שם השכינה כן כשנשמתו תעלה למעלה הקב"ה יעביר ממנה כל מלאכי חבלה ומקטריגים שלא יקרבו אליה כו' (מעבר יבוק מאמר ה' פ' ח'). כי בסי זכר דוד מ"א פס"ה שמלא בסי כת"י מר' יונה הרופא שהמוהלים יודעי ספר מלניעים הערלות של התינוקות שמלו ומלויים שלאחר מיתתם ילבישו עליהם כמו מלבוש ואומרים שזה סגולה להבריח מהם כל מזיק ומחבל ומיבשים אותם על עץ עגול שלא יסריחו ואח"כ מנניעים אותם ע"ש ומ"מ יתנוס קודם בעפר ויכוסם ואח"כ יוכלו ליטלם מן העפר ויש כותבים על ספר כל שמות הילדים שמלו ומלויים לתת בקברם ספר הזה וסימן טוב למוהל אם מהל ילדים מספר שמו עכ"ל:

ד. יכול המוהל לבקש מאבי הבן שיכבדנו במילת בנו אף שידוע שגם אחר משתדל אללו לקבל ממנו הכיבוד ואין בזה דין עני המהפך בחררה (ברית אבות א' ע"ו). ומ"מ ע"י קטטה ומריבה היו ציון להמלוה וכן אם נתכבדו שנים או שלשה אל יחקוטטו ח"ו אלא יתפשרו בטוב ע"י גורל:

ה. יש שמחזבין חיתוך מפני שיש ברכה ג"כ ושכחו דגדול העונה יותר מן המנרך וגם דאין המלוה נקראת אלה על שם מי שגומרה (מגדל עוז). ואם הפורע מנרך ברכת אשר קידש ודאי דאין חילוק (כורת הברית). ועיין לעיל סי' ב' סעיף כ"ח:
ו. ביום שלפני המילה ילך המוהל לבקר את הילד אם הוא ראוי למולו ויביט אל מראהו כי מראה געיל אינו ניכר בלילה כמ"ש האחרונים [הבאתים במטה אשר סי' ל"ח אות י"ז] לענין מראות הריאה ואם אינו פנוי ביום יבקרנו בלילה ומנהגו לבקר בליל הואכנאכט זולת אם נולד בו איזה ריעותא ואמנם יסתכל בו גם בבקר לפני המילה:

ז. ילנש בגדים נאים דרגל דידי' הוא ורמז לדבר מאד הוד
והדר לצבת ר"ת מוהל (מטה משה):

ח. יתקן לפרניו של האגודלין שיהיו מחודדים ולא יהיו ארוכים
יותר מדאי שאז לא יוכל להשתמש בהם כרצונו גם לא
יעשה להם עוקלים מחודדים ביותר כי גם זה לא יוכשר וכשנא
לפרוע ידחוק כשר ראש האגודל הלחה מן הלפורן:

ט. תיקון הלפרנים צצבת ויו"ט וחוס"מ עיין לעיל סימן ז'
סעיף מ' מ"א:

י. המוהל ראוי שיטבול קודם המילה וכ"ש הוא מהסנדק [שיבואר
לקמן סימן י"ט סעיף ט'] דהא הוא במקום כהן העובד
עבודה וכו' (שלי"ה מס' חולין):

יא. אם ע"י המילה שנתכבד יתבטל מאיזה מ"ע כגון לילך בר"ה
למקום שאין שופר ל"ע (כזה"ב ר"ס אות ו'). ואם מתפלל
בביהכ"ס ועדיין לא התפללו הצבור תפלת מוסף יתפלל בצבור
קודם אם לא שיש לחוש שתדחה המילה. ומ"מ אם רבים ממתניים
עד אחר המילה מפני טירחא דלצורח ילך למול ויתפלל אח"כ
מוסף ביחידות (שערי תשובה אר"ח רפ"ו):

יב. זהר המוהל וירחץ בנקיון כפיו טרם יגש למול ויסיר לואת
לפרניו כי באם הידים והלפרנים אינם נקיים כראוי וכנכון
יוכל להביא את הילד הנימול לידי סכנה כי הלכלוך והזיעה הם
ארסיים אם באים על מקום הפלע. גם ישגיח שיהי' האזמל
נקי וכל הדברים שמשתמש בהם לרפואה וכדומה יהיו נקיים
בתכלית הנקיות. ומכ"ש אם יש חשש איזה מחלה מתדבקת ינקה
ידיו במי קרבול או סובלימאט וכדומה לאלה: ועיין לעיל סי'
י"ד סעיף ט"ו:

יג. לא יאכל טעודת קבע קודם המילה וגם מסעודת ארעי
ימנע. וכתוב בשם הרמ"ע זכר לדבר לא תאכלו על הדם
[ואם אכל או שתה ירחץ פיו ביין או צי"ש]. ומשקה המשכר
בדאי לא ישתה. (הש"מ י"ט). ופירות או כבילה פת ודאי שרי
ואם יש שני מילות מותר לטעום מסעודת מילה הראשונה דגם
זה מילה הצאה לידו ואין מעבירין על המלות (הגהות
מהרש"ס בס' חו"ק):

יד. יעיין דיני המלוה ומנהגיה וזכוונותיה איזה ימים קודם המילה וירגיל זכרותיה צפיו ובשפתיו שלא יכשל ביחוד אם הוא שוחט [עיין לעיל סי' י"א סי' ז'] ואפי' זקן ורגיל לריך זירח והזכרה ויהי' בעיניו כאלו נכנס תחלה לעבודה חמורה מאד שלריך להתחנך בה בטרם יגש להקריב שלא תופסל עבודתו בפרטות בזה שחיי נפש תלויים בה לפיכך יחזור תחלה ויעבור על פרטי הדברים שסדרנו לו כאן להזהר בהן שלא יהא נשכח ונשמט שום דבר מלעשות בעתו (מגדל עת) :

מז. יכוין היטב במעשה ובזכרה שבוה תלוי תקנת הנימול ולא יעמוד על דם רעהו בלי הכנה ומחשבה נכונה גם בלי דעת נפש לא טוב ואם יעבור בדעה שלימה וזכוונה חמימה בודאי יעשה רושם גדול למעלה בזמנה יחודים שיגרום עיין ואותו הילד לא בזמרה הוא חוטא והדם ההוא נרשם בהיכל עלם השמים בפורפירא דקוב"ה (שם): ועיין לעיל סי' א' כוונת המילה: **מז.** יתעטף בטלית של ליית לכבוד המלוה אף כשאין מלין בשעת התפלה. ועיין לקמן סי' י"ט סעיף י"ד לענין סנדק וה"ה במוהל ששיהם שוין לענין זה כמ"ש במטה אפרים המובא שם. וגדולה מילה שנכרתו עלי' י"ג כריתות כנגד י"ג מדות של רחמים שלריך להתעטף בשעת אמירתו וכן העוסקים במילה לריכים להתעטף. ועיין לעיל בפירוש יוס ליבשה התיחסות מלות ליית למלות מילה. ואם הוא בט"ב עיין סי' כ"א סעיף מ"ו. קודם שימול יתפלל התפלה כמבואר לעיל סימן א'. וכתב בספר יסוד יחזק שיאמר קודם שימול למלח בניגונות מזמור שיר תהלים ס"ז :

יז. אחר המילה יתפלל על רפואת הילד ונמלא בירושלמי כוסח תפלה ע"ז כמובא לעיל סימן א'. ויש אומרים מי שברך כו' וירפא את החולה פב"פ רך הנימול בעבור כו' :

יח. יבקר את הנימול אם נעלר הדם ואם לריך איזה תיקון כגון אם נשמטה התחבושת וכדומה. ואם מחבשו מחדש אז יעיין אם לריך לדחות עור הפריעה ויתקנו כאשר בתחלה: וכי זכר דוד מ"א פ"ג אזהרה למוהלים ההולכים בכפרים למול שילכו שם לילה ראשונה לראות ארך יפול דבר כו' ע"י"ש :

סִימָן יח. הַגְּהֵנָת אֲבֵי הַיֶּלֶד :

- א. יֵלֶדֶת אֲשֶׁתוֹ זָכָר מִצֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב (שׁוּעַ רכ"ז). וְיִשְׁתַּחֲוֶה
בַּגַּד הַמְּזֻרָה וַיְבָרֵךְ (מג"ח) :
- ב. אִם שָׁמַע מִחוּץ לְעִיר שְׂוֹלֵד לוֹ בֶּן זָכָר וַיְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב
כְּשִׁיבָא לְבֵיתוֹ וַיִּרְאֶה הַיֶּלֶד מִצֶּרֶךְ שֶׁחִיטּוֹ. וְאִם לֹא צִירָךְ
בְּשַׁעַת שְׁמִיעָה מִצֶּרֶךְ עֲתָה הַטּוֹב וְהַמְטִיב (הַלְקָט זְכוֹר לְאַצְרָהֶס) :
- ג. יֵשׁ שֶׁכְּתִבּוּ לְהַקְלֵ בְּצַרְכָּהּ זֶה שֶׁאִיכָּה חוֹבֵה אֵלֶּה רְשׁוֹת וּמִזֶּה
נִתְפַשֵּׁט הַמְּנַהֵג שְׂרָבִים מִקִּילִים בָּאֵלֶּה הַבְּרָכוֹת (רמ"ח) :
- ד. עוֹשֶׂה קַמִּיעַ שְׁמִירָה לְהַיּוֹלֵדֶת וְהַיֶּלֶד תִּיכַף אַחַר הַלֵּידָה וְזֶה
מִסְּפֹרֶס לְמַכְבִּיר וְעִיין לְעֵיל ס"י ג' סְעִיף י"ב :
- ה. יֵהָדֵר אַחַר מוֹהֵל הַגּוֹן עִיין לְעֵיל סִימָן ט' וְאִם כִּיבֵד לְאַחַד
אִם רִשְׁאֵי לְחֹזֵר וְכֵן אִם נָדָר אִוֹ נִשְׁבַּע לְאַחַד עִיין סִימָן
ב' סְעִיף כ' :
- ו. יֵהָדֵר אַחַר סְנֹדֶק הַגּוֹן וּבְעַל תּוֹרָה וַיִּרְאֶה כִּי הוּא שָׂכָן
לְאַלְיָהוּ וְז"ל הַבָּא לִישֵׁב עַל הַכֶּסֶף כַּמְבֹאֵר לְהַלֵּן ס"י כ'
סְעִיף א' וְכַתּוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁה"ש פ"ד הַמּוֹל יְמוּל יֵבֵא טַהוֹר
וַיִּטְפֹּל עִם טַהוֹר :
- ז. לֹא יִתֵּן שְׁנֵי יֵלֶדִים לְבְּעַל צְרִית [ר"ל סְנֹדֶק] אֶחָד דָּכַל סְנֹדֶק
הוּא כַּמְקַטִּיר קְטֹרֶת וְאַמְרִינָן גְּבִי קְטֹרֶת חֲדָשִׁים לְקַטְרֵת
(רמ"ח). וְאִם מֵת אֶחָד מוֹתֵר לִיתֵּן לוֹ פֶּעַם ב' (סִפְרֵי חֲסִידִים).
וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁהֵרֵצוּ דַּמְתָּח הוּא סְנֹדֶק אֵלֶּל כָּל מֵילָה וְעִיין בְּשׂוֹרֵת
נוֹב"י קַמָּח חַי"ד ס"י פ"ו וּח"ס קַמָּח קַמָּח ק"ט :
- ח. אֵל יִכְבֵּד אִישׁ עִם אִשָּׁה אַחֶרֶת עִיין לְקַמֵּן ס"י י"ט סְעִיף י"ד :
- ט. הַסְּעוּדוֹת שְׁעוֹשִׂין בְּלֵיל שַׁבָּת אַחַר הַלֵּידָה וּבְלֵיל הַוּוֹאֵךְ כֹּאֲכֵת
וּבְפֶרֶט בְּיוֹם הַמֵּילָה יִשְׁתַּדֵּל בָּהֶם כְּפִי יִכְלָתוֹ לְשִׁמּוֹה וּלְשִׁמְחָה
אַחֲרֵיכֵן כִּי זֹאת הַמַּלְוָה קָבְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה וְעִדְיִין עוֹשִׂין אוֹתָהּ
בְּשִׁמְחָה כַּמִּשָּׁח חֲז"ל שַׁבָּת ק"ל :
- י. יִזְמִין לְסְעוּדָתוֹ בְּנֵי תּוֹרָה עִיין לְקַמֵּן סִימָן כ"ה סְעִיף י"ד :
- יא. יִזְמִין גַּם עַיִים אֵל הַסְּעוּדָה שֶׁלֹּא לְתַתּ מִקּוֹס לְמַקְטֵרָג
כִּי אֵין מַלְוָה לְהַאֲכִיל עֲשִׂירִים וְאַפְּיֵלוֹ אֲחֵעִיָּה נִתְחַסֶּה בְּעַקְדָּה
מִחֲמַת שְׁעֵשֶׂה מִשְׁתָּה גְּדוֹל בְּיוֹם הַמֵּילָה לְגְדוּלֵי הַדּוֹר וְלֹא הִיוּ
מַלְוִיִּים

מנויים לו עניים לפיכך ה' לו לזכור להקריב קרבן ואנו שאין לנו קרבן פשוט שהזמנת העניים על הסעודה הוא במקום קרבן לכן יש להקדימם לכל אדם ואין קרבן חביב לפני הקב"ה יותר מזה ולריך להתאמן בזה איש איש כפי יכולתו להזמין ולהאכילם בכבוד (שלי"ה ומגדל עוז). וכתב הרמב"ם פ"ו מה' יוס טוב לענין שמחת יו"ט דמי שנועל דלתי חלרו ואוכל ושותה הוא וזניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו כו' עיי"ש :

יב כתוב בפרקי דר"א פ' כ"ט וכן הוא בשו"ט מזמור קי"ב כל מי שמגיש את בנו למילה כאלו הוא כה"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח מכלן שחייב אדם לעשות שמחה ומשתה ויו"ט ומשלוח מנות באותו יום שזוכה להגיש בנו למנות מילה לחי ימים כמו אברהם אבינו ע"ה שנאמר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ודרשו ביום ה"ג מל כו'. וכי בעיר מקלט שהאב מתכפר ע"י האוכלים בסעודה כמו בעל הקרבן ע"י אכילת הכהנים. וכי נאמר מרדכי אר"ח תס"ח דמטעם זה אסור האב בעשיית מלאכה ביום שמל את בנו דהוי כמקריב קרבן וביום הקרבת קרבן אסור בעשיית מלאכה כמ"ש תוס' פקחים ג' ע"א בשם ירושלמי :

יג. יבין מעיל וכחונת ומלנפת להלביש הילד כחתן כמ"ש חתן דמים למילות (כללי המילה לריה"ג מטה משה. יעב"ץ) [וכן בדחז"ל נקרא חתן עיין פ"ה דקדש ותויו"ט שם] ואם כולד בחג אסור לעשות לו בגדים חדשים בחוה"מ למול אותו דיכול לכורכו בשיראים (מג"א תקמ"א). וע"י פועל שאין לו מה יאכל מותר לעשות כל מלאכה (שו"ע תקמ"ב) :

יד. יסתפר לכבוד המילה ואף בימי הספירה יוכל להסתפר (אר"ח תל"ג ס"ב). ולענין תספורת בימי אבלו עיין לעיל סימן ח' סעיף ל"ה :

טו. נכון שהאב יטבול קודם המילה (מגדל עוז). ולוש בגדי שבת עיין לעיל סימן ח' סעיף ב' :

טז. ביום הברית יהי האב שמח וטוב לב שזכהו בוראו לקיים מצוה גדולה כזאת להקריב לפניו קרבן חשוב שאין למעלה ממנו

וע"ז יגיל וישיש מאד ועל ידי זה יללל ג"כ משכחה וממכשול ורשול ויהא זר"ז לעשותה כהוגן (מגדל עוז):

יז. לא יאכל סעודה קבע קודם המילה וגם מסעודת ארעי יש למנוע ומי שהוא חלוש יוכל לטעום כמו קודם כל מלוא המוטלת עליו ואם הוא ח"ן מוהל בעלמו וכבר כיבד לאחר יש להקל יותר (הגהות נחלת לבי יו"ד סי' רס"ב. חו"ק):

יח. יכוין קודם המילה שפושא לקיים מלות בוראו דרוז פוסקים ס"ל מלות לריכות כוונה ויאמר התפלה ככתוב לעיל סימן א':

יט. מלוא שהטעם כתוב בתורה לריך לכוין אותו הטעם ומעכב אם אינו מכויין וכי החינוך בטעם המילה שליונו השי"ת לרשום אותו במקום אבר המוליד שאנחנו עבדיו מיוחדים לו יותר מכל אומה ולשון כמו המלך הרושם את עבדיו. ומהר"ם חגיז כתב שהוא דמיון אות וכריתת ברית בין שני אלהים לכל תשכח אהבתם ולכל יפרדו. והטעמים הללו מבוארין בתורה ונמלתם את צשר ערלתכם והי' לאות ברית ביני וביניכם ולדעתי הטעמים הללו מעכבין ולריך האב והמוהל לכוין הנני מקיים המנוה כאשר ליונו הי' אלהינו בתורה ונמלתם את צשר ערלתכם המול לכס כל זכר לדורותיכם והטעם שנתן השי"ת בנו רושם באבר המוליד להורות שאנחנו עבדיו מיוחדים לו לעבודתו והוא כריתת ברית לנו לזכרון לכל תפרד אהבתינו (דרך פקודך):

כ. אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שליחו (שו"ע רס"ה): שהמילה היא דוגמת קרבן ואמרין בתענית כ"ו הא"ך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד עליו: יש מדקדקים לתת האזימל בעלמם ליד המוהל (שלחן גבוה):

כא. עיין לעיל סי' ב' דאם האב ברחוק מקום ימנה בעל ברית ומוהל. וכ' חמודי דכיאל מוצא בסו"ס זכרון ברית לראשונים דאעפ"כ יו"ט שלו הוא וא"ל לומר תחנון ואם נדר להתענות איזה ימים ואירע מילת בנו אף שאינו בביתו מ"מ אינו מחוייב להתענות אז ואף לא מינה כלל מ"מ יו"ט שלו היא:

סימן יש. הנהגת הסנדק והשושבין :

א. הסנדק נקרא בלשון הפוסקים בעל ברית. [סנדק בלשון יון ורומי פטרון ופרקליט, ערוך]: ואין בכלל זה המכניס והמוליא התינוק עיין מג"א תקנ"א ועיין לעיל סימן ח' ור"ל הסנדק הוא שמלין הילד על ברכיו ומכניס ומוליא התינוק נקרא בלשוננו קוואטער [והוא מלה אשכנזית געפאטער], ובעברי שושבין :

ב. נוהגין להדר אחר מלוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו כו' דכל סנדק הוי כמקטיר קטרת (רמ"א רס"ה). מלות סנדק היא רבה וגדולה מעלת הסנדק כי רגליו דומות למזבח וכאלו מקטיר קטרת לשמים וזוכה לעושר שנאמר ישומו קטורה באפך וסמך ברך ה' חילו (שרביט הזהב). וכתוב בספרים הקדושים שהוא תיקון גדול לפגם הברית :

ג. יש מחזרין להיות סנדק בימי השוכב"ס כי הוא מתקוני פגם הברית ואוכלים בסעודת מלוה [ר"ל המתענים בשוכב"ס] כי יו"ט שלו הוא אך יש לפקפק אם נחשבים התעניות רלופים אבל אם אבי הבן כבדו מעלמו ודאי נחשבים רלופים (לפורן שמיר):

ד. יפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה (מהרי"ל רמ"א). ועיין ח"ס או"ח קנ"ח וקנ"ט. ואפשר דמשו"ה יפה כחו כיון שהכניס עלמו למלוה שלא היתה חלה עליו משא"כ האב והמוהל דהמלוה על כל ישראל שימולו כל זכר כמ"ש בתשו"ר רשב"א סי' רמ"ה ועיין לעיל סימן א' בפירוש הרחמן שאחר ברהמ"ז לברית מילה מ"ש בס"ד וממילא גבי אב לא שייך זה ואין לו לדחות מילה בנו ולכבד לאחר כדי שהוא יהי' הסנדק ודו"ק. ועיין לעיל סי' ב' סעיף ט"ז שכ"כ בראות ברית אבל הוא העלה כן מטעם אחר. ועיין לקמן סי' כ"א סעיף ל"ז :

ה. אין לאשה להיות סנדק במקום שאפשר באיש משום דהוי כפריאות ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד ביהכ"כ ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק (רמ"א רס"ה) :

ו. הסנדק מסתפר לכבוד המלוה. ולענין תספורת בימי בין המגריס ובימי הספירה עיין לעיל סימן ח' סעיף י"ז י"ט

ולונש בגדי שבת ואשה המסייעת להביא התינוק לונשת ג"כ
 בגדי שבת לכבוד המלוה ועיין סימן ח' סעיף ג' :

ז. לא יאכל קודם המלוה סעודת קבע וגם מסעודת ארעי יש
 למנוע ומי שהוא חלוש יוכל לטעום כמו קודם כל מלוה :

ח. פירות וכזילה פת ודאי שרי ואם הוא סנדק צב' ילדים
 דינו כמוהל צב' ילדים [המבואר לעיל סימן י"ז סעיף י"ג]
 שמתר לאכול על סעודה הראשונה (הגהות מהרש"ם בחו"ק) :

ט. כתב במהרי"ל דכשהי סנדק הי' טובל עלמנו להכניס התינוק
 בטהרה לברית וד"מ כתב דחומר' בעלמא היא. ובבב"י

יוסף כתב דכשהוא טמא טוב וישר לטבול ולא יגש למזבח
 בטומאתו וכ"ש כשמתוין לתקן ורבים נוהגין דבכל אופן טובלים
 סמוך למלוה וכן ראו לנהוג עכ"ל ועיין שלי"ה מס' חולין הובא
 לעיל סימן י"ז סעיף י' : ומי שלא יכול לטבול ירחץ בטי קבים
 כשהוא טמא ואף בשבת עיין ספר חסידים סי' תתכ"ז ובספר
 האשכול הי' תפלה סי' צ' (כוה"צ) :

י. נוהגין שהסנדק מתעטף בזליית למלוה מילה (פתשו רס"ה
 ס"ק י"ב) אף שאין מלין צדיהכ"כ. ופורס כנף טליתו על

ראש הילד. ואם אין אללו טלית שלו ישאל מאחר ופטור מצרכה
 חיה נכון יותר מליקה טלית הקהל שיש ספק אם לבדך. עליו

עיין שערי אפרים פ"ש יו"ד אות ח' ועיין במטה אפרים סימן
 תרכ"א דבשבת אם לריך לילך למקום שהתינוק שם ולריך לילך

ברחוב של עכו"ם יסיר מעליו הטלית ויקחהו עמו ושם יברך
 על עטיפתו וכן בחזירתו אם מתפלל עוד. ובמקום שאסור

לטלטל לוקח טלית של חבירו ואינו מברך עליו עיי"ש : ומ"מ
 כשאין טלית של זליית אין להחמיץ המלוה בשביל זה : ולענין

תשעה באב עיין לקמן סימן כ"א סעיף מ"ו :

יא. אחר שנתנו התינוק על ירכיו [בס' ברית אבות כתב
 שיושיע ידיו לקבל התינוק ויניחו על ירכיו מאחר שהוא

כמקטיר קטרת יעשה המעשה צידיו דומיא דהקטרת קטרת ע"ש.
 ובשע"ת סי' תקנ"א ס"ק ג' כתב להדיא דיתנו התינוק על ירכיו]

יסייע באופן היותר מועיל להמוהל. יניח רגליו על השרפרף
 באופן שיגבהו ברכיו ויקרעם זה לזה שלא יפול הילד וישים פסת

ידו תחת עגבות הילד ובאלכבע אגודלו ירחוק ברכי הילד למטה
 או יניח כר תחת עגבות הילד ובידו ירחוק רגלי הילד למטה
 ואז יהי האבר בגובה ואי לאו בר הכי הוא או זקן וידיו
 מרתתין יתפוס אדם אחר רגלי התינוק. ויאלח האוחז רגלי
 הנימול שלא יוכל להשמט כלל כדי שלא יבא לידי סכנה ואל
 יניח עד שיאמר לו המוהל: ועיין לקמן סימן כ"א סעיף ל'
 דמילה לריכה להיות דייקא על הצרכים:

יב. קטן אם הוא בר דעת ויודע ומבין מה היא מלות סנדקאות
 מותרין לכבדו להיות סנדק (ברית אבות):

יג. אשה מעוברת נוהגין שלא תהי' קוואטערין ולא נודע הטעם
 ואולי משום שלא תשמע לעקת הנימול או תראה דמו
 ותפיל ח"ו שוב מלאחי שכתב בן בסי' ליקוטי סופר:

יד. אין להיות סנדק עם אשה אחרת (כורת הברית):
 ועיין מהרי"ל. אפילו פנוי' או קרובה זולת האב עם בתו
 או בן עם אמו (ח"ק):

סימן כ. כסא של אריהו ז"ל:

א. נוהגין לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית עפ"י
 המדרש ופרדרי"א ספכ"ט שאמר אליהו קנא קנאתי לדי כי
 עזבו בריתך בני ישראל ח"ל הקב"ה חייך שאין עושין ברית
 מילה עד שתראה בעיניך מכאן התקינו חכמים לעשות כסא
 לאליהו שהוא נקרא מלאך הברית. וכשמניחו יאמר בפיו שהוא
 כסא של אליהו (טור שו"ע רס"ה). ואם אין אומרים בן אינו
 בא לשם (זה"ק ח"א י"ג ע"א). ור"ל שולח ילולין לכל מילה
 שבירא כל די נפשות הארץ ע"ד מ"ש בסנהדרין ל"ט דכל
 די עשרה שכינתא שריי (זכר דוד מ"א פכ"ז) [ע"ין מדבר קדמות
 א' ס"ט] כי בעל תולעת יעקב שלריך לומר בפירוש זהו כסא
 של אליהו מלאך הברית שיתגלה במהרה בימינו ואם אין אומרים
 בן אינו בא לשם (שרביט הזהב):

ב. בספורנו פ' שמות כי שהכסא הזה הוא לכבוד השכינה ע"ש.
 ונוהגין בקל"ת מקומות לשים עליה הפרכת שלפני הארון
 הקדש. גם מכינים הכסא ג' ימים קודם המילה ומניחים אותה

ג. ימים אחר המילה ומדליקין נרות וכ"א יחזיק במנהגו. ועיין לקמן סעיף ו' :

ד. נהגו ברוב הקהלות לעשות כסא מיוחדת צביהכ"ס שתיי מוכנת לכסא של אלי' זל"ט ואם אין שם צביהכ"ס או שמלין בבית מיוחדין כסא ומשימים עליה כרים וסדינין מנויירים. ושורשו צוה"ק פ' תרומה קמ"ט :

ה. ולריך שתיי כסא אחרת להסנדק ותיי בשמאל כסא של אליהו ואם אין רק כסא אחת תהי' נראית חלוקה לשתיים ובחלק הימני יניחו התינוק כשיאמרו זה הכסא. ולכן במקום שאין כסא מיוחדת נהגו לעשות הכסא מצ' כרים זה אלל זה ועיין יומא ל"ז ע"א דמקום המכובד ביותר הוא בימין וכ"כ בס' חסידים סי' תש"ס :

ו. נוהגים לשים הכסא של אליהו בלד לפון בין מזרח למערב לפי שהמילה היא כעולה עפי' המדרש רבה סוף לך לך ועולה שחיתתה בלפון (תורת חיים). ועיין בכללי המילה לר"י הגוזר שמלין לפני התורה ולפני ארון הקדש ועיין טוטו"ד סי' קי"ד מנהגים שונים בענין זה ונהרא נהרא ופשטי'. ודוקא אם אור היום מזוהר היטב במקום זה או כשמל נגד אור הנרות כגון בבית אפל או ביום המעונן אבל כשמל נגד החלון או בשבת שא"א בנרות אזי יעמיד הכסא במקום שהאור מרובה כדי שיראה לתקן מעשיו :

ז. כתוב בכללי המילה לר"י הגוזר [וכן היא בפיוט למילה] שהקתדראות מונחים ועומדים צב"ה ערוכים בהדר כל ג' ימים כדי שיראו אותם הזכור ויבקשו רחמים על הנער ועל אמו לפי שהוא חלוש כל ג' ימים כו' ומביאין שם המפה שמקנה בו המוהל ידיו ופיו המלוכלכים מן הדם וכו' עיי"ש ואין אנו נוהגין בן במדינות אלו מ"מ נראה שהי' מנהגם להביא מפה עם הילד כשמביאין אותו למולו ואין להלעיג על שום מנהג ישראל :

סי' בא. מנהגי מילה ומנהגי ביהב"נ שיש בו מילה:

א. היכא דאפשר ענדין למילה בעשרה והיכא דלא אפשר ענדין

עבדין צפחות מעשרה (ש"ע רס"ה) והטעם כי בהג"ה
 במהרי"ל משם פרדר"א דכל עדות שנתן הקב"ה לישראל לא היו
 אלא בעשרה וה"ל יעידו עשרה על האב שהכניס בנו למילה
 עיי"ש ובשצ"ל הלקט סי' ד' כתב משום דאמרו רז"ל דתינוק
 הנימול דומה למי שי"א מבית האסורים שלריך להודות באפי
 עשרה וע"כ אומרים הודו לה' גוי. ואף כשאין עשרה כמה
 שיוכלו לאסוף יאספו כמ"ש אספו לי חסידי כורתי בריתי וגוי
 ואף שיש מנין מ"מ מלזה יש על הנוספים עיין תיקוני זהר
 תיקון עיין. ומה"ט מותרים לילך בשבת ע"י עירוב אף שידוע
 שגם בלעדו יש מנין (כורת הברית רס"ה):

ב. כל העם ההולכים לברית מילה הם כמקבלים פני השכינה
 הבאה להופיע מאורה על כל המטפלים במלזה ההיא (מעבר
 יבוק חלק עתר ענן הקטרת). והקב"ה מכפר עוונות כל העומדים
 שם כן נמלא במדרש (מכשירי מילה. בני יששכר מאמרי חדש
 תשרי):

ג. המוהלים אף שאינם מליים עתה עליהם מוטל יותר ללכת
 אל המילה עפ"י דברי הטו"ז דבכל מילה טוב שיהיו שם
 מוהלים אחרים שיראו היטב הפריעה אם היא כהוגן ונ"מ לעיין
 אם אחר כך חזר ונתכסה שידעו שכבר י"א ידי מילה כראוי מן
 התורה (זכר דוד מ"א) וגם שהם מסוגלים יותר לסייע להמוהל
 להיות מוזמן לפניו הסכין כוס של מליזה וסמי הרפואות וכדומה
 ולפעמים לריך עלה ותשועה ברוב יועץ:

ד. המילה תהי' בבית הכנסת אם אפשר (הפוסקים ועיין מג"א
 קלי"א ובמשבצות שם). ואם לאו מתפללין בביהכ"ס והולכין
 לבית למול. ויכולין להתפלל גם בבית ובלבד שלא יבטלו התפלה
 בלבור:

ה. אם ח"א לילך לביהכ"ס והוא יום קריאת התורה יכולין
 להביא ס"ת לשם אף באותו יום ולקרות בו פ"א (ש"ת
 בית שערס אר"ח מ"ז):

ו. אם התינוק כהן ויש ב"מ בבית היולדת נכון למול בבית
 דאם יביאובו לביהכ"ס אין להחזירו לאמו ולטמאו זולת אם
 יש סכנה כשלא יחזירוהו לאמו (אר"ח אמונת שמואל ועיין קינור
 ש"ע

ש"ע סי' ר"ב (בהג"ה) והמוהל ואפילו חזי הכן חס הוא כהן
 לא יכנסו בבית שיש שם ב"מ למול:

ז. נהגו המוהלים להתפלל לפני התיבה ביום המילה שנאמר
 רוממות גוי (רמ"א רס"ה) ועיקר הטעם לפי שפוסק במלוה
 לכך ראוי לו להתפלל (ש"ך). ועוד טעם כי התפלה במקום
 קרבן והמילה כקרבן ומאחר שמקריב קרבן במה שכל התינוק
 ראוי להקריב קרבנו בתפלה ורמז מילה ר"ת ב"הול יורד ר"פני
 ד' התיבה (מטה משה):

ח. המוהל קודם לחבל להתפלל (הגמ"י מג"א ר"ג ס"ק כ"ד).
 וי"א שאינו דוחה זולת חס יש מנהג קבוע עפ"י חכמים
 (מהר"ם מיץ ש"ך רס"ה כ"ג). וה"ה שקודם ליארל"יט חס אין
 הקהל מקפידין (מג"א שם). ואינו דוחה למי שאמר סליחות
 (מג"א תקפ"א):

ט. יש מומרים מומור לתורה [תמורת קרבן תורה שמחוייב
 הבעל להביא. ב"א יעקב] ויש מומרים גם פסוקי רוממות
 ג' עד סוף הפרק:

י. אומרים וברות בניגון מיוחד פסוק אחר פסוק המוהל עם
 הקהל כמו שגרשם בקל"ת סידורים ועיין מג"א סי' כ"א,
 ויש אומרים שירת הים ג"כ פסוקי פסוקי ומחלקים הפסוקים
 כמ"ש בסידורים ואף שיש כמה פסוקים נחלקים לבי היכא דלא
 פסקי משה לית לן בה כיון שגומרים אותם בלחש או החזן
 ר"ל המוהל או הקהל:

יא. אומרים שירה חדשה ג"כ בניגון מיוחד ואימת אומרים יום
 ליבשה עיין לקמן סעיף כ"א:

יב. בסיום התפילה אומרים אנעים זמירות ומזמרים מן פ"א
 עלי עד גמירא. ובשעה שאומרים אנעים זמירות פותחין
 הארון כמו בש"י"ט [ולריך לעמוד בשעה שפותחין הארון מפני
 כבוד התורה חבל אין חיוב בדבר. טו"ז סי' רס"ב]:

יג. בבית הכנסת שמלין בו אין אומרים תחנון חבל חס אין
 המילה בבית הכנסת אעפ"י שהיא בביהכ"ס האחרת אומרים
 תחנון (רמ"א קל"א). חס יש מילה בביהכ"ס הישן ששם רוב בני
 המקום הולכים להתפלל א"א תחנון בכל בתי כנסיות העיר

משום דמיגרר גרירי אחר בית הכנסת הישן (אל"י רבא. שו"ת בני יעקב קל"א. באר יעקב. אות ברית). מ"כ במנהגי דורא היכא דיש מילה צביה"י א"א תחנון בכל העיר והטעם כי אליהו בא לעיר והס שמחים (הגהות מנהגים, עטרת זקנים קל"א) ופה עירנו י"ו צביה"י הגדולה נוהגים כרמ"א ובשאר מקומות התפלה נוהגים כהגהות מנהגים :

יד. מנהג בכל המקומות שאפילו המילה צבית אחר א"א תחנון צביה"י שמתפלל שם בעל הברית (כ"ה מג"א קל"א) ר"ל הסנדק ומסתבר דה"ה אצי הבן :

טו. במנחה אומרים תחנון ואם מתפללים אלל התינוק נחלקו הפוסקים עיין ס"י קל"א ברמ"א טו"ז זמג"א ויש שכתבו דהאז והסנדק והמוהל לא יאמרו אף כשמתפללים במקום אחר : **טז.** במילת ממזר אומרים תחנון (פרמ"ג) :

יז. צבי וה' אומרים א"א ואומרים ג"כ יהי רלון אחר קריאת התורה שיש בו בקשה לחיי הכימול בכלל ישראל (מגדל עוז). ויש אומרים שאין אומרים יה"ר אחר קריאת התורה (ש"ך) : **יח.** למנחה יעקב אומרים משום לערא דינוקא (ש"ך). ועיין להלן מסעיף מ"א ואילך המנהגים דבר יוס זיומו :

יט. מלין קודם עלינו (ש"ך). ואם מלין צבית אחרת אומרים עלינו אחר התפילה ואח"כ אומרים אחר המילה עוד הפעם :

כ. מדליקין נר צביהכ"ס בשעת מילה (תניא). הגהמ"י. מהרי"ל רמ"א. (ש"ך). דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר ודרשו חז"ל [מגילה ט"ז] ששון זה מילה (חדא"ג מהרש"א). ויש מדליקין בשעת התפלה ג"כ ואף אם אין מלין צביה"י ובליקוטי הרמ"ע כת"י נמלא רמו ערכתי נר למשיחי משיחי ר"ת מילה יו"ט שבת חנוכה לריכין להדליק נרות (זכר דוד מאמר ד' פכ"ג) : ובממזר אין מדליקין (מגדל עוז) : וכשיש צ' ילדים למול יעשה לכל אחד נר בפני עצמו (מהרי"ל רמ"א). ויש להדליק י"ב נרות קטנים כחותלי צביהכ"ס כנגד השבטים וגי' נרות גדולים לפני התיבה כנגד האבות (מהרי"ל מגדל עוז) : וכשיש צ' ילדים יעשה לכל אחד הנרות בפני עצמו (מהרי"ל) :

כא. אף בתשעה באב מדליקין נרות לכבוד המילה (בשם מהרי"ל).
 בשעה שמביאין התינוק למול (פרמ"ג):

כב. אין לחלוץ התפילין עד לאחר המילה שהתפילין הם אוח
 והמילה ג"כ אוח (ש"ך סו"ס רס"ה מג"א סי' כ"ה ס"ק
 כ"ח). ועיין מגילה ע"ו וששון זה מילה ויקר אלו תפילין. ועיין
 תיקוני זכר בהקדמה בג"ד אוח תפילין וקבא אוח זרית דכורא
 ורזא דמלה מי יעלה לנו השמימה זרית מילה ובס"ת יקו"ק
 בתפילין וקבא הה"ד וה"י לאוח על ידכה יד כהה (כוה"ב):

כג. אם כבר חלצן וכן בר"ח שחולצין קודם תפלת מוסף אם
 לריך להניחן עוד הפעם אין בזה מנהג קבוע והבוחר יבחר:
כד. ואין חילוק בזה בין העומדים שם ובין המוהל (זכר דוד
 מ"א פס"ז):

כה. יש שכתבו דהמוהל מזלזל במילה אם יש לו תפילין כ"כ
 בספר יד נאמן דף ל"ד והביאו הגאון חיד"א בסי' מראית
 העין חלק הליקוטים סימן ז' והוא ז"ל השיג עליו והעלה דמנהג
 ותיקון נאה למול ולהיות סמך בתפילין. ובסי' עטרת לבי להגה"ק
 מוידועטשז ז"ע בסי' תזריע כתב שלריך לחללס קודם המילה
 ושכן נהגו הגאונים הקדושים מוה"ר שמעלקא מנ"ש ומוה"ר
 משה ליב מסאסוב ז"ל. ומנהג רבו הגה"ק מלוזבלין ז"ל לא ידע
 בזירור אם חלצן בכוון רק שלא ראהו בתפילין בשעת מילה.
 ובהגהות הגאון מהרש"ם ז"ל בסי' חו"ק הביא דברי העט"ל הנ"ל
 ומ"מ מסיק דכחן שיהי' לבוש בתפילין בשעת המילה:

כו. י"א שכל העם שהם חלל המילה יעמדו שנאמר ויעמד
 העם זכרית וכן נהגים מלכד התופס הנער שהוא יושב
 (רמ"א). ובהגהות מרדכי הביא טעם אחר בשם ירושלמי: ויעמדו
 עד שנושאים אותו בחזרה. ואף ת"ח ובעלי אומנות בשעה
 שעוסקין במלאכתן חייבים לעמוד בשעה שנושאים התינוק לזרית
 מילה וללותו לא פחות מדי אמות דחביבה מלוא בשעתה עיין
 ברטנורא זכורים פ"ג מ"ג (מגדל עוז): ויש לרמוז עוד בקרא
 מפני שיבה תקום מפני האי סבא קדישא שבא עתה לזרית
 תקום (מכת"י בעל זרית אצות):

בז. כשמכניסין הילד למולו השמש מכריז בקול רם. קוואטער. והוא הולך לקבל את הילד מן האשה ר"ל אשתו המציאה אותו :

בח. כשמציא התינוק אומרים העם בקול רם. ברוך הבא. כי הבא בנימטריא ח' ר"ל ברוך הנימול לשמונה. (אבודרה"ס תניא) : המוהל אומר ברוך הבא הנימול לשמונה והפסוקים כמ"ש לעיל סימן א' ועפ"י הזהר מובא בדרישה אומר האב אשרי תבחר ותקרב ישכון חלרך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. וכי ד"מ דאין נוהגין כן : וטו"ז כ' דהעומדים אומרים כל הפסוק וכ"א זוכה במלוה לשאת את התינוק ונושאין אותו בלד דרוס ביהכנ"ס ובקל"ט מקומות מכבדים מכובדים וקרובים ולכלם נשם יקרא. ואחד המכובד לזה שקורין בא אל הכסא מניה התינוק על כסא של אליהו [מבואר ענינה לעיל סימן כ'] שיה"י ראשו נגד ימין המוהל :

בט. המוהל אומר הפסוקים כדלעיל סימן א' ואחד המכובד לזה נוטל התינוק מעל הכסא ונותנו לאביו או האב בעצמו נוטלו מן הכסא ונותנו להסנדק. [כ"כ בשע"ת סי' תקנ"א ס"ק ג' דכן המנהג בק"ק בראד]. ויש שמכבדים לאחר ליתן התינוק על רגלי הסנדק :

ל. נוהגין למול דוקא עד הצרכים וכן הוא במדרש שוח"ט על פסוק החזק מגן ולינה (תהלים ל"ה ב') אמר הקב"ה מה אתה עושה לי אני משביחך בכל חברי כו' ברכי אני עושה סנדיקים לילדים הנימולים ע"כ וכן כתוב בחרגוס יונתן ע"פ יולדו על ברכי יוסף שנימולו על ברכי יוסף. ולא כאלה המתפרטים חדשים מקרוב באו למול על השלחן. ואנחנו בעקבות אבותינו נלך : **לא.** המדקדקים הולכים ממקומם עד סמוך לכסא של אליהו (יוסף אומן שכ"ה) :

לב. עושים סדר המילה כמבואר כ"א במקומו ואחד המכובד לזה שקורין בא מן הכסא נוטל התינוק מן הסנדק ונותנו לחבירו שנתכבד להיות סנדק מעומד ויש קורין לזה עמידה לזרכה ועומד נגד מקום ארון הקדש [כן מובא בס' קדמונים] והמברך

והמזכר עומד אל מול פניו ואומר הברכה ומי שצריך ובקלטה
מקומות אומר מי שצריך ירפא את החולה או תפלה אחרת
לרפואת הנימול עיין לעיל סימן א' :

צג. אח"כ נוטל הקוואטטער את הילד ומחזיר אותו בלד לפון
ציהכני"ס להאשה שמביאחו. ואומרים עלינו :

צד. אם יש צי תינוקות למול מלין הנוול ראשון קודם ואם
נוולו בפעם אחת מגריל ציניהם (כנה"ג). ואם האחד
מילה שלא בזמנה והאחד בזמנו זה שזמנו קבוע קודם ואם הובא
התינוק הדחוי קודם לציהכני"ס אין לשהות ומלין מיד (לקט
הקמח). ומסתברא דה"ה אם שניהם בזמנם או שניהם שלא
בזמנם והראשון אחר לבא דאין ממתינים עליו: ולענין הברכות
בשני תינוקות עיין לקמן סימן כ"ג סעיף י"ז :

צה. ממזר מלין אותו בפתח ציהכ"ל בחוץ (מהרי"ל). ואם א"א
ימולו צבית אחרת :

צו. פנויי שילדה בנה ככשר לכל דבריו צעיני מילה ומ"מ עושין
לו היכר שלא למול בציהכ"ל לציי"ש יולדיו כדרך שמעמידים

טמאים בשער המזרח משום קנס (מגדל עוז). שתוקי קורין
אותו על שם אבי אמו (רמ"א קל"ט). וי"א לקרותו בן אברהם
(טו"ז). וי"א לקרותו על שם אמו. עיין לקמן סימן כ"ב סעיף כ' :

צז. ביום שיש בו קריאת התורה החיוב לקרא לתורה את
בעלי מצות המילה וזה סדר החיובים. א. אם האב בעלמו

מוהל (אות ברית). ב. הסנדק, וטעם קדימתו עיין לעיל סי'
י"ט סעיף ד'. ג. אבי הבן. ד. המוהל (מג"א רפ"ב) :

צח. צי מילות וצי אבות האבות קודמים למוהלים. אבי הבן
ומוהל של ילד אחר שזה ויפילו גורל. אבי הבן ומכ"ש

המוהל נדחה מפני חתן ומפני יארלייט בו ביום ואפילו הם
מבית הכנסת אחרת או שאין להם דין עיריית הם חיובים (שם).

אבל בשנת שקודם המילה יש בזה מנהגים שונים. וצ"ל שער
אפרים ומטה אפרים כי דבמקומו אין הסנדק והמוהל חיובים

כלל ובפרט צ"ה וז"כ אין משגיחים בחיובים וכ"כ שו"ת מחנה
חיים א"ח מ"ד דבמקום שמוכרים העלויות בעד כסף אז אין

חיובם יוכל להפסיד לזכור עיי"ש. ועיין מג"א הכ"ל דאם הילד
חלוש

חלוש ואין יכולים למולו בשבוע זו והי' חיוב ואח"כ נדחה המילה
 אינו חיוב פעם שנית :

מ.י. יש מקומות נוהגין שהעלויות לתורה בשבת שקודם המילה
 שייכים לאבי הבן והוא מכבד אהביו וקרוביו כל הישר
 בעיניו ויש מקומות שהסנדק מכבד כן : לפי הטעם שכתבתי
 לעיל סי' י"ט סעיף ד' בטעם קדימת הסנדק מפני שהכניס
 עלמו למזוה שלא הי' מוטלת עליו ע"ש. אפשר דלפ"ז סנדק
 שהוא איש זר יש לו מעלה יתירה על אבי הבן שהוא בעלמו
 הסנדק שהרי הסנדקאות ג"כ מוטלת עליו :

מ.ז. אבי הבן שהוא אצל אם לקרותו לתורה עיין לעיל סי' ח'
 סעיף ל"ג :

מ.א. בשבת וי"ט מלין אחר התפלה. בשבת אין אומרים אב
 הרחמים (רמ"א רפ"ד). זולת בשבתות הספירה (מג"א).
 ובמנחה אם מתפללים אלל התינוק אי"א לויץ (פרמ"ג קל"א) :

מ.ב. בר"ה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר (שו"ע תקפ"ד)
 והגאון הרב מריה פייווש מקראקא ז"ל הי' מל בר"ה ולא
 קנה פיו אחר המילה אלל צפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר
 לערב מזות מילה בשופר (טו"ז ש"ס). ויש מפסקין שהדס הוא
 חוץ בין שופר לפיו (דגמ"ר עיקרי דינים). ואם יש דם הרבה
 כדי חילצה יחוש לזה :

מ.ג. ר"ה שחל בשבת וכן ביוה"כ מלין אחר אשרי קודם תפלת
 מוסף (שם וסי' תרכ"ה). ויש נוהגין למול ביה"כ קודם
 אשרי (מג"א תרכ"ה) :

מ.ד. בהושענא רבא מלין קודם הושענות (זכר דוד) :

מ.ה. בפורים מלין קודם קריאת המגילה (רמ"א תרל"ג). דכתיב
 וששון זו מילה (מג"א). ואם כשימול תחלה יתבטל מקריאת
 המגילה בצבור יקרא תחלה המגילה ואח"כ ימול (פרמ"ג תרפ"ז).
 ואין למנוע לשחות הכוס של מילה קודם המגילה דכולה רק
 מדרבנן (כוה"ב רס"ה). אם אין שהות ביום לקרא המגילה ולמול
 יש מחלוקת הפוסקים איזה מהן קודם לדעת פרי חדש מילה
 קודמת ולדעת תה"ד ושלחן גבוה וברטי יוסף מגילה קודמת :

מו. מילה בטי"ב חלץ אותו אחר שגומרים הקינות (שו"ע תקי"ט). הסנדק לא ילכש טלית והלובש חץ מוחין בידו (פתשו"י רס"ה ס"ק י"ב ושע"ת א"ח י"ח). ויכול המוהל לנגן וכרות ואז ישיר כמו בשאר ימים וקודם המילה מותר לתלות הפרכת על הא"ק (ס' תקפ"ו). ונראה מדבריו דגם המוהל מותר להתעטף בטלית בשעת המילה (ברית אבות):

מוז. בתענית לזכור מתפללים סליחות (ואומרים זכור ברית דמילה ואל תפר ופזמון יה איוס) ואומרים ודוי כדרכס ואין אומרים והוא רחוס ולמנלח (הגהות מנהגים). ולא נפילת אפיס (שו"ע יו"ד רס"ה). אבל אומרים א"ח (רמ"א). ופשוט דק"ה צ"י וז' והצ"ע בעלמו א"ל לומר הסליחות (בא"ח ט"ו. שעי"ת. עבודת הקדש) אבל פ' ויחל חייב לשמוע (כורת הברית):

מזח. בין כסא לעשור [וה"ה בסליחות שקודם ר"ה] אומרים פזמון זכור ברית ואל תפר בהשכמה גם פזמון יה איוס ואומר אבינו מלכנו ואין אומר והוא רחוס ותחנון גם בלוג במילה אבל אומר א"ח ולמנלח (מנהגים ש"ך). לעניין תחנון עיין מגן האלף תקפ"א:

מזט. בהושענא רבא אומרים פזמון זכור ברית אחר אגא און חין קודם החרוז הבט לברית טבעך שהוא חרוז ג' מן אגא און חין:

נ. צו"ט כשחל בשבת אומרים יוס ליבשה קודם גאל ישראל. אבל אם חל בחול חין אומרים. זולת בשביעי של פסח ובאחרון של פסח: ואם חלו חלו בשבת אומרים יוס ליבשה קודם שירה חדשה מפני שאומרים גאולה ברה דודי קודם גאל ישראל (מג"א):

נא. במקומות שאין אומרים פיוטים קודם שמונה עשרה חין אומרים יוס ליבשה ומזמרים אותו בעת הסעודה:

סימן כב. ברכת האב והמוהל:

א. המל מברך אשר קבו"ץ על המילה (שו"ע רס"ה). ונריך לכון להוליא בזכרתו את הפורע והפורע נריך לכון ללאת בזכרתו (תמו"ד כ"י פתשו"י). ויענה חמן ולא ב"ה וצ"ש ולא יססיק

יפסיק עד גמר הפריעה: ואם לא הי' הפורע בשעת הצרכה נסתפק במשכנות רס"י תקפ"ה אם מחוייב לזרך בפני עלמו. וכי בס' כוה"ב בשם מכשירי מילה בשם ראשון לליון דאם הפורע לא נתכוין ללאת לררך לזרך:

ב. אם המוהל עומד באמלע פסד"ז או בצרכת הק"ש או בין הפרקים מותר לו למול ולזרך צרכת המילה אפילו בדאיכא אחר אבל באמלע הפסוק לא יפסיק בדאיכא אחר (אשל אצרהם מהד"ת סי' כ"א):

ג. יזרך קודם המילה שח"י עובר לעשייתן כמו בכל צרכת המלות. כן היא הסכמת הפוסקים. ועיין תזואות שור סי' י"ט ס"ק ט"ו שהשיג על הפר"ח שכ' דיכול לזרך בשעה ששוחט וכי הוא ז"ל דשחיטה כזונה תליא מילתא שיכווין למיעבד כדינא ואין סהדי דלא מני לכווני כלל לשתייהן יחד הצרכה והשחיטה עכ"ל. [אלה הדברים היו בהעלם מצעל צרית אצות סימן ז' סעיף ט"ו] ואף דכתב שם ס"ק ח' דמילה לא צעי כזונה כ"כ עי"ש אבל עכ"פ כזונה צעי לעשותה כהלכתא ולא מני לכווני לשתייהן יחד. לעשות הצרכה ולמול בפעם אחת. ועיין בתשצ"ן ח"ב סי' רע"ז דיזרך בין חיתוך לפריעה דעיקר מילה היא הפריעה עי"ש. ואין נוהגין כן:

ד. שכח ולא זיזרך עד שחתך ופרע לא יזרך אח"כ אפילו תוך כדי דיבור (תצ"ש סי' י"ט ס"ק ב'). וי"א דתוך כדי דיבור יכול לזרך (מנחת יוסף מהרבה אחרונים). ואם נזכר קודם הפריעה יזרך קודם הפריעה ואם אחר פורע י"א שיזרך הפורע דהוי לדידי' עובר נעשייתן אבל בעל החיתוך לא יזרך שכבר גמר מלותו (צרית אצות צרכה"ב שער ח'): :

ה. א"ל לכסות ערות הקטן בשעת הצרכה אבל יש לנקות הקטן מלואתו קודם שיזרך (שו"ע רס"ה):

ו. יתפוס הערלה בשעת הצרכה וצפרט אם רלונו למול באבר מקושה קלת עיין לעיל סימן י"ב סי' ז' דאם ייחו בשעת הצרכה אזי לא יהי' מקושה וילטרך להקשותו עוד הפעם ותתבלבל דעתו. ולדעת מג"א סימן ע"ה ס"ק ח' אין לאחוז בערלה בשעת הצרכה ורוב פוסקים מתירין ע"כ צרלותו אחוז וצרלותו פירש ובגדול

קלת

קלת נכון שלא יתפסקה. אבל בגדול מתשעה שנים לכ"ע יכסה הערלה ואחר הזרחה יתפסקה ויחתוך :

ז. אבי הבן מזכך בין חתיכת הערלה לפריעה אשר קבו"ץ להכניסו זכריתו של א"ח. (שו"ע רס"ה). משום דיש פוסקים לזכך קודם המילה שיה"י עובר לעשייתו ויש פוסקים לזכך המילה דשמא ימלך המוהל ולא ימול והוי זרחה לזכרה הלכך מזככים בין חיתוך לפריעה והוי עובר לעשייתו דמל ולא פרע כאלו לא מל ולשמא ימלך לא חיישינן כיון דזכר חתך. ואם זכך אחר הפריעה י"א ואם זכך קודם חתיכת הערלה י"א דיעבד וא"ל לחזור ולזכך (ש"ך) : ועיין לקמן סימן ל"ד סעיף ו' :

ח. זרחה להכניסו נתקנה לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים (תוס' פסחים ז'). ועוד לגלות שזו המילה איננה כמילת הישמעאלים מילה בלא פריעה אלא מילה ופריעה לכך כרת הוא יתי זרחה עם ארבע"ה למול ולפרוע (ז"י). ויש מפרשים דזו הזרחה אינה על המילה רק שזו להשי"ת שמהיום והלאה מוטל עליו לעשות זבן זה עוד מנזות אחרות לפדותו אם הוא זכור וללמדו תורה ולהשיאו אשה וזה עיקר דלתי שפיר מה שהקהל עוין כשם שזכנס לזרחה כו' (לבוש) :

ט. אם אבי הבן מל בעלמו נוהגין שאין מזכך למול רק על המילה ואם זכך למול או שזכך להכניסו לחוד י"א (רמ"א רס"א). וא"ל לזכך אח"כ ואפילו לא זכך כלל אין הזרחה מעכבות ואם בא לזכך אחר קיום המנוה עון זרחה לזכרה זידו (מגדל עו) :

י. כשאבי הבן מל בעלמו יזכך שתי הזרחות קודם החיתוך (מהרי"ל. עו"י). אבל אם הוא רק חותך ולא פורע יזכך אחר החיתוך (בא"ע. שו"ת מהרי"א רמ"א). ויש שכתבו דאף באופן זה יזכך שתי הזרחות קודם. וכמדומני שכן נוהגין וכן העיד ג"כ בס' זרחה אבות. אבל מ"ש בחידושי הגרשוני דאף אם הוא חותך ופורע יזכך להכניסו בין חיתוך לפריעה מאן לית ליה להפסיק כ"כ בין חיתוך לפריעה ואפשר דהוי

סכנה לנימול. וכמ"ש בטו"ז שס. ובמגדל עוז כתב שיברך להכניסו עם הפריעה וכן נהג הוא במילת בנו אמנם כבר כתבתי לעיל סעי' ג' דלאו שפיר דמי לברך ולעשות מעשה בפעם אחת:

יא. אם אין אבי הבן אלל המילה יברך אדם אחר ברכת להכניסו דהרי הבי"ד מלווין למולו [מלשון זה סייעתא למ"ש בסימן ב' סעיף ב' דב"ד לא דוקא ב"ד קבוע] ומהגין מי שתופס הנער מברך ברכה זו וכן אם האב נכאן ואינו יודע לברך (טור רמ"א):

יב. יש אומרים דאם הרב ר"ל מרא דאתרא אלל המילה יברך הוא ולא הסנדק (תשובת רעק"א זכר דוד בשם רבו וכ"כ ברות שלום דכן נהג אביו הגה"ק בעל דרכי תשובה) ובסי' כללי המילה לרי' גרשם הגוזר כי דכשאין אב יברך גדול העיר או ש"ן. ונ"ל דכשהאב לפנינו רק שאינו יודע לברך יברך הסנדק הואיל ועשאו בעל ברית ולא פקע זכות האב ובי"ד מאי עבידתי הכא. משא"כ אם אין האב כאן או שאין אב שאז החיוב על הבי"ד לא אלים הסנדק לזכות גם בהברכה. ובכורת הברית כי דלעולם יברך הסנדק כמשמעות לשון הרמ"א:

יג. אם אבי אבי הבן כאן יברך הוא (זכר דוד בשם רבו). ובתשובות רעק"א כי דטוב שהרב בחרת ב"ד יכבד לאבי האב ודוקא אם הוא מוהל ואם לאו אזי הרב קודם:

יד. האב והמוהל כשמברכין לריכים לעמוד אבל התופס הנער כשמברך כוהנים שיושב ומברך (רמ"א). והנה יש שכתבו [עיין מג"א סי' ח'] דאם התופס הנער הוא המוהל אזי יברך מעומד וישב וימול. ויש שכתב [פרמ"ג סי' תקס"ה] דלא ימול כלל. ועיין שו"ת שערי דק יו"ד קע"ד דיכול לברך בישיבה ע"ש דלעולם הברכה נגררת אחר עשיית המלוה והרי המלוה גופה רשאי להיות בישיבה ע"ש ועיין בשדי המד וברית אבות וכן כוהגין ונ"ל דכן משמע מדברי רמ"א הנ"ל דמ"ש אבל התופס הנער ששמברך ר"ל או שמברך במקום אב או כשמברך כשהוא מוהל דגם על מה דסליק מיניה קאי וק"ל:

טו. נולד כשהוא מוהל לענין הברכה עיין לעיל סי' ט"ז סעי' ג':
טז. אם יש ב' תינוקות למול עיין לקמן סי' כ"ב סעיף י"ז:

יז. ממזר כישראל הוא ומזרכין עליו ברכת המילה עד כורת הברית אבל אין מבקשים עליו רחמים (ש"ע רס"ה) כלומר אין אומרים קיים את הילד מטעם דלא ניחא להו לישראל הקדושים לקיים הממזרים שניניהם והעומדים אין אומרים ג"כ כשם שנכנס כו' וב"ש שאין עושין לו מי שכרך (מהרי"ל ש"ך). ולענין ברכת להכניסו עיין לעיל סעיף י"א י"ב. ומקום מילתו עיין לעיל סימן כ"א סעיף ל"ה:

יח. ממזר כשמלך אותו מפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר (ש"ע רס"ה). מדות חכמים כן הם כמ"ש בש"ע יו"ד סי' י"ג לענין בן פקוע דמהני הפרסום אף לאחר זמן רב עיי"ש ור"ל דאף כשגדל ידעו הכל שהוא ממזר ואם יאבד ידעו שנאבד ולכשימצא ידעו שנמצא והכל מכה זה הפרסום ולא קשה קושיית אות שלום וקדמו כורת הברית על מ"ש בקידושין ע"ג מלאו מהול אין בו משום אסופי והלא גם ממזר מחוייב הב"ד למולו ולהגיל לא קשה מידי דאם מלוהו אלו הי' ממזר מפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר וקלא הוי ל"י וק"ל:

יט. מפרסמין אף ספק ממזר אף שהוא רק איסור דרבנן כדי להגיל הכשרים ממנו (מגדל עו). שיבת ליון סי' 101:

כ. פנוי שילדה לזנונים יאמרו זה הכסא של אליהו ז"ל וידלגו יתר הפסוקים ובהתפלה קיים את הילד יאמרו ויקרא שמו בישראל פלוני בן פלונית או על שם אמו או בן אברהם כדלעיל סימן כ"א סעיף ל"ו. וידלגו ישמח האב כו' עד ונאמר ואעבור עליך גו' :

כא. כשהזרין על לילין המעכבין את המילה לריך לחזור ולכרך כל הברכות אבל אין לומר קיים את הילד הזה (רמ"א רס"ה). וה"ה אם מל ולא פרע ואח"כ פרע שא"ל לומר שנית קיים את הילד (מהרי"ל פ"ו רס"ה). ואפילו על לילין המעכבין הפריעה חזר ומכרך ואף להכניסו מכרך ודוקא אם הלץ נשאר כך מתחלה ולא נימול כראוי אבל אי ידעינן שנימול כראוי וחזר וכמשכה ערלתו לאיזה סיבה אף שהוא באופן דלריך לתקנו באיזמל [עיין לעיל סימן ע"ו] אין לריך לכרך כלל (ח"ס יו"ד רמ"ה מהר"ם ש"ק יו"ד רמ"ב):

כב. ובספק אם נימול בתחלה כראוי אף להמחמירים לתקן מ"מ לענין הזכרה הוי ספק ברכות להקל וא"ל לברך. ומ"מ יש לברך הזכרה ולהרהר השם ותיבת חלקינו כמ"ש הגה"ק בעל השל חזקה מבוטשאטש ז"ל בכמה מקומות לענין ספק ברכה (אות שלום). או ילמוד גמרא ספראד"מ ויאמר הזכרה דרך לימוד:

כג. המל את הגרים מזכרך ברוך איאמ"ה אשר קב"ל למול את הגרים ואח"כ מזכרך ברוך איאמ"ה אשר קב"ל למול את הגרים ולהטויף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ברוך אתה ה' כורת הברית (ש"ע רס"ח):

כד. יש אומרים דתחלה מזכרין על המילה כמו בשאר מילות (נוסח ש"ס דילן שבת קל"ג. וכ"כ בה"ג ורב עמרם גאון הובא באבודרה"ס):

כה. ואומרין התפלה או"ח קיים את האיש הזה ויקרא שמו בישראל ככתוב ואעבור עליך גוי:

כו. גר שמל קודם שנתגייר כשמטיפין ממנו דם ברית א"ל ברכה (ש"ע רס"ה) מ"מ התפלה קיים מתפללין עליו:

סימן כג. ברכת המילה:

א. אחר שבירך האב ברכת להכניסו אם אחרים עומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים (ש"ך). לפי שהכל ששים ושמים בקיום הברית והעת עת רצון הוא לומר עליו תחנה לפי שהקריב דמו בעת תפלת השחר לפיכך הכל מבקשים רחמים עליו (כללי המילה לר"י הגה"ר):

ב. יש אומרים דאם האב שם אומרים כשם שהכניסו כו' בלשון נוכח. ונוסח ש"ס דילן [שבת קל"ז ע"ב] כשם שנכנס והכי מסתברא שאנו מזכרין להילד הנימול שעסוקין בו עכשיו:

ג. מ"ש לחופה ואח"כ למעשים טובים עיין טו"ז שכ' לפי שאינו נענש ב"ד של מעלה עד עשרים וא"כ החופה קודמת שכן י"ח לחופה. ובמעדני יו"ט סוף בכורות כ' דמלוה להשיא הבן

קודם שיהי בן י"ג עיי"ש באריכות. ולי נראה דלשון נכנס ויכנס
 שיך לתורה ולחופה. כמ"ש במדרש אלף נכנסין לבית הספר ועוד
 בכ"מ. וכן בחופה מורגל הלשון נכנס ולכן אומרים אותם בהדדי
 ומוסיפים למעשים טובים ר"ל שזה היא תכלית תורה ומיפה:
 ד. אזי הבן או המוהל או אחד מהעם מצדך על הכוס בורא
 פרי הגפן [ויש נוהגים ליטול הדם] ואומר ברכת אשר קידש
 כוי (ש"ע). בשעת הברכה יהי פניו כנגד מזרח (כוה"צ).
 ויהי זה הכוס כוס אחר לא אותו הכוס של מליצה שהוא
 מלוכלך דם:

ה. כשהמוהל מצדך ברכת אשר קידש רוחן תחלה ידיו ופיו
 כדי שיברך בנקיות (רמ"א). וכ' בסי' זכר דוד דיש שאין
 מדקדקין בזה דם המילה אינו מאוס לפניו יתברך כמ"ש בזהר
 ויקרא דף י"ד ובמדרש בראשית רבה פמ"ז גבעת הערלות שעלה
 ריח הערלות לפניו יתי כריח קטרת. וכ"כ בסי' אות ברית שאין
 דם הברית נחשב לליכלוך כ"א לקישוט ולתפארת. ועיין באר
 יעקב. ועיין לעיל סימן כ"א סעיף מ"ב:

ו. כ' הצי"ח דאחד המיוחד שבעם יאמר הברכה דלפעמים
 המוהל ע"ה עיי"ש ומנהגנו שהמוהל אומר הברכה וכשיש
 שנים אי' מוהל ואי' פורע אומר אותה הפורע (טו"ז):
 ז. מי שהתחיל בורא פרי הגפן הוא יסיים הכל עם תפלת
 קיים את הילד עיין שיך סק"ד ועיין אגרות סופרים ח"א
 מ"ו שהגאון רעק"א נהג לטעום מן הכוס תיכף אחר סיום
 ברכת אשר קידש:

ח. אם אין יין מלוי יברך על שכר או שאר חמר מדינה ואם
 אין משקה כלל יברך בלא כוס. ולריעב"ץ ע"ד הקבלה לא
 יברך על שחר משקין. ואם אין כוס כלל אינו מעכב ויברך כך
 אשר קידש.

ט. לענין אמירת פסוקים אלו במילת ממזר או בן הפנוי עיין
 לעיל סימן כ"ב סעיף כ':

י. לדעת רמ"א הסודק שותה כוס של ברכה. וכתב תורת חיים
 סנהדרין ל"ו לפי שהוא דומה למזבח [עיין לעיל סימן י"ט
 סעיף ב'] וזה הוי כמו ניסוך יין ע"ג המזבח ע"ש. ופתחי
 תשובה

תשובה כי בשם חמודי דניאל דהמנרך ישתה וכ"כ במגדל עוז
 ודרך פקודך וכן נהג הגה"ק מהר"א מזידיטשוב זל"ז ובקלת
 מקומות מטעימין אותו לתינוקות:

יא. יש מחמירין שרריך לשתות מכוס זה מלא לוגמיו (רמ"א
 חו"ה רע"ה לדעת הגאונים וכן נראה מהגהות מרדכי ס"פ
 בכל מערבין וכ"כ החכ"א). ובתשכ"ן ח"ג סי' ס"ה מצוהר לחין
 חייב בשתייתו וסגי בטעימת קטן הנימול או קטן אחר וכ"כ
 טו"ז רס"ה ס"ק י' ומג"א תרכ"א ס"ק ג' ופתשיו כי בשם חמודי
 דניאל דהנערים אינם שומעים הברכה ועדיף שיטעום המנרך:

יב. כוש זה אין לריך להחזיק רביעית. תוס' פסחים ק"ה ד"ה
 ש"מ טעמו פגמו (ברית אבות):

יג. אף ביום התענית מצרכים על הכוס ונותנים הברכה
 לתינוקות הקטנים (שו"ע חו"ה תקנ"ו). וטוב ליתן לתינוק
 גדול קלת שחייב לחככו בברכה (מג"א). ואם היולדת מלוי במקום
 המילה תשתה היא ותשמע הברכה ולא תפסיק בין הברכה לשתיה:

יד. ביום הכפורים נותנין לתינוק הנימול לשתות חוץ ממנה
 שנותנין לו כשואמרים בדמייך חיי שלא יהי גנאי להכוס
 (מג"א תרכ"א ס"ק ג') כיון דטעימה ראשונה אינה לשתיה אלא
 מנהגא לסימנא טבא חמרא וחי' כשואמרים בדמייך חיי עדיין
 גנאי לכוס שנראה הברכה שלא לנרך שתי (מהר"א ר"ס):

טו. ונהגין כשמגייעין לבדמייך חיי נותן מהיין באלבעו כפי
 התינוק ושמתיה שעושה לורת שי"ן דל"ת יו"ד באלבעותיו
 בעת שנותן יין כפי התינוק ונהגין לכפול ונותן בכל פעם מהיין
 באלבעו שהוא נרמו שעי' המילה זוכה לעוה"ז ולעוה"ב (ביי
 טו"ז ש"ך):

טז. מ"ש שעושה לורת שי"ן דל"ת יו"ד היינו גי' אלבעות הם
 דמות ש. והאלבע הנותן כפי התינוק כוספו כמין ד.
 והאגודל הוא כלורת י. (מגדל עוז. חסדי אבות פי' לך). ובסי'
 זכור לאברהם הספרדי ערך מילה כי כשכוסף האגודל נעשה
 ד' ואלבע חמה קמ"ה היא ש' וכשנותנין יין בורת היא י' ע"ש:
 חה יעשה ביד ימינו ויתן הכוס בשמאלו:

יז. אם יש שני תינוקות למול לא יביאו שניהם יחד לביהכ"ס אלא בזה אחר זה ויברכו כל הברכות על כל אחד ואחד (מהרש"ל ש"ך רס"ה). ואחר מילת האחד אומרים פסוקים המלאך הגואל וכדומה כדי להסיח דעתם ואם הם של אחד מברך האב להכניסו ג"כ על כל אחד בפני עצמו. (פתש"ו מתשובת דרכי נועם :

יח. בנוסף הברכה יאמר זכר לעולם בריתו גוי ושבעתו לישראל בש"ן שמאלית כי הוא לשון הקרא בתהלים ק"ה ה' ובכללי המילה לר"י הגזר גרס זכרו לעולם גוי ושבעתו לישראל בלדי"ק שכן הוא לשון הקרא בד"ה ע"ז ו"ז ואנו נוהגין לומר קרא דתהלים זכר גוי ונראה לי הכוונה דכאן מתפלל על קיום הילד בזכות המילה לכן שפיר קאמר דהקב"ה זכר הברית שכרת עם אברהם מש"כ בד"ה נאמר זכרו כאומר לעם ישראל שזכרו הברית ואין ענינו להתפלה וק"ל : טוב מלאתי שכ"כ שכורת הברית בשם ב"א :

יט. כשאומר קיים את הילד הזה וכן כשאומר פלוני זה הקטן גדול יהי יש נוהגין לסמוך ידו על הילד :

סימן כד. קריאת השם :

א. לעולם ידוק אדם בשמות לקרא לבנו הראוי להיות לדיק כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע כמו שמצינו במרגלים כו' (תנחומא פ' האזינו על פסוק וזכור ימות עולם). מ"ל דשמה גרים אמר ר' אליעזר דאמר קרא לנו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תיקרי שמות אלה שמות (ברכות ז' ע"ב) :

ב. הראשונים ע"י שהיו משתמשין ברוח הקדש היו מוליחין לשם המאורע אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוח הקדש אנו מוליחין לשם אבותינו (מדרש רבה בראשית פ' ל"ז). ר"ל דאין קורין שם חדש מה שלא נקראו בו אבותינו אבל לקרא על שם המאורע בשם שכבר ה"י לעולמים ודאי אין קפידא. ועיין ט"ב גיטין בשם שניאור ששם זה ניתן אחר ב' אנשים א' ששמו מאיר ואחד ששמו אורי וה"י מחלוקת בין בניהם וקראו שמו שני אור.

וכתב הוא ז"ל דשם זה לא נתחדש אז שהרי מלינו קדמונים
 בשם זה רק ניתן שם זה כדי להשוות המחלקת עיי"ש. ועיין
 לקמן סעיף י"א :

ג. וזאת לפנינו בישראל לקרא אחר האבות כמו שמלינו
 בשוילתא של הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא בנו
 של ר' שמעון בנו של ר' גמליאל בנו של ר' שמעון בנו של ר'
 גמליאל הזקן בנו של שמעון בנו של הלל הזקן עיין סדה"ד.
 והדומה להן הרבה. והיו קוראין שמות בניהם כשמות אבותיהם
 בעודם בחיים. אך במדינתנו מקפידין על זה ואין קורין שם רק
 אחר הנפטרים לבית עולמם להקים להם שם ונמלא בטה"ק שזה
 תועלת להנשמה אם קורין בשמו :

ד. נוהגין לקרא בשם רבו שלמדו חורה וסמך לזה מאדרי"ג
 ס"פ ט"ו דאיתו הגר שגיירו הלל כולדו לו כי בניס לא'
 קרא הלל ולז' קרא גמליאל :

ה. וכן קורים בשם אדם מפורסם כמו דאיתא בשבת קל"ד
 ובחולין מ"ז והיו קורין אותו נתן הכבלי על שמי ע"ש וגם
 כזה אין נוהגין במדינתנו לקרא בשם החיים. וכי בספר נועם
 אלימלך פ' במדבר דאם כותבין לו שם בשם לדיק אחד שהי'
 כבר בעולם זה גורם לאיש הזה שיהי' ג"כ לדיק מחמת שנעורר
 האור של הלדיק שהוא בעולם העליון ע"ש :

ו. יש אדם שכל הנקראים בשמו ילליחו כו' (ספר חסידים
 רמ"ד עיי"ש באריכות) :

ז. אין קורין בשם רשע (יומא ל"ח ע"ב) ועיין תשובת רנ"א מ"א :
 ח. אין לקרות כי אחים בשם אחד משום עין הרע ואם אי'
 מת אין לקרות הכי בשם זה משום דריע מזלי' (ש"ת אדני
 פז בהשמטות, פתש"ו י"ד קט"ז) :

ט. אין קורין בשם מי שמת בקולר שנים מטעם הנ"ל בסעיף
 הקודם ויש נוהגים שם זה ומוסיפים עוד שם אחר :

י. מי שנולד אחר מיתת אביו יקראו לו בשם אביו וראי' מש"ס
 מועד קטן י"ג דרב חנן מת באותו יום שהי' לו למול את
 בנו ואמרו ל"י חנן על שמי' ע"ש. ואם אמו מתה כותבין לו שם
 שדומה לשם אמו ויש מקפידין מליתן שם אשה לאיש ושם איש
 לאשה

לאשה ויותר יש להקפיד בשם איש לאשה וכל זה בדדמי אבל
שם אשה ממש לאיש ולהיפוך אסור עיין שנת ס"ז ע"ב :

יא. צימים הקדמונים לא היו נקראו אדם צבי שמות בשעת
לידה אם לא שניתוסף לו ע"י חולי (נוצרי מה"ת אר"ח קי"ג
עי"ב גיעין שמות אנשים בשם שכלא) ועתה נוהגין ליתן צבי שמות
או שלשה אף בעת הלידה :

יב. כבר נתבאר לעיל סעיף ג' דבמדינתנו אין נוהגים לקרא
בשם החיים וכ' צבי בחר יעקב בשם כמה גדולים דאם
אבי האב ואבי האם היו שמותיהן שוים ואחד מת אל יקראו
הנכד בשם זה מאחר שהאחד חי :

יג. ילד שנתנו לו בשעת מילה צבי שמות על שני אנשים ואח"כ
נודע שחמד חי הוי הדין כהקדש טעות וא"ל לקרותו בשם
זה (ברית אבות). ואם קרא לו רק שם אחד כשם אביו ונודע
שהוא חי והוא מקפיד יוסיפו לו שם אחר ולא לעקור שם
הראשון אלא החדש יהי עיקר והבי טפל לו. ועיין צבי למח
השדה דאם נתנו שם אחר אבי הילד ששמעו שמת ואח"כ בא
האב אז יעקור שם הראשון ויקרא לו שם חדש בעת עלי' לתורה :

יד. מעשה באחד שלא היה לו כ"א בת יחידה וילדה בן בחייו
ולו לה לקרא את בנה על שמו והוא יאמר קדיש אחריו
כשימות וכן עשתה ובאופן זה אין לאסור דכל עלמנו של המנהג
היא משום חיבה כדי שלא יאמר שמנפים למיתתו כמו דקיי"ל
בקדיש וכיון שהוא עלמנו אינו מקפיד אין בכך כלום (נוהג כולן
יוסף זכר דוד) :

טז. יש קורין שמות עפ"י מאורעות יום שגולד או שנימול כגון
בפורים מרדכי ובתשעה באב מנחם או נחמ"י או לפי סדר
השבוע השם שזכר בהפרשה או בחנוכה מתתי וצניסן שם
הנשיא. ובצי ברית אבות הוסיף דכן בסוכות ע"ש האושפיזא
של אותו יום ובחנוכה על שם הנשיא של אותו יום. ובהגהותיו
כת"י כי דבזוס גדלי' יש למנוע לקרא בשם גדלי' דריע מזלי'
שעבר עליו לרות ונהרג ר"ל. ועיין צבי גט פשוט סי' קכ"ט
ס"ק קכ"ב ע"ב :

מז. מני שמתו בניו ר"ל יקרא לבנו אשר יולד לו בן ליון ויחי
 (שה"ג מע"ג אות ז' בשם ירושלמי). או יקרא שמות בניו
 שיולדו אח"כ בשם שיש בו שיתוף שמו של השי"ת כגון שמואל
 רפאל מיכאל ישראל או ירמיי אליי ישעי וכיוצא (יוסף אומן
 ה' גידול בניס). או לא יקרא שם כלל לבן הכולד לו רק אלטער
 וכשיתגדל יקרא לו חציו שם ואם קורא לו שם אחר בלירוף
 שם אלטער לא מהני וזהו סגולה כפלאה (זהר ח' בראשית
 דף רי"ג):

יז. לממזר יש לקרות שמו כידור ע"ש הפסוק כי דור תהפוכות
 המה (מהר"ל טו"ז). ועיין יומא פ"ג ע"ב. ודוקא ודאי ממזר
 אבל ספק ממזר נחלקו בזה האחרונים אם יקראו אותו כידור
 דאז יחזיקו בו דלתי ממזר וישא ממזרת ובסי' אות ברית כי
 דממזרת לא שכיחא ורוב העולם ככלו כשרים ואם לא ישנו שמו
 יש יותר חשש שישא כשרה. עיין כוה"ב סי' רס"ה ס"ק כ"ט.
 ולפי מה שכתבתי בסי' כ"ב סעיף י"ח דעיקר ה"א מה שפרסמו
 בשעת מילתו שהוא ממזר נוטה יותר לקרות כידור לספק ממזר
 שלא נתפרסם אז כ"כ ודו"ק. ובמקומות שהממשלה אינה מניחה
 לקרא שם זה שהוא בזיון ותוגת הוריו יפרסמו באופן אחר
 שהוא ממזר. ובסי' אות ברית ה"ל כי לקרותו בשם שקודם אל"ע"ה
 כגון אדם שח עבר יפת דלא שכיח לקרא בשם ועי"ז יזכרו שהוא
 ספק ממזר. וכוה"ב כתב מפני השמועה דבכה"ג ואפילו בפנויי
 שילדה דהוי בן הנדה יקראו שמו זוגל [בלא שם הקדש] כי
 הוא לשון חטא בלע"ז שבמקומינו או יקראוהו איסר ע"ש:

יח. נוהגים שלא לקרא שם להילד עד אחר המילה שמאחר
 שכבר נסתלק הערלה והטומאה אז יחול עליו סוד הנשמה
 ר"ל נשמה של הנפש ובה יקרא בשם האדם הישראלי (חסד
 לאברהם מעין ז' נהר י"ב):

יט. לא יקרא בן הראשון בשם חמיו והשני בשם חציו דשמא
 לא יזכה לבן הצי וגמלא דלא נקרא שם חציו בישראל כי
 קריאת השם היא ענין גדול (עיקרי הד"ט ה' כיבוד או"א בשם סי'
 שדה הארץ). ובסי' ברית אבות כתב ליישב קלת המנהג שקלת
 נוהגין להקדים שם חמיו באמרם שהשם הראשון שייך להאשה

ובחמת מרמזין פי' וישב כפי' ותקרא את שמו שלה משמע להיפוך עיי"ש ואם קורין רק אחר קרובי משפחתם ודאי אין קפידא למי משפט הקדימה. ונראה דהמנהג כשתרצב ממה שהנהיגו בדורות שלפנינו. ועשו שלא תשתכח תורה מישראל שיתן אבי האשה ארוחה להזוג על שלחנו כדי שחנהו יתמיד בתורה ועפי" הרוב הילך הראשון מולד בבית חמיו ולכבודו הי' הוא בעל השם :

ב. מי שיודעים בו שא"ל למולו בזמנו קורין לו שם בעת שאביו עולה לתורה וטוב שיהי' תוך ח' ללידתו שעדיין אינו ערל (מלואים לפי' זכ"ל בשם חנוודי דניאל כתי'): וי"א דעדיף אחר ח' ללידתו (כזה"ב): ואם הוא בכור והגיע זמן הפדיון וא"ל למולו יקראו לו שם בשעת הפדיון שאז נעשה חפץ של מלוה (פדיון נפש):

בא. אם יש מריבה בבית היולדת על השם אזי ח"ו סכנה היא לולד (מגדל עוז. יוסף אומן):

בב. אבי הבן יתייבב קודם המילה בענין השם שרונה ליתן לבנו הנולד [וכן לבתו בשעה שעולה לתורה] שלא יסתפק בו כי הרבה שמות שיש בהן ספקות בענין קריאתם וכמ"ש בסדר מהר"ם לענין שם אברהם הביאו בטוב גיטין אות ח' ס"ק ב' דאם אומר עפי" עד או אשה או קרוב שאביו קרא לו בשעת המילה אברהם כו' עיי"ש. הרי דנ"מ טובא הא"ך קורין אותו בשעת מילה. ועיין בשערי אפרים שער ח' סעיף ל"ה ל"ו שהזהיר להקוראים לעלות לס"ת שידקדקו בשמא כי לא כל אליה אליהו ולא כל אברהם אברהם וכן גדליה חזקיה חנניה טוביה ישעיה ירמיה וכיוצא יש מלאים ויש חסרים גדיל יש ששמו המובהק גד ויש ששמו גדליה. גרשון יש ששמו גרשם. בער יש ששמו הקדש דוב ויש ששמו הקדש ישכר [בחד שין או בשני שייין] חנה יש ששמו כך ויש שהוא כנוי לחנן. חנן לפעמים היא שם בפ"ע ולפעמים כנוי לחלחן או יוחנן. מי שנקרא ליזר מן הסתם שם הקדש אליעזר לאזר מן הסתם שם הקדש אלעזר. נחום יש ששמו כך ויש כנוי למנחם. נתן יש ששמו המובהק יהונתן. עזר יש שהוא כנוי לעזרא או לעזרי'. מיכל

יש שהוא כנוי ליחיאל או למיכאל. וכן יש כמה כנויים שיש להם שמות הקדש הרבה כגון הירש זעליג זלמן ליב פייבש ודומיהן וש"ץ המדייק בשמא יש לו לעמוד על עיקר שם הרגיל לבני משפחתו וא"ח לפרש כולם כי רבים המה עיי"ש וכ"ז שיך ביותר לבני קריאת השם בשעת המילה. ע"כ יזהר קודם המילה לגמור בדעתו בזירור השם והכנוי שרואה ליתן לבנו ואם לאו בר הכי הוא ישאל לחכם ויורהו: והש"ץ המזכיר בכלל אזהרה הזאת.

סימן כה. מנהגי סעודת ברית מילה:

א. גרסינן במס' שבת דף ק"ל אמר רשב"ג כל מלוה שקבלה ישראל עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אחי על אמרתך עדיין עושין אותה בשמחה. ופירש"י בשמחה שעושין משתה. ואיתא במדרש ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג מל ר"ל בשמיני וכ' מטה משה רמז מילה ר"ת בשתה יעשה ל"כל דקרואים. ובכתובות דף ח' רב פסח סבר לברוכי שהשמחה במעונו אי לאו משום לערא דינוקא:

ב. נוהגין לעשות סעודה ביום המילה (שו"ע רס"ה) ונוהגין לקחת מנין לסעודת מילה ומקרי סעודת מלוה (רמ"א):

ג. ואף כשאין מנין אפ"ה הוי סעודת מלוה (כוה"ב):

ד. אם אינו יכול לעשות הסעודה ביום המילה יעשה ביום אחר (פתש"ו סי' רס"ב). וי"ח לעשות למחר (תשב"ץ ח"ג סי' ח'). ויש עושין בלילה:

ה. כהן שיש לו בן למולו בשבת בבית שיש שם מת יכול לכפות קרובי המת להוליא המת מן הבית שיוכל למולו ולהיות על הסעודה (שו"ת דת אש. ברית אבות):

ו. אם עושין הסעודה סמוך למנחה גדולה לריך להתפלל מנחה תחלה ובמקום שקורין לביהכ"מ א"ל להתפלל קודם אבל סמוך למנחה קטנה אין לסמוך על קריאת ביהכ"מ (רמ"א מג"א רל"ב). זמן מנחה גדולה היא חצי שעה אחר חצי היום. וזמן מנחה קטנה היא שתי שעות ומחלה קודם הלילה:

ז. אין יולאין סעודת מילה אלא בצער ולא במאכלי חלב (מג"א סי' רמ"ט ומחלית השקל שס). ויש סמך מיוחד בפסוק כורתו בריתי עלי זבח (מגדל עו). ומי שיש סיפוק בידו יעלה על ראש שמחתו צער ויין המשמחים את הלב עיין מחלית השקל שס. וכי כורת הברית דבשנת בחדא סגי או צער או יין. וכי צם' אות ברית דדגים ג"כ שייך בהם שמחה כמ"ש במג"א סי' תקנ"ב ס"ב דדגים עולין על שולחן מלכים ושמחה הן לאיש. ובצער עוף לא גריע מדגים וספיר יולאים בדגים או בצער עוף עיי"ש: ובהנהות כתי' לבעל ברית אבות כי וז"ל וכי צם' ארץ החיים חיו"ד סי' ל"ה וז"ל ושמעתי כי הרב מהר"ן אולאי בעל סי' שולחן הטוהר על תרי"ג מלות עשה תקנה והסקמה פה עיה"ק לפת תו"ב שלא לעשות סעודה אם המילה בביתו אלא בדגים משום שהם נמכרים אללנו בזול יותר מן הבשר כדי שלא לבייש את מי שאין לו עיין מס' תענית דף כ"ו ומו"ק דף כ"ז ע"ש ומלאתי צם' אחד שתקנו תקנה משום עובת העניים שלא יאטרכו להרבות בהולאה. ועיין צם' זכר דוד מי' ג' פ"ד ד' מי"ז עכ"ל:

ח. חדשים מקרוב ב"ח משמן אפיקורסות שזרקה בהם בעוה"ר שביטלו סעודה זו לא כאלה חלק יעקב השמחים. אלי גיל במלואו זו שהיא אות בינינו ובין אלהינו (דרך פקודך):

ט. ומה שנהגו מקרוב לעשות סעודה ממאכלי חלב סומכין על הר"ף והרא"ש בפסחים דף ק"ט שפוסקים שאחר החורבן אין שמחה בצער כלל רק ביין לבד ע"ש לכן לריכים עכ"פ לשתות יין בסעודת ברית מילה ולא כמו שנוהגים ששותים קאפסע כי אז בטלה השמחה לגמרי והלא לריכים לעשות בשמחה [כמבואר לעיל סעיף א'] (אות ברית):

י. מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים (תוס' פסחים ק"ג רמ"א). וראיתי לרבתי שהיו מוחין בשמשים הסובבים בבתי בני ישראל ומודיעים שהם מזומנים לסעודה כי אולי לא ילכו לסעודה מטעמים המתהוים ויהיו ח"ו בכלל כדוי (מהרי"ל. שרביט הזהב): וראיתי בכמה מקומות שהשמש מכרז שבעל הברית נזמין על הסעודה את מי שירצה ללכת:

יא. אפשר דמה שכתב רמ"א דהוי כמנודה דוקא כשבעל ברית בעלמו קורחו או אם הילד עיין זוה"ק לך דף ל"ג [ועיין ילקוט קהלת רמז תתקע"ג ושם משמע ג"כ אם קורחו בעלמו. ע"ש]. ואולי דוקא אם קורחו ב' פעמים דיקירי ירושלים לא הלכו לסעודה עד שנקרא וגונה כמ"ש במדרש איכה ע"פ בני ליון היקרים ואם יש על הסעודה אנשים שאינם מהוגנים אין לריך לילך אעפ"י שקראוהו ונקיי הדעת שצירושלים לא היו יושבים בסעודה אלא"כ היו יודעים מי מיסב עמהם. עיין ר"ף פ"ג דפסחים ואולי דוקא כשה"י בעת המילה ואולי דוקא כשאין מנין בלעדו [עיין מג"א סי' רמ"ט ס"ק ו']. ומי שתורתו אומנתו או שיתבטל עי"ן מתפלה בלבוז או עוסק במלאכה לפרנס ב"ב אין עליו חיוב לילך לסעודת ברית מילה (כזה"ב ב"ח):

יב. דקדק רמ"א לומר כמנודה לשמים בכ"ף הדמיון דזה דוקא לדעת ה"א בגמ' פסחים קי"ד אבל לאו הילכתא היא וגם י"א הכ"ל י"ל דוקא ביושב שם ואינו רוצה להסב עמהם כו'. (הג"ה ביו"ד רס"ה מהגה"ק מהר"ם ע"ב ז"ל):

יג. בשעת הסעודה יהי נרות דולקים ועיין סנהדרין ל"ב אור הנר בצרור חיל משתה שם ועיין בשערי תשובה סימן תרל"ה ס"ק א'. ודוקא בחול אבל בשבת אין ללוות לעכו"ם להדליק נר לצורך הסעודה זולת במקום שיש לורך גדול כמ"ש רמ"א סי' רע"ו סעיף ב' :

יד. כבר נזכר לעיל סימן י"ח סעיף י"א י"א שזמין לסעודתו בני תורה ועניים ונהגו לדרוש ולעסוק בדי"ת על השולחן מענינו של יום ומעניני המילה לכבוד המקום ולכבוד הקרואים ולשמה את הקרואים בפקודי ד' ישרים משמחי לב (כללי המילה לר"י הגוזר מגדל עוז): ומשמע בזה"ק ללריכין לומר ד"ת על השולחן אף בסעודת מלוה וכן נראה מדברי ה"ד אפרים סו"ט תרל"ו וזמנן אבות להרשב"ן על משנה דשלשה שאכלו על שולחן אחד כו' (ברית אבות):

טו. יעשה זכר לחורבן שאינו נותן כל התבשילים הראוים לסעודה אלא מחסר מעט אפילו כסא דהרסנא ומניח מקום סנוי

פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם (ש"ע או"ח תק"ס) דזה שייך אפילו בסעודת ברית מילה (טו"ז שם):
אז. המכובדים והקרואים עושים מי שברך ע"י הש"ץ וכדומה להבעל ברית ולהולדת ולהילד רך הנימול ונותנין לדקה שלא תהי' המלוה בחנם כ"כ בס' זכר דוד. ועוד שע"י המילה אנו חתומים בצריתו של ארע"ה מדת החסד. ועיין בספר ברית אבות. וכון שלא יזכירו בני שברך לשון נדר רק לשון מתנה:

יז. אומרים שירות ותשבחות כל מקום לפי מנהגו ומזמרים פיוט יום ליבשה עיין לעיל סוף סימן כ"א [מנהג פיוטים בסעודת ברית מילה הוא מנהג קדמון עיין מד"ר רות פ"ו במילת אלישע כשאכלו ושתו אל"ן אמרין ומזמורים ואל"ן אמרין אלפצתרין ר"ל חרוזים מסודרים ע"פ א"ב]: וסדר ברכת המזון כמ"ש ס"י א' נודה לשמך והרחמן וכשאלין מנין אומרים אף בשלשה ואומרים אף בשבת וי"ט. [פיוט נודה לשמך נזכר במג"א קס"ו ס"ק ל"ג ר"א ס"ק ד' וצ"ש ארע"ה ס"ב י"א וטו"ז שם ס"ק ב']:

יח. המוהל מזמן ומברך על הכוס ואין לבעל הברית לכבד לאחר בלתי רשותו ועיין שו"ת תשורת ש"י מהד"ת ק"ב ואם הפורע הי' אחר שייך להפורע ומכ"ש כשלא בירך ברכת אשר קידש: וקל"ת נוהגין לכבד להסנדק וכי בעל ברית אבות צהגהותיו כ"י דיש סמך לזה מגמ' סופה אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר טוב עין הוא יבורך א"ת יבורך אלא יברך ע"ש והסנדק הוא טוב עין שפשה הוללות על המלוה:

יט. סעודה ממילה שלא בזמנה הוי ג"כ מלוה כמו ממילה בזמנה ומה שנוהג בזה נוהג בזה (שע"ת תקנ"א ס"ק ל"ג): ויכולים לעשות סעודת מילה שלא בזמנה בע"ש משום דכל שעתו זמני' היא (מג"א רמ"ט). ועיין לעיל סימן ו' סעיף ג':
כ. סעודת ברית מילה בע"ש מלוה להתחיל קודם שעה עשירית [ר"ל כדי שיהי' תאב לאכול סעודת שבת] ואם לא יכלו לעשות קודם יעשו אותה סמוך למנהג קטנה ומתפללין קודם מנהג ומתחילין לאכול וכשיקדש היום פורסין מפס ומתפללין מעריב

מעריב וא"ל לדרך ברכת המזון ומקדשין וגומרין הסעודה (כ"ח):
 וכשמקדש א"ל לדרך בורא פה"ג רק קידוש לבד :

כא. אם א"ל לקיים סעודת בר"מ וסעודת שבת חדהה סעודת
 שבת (לבוש מג"א) :

כב. בשבת וי"ט עושין סעודת ברית מילה כפי מנהג המקום
 או רגון הצעל ברית יש שעושים הסעודה מיד אחר
 התפלה ועיין ח"ס או"ח סי' ס"ט שהתיר למו"ל אחר תפלת
 שחרית בהשכמה ולעשות הסעודה מיד קודם תפלת מוסף כיון
 שאין שותין יין ואין משתכרים וגם קורין לבית הכנסת בזמן
 מוסף ע"ש ויש שעושין הסעודה בלחריס ובאים השייכים להברית
 בגמר סעודתם קודם ברהמ"ז ושותים יין ואוכלים פירות או
 מיני תרגימא ויש שעושים הסעודה לפנות ערב בסעודה שלישית
 [כיו"ט א' אסור לכתחלה] אמנם בר"ה כ' כפי מנהג אפרים
 סי' תקל"ז שהסנדק והמוהלים ושאר צעלי כיבודים נהגו לילך
 לבית הנימוול ולעשות שמה קידוש ולאכול כזית מפת כיסוין
 ויאמרו הרחמן עי"ש :

כג. סעודת ברית מילה בר"ח יזמינו תבשיל מיוחד לכבוד ר"ח
 (זכר דוד מ"ג סי"ב) :

כד. בשבת שחל בו ת"ב או ערב ת"ב יעשה הסעודה קודם
 מנחה (מג"א תקנ"א סרי"ד). ועיין לעיל סימן ח' :

כה. מילה צע"פ יכולים הבכורים לאכול על הסעודה והמחמיר
 תע"ב (מהר"ש הלוי באה"ט) : ואז המתענה בשביל בנו
 קיל יותר (אליהו זוטא). ואם הסעודה ממילה שלא בזמנה אין
 היתר לבכורים לאכול (נב"י תנינא י"ד קס"ו) ועיין לעיל סימן
 ח' לענין מר"ח אב עד אחר התענית שלא הותר רק להולכים
 משום קורבה אבל מאחר שנהגו להקל בפיסוס מסכת שאוכלים
 אפי"ע ע"ה עאכו"כ במלוא שנוהגת בכל :

כו. בערב פסח ימהרו לעשות הסעודה ולא יעשו סעודה
 גדולה מחמץ סן ימשכו הסעודה יותר מדאי ויבאו לידי
 מכשול באיסור אכילה חמץ לאחר זמן. ואם מאחרין אחר
 הביעור לעשות המילה יזהרו שלא יאכלו בסעודה רק מלה
 עשירה (זכר דוד) :

כו. כתבאר לעיל סימן ח' סעיף ו' דמרי"ה אב ועד התענית יכולים לאכול בשר ולשתות יין בסעודת ברית מילה ע"ש ולענין כוס של ברכת המזון כ' בזה"ט סי' תקנ"א ס"ק ל' דיתן לשתות לתיוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים ופרנ"ג ומח"ש כ' להתיר לשתות בעלמנו דלח גרע מיין שבתוך הסעודה דהותר :
כז. סעודת ברית מילה בשמיני עשרת והיא סעודת שבוע הבן [עיין לעיל סימן ג' סעיף י"א] יש להקל שלא לעשות כסוכה [אל"י רבא].

כח. אם אפשר יעשו הסעודה בבית אחר לא בבית שהולדת ממלאת וכפרט מי שיש לו דירה נרה ואין לו מקום אחר לעשות הסעודה יראו הכעל ברית והמוהלים שלא תמשך הסעודה הרבה בשביל היולדת שהיא עדיין חולה ויקלרו בכל מה דאפשר ויקבלו שכר על הפרישה (ברית אברהם) :

כט. אם מתקנין מילה הלריכה תיקון בצרכה עושין ג"כ סעודה ועיין בשע"ת או"ח תקנ"א ס"ג ל"ג :

סימן כו. מאמרי הז"ל וליקוטים למילה :

א. ר' אלעזר בן עזרי' אומר מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים שנא' כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב : (משנה פי' נדרים)

ב. ר' ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות רבי יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה רבי יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה אפילו מלא שעה רבי נחמ"י אומר גדולה מילה שדוחה את הננעים רבי אומר גדולה מילה שכר המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והי' תמים דבר אחר גדולה מילה שאילמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי : (משנה שם)

ג. תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה שנא' התהלך

התהלך לפני יהוה תמים וכתוב ואתנה בריתי ביני ובינך ד"א גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שכתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה וגו' דבר אחר גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ופליגי דר' אליעזר דאמר ר' אליעזר גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי וגו' (נדרים ס"ב) ד. אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני יהוה תמים אחזתו רעה אמר שמא יש בו דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקררה דעתו: (נדרים ס"ג)

ה. תן חלק לשבעה וגם לשמונה ר' אלעזר אומר ז' אילו ז' ימי בראשית ח' אלו ח' ימי מילה: (יומא פ"ח דף פ"א) ו. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר א"ר אלעזר א"ר יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר ושמחת בחנך וששון א"ר אלעזר זו מילה וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפילין וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וייראו ממך ותניא ר' אלעזר אומר אלו תפילין שבראש: (מילה פ"א דף י"ו)

ז. מקדם. מקודם לניענבראת גיהנם. גיהנם בשני וג'ע בשלישי. ואת להט החרב המתהפכת שהיא מהפכת על האדם ומלהמתו מראשו ועד רגליו ומרגליו ועד ראשו אמר אדם מי מציל בני מאש לזהמת זה. ר"ח בשם ר' אבא אמר חרב מילה שנאמר עשה לך חרבות צורים רבנן אמרי חרב תורה שנאמר: וחרב פיפיות בידם: (בראשית רבה פכ"א)

ח. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם למוט הלך ונמלך בני אוהביו א"ל ענר כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך. א"ל אשכול מה אתה הולך ומסיים א"ע בין שונאיך. א"ל ממרא אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון והדבר הזה שאמר לך למוט אין אתה שומע לו. א"ל הקב"ה אתה נתת לו עצה למוט חייך שאיני נגלה

נגלה עליו לא בפלמין של ענר ולא בפלמין של אשכול אלא בפלמין שלך היד וירא אליו ה' בארזי ממרא : (שם פמ"ב) כבכורה בתאנה. א"ר יודן מה התאנה הזו אין בה פסולת אלא עוקצה בלבד העבר אותה ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם אין כך פסולת אלא הערלה העבר אותה ובטל המום התהלך לפני והיה תמים : (שם פמ"ז)

י. אמר ר' אייבו בשעה שמל אברהם אותן ילידי ביתו העמידן גבעת ערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחו לפני הקב"ה כקמורת סמים וכעולה שהיא כליל האישים אמר הקב"ה בשעה שיהיו בניו של זה באים לידי עבירות ולידי מעשים רעים אני זוכר להם רוח הזה ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם : (שם פמ"ז)

יא. ואברהם היו יהי לגוי גדול כתוב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם איזהו סוד ה' זה מילה שלא גילה אותה מאדם עד עשרים דור עד שעמד אברהם וניתנה לו שנאמר ואתנה בריתי אמר לו הקב"ה אם המל תמול סוד ה' מהו סוד ה'. שבעים. שבעים אני מעמיד ממך בזכות מילה שנאמר בשבעים נפש ומעמיד אני מהן שבעים וקנים ומעמיד אני מהן משה שהוא הונה בתורה בעי לשון בזכות מי בזכות המילה שנאמר סוד ה' ליראיו א"ל הקב"ה לאברהם דיו לעבד שיהי כרכו אמר לפניו ומי ימול אותי אמר אתה בעצמך מיד נמל סכין והי אחז בערלתו ובא לחתוך והי מתיירא שהי זקן מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז בו והי אברהם חותך שנאמר וזרות עמו הברית מלמד שהי הקב"ה אחז בו : (שם פמ"ט)

יב. וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים היד ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם : (שם פנ"ג)

יג. הנה מטתו שלשלמה נזר רבנן פתרון קרייה ביוצאי מצרים הנה מטתו ממותני שבטיו כמה דתימא שבועות מטות. שלשלמה של הקב"ה שהשלום שלו כו' איש חרבו על ירכו בשעה שאמר להם משה כך אמר לו הקב"ה סינמומום כל ערל לא יאכל בו הי כל או"א נמל חרב ומניחו על ירכו ומל

ומל עצמו מי מלן רבי ברכיה תני לה כשם ר' שמעון בן יוחאי משה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה הה"ד ושוב מול את בני ישראל שנית הרי מכאן שמלן ראשונה וימל את בני ישראל וגו' אל נבעת הערלות אמר רבי לוי מקום שעשו אותו גבעה בערלות הרי איש חרבו על ירכו מה מפחד בלילות שלא היו יכולין לעשות פסח דכתיב כל ערל לא יאכל בו ואם לא יעשו ישראל פסח היו מתים בליל הפסח כאשר מתו בכורי מצרים שנאמר וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהי בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים הוי מפחד בלילות: (במדבר רבה פ"א)

יד. מה יפו פעמך כנעלים כת נדיב בתו של אברהם שנקרא נדיב המדיא נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם וגו' חמוקי ירכיך א"ר יוחנן כל חוטטין ופרניקין שישראל מחטטין ומתפרנקין בעוה"ז בזכות מילה שניתנה בין ירכים, א"ר חייא מה ראו חכמים לקבוע רופא בכרכת שמינית כנגד המילה שניתנה בשמיני הה"ד בריתי היתה אתו החיים והשלים: (שיר השירים רבה)

טז. וירא אליו ר' באלזוני ממרא ר' יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי וגו' אמר ר' יצחק מה אם זה שכנה מזבח לשמי הרני נגלה עליו ומכרכו אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כ"כ, ר' לוי פתח שור ואיל לשלמים לזבח לפני ה' אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הרני נגלה עליו ומכרכו אברהם שמל עצמו לשמי עאכו"כ: (ביר פ' מ"ח)

טז. לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק למי שאין לו חק מילה שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם שאין המהולים יורדים לגיהנם א"ר ברכי" שלא יהיו המינים והמשומדים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולים אין אנו יורדים לגיהנם מה הקב"ה עושה משלח מלאך ומושך ערלתן והם יורדים לגיהנם שנאמר שלח ידו בשלומיו חלל בריתו וכיון שניהנם רואה לערלה תלויה בהם פותחת פיה ולוחכת אותם הוי ופערה פיה לבלי חק: (שמות

יז. ואהבך וברכך והרכך וגו' למה הוא מקיש פרי הבטן
לפרי הארמה אמר הקדוש ב"ה מה פרי אדמתך סינים
אף פרי בטנך סינים ד"א מה פרי אדמתך אין בהן לא חטא
ולא עון אף פרי בטנך לא יהא בהן לא חטא ולא עון ד"א
מה פרי אדמתך צריכים עישור אף פרי בטנך צריכים עישור
וזה המילה: (דברים רבה פ"ט)

יח. כי יקרא קן צפור לפניך הלכה תינוק שנולד כשהוא
מהול מהו שיהא מותר למוץ אותו כך שנו חכמים תינוק
שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית מפני בריתו של
אברהם ומנין אתה למד מן התורה שנא' המול ימול יליד
ביתך ומקנת כספך ד"א המול ימול אל תהי קורא בו אלא
שתי מילות מילה ופריעה ר"ל אמר המול ימול מכאן למהול
צריך שיהא מהול דכתיב המול ימול א"ר יודן בן פזי מה
כתיב בצפורה אשת משה או אמרה חתן דמים למילות למילה
אין כתיב כאן אלא למילות שתי מילות מכאן למילה ומכאן
לפריעה ולמה התינוק נימול לשמנת ימים שנתן הקב"ה
רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו וכשם שרחמיו
של הקב"ה על האדם כך רחמיו על הבהמה. מנין שנאמר
ומיום השמיני והלאה ולא עוד אלא שאמר הקב"ה אותו ואת
בנו לא תשחמו ביום א' וכשם שנתן הקב"ה רחמים על
הבהמה כך נתמלא רחמים על העופות מנין שנא' כי יקרא
קן צפור לפניך: (שם פ"ו)

יט. ויקרא שמשון אל ה' אמר לפני רבש"ע אם אינה ביני
לבינך אלא המילה הזאת כדאי היא שלא אפיל בידו מיד
ויבקע אלקים את המכתש אשר בלחי מלמד שהביא לו
הקב"ה מעין מבין שיניו באיזה זכות מברכתו של משה שנאמר
יונק מן הבשן מבין שיניו: (ביר פצ"ח)

כ. או ישיר גו' את השירה הזאת נאים אנו לומר שירה לפניך
שאין בנו טומאה והרי המילה מעידה עלינו שאנו טהורים
לכך נאמר את השירה הזאת ואין זאת אלא מילה שנאמר
זאת בריתי (שיר פכ"ט), בזאת יבא אהרן בזכות מילה נכנס
אהרן לקדשי קדשים: (שם פ"ט)

כא. תן חלק לשבעה וגם לשמונה תן חלק לשבעה אלו ז'
ימי נדה וגם לשמונה אלו שמנת ימי מילה אמר הקב"ה
אם שמרת ימי נדה אני נותן לך בן ואתה מלו לשמנה ימים
הוי ביום השמיני ימול בשר ערלתו: (ויקרא פ"ד)

כב. כי בתחבולות תעשה לך מלחמה אם עשית חבילות
של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות רגלים
ממהרות לרוץ לרעה הוי רץ אחר מילה שהיא בין הברכים:
(שם פכ"א)

כג. מפני מה כה"ג משמש בשמנה בגדים אלא כנגד מילה
שהיא לח' ימים הי"ד בריתי היתה אתו החיים והשלום:

כד. מי הקדימני ואשלים (איוב מ"א) מי קדם לפני עד שלא
נתתי לו נשמה מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר:
(במדבר פ"ד)

כה. צאנה וראנה בנות ציון מצויינים לו במילה שאילולי
שהיו מהולים לא היו יכולין להביט בשכינה כו' במלך
שלמה במלך שחפץ בשלמים כד"א התהלך לפני והיה תמים
שהערלה מום הוא כגוף: (שם פ"ב)

כו. והי' שבעת ימים תחת אמו ר' יהושע דסכנין בשם ר'
לוי אמר משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר כל
אכנסאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא
תחלה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור
עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת
הה"ד ומיום השמיני והלאה ירצה. א"ר יצחק משפט אדם
ומשפט הבהמה שוים משפט אדם וביום השמיני ימול בשר
ערלתו ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה:
(ויקרא רבה פכ"ו)

כז. אל גנת אגוז מה אגוז יש לו שתי קליפות כך ישראל
יש להן שתי מצות מילה ופריעה (שה"ש רבה): אל גנת
אגוז ירדתי לראות באבי הנחל מה אגוז זה יש בו שתי
קליפות אחת עבה ואחת רכה כך המילה יש בה שתי עורות
אחת עב ואחת רך ואגוז תחלתו א' וסופו ז' כמנין ח' ימי
מילה באבי הנחל אבי בני' י"ג בריתות שנכרתו על המילה
ואלו

ואלו הן, א' ואתנה בריתי ביני ובינך, ב' הנה בריתי אתך, ג' והקימותי את בריתי ביני ובינך, ד' וכן זרעך אחרוך לדורותם ג' ברית עולם, ה' ואתה את בריתי תשמור, ו' זאת בריתי אשר תשמרו, ז' והיה לאות ברית, ח' והיתה בריתי, ט' לברית עולם, י' וערל זכר ג' את בריתי הפר, יא' והקימותי את בריתי אתו, יב' לברית עולם, יג' את בריתי אקים את יצחק, ועל זאת תיבת אקים אנו מתחילים בברכות מילה אשר קידש ידך לבטן ר"ת אקים זה יצחק וחק בשארו שם זה יעקב וצאצאיו חתם באות ברית קדש אלו י"ב שבטי ישראל, ואלו הי"ג בריתות רומזים ל"ג מדות ונתת השלום לשלום נעשה האדם שלום כלומר בזכות זה נעשה האדם שלום: (מדרש הובא בס' יסוד יצחק)

כה, אמר ליה קיסר לר' תנחום תא להוי כולן לעמא חד אי' לחיי מיהו אנן דמהלינן לא מצינן למהוי כותיכי אתון מהילתו והוי כותן א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכו למלכא לשדויהו לביבר שדויהו לביבר ולא אכליה א"ל הוא מינא האי דלא אכליה משום דלא כפין הוא שדויה לדידיה ואכליה: (סנהדרין ל"ד)

כט, קטיעא בר שלום מאי היא דהוא קיסר דהוי סני להו ליהודאי א"ל לחשובי מלכותי מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער א"ל יקטענה ויחיה אמר להו קטיעא בר שלום חדא דלא מכלית להו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם מאי קאמר אי'מיא דבדרתינו בדי רוחות השמים לימא בארבע אלא כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ועוד קראו לך מלכותא קטיעא א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכו למלכא שדו ליה לקמוניא חלולא כד נקטי ליה ואזיל אמרה ליה האי מטרונתא וי ליה לאילפא דאזלא בלא מיכסא (אילפא ספינא, בלא מיכסא, כלומר אוי לך ועליהם אתה נהרג שלא מלתה א"ע ותמול חלק עמהם), שקל סכינא קטעא לעורלתיה א"ד גחין נפל על רישא דעורלתיה וקטעה בשינוי אמר יהבית מכסאי הלפית ועברית, כי קשדו ליה אמר כל נכסאי

נכסאי לר"ע וחביריו נפק ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצאת בת קול ואמרה קמיעא בר שלום מזומן לחיי עוה"ב בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים: (ע"ז דף י"גירסת ע"י) ל"ו. עקילס הגר שא"ל את ר"א הוא"ל וחביבה היא המילה מפני מה לא ניתנה בעשרת הדברות. א"ל מודם עשרת הדברות ניתנה דכתיב ושמרתם את בריתי זו ברית שבת וברית מילה: (פסיקתא)

ל"א. ויקרא שמו נח זה ינחמנו מנין היו יודע לאמור זה ינחמנו אר"ש בן יהוצרק בשעה שא"ל הקב"ה לאדם ארורה אומה וכו' אל רבש"ע עד מתי. א"ל עד שיולד אדם מהול וכו': (תנחומא)

ל"ב. ילמדנו רבנו קטן לכמה נימול כך שנו רבותינו קטן נימול לשמונה מ"ט כשם שנימול יצחק אבינו ארשב"י בא וראה שאין חביב לפני אדם יותר מבנו והוא מל' אותו וכל כך למה א"ר נחמן בר שמואל כדי לעשות רצון בוראו הוא רואה בנו שופך דם ממילתו ומקבל עליו בשמחה א"ר חנינא ולא עוד אלא שהוא מוציא הוצאות ועושה היום יום שמחה מה שלא נצטווה הוא שהכתוב אומר ואני תמיד אה"ל והוספתי על כל תהלתך ולא עוד אלא אדם הולך ולה וממשכן עצמו ומשמח אותו היום: (תנחומא תוריש)

ל"ג. רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו על פי עדים, גמ'. א"ר יצחק עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושים כרבי אליעזר והיו מתים בזמנם ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות ארם גזירה על ישראל על המילה ועל אותה העיר לא גזרה. תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב עדיין עושין אותה בשמחה: (שבת פראד"מ)

ל"ד. שנו רבותינו חביבין ישראל שחבבן הקדוש ב"ה במצות תפילין בראשיהן ובזרועותיהן ציצית בכנדיהן ומוזזה בפתחיהן ועליהם אמר דוד שבע ביום הללתך ובשעה שנכנס

שנכנס דוד לבית המרחץ וראה שעמד ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שזוכר מילה שבכשרו נתישבה דעתו ואמר שירה שנאמר למנצח על השמינית על מילה

שניתנה בשמיני : (מנחות מ"ג ע"ב)

ל"ה. תן חלק לשבעה ר"א אומר לשבעה אלו שבעה ימי בראשית לשמונה אלו שמונה ימי מילה ר' יהושע אומר

שבעה אלו שבעה ימי פסח שמונה אלו שמונה ימי החג :

(עירובין מ')

ל"ו. וידום אהרן מה הי' לומר וביום השמיני ימול :

(מדרש מובא ביער"ד)

ל"ז. א"ר יצחק נאמר במילה עבודה ונאמר בקרבנות עבודה

מה עבודה האמורה בקרבנות דמים אף עבודה האמורה

במילה דמים וכיון שאדם מטיף טפה אחת של דם היא

חשובה לפני הקב"ה בקרבנות : (תנחומא פ' וירא)

ל"ח. אתה מוצא שבת והמילה מדיינים זה עם זה השבת

אומר אני גדולה ממך שבי שבת ממלאכת עולמו שנא'

וישבות ביום השביעי. אמרה המילה אני גדולה ממך שאלמלא

אני לא נברא העולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וכו'

א"ר יודא בר שלום משל לשתי מטרונות שהיו עומדות ולא

היה אדם יודע ליתן לב להפריש איוו גדולה מחברתה. כיון

שהעביר אחת מלפני חברתה ידעו הכל שאותה שעברה

מלפני חברתה היא הקטנה כך ממה שאנו יודעים שהמילה

דוחה שבת אנו יודעים שהמילה גדולה מן השבת בא וראה

כמה גדולה כחה של מילה שלא הניח אברהם מצוה שלא

עשאה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו' ולא נקרא

שלם עד שמל עצמו שנאמר התהלך לפני והי' תמים :

(ילקוט ירמי' שכ"א)

ל"ט. לא הי' יודע מהיכן ימול. רמו לו הקב"ה וארכה אותך

במאד מאד. מקום שאתה פרה ורבה אתה צריך

לימול : (מדר' דף)

מ. התחיל אברהם לבכות עליה אשת חיל גו' לא תירא לביתה

משלג מגיהנם. למה כי לבוש שנים. שבת ומילה. סדן

עשתה

עשתה זו מילה שנאמר סוד ה' ליראיו: (מדרש רבה חיי שרה)
מא. יספת לגוי ה' אמר הנביא רבשע נתת לכותי שלוח
 לא קלסך עליי אתה נותן לו בן אינו מוהללו אלא
 מגדלו לפי נימוסו לעיני וכו'. אבל ישראל יספת נכבדת. אתה
 נותן לו בן מוהללו לשמונה אם הוא בכור פודהו הגדיל מוליכו
 לבה"כ לבהמ"ד ומברך בכל יום ברכו את ה' אתה נותן לו
 בית קובע בו מזווה גג עושה לו מעקה: (ילקוט תוריע)

מב. שאר טורנוסרופים הרשע את רע"ק איזה מעשים נאים
 של הקב"ה או של ב"ד. א"ל של ב"ד נאים א"ל הרי
 שמים וארץ יכול אתה לעשות נאים מהם. א"ל לא תאמר לי
 בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו. אלא
 דברים שהן מצוים בבני אדם א"ל למה אתם מלים א"ל אף
 אני יודע שעל דברים אלו אתה שואל לכך הקדמתי ואמרת
 לך שמעשה ב"ד נאים משל הקב"ה. הביא לו שבאים
 וגלוסקאות אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ב"ד אין אלו נאים
 א"ל הואיל והוא חפץ במילה למה אינו מוהל ממעי אמו. א"ל
 לפי שלא נתן הקב"ה את המצות אלא לצרף בהם וכך אמר
 דוד כל אמרת ה' צרופה ואומר אמרת ה' צרופה מגן הוא
 לכל החוסים בו: (תנחומא תוריע)

מג. כי מראש צורים אראנו. א"ל בלך ראה מה עתידים
 לעשות בשימים. א"ל אתה צופה בשימים. ואני צופה
 מה שעתידין לעשות בצורים עשה לך חרכות צורים והיא
 מכפר להן על כמה עבירות. א"ל אם אין אתה תוכל לקללם
 קלל אומה אחרת וערב אותה עמה. א"ל איני יכול הן עם
 לברד ישכון מובדלין הם מן או"ה בכל דברים בלבושיהן
 ובמאכל ובגופיהן ובפתחיהן: (ילקוט)

מד. חגור חרבך על ירך גבור. תן מילה בין יריכך הודך
 בעה"ו והדרך בעה"ב: (ילקוט תהלים)

מה. ישראל שהן נימולין תפילתן נכנסת לפני הקב"ה כריח
 ניחוח שנאמר ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם
 הללויה: (שם)

מו. בשעה שקיימו ישראל מצות מילה ופריעה בההוה שעתא אתבשרו למהוי בנייהו מקדשא כד"א ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם : (ילקוט ראובני תרומה)

מז. א"ר לוי לע"ל אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישאל לירד לתוכה. ואותן שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהן ומורידן לגיהנם היד שלא ידיו בשלומיו חלל בריתו : (ב"ר פמ"ח)

מח. ויברכם ביום ההוא גוי וברכינן ביומא ההוא לאמר בך יוסף ברי יברכין בית ישראל ית תנוקא ביומא דמהולתא למימר ישוינך ה' אלהים כאפרים וכמנשה : (תרגום יונתן)

מט. שחורה אני במצרים וימרו בי ולא אבו לשמוע ונאזה אני במצרים בדם פסח וכדם מילה דכתיב ואעבור עליך. וכו' בדמיק חיי זה דם פסח. ואמור לך בדמיק חיי דם מילה : (שה"ש רבה)

נ. הנך יפה במילה הנך יפה בפריעה : (שם)

נא. מה יפית במילה ומה נעמת בפריעה : (שם)

נב. שמני כחותם. זה אברהם שמקיים המילה כחותם : (ילקוט שיר השירים)

נג. נסיון השמיני ויהי אברם בן תשעים ותשע שנים אמר לו הקב"ה התהלך לפני והיה תמים שהערלה טמאה היא מכל הטומאות שנאמר לא יוסף יבא בך ערל וטמא שהערלה מום הוא מכל מומים מול את בשר ערלתך והתהלך לפני והיה תמים : (פרקי דרבי אליעזר פ' כ"ט)

נד. רבן גמליאל אומר שלח וקרא לשם בן נח ומל את בשר ערלתו ובשר ערלת ישמעאל בנו שנאמר בעצם

היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו מהו בעצם היום הזה בנכורת השמש בחצי היום ולא עוד אתיא עצם מעצם מיום הכפורים כו' שביום הכפורים נימול אברהם וכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם חברית של מילה של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותינו שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם

נמ. מנין למילה שהיא באותו מקום נאמר כאן ערלתו
ונאמר להלן ערלתו מה להלן מקום שעושה פרי אף
כאן מקום שעושה פרי דברי רבי יאשיהו ר' נתן אומר אינו
צריך הרי הוא אומר וערל זכר אשר לא ימול כו' מקום
שניכר בין זכרות לנקבות: (שבת קיד)

ס. כשראו אבותיו של משה תוארו כמלאך אלקים מלו
אותו לשמונה וקראו שמו יקותיאל (מדרש מובא בישמה
משה ע' שמות)

סא. ת"ח כל ישראל אית להון חילקא בעלמא דאתי מ"ט בגין
דנטרין ברית דעלמא אתקיים עליה כד"א אם לא בריתי
יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ועל דא ישראל
דנטרו ברית וקבילו ליה אית לון חולקא בעלמא דאתי ולא
עוד אלא דבגין כך אקרונ צדיקים מכאן אוליפנא כל מאן
דנטיר האי ברית דעלמא אתקיים עליה איקרי צדיק מנלן
מיוסף בגין דנטיר ל"י לברית עלמא וכה דאקרי צדיק ועל
כך ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ: (והר נח עמוד קפ"ח)

סב. מ"ט כתיב ועמך כולם צדיקים וכי כולוהו ישראל צדיקי
והא כמה חייבין אית בהו בישראל כמה חטאין ורשיעין
דעברי על פתגמי אורייתא אלא הכי תאני ברוי דמתני' וכאין
אינון ישראל דעבדין קורבנא דרעוא לקוביה דמקריבין בנייהו
לתמניא יומין לקרבנא וכד אתגורו עאלו בהאי חולקא דקב"ה
דכתיב צדיק יסוד עולם כיון דעאלו בהאי חולקא דצדיק אינון
אקרי צדיקים ודאי כולם צדיקים ועל כך לעולם יירשו ארץ
דכתיב פתחו לי שערי צדק וכתיב זה השער לה צדיקים
יבאו בו אינון אתגורו ואיקרון צדיקים נצר מטעי נצר מאינון
נטיעין דנטע קוביה בניע והאי ארץ חד מינייהו ועל כך אית
להו לישראל חולקא טבא וכתיב וצדיקים יירשו ארץ כו'
אמר רבי אבא וכאין אינון ישראל דקוביה אתרעי בהון מכל
שאר עמין ויהיב להון אות קיימא דא דכל מאן דאית ביה
האי אות לא נחית לגיהנם אי נטיר ליה כדקא יאות דלא עייל
ליה לרשותא אחרא ולא משקר בשמי' דמלכא דכל מאן
דמשקר בהאי כמאן דמשקר בשמי' דקב"ה דכתיב בה' בגדו

כי בנים זרים ילדו תו אמר ר' אבא בוימנא דבר נש דאפיק
 ברי' לאעלא ליהאי ברית קרי קב"ה לפמליא דילי' ואמר
 חמו מה ברי' עבדית בעלמא ב"י שעתא איזדמן לי' אליהו
 ויל' וטאם עלמא בדי' טאסין ואודמין תמן וע"ד תנינן דבעי
 ב"נ לתקנא כרסיא חדא ליקרא דיליה והוא סליק ואסהיד
 קמי' קוב"ה: (והר לך עמוד ר"ט)

סג. א"ר שמעון זכאין אינון דישתארון בעלמא ומאן אינון
 ת"ח לא אשתאר להו לבני עלמא בר אינון גזירין דקבילו
 את קיימא קדישא ועאלי בקיימא קדישא באינון תרון חולקין
 קדישין (מיליה ופריעה יסוד ומלכות) כמה דאוקמוה וההוא
 דנמר ליה ליהאי קיימא ולא עיילי' באתר דלא איצטריך אלין
 אינון דישתארון ויכתבון לחיי עלמא מני' דכתיב והיה כל
 הנשאר בציון והגותר בירושלים קדוש יאמר לו:
 (וזה בשלח ה' נ"ז ע"ב)

סד. בהיכלא תנינא אית מלאכין די ממנן על ההוא דמא
 דברית כד איתגור ההוא ולדא לתמניא יומין ואלין נטלו
 ההוא דמא ומנחן ליה קמיה האי היכלא וכד רוגוא איתער
 בעלמא אשגח קוב"ה על ההוא דמא ולא אתייהב ליההוא
 סטרא אחרא רשו לאעלא תמן ת"ח בזמנא דאתגור בר נש
 לתמניא יומין ושראת עליה שבת מלכות קדישא ההוא ערלה
 דגזרין ושדאין לי' לבר כדון קיימא ההוא סטרא אחרא וחמא
 דהאי איהי חולקיה מקורבנא דא כדון אתבר ולא יכול
 לשלטה ולקטרגא עליו וסליק ואתעביד סניגורא על ישראל
 קמיה קוב"ה: (והר פקודי דניה ע"א)

סה. אמר רשב"י האי בר נש דאוליד בר אתקשר בשכינתא
 דהיא פתחא דבל' פתחין עלאין דאתקשר בשמא קדישא
 וההוא דמא דנפיק מההוא רביא נטיר קמיה קוב"ה ובשעתא
 דדינין מתערין בעלמא אשגח קוב"ה בההוא דמא ושויב עלמא:
 (והר ויקרא י"ד ע"ב)

סו. תאני ר' שמעון זכאין אינון ישראל דקב"ה קרי לון
 אדם דכתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אדם
 כי יקריב מכם מאי טעמא קרי לון אדם משום דכתיב ואתם
 הדבקים

הדבקים בה' אלהיכם אתם ולא שאר עמין ובג' אדם אתם קרויין אדם ואין או'יה קרויין אדם דתניא אמר ר' שמעון כיון דבר נש ישראל' אתגור אע"ל בברית הגור קב"ה באברהם דכתיב וה' ברך את אברהם בכל וכו' ושאר' למיעול בהאי אדם כיון דוכו לקיימא פקודי אורייתא אע"ל ביה בהאי אדם ואתדבק בגופא דמלכא וכדן איקרון אדם זורעא דישראל' איקרון אדם. תיח כתיב ביה בישמעאל' והוא יהיה פרא אדם ולא אדם משום דאיתגור ושירותא דאדם הוה ביה דכתיב וישמעאל' בנו בן י"ג שנה בהמלו את בשר ערלתו כיון דאתגור אע"ל בההוא שירותא דאיקרי כל הה"ד והוא יהי' פרא אדם ולא אדם ידו בכל' ולא יתיר משום דלא קבול' פיקודי אורייתא שירותא הוה ב' משום דאיתגור ולא אשתלים בפקודי אורייתא אבל זרעא דישראל' דאשתלימו בכולא איקרון אדם ממש וכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו: (זהר יתרו עמוד קנ"ט)

סז. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דבההוא ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כולא כנוונא דא שבת איהו כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב' תליין וקיומא דשבת כקיומא דכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאלו נטיר אורייתא כולה ע"כ: (זהר יתרו עמוד קפ"ב)

סח. הקב"ה עשה היכר בין טמאים לטהורים אך במין האדם לא עשה הברל בין פנימי אל חיצון כי כלם נראים אדם בלי הברל ואין לומר יעשה הברל ביניהם איכ' יאמרו שב' רשויות יש. רשות זה האציל אלו ורשות זה האציל אלו. ע"כ אין הברל ביניהם. לכן צוה הקב"ה לעשות המילה לצאת מן הערלה להיות הברל ביניהם: (ספר הפליאה י"ד שכ"ט)

סמ. המעם של נטילת ידים היא בעבור שיש לחיצונים יותר אחיזה בידיים בשביל הצפרנים ולכן אין ראוי להגדילם יותר מדאי אלא למוהל' שעושה עמהם הפריעה כדי שיבא הקליפה שהוא הצפורן ויקרע הערלה ויבטל כחה. וכן צריך שכחותיו

שכחותיו ממש יבעטו בו ויבטלו אותו, וכן צריך שכל מצד או גבור שבא לעשות נקמה באומות צריך שיהי לו איזה חבור או קשור עם אותה האומה כגון פנחס שבא מן בנות פומיאל עשה נקמה במדין ודוד שבא מרות עשה נקמה במואב לקיים הפסוק מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו: (נל"י ריוא י"ד שצ"ל)

ע. ותקח צפורה צור וגו' ולמה צור ולא סבין כי מי שלוקח אשתו וכניו כמלון אין ספק כי לוקחים כל תשמישי הבית אלא לפי שהברזל לא הי' לו חלק בקדישה שנאמר לא תניף עליהם ברזל לזה לא נזכר סבין בתורה שאף בעקידה נאמר ויקח את המאכלת דבר שחותך ואוכל וכן ביהושע נאמר עשה לך חרבות צורים ופי' בילקוט גלבין דטנרי אבל בשבא דוד' להרוג את גלית בה' חלקי אבנים ונעשו אבן אחת והי' כובע נחשת על ראשו א"ל לברזל תרכך עצמך כרי שיכנס כך האבן ואעשה לך מלך בקדושה דהיינו שיעשו ממך איזמל של מילה וסבין של שחיטה וזה אחד מן הדברים שהשליט הרך בקשה: (שד' עה"ת פ' שמות) (ועיין שרת אמרי יושר ח"ב קס"ו ולהנ"ל לא קשה מידי ודויק)

עא. וכיום השמיני ימול בשר ערלתו יתבאר עפ"י מה שאמרו בס' התיקונים כי ג' מדרגות יש בכחינת מצוה זו של מילה מדרגה המעולה שבכולן היא מילת כניהם של צדיקים בני אל חי מילה זו היא להם גילוי שמו ית' חתום כבשר קדש והיא עמרת היסוד שניה לה הם בני אנשים הבינונים מילה זו להם כקרבן לפני ה' שלישית היא מילת בני הממזרים האנשים הרשעים שנזכר ה' מילה זו היא להם כמו שנותן חלק לנחש עפר לחמו ועיין תיקונים דף י' והג' רמז הבתוב באומרו ימול וגו' כנגד מילת הצדיקים אזהבי ה' אמר ימול פי' יוד מול כי הוא מגלה בו רשימו קדישא אות י' הרשומה בשמו ית' וכנגד מילת הבינונים אמר בשר כאן רמז כחי הקרבן אשר יקריב בשר קודש לה' וכנגד מילת השנואים שבישראל אמר ערלתו כי הוא נותן לס"מ חלק הנוגע לו בילד שהוא כחינת הערלה נמצאת אומר כי יצו ה' על המילה בין לבני הצדיקים בין לבני הרשעים

הרשעים שלא יאמר ב"ד מי לי לממור למולו וכולו אלא
 ערלה ר"ל שאעפ"כ יסיר ערלתו ממנו להתיש כח הקליפות
 שבו שאם יוכה במעשיו יתעצם בכח מעשיו המזכים ויוגבר
 צד הטוב ויתבטל כח הרע וע"ז אמרו ז"ל ממור ת"ח קודם
 לכה"ג ע"ה: (אור החיים תוריע)

עב. טעמי מלות מילה מצוהרים בחורה עיין לעיל סימן י"ח
 סעיף י"ט. ועיין חזן עזרא פ' לך ע"פ התהלך לפני
 והי' תמים שיעשה המלוה ולא ישאל טעם עליה עיי"ש. ר"ל למה
 כזה המקום וכזה האופן. וקדמונינו נתנו טעמים על מלות מילה
 דרך דרוש וקבל שכר עיין לעיל מדרשי חז"ל בסימן זה והרמז"ס
 במ"י ח"ג פ' מ"ט כ' ח"ל א' מטעמי המילה היא למעט המשגל
 ולהחליש זה האבר כפי היכולת עד שימעט במעשה הזה וכבר
 חשבו שזאת המילה היא השלמת חסרון הילירה ומלא כל חולק
 מקום לחלוק ולומר איך יהיו הדברים הטבעיים חסרים עד
 שיטערו להשלמה מבחוץ עם מה שהתבאר מתכלית העור ההוא
 לאבר ההוא ולא נתנה מלוה זאת להשלים חסרון הגוף רק
 להשלים חסרון המדות והמק ההוא הגופני המגיע לאבר ההוא
 הוא המכוון אשר לא יחסר בו דבר מן הפעולות שבהם עמידת
 האיש ולא תבטל בעבורו ההולדה אבל תחסר בו התאוה היחירה
 על הנורף והיות המילה מחלשת כח הקושי ופעמים שתחסר
 ההנאה הוא דבר שאין ספק בו כי האבר כשיושפך דמו ויוסר
 מכסהו מתחלת זריחתו יחלש בלי ספק וכמו שארז"ל בז"ר פ"פ
 הנבעלת לערל קשה לפרוש ממנו זהו החזק בטעמי המילה
 אללי ע"כ:

עג. משרשי מלוה זו לפי שרצה השי"ת לקבוע צעם אשר
 הבדיל להיות נקרא על שמו אוח קבוע בגופם להבדילם
 משאר העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת
 נפשותם אשר מולאם ומזבאם אינו שוה. ונקבע ההבדל בגולת
 הזהב לפי שהוא סבה לקיום המין מלבד שי' בו תשלום לורת
 הגוף כמו שאמרנו והעם הנבחר חפץ השי"ת להשלים תכונתו
 ורצה להיות ההשלמה על יד האדם ולא זרואו שלם מצטן לרמוז

כי כאשר תשלים לורת גופו על ידו כן צידו להשלים לורת
 נפשו בהכשר פעולותיו (ספר החינוך מלוא ז'): :

עד. טעם מלוא זו כי הכדיל הי' את ישראל לחלקו וחתמם
 בלות ברית קדש להכיר שהם עבדיו וכמו שהם מוזדלין
 בנפשותם כן גם יהיו מוזדלים בגופם וכמו שביד האדם להשלים
 גופו כך צידו להשלים נפשו ואוי למטמא לות ברית קדש שהיא
 ה'יוד משמו ית' המתגלית כשביום השמיני ימול (טעמי מלות
 לר"מ ריקנטי):

עדה. טעם מלוא זו שיהי' העם הנבחר חתומים בחותם מלכו
 של עולם וכל ראייה יכירוס כי הם זרע ברוך הי' וכמ"ש
 הכתוב והי' ללות ברית ביני וביניכם ולדבק שכינתו באברהם
 ובזרעו הנמשכים אחריו וליחדם להנהגתו ולא ימסרם לכבד
 ולמול רק שתדבק השגחתו והנהגתו בהם והונח ההבדל והחותם
 ההוא בגולת הזהב לפי שהוא סיבה לקיום המין והוא כמו
 חותם המלך אשר יונח על פתח הבית להורות שכל מה שהוא
 צבית הוא מן המלך ולא ילא משם דבר חלל במלואתו
 (אברבנאל):

עו. לא ייתן לאחיע"ה טעם לדבר המילה ולזה רומז באחריו
 התהלך לפני והיה תמים ר"ל שלא ישאל טעם ועכ"ז לא
 הניחו האחרונים מלדבר בטעם המילה כו' וכלל הדברים מלוא
 זו היא עטרה ויוסי לישראל שקבלה אברהם בשמחה וטוב לבב
 בעדו ובעד כל זרעו להבדל ולהידור ולקידוש השם ולהקריב כל
 אדם בנו בזה קרבן אשה להי' כו' וכתב במדרש שנתנה מלות
 מילה להתפאר בה ישראל שנאמר במעשה ידי להתפאר הקטן
 יהי' לאלף ר"ת מילה וזכותה עתידין ישראל להגאל אעפ"י
 שיתמעטו כל הזכויות ולא יהיו ראויין להגאל דכתיב בתרי' אני
 הי' בעתה אחישנה (מנורת המאור נר גי' פ"א):

עז. בס' מטה משה כתב חי' טעמים למלות מילה. האי' מ"ש
 לעיל מהרמב"ם. הבי' ג"כ מהרמב"ם שכי' וז"ל ויש עוד
 במילה ענין אחר לריך מאוד למאמיני יחוד הי' לות אי' גשמי
 שיקבלם ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי
 וידוע ג"כ רוב האהבה והעזר הנמלא בין אנשים שהם כולם

בסימן א' ושואל על לורת ברית ושלמות זאת התורה וקיומה לא נשאל רק במילה. הגי' משם מנורת המאור שהוא להקריב כל אדם בזה קרבן אשה לדי'. הדי' בשם רבינו בחיי שנעשה אות קבוע בכשר על אמונת היחוד לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מחיים בין לאחר מיתה ולכך נקראת מילה זו אות כו'. הדי' משם רבינו שם טוב שי"ה' מדרגתו כמדרגת מלאכי השרת הנקיים מזה הכרסה הנמלאת במין האנושי והוא תענוג המשגל אשר רבים נשחטים בעבודה וזה יהי' סיבה לידע את השי"ת כו' ומאז יכול להדבק עם חלקיו. הדי' בשם מהר"י חבובי היותה הערה להתבוננות מליאת זה העולם השפל ולפי שעלם האדם הוא חלק מזה העולם ולא נבדל ממנו בשום זמן לפיכך מילה זו בגופו הותם תמידית באבר הדי' למעשה ולותה התורה לחתוך המותר למעט ממנה בענין שלא יושחת דבר מכל הפעלים הראויים לבא ממנו להיות תמיד לאות ולזכרון בעיני האדם להתבונן במליאתו זה החומר היולי שהוא כל העולם השפל שכבר לתשמיש האדם השלם ולמאוס כל מותר חמדתו. הדי' בשם ה"ה"ק דתניא בכל זימנא דאתרשים בר נש בההוא רישומא קדישא דהאי את מינייה חמי לקבלה ממש לנשמתא קדישא אתאחדת בה ואי זכי ונטייר להאי את שכינתא לא אתפרשת מיניה. הדי' כי האדם נבדל מחומר ולורה ולריך להכניע הילך שהוא החומר להלורה שהוא הנפש וזה ע"י מלות מילה ואז יוכל לעבוד עבודת השי"ת שזה תכלית האדם וזה התכלית ח"א להשיג כ"א ע"י התורה ולימוד התורה ח"א זולת המילה וכמ"ש קלת המפורשים דזה מ"ש הכתוב והיתה בריתי בכשרכם זו ברית אשר נבדל עולם זו ברית הלשון ר"ל לימוד התורה. וכמ"ש אונקלס הגר לדודו אדריוס שמי שאינו נימול אינו יכול ללמוד תורה שנ"א מגיד דבריו ליעקב גו' לא עשה כן לכל גוי. ע"כ תוכן דבריו:

ע"ה. בסי' עוללות אפרים ח"ג עמוד י"ב כי באריכות ותמלית דבריו. ח"י המילה היא סיבה למילת ערלת הלכ' זש"ה זאת בריתי אשר השמרו ביני וביניכם ר"ל דבר המקור ללכ' שאינו נגלה בלתי להי' לדוד: כי היא סיבה למילת ערלת האוזן זש"ה והיתה בריתי בכשרכם ר"ל אליה רכה שבכשר האוזן: גי' היא

סיבה למילת ערלת הפה זש"ה המול ימול יליד ציתך ומקנת כספך וכתיב כסף נבחר לשון לדיק: ד' היא סיבה לתווך השלום בין עם ה' זש"ה את בריתי הפך ומלינו לשון הפרה צמי שמפיר האהבה ואחווה שנא' להפך את האחוה ונאמר ג"כ והייתי להם לאלהים ע"ד שאחז"ל ויהי בישראל מלך חימתי צהתאסף ראשי עם: ה' היא סיבה למעט האות המשגל כ"ח לקיים המין להיות זרעו אחריו זש"ה ציני וציניכם וצין זרעך אחרך וכתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחרך שתשמור בריתי ע"ז האוסן שיהי זרעך אחרך: ו' שהמילה אות וחוחם זש"ה והיה לאות ברית גו': ז' שהיה סיבה לצטל הילה"ר ולהכניעו זש"ה וערל זכר אשר לא ימול שאין ת"ל וערל היל"ל וזכר אשר לא ימול אלא שבא לרמוז על הכנעת הילה"ר שנקרא ערל שזה א' מן ז' שמות שנקרא הילה"ר: ה' להרגיל עלמו צמדת הלער כדי שיהי נקל צעיניו למסור נפשו על קדושת שמו ית' זש"ה אשר לא ימול את צער ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מדה כנגד מדה הוא חס על נפשו ע"כ נפשו נכרתת מעמיה וכשירגיל עלמו מנעוריו בא' מאיבריו יהי נקל צעיניו גם כי יזקין למסור כל נפשו לשמים כילחק אצינו:

הלכות פדיון הבן

סימן בו. על מי מוטל חובת הפדיון:

- א. מלות עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית (ש"ע י"ד ש"ה):
- ב. אם האב אינו רוצה לפדות את בנו אין כופין אותו (ש"ת חוט השני ל"ב). ויש אומרים שכופין אותו (מגדל עוז). אבל הגדיל הבן ויש לו נכסים אין כופין את האב (תשו' חכם לבי ק"ה). ופשוט דכופין את הבן כשהגדיל לפדות א"ע. (פתשו" ס"ק א' צ"י) ועיין מנחת חינוך מלוה של"ב דבזמן הזה דאין לנו רק כהני חזקה אפשר דאין כופין דילמא אינו כהן:
- ג. אין האשה חייבת לפדות את בנה (ש"ע). אם פדאתו האשה מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבא בעלה אבי הבן יפדנו בלא ברכה

ז. ברכה (דבר משה. דרכי יוסף. פתש"ו) ואם עשאה שליח בפירוט
אפשר דמהני (יד אברהם. פדיון נפש):

ד. אם האב רואה להניח הבן לכהן אינו יולא רק לריך לפדותו
(מהרה"י סי' רליה רמ"א). ועיין לקמן סימן ל"ג סעיף ב' ב'
פירוט מאי צעית טפי:

ה. אם אין האב רואה לפדותו אין חיוב על הבית דין לפדותו
מ"מ אם רואים יכולים לפדותו וכן אחר יכול לפדותו משלו
במקום אב [עיין לעיל סי' ב' סעיף ב'] וכ"ש שאבי אביו יכול
לפדותו בכה"ג (טו"ז וש"ך בשם גדולי הפוסקים). ומדברים הברכה
ג"כ (שו"ת מהר"י אשכנזי יו"ד מ"ג). ולענין ברכת שהחיינו עיין
לקמן סימן ל"ד סעיף ז' ועיין לעיל סימן ב' סעיף ט' דאבי
אמו הרי הוא כזר:

ו. אם מת האב אין אחר יכול לפדותו (מהר"ל מעד"מ טו"ז).
וי"א דיכולים הב"ד או אחר לפדותו (ש"ך ס"ק י"א) ואם
לא הניח האב כלום ב"ד מוליחין הפדיון מקופה של לדיקה
(מגדל עוז). ויש אומרים דהב"ד יפדו אותו בצרכה בלי שם
ומלכות בממון של היתום או יזכו לו הממון ויתנו לכהן במתנה
ע"מ להחזיר ויתלו לו טעם של כסף שחקוק עליו ספק פדוי
ולכשיגדיל ויביא ב' שערות יחזור ויפדה עלמנו (ח"ס יו"ד ר"ה):

ז. מת האב בתוך שלשים יום הרי הוא בחזקת שלא נפדה
עד שיביא רא"י שפדאו אביו. ואם מת האב לאחר שלשים
יום הרי הוא בחזקת שנפדה עד שידיעוהו שזוה בשעת מיתה
ואמר שלא נפדה (שו"ע סעיף י"ד):

ח. עבר האב ולא פדה את בנו כשיגדיל חייב לפדות את עלמנו
(שו"ע) וכותבין לו טעם של כסף שאינו נפדה ותולין לו
בלוארו כדי שידע לפדות את עלמנו כשיגדיל (מהר"ל רמ"א).
ודוקא אחר שיהי בן י"ג [ועיין לעיל סעיף ו']. ואף שחייב
בכל המלות מדרבנן משהגיע לחינוך. מ"מ אם יקיימה אז לא
יוכל לקיימה שוב כשיגדיל (זכרון יוסף כ"ו פתש"ו). ובמנחת
חינוך מזהו שלי"ב מסתפק אם פדה עלמנו בקטנותו אם לריך
לפדות א"ע כשיגדיל ע"ש:

ז. לפי מה שנתבאר [לעיל סעיף ה'] דיכולים הכ"ד או אחר לפדותו אין לריך לטם של כסף וגם לרוב פעמים הטם של כסף בא לידי איבוד ע"כ טוב יותר לפדותו הכ"ד כשהוא קטן (ש"ך ס"ק כ') ופודין מקופסה של לדקה כזכר לעיל סעיף ו':
י. אם אין האב בזמן שהגיע חובת הפדיון במקום ששם הבן עיין לקמן סימן ל"א:

יא. אמר הכתוב [דברים ל' כ'] כי הוא חייך ואורך ימך גו' ר"ל שקיום המלות הם סיבת חיינו ואורך ימינו. וכל תרי"ג מלות הם בכלל זה אמנם מזווינת מלוה הזאת מלות פדיון הבן שהוא סגולה מיוחדת לחיי הבן הנפדה וכן לאמר בזוהר הקדוש בהקדמה דף י"ד ע"א ו"ל. פקודא תליסר למיעבד פורקנא לברי' לקשרא ליי בחיין דתרין ממנן נינהו חד דחיין וחד דמותא וקיימין עליה דבר נש וכד יפרוק צ"י לברי' מידא דההיא דמותא פריק ליי ולא יכול לשלטה עליה ורזא דא וירא אלקים את כל אשר עשה בכלל והנה טוב דא מלאך חיים מאוד דא מלה"מ ועל דא בההיא פורקנא אתקיים דא דחיים ואתחלש ההיא דמות צפורקנא קני ליי חיים כמה דחיתמר והא סטרא בישא שביק ליי ולא אחיד צ"י עכ"ל:

יב. וכתב בספר חסידים ס"י של"ד מעשה בצחור אחד שהי' נוטה למות אמר תפדוני תפדוני כך הי' לו עק אמרו לחכם מה הוא אומר אמר להם שמא היא זכור אמרו כן אמר להם לפדותו ייחי' מיד נתנו לכהן ה' סלעים וחי' כ"ה שנים אח"כ עכ"ל:

סימן כח. מי חייב בפדיון ומי פטור:

א. אין פדיון הזכור תלוי אלא בפטר רחם שאם אינו זכור לאם אעפ"י שהוא זכור לאב אינו חייב בפדיון ואם יש לו כמה נשים ויש לו זכור מכל אחת חייב לפדות את כולם (שו"ע ש"ה):

ב. בן ח' חדשים שהוליא ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוליא ראשו אפילו אחר שמת והוחזר ואח"כ ילד אחיו וילדה ולד קיימא אינו פטר רחם שהרי נפטר בראשו של ראשון ומשתלח פדחתו פטר הבא אחריו וכן המסלת כמין בהמה חיה ועוף

ועוף שהי' פרלוף פניהם דומה לנורת אדם או המפלת סנדל
[סי' חתיכה בשר כלורת סנדל] או שליא [פירוש הכים שהעובר
מוגה בתוכו] או שפיר מרוקס [פירוש חתיכה של בשר ויש בה
נורת אדם] או שליא הולד מחותך אברים אברים הנולד אחר
כל אחד מהלו הינו פטר רחס (שו"ע):

ג. בן חי' חדשים שהוליא ראשו מת [פירוש והחזירו ואחי"כ ילא
אחיו כגון יולדת תלומים אבל אם נולד כולו פשיטא דפוטר
את הנולד אחי"כ דלא גרע בן חי' משפיר מרוקס שפוטר הבא
אחריו. דגול מרובה]. והמפלת שפיר מלא דם או מלא מים או
מלא גוונים והמפלת כמין דגים וחגבים שקלים ורמשים והמפלת
ליום ארבעים הנולד אחר כל אלו ככור לפדיון (שו"ע). וכ"ז
שאין אבריו מרוקמים אין פוטר הבא אחריו ואפילו בזמן הזה
סומכין על זה (רמ"א):

ד. אבל רבותינו האחרונים ז"ל העלו דאין אנו סומכין על
בקיאותנו בזה ואם הפילה אחר מי' יום אף דלא ראו שום
ריקוס מ"מ הוי רק ספק ומכא ספק האריך יברך ומהיות טוב
ראוי להחמיר על עצמו לקיים המלוה לפדותו מספק אבל יברך
בי' הנכרות בלי שם ומלכות. ויוכל ליתן דמי הפדיון לכהן במתנה
ע"מ להחזיר וכי' ח"ס יו"ד סי' רל"ט דאם נותן לכהן דמי הפדיון
לחלוטין יכול הוא לברך שההיינו ולהוליא את אבי הכן דהרי
בשלהי פסחים הוי ס"ד דכהן מברך הואיל ומטי הנאה לידי
וכהי דמסקין אבי הכן מברך היינו משום דמברך על המלוה
עדיף מכהן שאינו אלא צרכת הנהנין ומוליא הוא את הכהן
אבל הכא יברך הכהן על ההנאה ויוליא את אבן הכן. ועיין
בענין זה במהרי"ק שורש קמ"ג. חכס לבי ק"ד. שאלת יעב"ן
ח"א מ"ט. ברדב"ן הובא בבית לחם יהודה ושער אפרים יו"ד
ש"ה. נודע ביהודה מהדו"ת קפ"ה. ח"ס רל"ט דברי חיים ח"ב
סי' קי"ג. אבני נדק יו"ד קב"א. מחנה חיים חו"מ נ"א. בית
היוזר יו"ד נ"ט:

ה. יולא דופן והנולד אחריו כדרכו שניהם פטורין הראשון מפני
שלא ילא מהרחם והשני מפני שקדמו אחר (שו"ע). ועיין
סי' המשניות להרמב"ם פ"ח דבכורות דזה לא משכחת אלא

שתהא האשה מעוברת מבי ולדות והאחד ילא דרך דופן והשני כדרכו דאס נקרע דופנה שוב אינה מתעברת. ע"ש. והאידנא נשתנו הטבעים וכשי דין מתעברות ויולדות אף אחר אספראליע שקורין קייזערשניט שמוליאין הילד דרך דופן. ודע דמה שמוליאין הילד ע"י לבת אין ענין לזה כלל וחייב כפדיון וכמ"ש בשו"ת מהר"ש ח"ג סי' ט' ואות שלום רס"ו ס"ק ח' ועיין לעיל סי' ז' סעיף כ"ז :

ו. מי שלא ביכרה אשתו וילדה זכר ונקבה ואין ידוע אזה מהם ילא ראשון אין כאן לכהן כלום [פירוש שאינו לר"ך לפדותו]. ילדה שני זכרים אעפ"י שאין ידוע אזה מהם הבכור נותן ה' סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך ל' יום פטור דשמה הבכור מת והמוליא מחזירו עליו הראיה. מת האב קודם שפדאן בין מת קודם ל' בין מת לאחר ל' והבנים קיימים נותנים בין שניהם ה' סלעים ואפילו חלקו כבר הנכסים (שו"ע) :
ז. מת הבן בתוך שלשים ואפילו ביום שלשים וכן אם נעשה טריפה קודם שעברו עליו ל' יום אינו חייב כפדיון ואפילו הקדים ונתן הפדיון לכהן יחזירו לו (שו"ע). ודוקא בודאי טריפה ובכה"ג אפילו חי אח"כ זמן ארוך פטור מפדיון אבל כספק טריפה כל י"ב חדש פטור מפדיון דהמוליא מחזירו עליו הראי' מיהו אם חי י"ב חדש דלא מדי ספק טריפה חייב כפדיון (ש"ך ס"ק ט"ז) :

ח. בן חי חדשים והוא חי פשיטא דחייב כפדיון :
ט. מת הבן לאחר שלשים חייב לפדותו ולכרך על הפדיון אבל לא יכרך שהחיינו. (רמ"א) ואפילו יורשו דהא בן יום אחד נוחל ומנחיל מ"מ לא יכרך שהחיינו (פתש"ו) :
י. כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן אפילו כהנת ולוי' נשואה לישראל אין הבן חייב כפדיון שאין הדבר תלוי באב אלא באם שנאמר פטר רחם בישראל (שו"ע סעיף י"ח) :
יא. כהן שנולד לו בן חלל [המבואר באה"ע סי' י"ז] מת האב בתוך ל' יום חייב הבן לפדות את עלמו שלא זכה האב כפדיונו ואם מת האב לאחר ל' יום כבר זכה האב כפדיונו ויורשו בנו ממנו. הילכך מפריש הפדיון ויעכבו לעלמו (שו"ע) :

יב. אם נתעברה מעכו"ם בן הלוי פטור מפדיון וכן הכהנת חייב בפדיון שהרי נתחללה אמו מן הכהונה בצעילת העכו"ם (שם). ואם היא אומרת שמישראל נתעברה והישראל מכחישה ואומר שמעכו"ם נתעברה הבן פטור מפדיון (רמ"א). אף לכשיגדיל דבמא הוא מכוזב והיא אומרת אמת ולפי"ז באשתו גמורה כיון דנאמן לומר דלאו בנו הוא אפילו מכחישתו ממילא ממזר הוא ונתחללה בביאת הבעל חייב הבן בפדיון לכשיגדיל ול"ע לדינא (ש"ך) :

יג. נכרית שנתגיירה כשהיא מעוברת וילדה חייב בפדיון ואם ילדה ואח"כ נתגיירה וילדה אח"כ פטור שאין זה פטור רחם (ש"ע) :

יד. פנוי שנתעברה מנכרי חייב בפדיון (שו"ת בנין ליון ק"ד ק"ה פד"נ) [ודינו כמי שמת אביו תוך שלשים עי"ן לעיל סי' כ"ז סעיף ו'] : ואם אומרת שמישראל נתעברה ושניהם מודים סני בפדיון הבעל מתוך שנאמן להי"ב את עלמו בממון הפדיון נאמן נמי לפטור את בנו בפדיון זה (שו"ת מהרי"א יו"ד תר"ד) : ואם אומרת מכהן נתעברה אין הבעל לריך לפדות עלמו (תשובה מאהבה ח"ב ת"ו) :

טו. זכור שנולד מאשה שאין אנו יודעים בודאי שהיא ישראלית מחמת שבקטנותה נמלטה מחרב רעה ושבת הארץ אשר נולדה שם. אכן יודעת עיר מולדתה ושם אביה ואמה אף אינה יודעת אם אביה הי' כהן או לוי אעפ"י שהוא ודאי פטור רחם אפילו הכי פטור מפדיון (ל"ל בל"י ושער אפרים) :

טז. קטן שנשבע לארץ מרחקים ופדאוהו ישראל והעידו אנשים שהכירו בו היותו מזרע ישראל והגדיל הקטן ונשא אשה וילדה לו בן זכור ומסתפק שמה כהן הוא והעדים שהעידו עליו אינם כאן לריך לפדותו בלא ברכה מספק (שו"ת שמן המור ד' פדיון נפש) :

יז. מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון פטור שהמוליד מחזירו עליו הראיה (ש"ע סי' ג). ומ"מ אין כל הספקות שזין ולריך עי"ן וחקירת חכם וכל היכי דהוי נמי ספק גמור

מ"מ יש לפדות עכ"פ במתנה על מנת להחזיר וכלי זרקה
(מגדל עוז):

יח. נת ישראל שילדה ממזר לריך פדיון כישראל כשר והאב
חייב בו ככשר ואם לא פדאו הוא חייב לפדות את עלמו
כשיגדיל (מגדל עוז):

סימן כט. זמן הפדיון:

א. אין הזכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום ולאחר
שלשים יום יפדו מיד שלא ישהה המלוה (שו"ע סעיף י"ח):

ב. קודם הפדיון אם מותר לאכול הביא בפתשו דדינו כמו
קודם מילה ע"ש ונתבאר לעיל סימן י"ח סעיף י"ז:

ג. שלשים יום אלו נחלקו הפוסקים כמה הם בעלם. דעת
הב"ח והש"ך דהם חדש שלם דהיינו כ"ט יום י"ב שעות

תש"ג חלקים. ר"ל אם תהלק השעה לתת"ף חלקים תקח
הם תש"ג חלקים ותוסיף על כ"ט וחלי יום זה הוא חדש שלם
לחדשי הלכנה נמוול חדש אחד לחזרו ועל חשבון המורה שעות
שלנו תמצא בתש"ג חלקים מ"ד מינוט וחלק א' מ"ח במינוט
חה קרוב לג' רבע שעה:

ד. ולדעה זו אם חל יום ל"א ביום שאין יכולים לעשות הפדיון
או הסעודה כגון בשבת או בתענית לזכור יש לראות אם
הגיע הבן לכ"ט י"ב תש"ג קודם השבת או קודם התענית
שהוא יום ל' יש לפדות ביום ל' דהיינו בערב שבת או ביום
שקודם התענית לאחר שהוא מנן חדש ומעלה כן פסקו הב"ח
והש"ך:

ה. אבל יש חולקים וסוברים לחדש האמור בפדיון הבן לריך
שיהיה שלשים יום וזיום שלאחריו שהוא יום ל"א הוא ראוי
לפדיון. כן פסק המג"א סי' של"ט ס"ק ח' וכן פסק בשו"ת
חכם לבי סימן פ"ד וזנו במגדל עוז. ולדעה זו אין הפדיון
תלוי כלל בכ"ט י"ב תש"ג. ולזה הסכימו האחרונים שאין לפדות
עד יום ל"א. ואף אם חל יו"ט אחר השבת ונמשך ג' יום מ"מ
אין להקדים הפדיון (חתם סופר ח"ו סי' ז'): אמנם כתב
בתיבת גמא הובא בפתחי תשובה וכ"כ נודע ביהודא תניינא

קפ"ו ומהר"ם שיק יו"ד ש"צ ד"ש לדקדק שיהי' הסדיון דייקא אחר כ"ט י"צ תשל"ג אף שהוא זיוס ל"א כגון זינוי הקיץ אם נולד סמוך לחשכה שאין לפדות זיוס ל"א מיד צבקר עד שישלים זמן כ"ט י"צ תשל"ג :

ו. אם חל יום ל"א להיות בשבת אין פודין אותו בשבת אלא ימתין עד יום א' (ש"ע). משום דהוי כמקח וממכר ומטעם זה גם זיו"ט אין פודין אותו (ש"ך ס"ק י"ב). וה"ה זיו"ט שני של גליות (גבעת שאול פתש"ו). ואין לומר יתן המעות לכהן ערב שבת מ"מ א"ך יעשה עם הזכרות והסעודה יעשה בע"ש עדיין לא חלה עליו המלוה וא"ך יאמר ולונו ובשבת נמי לא דהשתא לא מירי קעביר לכן ימתין עד יום א' (ת"ה מג"א שליט סק"ח) :

ז. יש אומרים דאם חל הסדיון כגן בשבת יעשה הסדיון והסעודה בזמנא שבת (שו"ת מהר"א יו"ד רס"ב) ועיין לקמן סעיף יו"ד :
 ח. אם עבר ופדה בשבת ע"י משכון זכו פדוי (שבות יעקב ח"ב ק"ו) ודוקא באופן שנתבאר לקמן בסימן ל"ב סעיף ט' :
 ט. מותר לפדות ולעשות סעודה בחול המועד (שו"ע א"ח תקמ"ו. ש"ך יו"ד ס"ק י"ד). וכן מותר לפדות בסורים (רמ"א תרל"ו) ולא שייך בהו דאין מערבין שמחה בשמחה ומותר לעשות סעודה אפילו אם הסדיון הוא שלא בזמנו (טו"ז תקמ"ו סק"ד) :
 י. מותר לפדות כלילה אבל נוהגין לפדות זיוס (ש"ך). וסמך לדבר מיהא איכא דשרי ודאי לפדות מחלי כלילה ואליך כמו שהיתה מכת זכורות ומפני שנילוו זכורי ישראל לכן הלריכס פדיון ודוקא אם לריכיס לכך מאיזה טעם אכן בלי סבה לא ישנו מן המנהג ואם עבר ל"א שלא יכלו לפדותו אין להשהות המלוה יותר ופודין אפילו בתחלת הלילה (מגדל עח) :

יא. אם חל הסדיון זיוס התענית ולא שלמו כ"ט י"צ תשל"ג עד הלילה שלפני התענית יפדוהו כלילה שלפני התענית אבל אין לפדותו זיוס התענית ולעשות סעודה כלילה שאחר התענית דליכא פרסומי [ר"ל שאין רואין הסדיון בשעת הסעודה] כה"ג. מיהו שמעתי שנוהגין לפדות זיוס התענית ולעשות הסעודה כלילה (ש"ך).

יב. וזה לדעה ראשונה דלעיל סעיף ד'. ובמגדל עוז שהוא החזיק בדעה השני' דלעיל סעיף ה' כתב דאף אם לא שלמו לו כ"ט י"ב תשל"ג יכולין לפדותו בליל התענית [כיון שהוא כבר יום ל"א] ואם ירלו יפדוהו ביום ויעשו הסעודה בלילה או יפדוהו בליל שאחר התענית: ועיין לקמן סימן ל"ה סעיף ז' אם חל בתענית לצור שכחה:

יג. פדיון הכן שחל בתענית יחיד עיין לקמן סימן ל"ה סעיף ח' ואם חל בר"ה עיין שם סעיף ט':

יד. רבים נוהגין לעשות הפדיון אחר להריס סמוך למנחה. ואולי שהששו דלפעמים יארע שגולד סמוך להשכה ולא שלמו לו כ"ט י"ב תשל"ג בבקר [עיין לעיל סעיף ה']. ולכן משום לא פליג מאחרין תמיד לעשות הפדיון. ונראה דמשום הא לא נכון לבטל מלות זריזין. שוב מלאתי כן בשו"ת אמרי יושר ה"ב סי' קל"ו וכי דעכ"פ לא יאחרו עד אחר חלות עיי"ש. ועיין מג"א סי' תקס"ח שכתב דבזמנו על הרוז עשו כל הסעודות בלילה ע"ש:

טו. עבר ולא פדה בזמנו דעת התניא רבתי וקלח פוס' שטובר בכל יום על מלות עשה. אמנם המג"א הביא בסימן דמ"ט ובסי' תקס"ח מתוס' מו"ק דף ח' דפדיון הכן כיון שעבר זמנו יכולין לדחותו יותר דהתורה אמרה ופדוייו מבן חדש תפדה ר"ל מבן חדש ולמעלה חל עליו המלוה אבל יכול לפדות מן התורה אימת שירלה. ורק משום זריזין מקדימין למלוה לריך לקיימה מיד ומלוה שבאה לידך אל תחמיננה (שו"ת מהרי"א רס"ו) והגהות הגאון מהרש"ם ז"ל בס' אורחות חיים תקס"ח):

טז. אם יש כהן במקומו אבל יש לו כהן קרוב והוא אינו יכול לבא רק אחר זמן אף שטובת הנאה לבעלים לתת לכל כהן שירלה זה דוקא בזמנו אבל לא להחמיץ המלוה בשביל זה (שומר ליון הנאמן ק"ב שנת תר"כ. פדיון נפש): ועיין לקמן סימן ל' סעיף ג' ד' מזה לענין כהן ת"ח וכהן מיוחס:

יז. אם עברו על הכן ל' יום ולריך לפדותו ואין שם כהן יזכה הפדיון לכהן ע"י אחר ומצריך על הפדיון דהפדיון תלוי בו באב ולא הכתיבה דאין נותן משלו אלא משולחן גבוה

זכו הכהנים (רש"א י"ח ומיוחסות קפ"ט. מהרש"ל. שו"ת מהר"א שני): ועיין ח"ס י"ד ש"א לענין פדיון חלל כהנת בשעה"ח:

יח. מי שפדה בנו בתוך לי יום אם אמר לו מעכשיו אין בנו פדוי ואם אמר לו לאחר שלשים יום בנו פדוי ואעפ"י שאין המעות קיימים (שו"ע סעיף י"ג). וי"א דאם אין המעות קיימים או שהחזירם לאב תוך לי אפילו בדיעבד אין בנו פדוי וטוב להחמיר לחזור ולפדותו (רמ"א). אבל לא יברך (טו"ז). ואם נתן לו המעות לאחר כ"ט י"ב תשל"ג ואמר שיחול הפדיון לאחר לי יום אף שהעיקר כמג"א [וכייעתו דלעיל סעיף ה'] מ"מ יש לנרף דעת המחבר שבנו פדוי אף שאין המעות קיימים (כתר כהונה י"ב פתש"ו):

יט. אם פדה בנו ביום שלשים ובשעת הפדיון אמר סתם מחמת שהי סבור שפודין ביום שלשים או שטעה במספר היום והמעות אינם בעין ביד הכהן יפדה אח"כ בלא ברכה (טו"ז ס"ק ט"ו):

כ. פנוי משודכת לאיש וילדה בן ורולה לעכב הפדיון אחר הזמן כדי שיה' אחר החתונה מפני איזה טעם. נכון יותר שיפשה עליה ויעשה הפדיון בזמנו (כרם שלמה אה"ע סימן ד' פדיון נפש):

כא. תינוק ככור שחלה ולא נתרפא עד יום לי"א נגלין אותו קודם ואח"כ עושין הפדיון דהמילה היא אות הכנסת ברית ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למנות פדיון כלל (תשובת ראב"ה ש"ך): ואם לא נתרפא לא ימחינו חלל פודין אותו בזמנו (פתש"ו מכמה גדולים): ואף אם הפדיון הוא ג"כ שלא בזמנו כגון שחל בשבת ולריך לפדותו ביום א' מ"מ אין מאחרין הפדיון יותר (שו"ת אבן יקרה מהדו"ג ק"ע) דלא אמר מהר"ח אלא אם שניהם נעשו בו ביום יש להקדים המילה שהיא קבלת חלקית (חיים שאל ח"א ל"א). ואם יכלו ז' ימי הברותו [עיין לעיל ר"ש סימן י"א] בו ביום ימחינו שעה קלה אבל אם יכלו לעת ערב פודין קודם (כורת הברית):

כב. אם נולד לוי חדשים וחששו למולו עד אחר כלות שני חדשים [ר"ל שהי' חלוש עיין לעיל סימן י' סעיף כ"ה] נ"ל שיפדה ביום לא אפילו דלטעם הראש"ח מילג קודמת ז"ח דהרי מלינו בדור המדבר שהי' פדיון בכורות ולא היו נימולים כמ"ס רש"י ע"פ ולוי אמר אלא ודאי דוקא כשראו למול בו ביום שיך טעמא ולא בכידון זה (בית לחם יהודא ושער אפרים חיים שאל שם מ"ל ח"ס י"ד ע'). ואפשר דיקראו לו שם בשעת הפדיון עיין לעיל סימן כ"ד סעיף כ':

סימן ל. אצל מי תודין :

א. פודין אלל כהן שהוא גדול. וכל שהוא מוחזק לכהן פודין אללו. ויש להדר אחר כהן ת"ח ומיוחס כדלקמן :

ב. מי שהחזיק את עלמו לכהן ואח"כ נתברר שאינו כהן עיין תשו' חות יחיר סי' ק"י ותשובת יד אליהו סי' ל"ז הובאו בפתחי תשובה סי' ד' ומהר"ם שיק י"ד ע"ח :

ג. לעם הארץ אין נוהגין מתנות כהונה אם לא היכא דלא אפשר בת"ח נראה שנותנין לו שלא לבטל המלוה לגמרי מיכו היכא דאיכא לאשכוחי כהן כשר בזמן קרוב אין לחוש לשהוי מלוה אחס ימים כדי לקיימה על לך היותר טוב (מגדל עוז). וי"א דאין לריך להמתין אחר כהן ת"ח (שו"ת מור ואהלות) :

ד. בזמנינו אין לנו כהנים מיוחסים רק כהני חוקה מ"מ יש משפחות יחסי כהונה כגון משפחת ראשפורט. כהנא. וכדו' הש"ך. וכדומה ודאי נכון לחזור אחריהם ולפדות אללם ויכול לסמוך על היעב"ץ הכ"ל וכ"ש אם הוא ת"ח ג"כ. ועיין מהר"ח בפסקים סימן רל"ג דהיכא דמשהה כדי לקיימו מן המוכחר שפיר דמי :

ה. כהן קטן פודין אללו (מגדל עוז. חידושי רע"ק). אבל לכתחלה יש לחזור אחר כהן שהוא גדול (ח"ס י"ד רל"ב) : ויש אומרים דאין פודין אלל קטן (מהר"ם שייק י"ד רל"ו) :

ו. כהן שעשה שליח לקבל הפדיון אם אין כהן אחר פודין אללו (ח"ס י"ד רל"ב). ויש אומרים דאין פודין אללו (מהר"ם שייק י"ד רל"ו) : ועיין לעיל סימן כ"ט סעיף י"ז :

ז. אמר לכהן שנותן לו לפדות את בנו אסור לחזור בו מיכה אם חזר הוי חזרה ועיין לעיל סי' רס"ד (רמ"א). עיין לעיל סימן

ז' סעיף י"ח:

ח. כהן שהוא אונן ר"ל יכולין לפדות אללו כיון דהפדיון אינו מלוה על הכהן וגם אי"ל לכוונתו לא להקנות ולא לקנות (שו"ת מהר"א יו"ד שכ"ז): ולא יצרך צורפה"ג ויצרך אחר במקומו:

ט. כהן שהוא אכל ר"ל אפילו כיבד אותו עכשיו מותר לינך אלל הצע"ב שיפדו אללו ואפילו בגי' ימים הראשונים ואפילו יש כהנים אחרים יש להחיר דדמי למוהל (מנחת שי' פדיון נפש). עיין לעיל סי' ח' סעיף ל"ז:

י. עיין לקמן סימן ל"ב סעיף ח' דאין פודין רק אלל כהן אחד:

סימן לא. אם מותר לפדות ע"י שליח:

א. אין האב יכול לפדות את בנו ע"י שליח וגם אין צ"ד פודין אותו בלא האב (רמ"א על שם ריב"ש סי' קל"א. לבוש). ומסקנת הש"ך וטו"ז בשם הראשונים וכן פסקו הבאים אחריהם דיכול לפדות ע"י שליח וכן צ"ד יכולין לפדותו ועיין לעיל סימן כ"ז סעיף ה':

ב. וענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון של עלמו ואינו מזכה ממנו להאב אלל רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עלמו בשליחות פלוני ויהי האב יולא י"ח פדיון מטעם ששליח של אדם כמותו וכמו שמפריש מתבואת עלמו על כרוז של פלוני אכל ממון שלוה מצעלים לכהן אין זה פדיון ע"י שליח אלל הגעת ממון ע"י שליח ואין צכך כלום. אמנם אם אין אב לפדות פודין הצ"ד מממון של ליבור את הבן והוי מלוה בפני עלמה (ח"ס יו"ד רל"ז):

ג. ומי"מ אין רגילים לעשות ע"י שליח דראוי לעשות זכר לצבורי מזרים דכתיב אני ולא השליח הי"ל יש לפדות בעלמו טפי מכשאר מלוה שמלוה בו יותר מצליחו (ח"ס יו"ד רל"ג רל"ז):

ד. לא יעשה שליח כהן לכתחלה דכיון שהוא עלמו פטור מפדיון הבן כו' אך כדיעבד אם כבר נפדה ע"י שליח כהן אפשר שאין לריך לפדות א"ע כשיגדיל (פני ארי' מ"ד פתש"ן):

ה. מומר יכול לעשות שליח לפדות את בנו הזכות הוא לקטן
 זוכין לו והשליח מזכך כי זרכות (מהר"ם שי"ק יו"ד שי'):
 ו. אם האב רוצה לילך לדרכו יכול לעשות שליח אף תוך
 שלשים שיפדנו בזמנו וזה טוב יותר משיפדנו הוא בעלמו
 במקום שיכ"י שם דל"ע אם יש להבין חזקת חיים (דגול
 מרצבה). וי"א דעוב יותר שיפדנו האב במקום שהוא
 שם מאשר יפדנו ע"י שליח דקיי"ל דיש לו חזקת חיים.
 (ח"ס יו"ד רל"ד מעשה רב מרבו הגאון החסיד מהר"א ז"ל.
 מהר"ם מינץ ח"א ע"ו. שו"ת עמודי אור ל"ז. שו"ת בית שמואל
 אהרון ע"ו פתש"ו). וכ"ש אם נודע לו ע"י טעלעגראף שהילד חי:
 ז. אם שמע שהילד חולה ל"ע אם יכול לפדותו במקומו דאיתרע
 ל"י רוצה ואפשר נפל הוא (חמודי דניאל בס"ס זכרון ברית
 לראשונים):

ח. נוסח הפדיון ע"י שליח כך הוא, השליח אומר. זה הבן בכור
 הוא פטור רחם לאמו והקדוש ב"ה צוה לפדותו שנאמר
 ופרויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל
 הקדש עשרים גרה הוא ונאמר קדש ל"י כל בכור פטור כל
 רחם בכני ישראל באדם ובבהמה ל"י הוא, אני השליח מאבי
 הילד בכור הזה שהגיע זמן הפדיון. הכהן אומר להשליח. מאי
 בעית טפי אתה השליח בשם המשלחך או ליתן בן הבכור
 שהוא פטור רחם לאמו או בעית לפדותו בשליחות אבי הבכור
 בעד חמש סלעים כדמחוייב המשלחך מדאורייתא. ומסיב השליח
 חפץ אני לפדות את הבכור בשליחות אבי הבכור והילך דמי
 פדיונו מן המשלח כדמחוייב מדאורייתא: (שו"ת מחנה חיים
 ח"ג סי' ע"ה). ויבדך אקבו"ן לפדות הבכור עיין לקמן סימן
 ל"ד סעיף ז':

ט. אם עשה השליח ע"י מכתב ש"ד אבל אם השליח קיבל רק
 טעלעגראף אין יכול לעשות הפדיון דלא הוי כאמירה (סס):
 י. אם הכהן עשה שליח לקבל הפדיון עיין לעיל סימן ל"י סעיף ו':

סימן לב. שיעור הפדיון ובמה פודין:

א. שיעור הפדיון הוא חמשה סלעים שהם ק"כ מעיס שהם
 שלשה

שלשה דרהמים כסף מזוקק (שו"ע ש"ה) הם בערך ז' זהובים רייניש שהם ז' זהובים פולניש (רמ"א). ולריך לתת לכהן כסף לרוף מזוקק משקל אלף ט' מאות ועשרים שעורים (רש"ל פרישה. טו"ז):

ב. חשבון של משקל אלף ט' מעות ועשרים שעורים על משקל הגראס שנוהג בארצותינו בדקדוק הוא ל"ד גראס בקירוב (שו"ת ערוגת הכסף להגאון מחוסט זל"ל יו"ד רל"ט. מנחת אלעזר ח"ב סי' ט"ו) ויש מחמיר לתת ל"ה גראס (בדורי המדות והשיעורין מערכת מטבעות ומשקלות ל"ב):

ג. שיעור הזה לריך ליתן כסף מזוקק [כזכר לעיל בסעיף א'] יש קורין בראנדזילצער או פיינזילצער. אך אם נותן מטבע היוולאת באותה מדינה לריך לשער כמה כסף מזוקק יש במטבע הזאת כי לא כל המטבעות שות וכל המלכיות משתנות המטבעות מזמן לזמן. בח"ס יו"ד סי' רפ"ט כתב ליתן כ' לואאליגער וטוב להרבות א' וז' לואאליגער ע"ש (ועיין בח"ס ח"ו בתשובה לזקיני הגאון מו"ה מאיר אש זל"ל שהחמיר אח"כ ליתן כ"ד לואאליגער ע"ש) ועפ"ז נהגו במדינותנו לפני המלחמת העולם (תרע"ד) ליתן כ"ב קראנצן של כסף שילאו אז שהי' בהם ג"כ כסף לרוף לפי חשבון זה. וכן נהגו עתה ליתן קראנצן אלו כ"ב מהם באשר שלא נודע לנו עוד משקל כסף לרוף שיש במטבעות החדשות. וכי בפדיון נפש מליקוטי שלמה בשם ת"ת שהכהן לריך לשלם להפודה ז' קראנצן בעבור שיווי המותר של המתכות והלורה ע"ש. ועד"ז ישער בזמנו ובמקומו שיעור הפדיון. וכי בס' שו"ת זכרון יהודה להגה"ל מו"ה יהודה גרינוואלד זל"ל ח"ב סי' קס"ח שהי' תמיד בביתו לואאליגער [הזכר לעיל מח"ס זל"ל] להלוות למי שלריך להס ללורך פדיון וכ' ששמע שעושין כן גם במק"א ע"ש ור"ל שהלואה לבעל הפדיון המטבעות האלו ופדה בהם ואח"כ קנה אותם מן הכהן והחזירם להרב זל"ל:

ד. אלו החמשה סלעים נותנן לכהן ככסף או בשוה כסף מכל דבר שירלה חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם אינו פדוי (שו"ע). שטרות היינו שטר חוב שיש לו על אחרים

שחס נתן אותו שטר חוב אין בנוי פדוי כיון דאין גופן ממון
:(טו"ז ש"ך) :

ה. כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים בשכיל פדיון בנו
חייב ליתנם לו וכנו אינו פדוי (שו"ע). משום גזירה שמא
יאמרו פודין בשטרות (טו"ז ש"ך) :

ו. נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמשה סלעים וקבלו הכהן
בה' סלעים הרי בנו פדוי והוא שיטוה חמשה סלעים לשום
אדם (שו"ע). וי"א דאפילו אם אינו שוה לשום אדם בנו פדוי.
:(טו"ז ש"ך) :

ז. נתן לו כלי בפדיון בנו סתם אם הוא שוה ה' סלעים אעפ"י
שלא שמו אותו בתחלה בנו פדוי ואם הכהן רולה להחזיק
הכלי א"ל להחזיר לו והוא ישלים לו עד ה' סלעים (רמ"א) :

ח. נתן ה' סלעים אפילו לעשרה כהנים בין בבת אחת בין
בזה אחר זה בנו פדוי (שו"ע). זה מדינא אבל אין פודין
כ"א בכהן אי ובבת אחת (רש"ל פתש"ו). דכל שנתנה התורה בו
שיעור אם מחלקו הו"ל חלי שיעור (ח"ס יו"ד סו"ס רל"ב). ועוד
דכהנים שלנו הם רק כהני חזקה ודילמא אחד אינו כהן
(מנחת פתים) :

ט. אם נתן לכהן משכון על ה' סלעים דהיינו שהיא להבטחה
ואחר זמן נותן לו ה' סלעים ליקח המשכון אין בנו פדוי
ומשכון אינו פרעון אלא הבטחה בעלמא ופדיון נתיכה אלימתא
בעינן אבל נתן לו כלי כסף שיקח הכלי עלמנו או שעשה שומא
לכלי ואמר לו שיפרע ממנו בנוי פדוי (ברכ"י פתש"ו) :

י. אם פודין בבאקנקאטען נחלקו האחרונים. ואין נוהגין
לפדות בשום באקנקאטען :

יא. נתפשט המנהג שעניים שאין להם זמא לפדות שלוקחים
כלים בשאלה ופודין בהם ואח"כ מחזירין לבעלים ואין
לערער ע"ז ורק באופן שהמשאל יודע שהשואל רולה לפדות
בנו בחפלים אלו (שו"ת ב"ש אר"ח י"ט פדיון נפש) : ועיין
לעיל סעיף ג' :

סימן י"ג. מתנה ע"מ להחזיר באיזה אופן מהני:

א. הפודה לריך שיגמור בלבו ליתן דמי הפדיון לכהן מתנה גמורה ואם רצה הכהן אח"כ יחזיר לו מ"מ מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה (שו"ע סעיף ח'). ודוקא שאמר לו בזה"ל על מנת להחזיר שזה היא מתנה בתנאי וכשמקיים תנאו ומחזירו נקנית לו המתנה למפרע והבן פדוי אבל אם אמר הילך חמשה סלעים ותחזירם לי לא הוי מתנה ואין בנו פדוי (רמ"א לבוש): ואפילו אמר ע"מ להחזיר דוקא שאמר ע"מ להחזיר אותו הדבר עלמנו או אותו מעות ממנו שכתן לו דאם לאו הוי ל"י רק הלוואה ואין בנו פדוי (תשובה מאהבה פתש"ו):

ב. אבל אם לא אמר כן בפירוש רק שה"י בדעתו שיחזירם לו הכהן ודעת הכהן ה"י מתחלה שלא לקבל ע"מ להחזיר בין החזיר בין לא החזיר אין בנו פדוי (שו"ע טו"ז ס"ך לבוש):

ג. ואם ה"י דעתו שיחזיר לו הכהן ולא אמר בפירוש וגם דעת הכהן ה"י להחזיר לו שאז דיעותיהם שוות לחזרה והוי פדוי אף אם יחזיר לו אח"כ דהוי כאומר בפירוש ע"מ שתחזיר לי (טו"ז ס"ק ו')

ד. לא יהא הכהן רגיל להחזיר לכל שלא להפסיד לשאר כהנים שמתוך כך לא יתנו הכל פדיונו בכוריהם אלא לו אבל לעניים שרי להחזיר בכל פעם (שו"ע). אבל בזמנינו שהכהנים הם רק כהני חזקה אדרבה מחוייבים להחזיר שלא יהא ספק גזל בידם (שאלת יעב"ץ ח"א קנייה). וה"ס יו"ד רל"א כי דדברי היעב"ץ אלו אינם נראים לו וכ"כ בגליון מהרש"א דאין כאן ספק גזל כיון דמדעת"י נותן מפני שרובה ללאח ידי ספק אולי פוגע בכהן כשר:

ה. המהדרים אחר כהנים עשירים שרגילים להחזיר דמי הפדיון כלו או מקצתו. לריך שידעו ויבינו הענין שלא יהי בדעתם שיחזיר הממון שלפעמים עושה ממנו דורן לאשה או לילד וכדומה שאינו יולא ידי חזרה ע"כ לריך לגמור בדעתו שנותן הממון לכהן במתנה גמורה (ח"ס יו"ד רל"א):

ו. מסורת זידינו מפי זקנים שקבלו מהקדמונים כי איש אשר יקיים מצוות פדה"ב בנו הזכור כדן ליתן ה' סלעים לכהן בשמחה ויהי לו לגמרי שלא יחזיר הכהן שום דבר בשום אופן יהי בטוח שהילד יחי' ויגדל מפגעי חולי הילדים ויגדל ויהי לאיש (מדבר קדמות מערכת פי') ועיין לעיל סימן כ"ז סעיף י"ב מ"ש מסי' חסידים ע"ש. ומה טוב אם יודמן לו כהן עני ת"ח דהני מעות הפדיון דאחעביר זהו מצוה חדא ליתעביר זהו מצוה אחריתא מצוות לדיקה והחזקת ת"ח :

סימן לד. סדר הפדיון :

א. מייתי לי' לזכור קמ"י כהן ומודיע לו שהוא זכור פטר רחם והכהן שואל אותו מאי בעית טפי וכו' (רמ"א). ועיין לעיל סימן א' כל הסדר : ונהגו לעטר הזכור בתכשיטי כסף וזהב כפי היכולת להדור מצוה :

ב. לשון מאי בעית טפי אינו במשמע דאם רולא נותן הבן לכהן דאינו יולא בזה כדלעיל סי' כ"ז סעיף ד' אלא כדי לחבב הפדיון על אביו אומר כן לעשות חשק לפדותו כו' לכן כדי שיתן ברלון הטוב א"ל הכהן במאי בעית טפי משום שנאמר כי נ' כל זכור ואם יחפון האב שלא לפדות י' לחוש שמא יקחנו השי"ת ממנו (חוט השני ג"כ) :

ג. הכהן שואל את אמו של הילד ואומר לה שמא הפלת גפול או ילדת בן אחר קודם זה (תניא רבתי ל"ח) :

ד. בשעה שנותן הפדיון לכהן מצדך ברוך איחמ"ה אקב"ל על פדיון הבן וחוזר ומצדך שהחיינו ואח"כ נותן הפדיון לכהן (שו"ע). כלומר בשעה שהאב מחזיק בידו ה' סלעים והושיטן לכהן קודם שיולא מידו ליד כהן מצדך ואח"כ נותן לו כדי שיצדך עובר לעשייתן ולא כמו שקל"ת נוהגין שכבר הניח לפני הכהן המעות ואח"כ מצדך (טו"ז ש"ך) :

ה. אבל מה שנוהגין שמיחזין הפדיון אלל התינוק ואחר הצרכה לוקח הכהן הוי עובר לעשייתן ואפשר אף שהוא לפני הכהן כ"ז שאינו בידו של כהן הוי הכל ברשות בעל הבית והוי עובר לעשייתן (בל"י ושער אפרים). ובקילור ש"ע כתב שיניח דמי

הפדיון לפני הכהן ע"ש וכמדומה שאין נוהגין בן רק כמ"ש
בסעיף הקודם. וכתב ש"ת מהר"י ברונא ס"י קכ"ב בשם חוסי
דא"י הבן יעמוד לפני הכהן והכהן ישב בדרך חשיבות לקבל
מתנות כהונה שנאמר למשחה בהם עיי"ש ר"ל מ"ש שמות כ"ט
כ"ט ובמדבר י"ה ה' ופירשו חז"ל דר"ל דרך שררה וחשיבות :

ו. אם נתן המעות לכהן ולא בדרך שוב לא יצרך (ברכת הבית
שער ב'). ואפשר שאם עדיין לא מנה הכהן המעות וא"כ
לא סמכה דעתו יכול עוד לצרך עד שימנה המעות (פדיון נפש
ס"י ה' ס"ב). ומה שנדפס בכמה סידורים ואחריהם נגזר גם
המסדר סדור אולר התפלות שהכהן מקבל הפדיון ומחזיר הילד
לאביו ואז מברך האב הברכות זה טעות דמוכת. ולא עלה על דעת
שום פוסק בן. ואולי שחשבו שדומה לברכת להכניסו שמברך
האב אחר החיתוך ולטעם א' היא מפני שתלוי בדעת המוהל
ואולי לא יראה למול ויהי' ברכה לבטלה עיין לעיל סימן כ"ב
סעיף ז'. וה"ה הכא דתלוי בדעת הכהן. חבל אינו דומה כלל.
דכבר נתבאר לעיל סימן כ"ט סעיף י"ז דיוכל לפדות אף אם
אין כאן כהן עיי"ש :

ז. אם פודה ע"י שליח [עיין לעיל סימן ל"א סעיף ה' נוסח
הסדר] מברך השליח בא"י אמ"ה אקבו"ן על פדיון הבכור
(פני אר"י פתש"ו). ואינו מברך שהחיינו (שם ול"ה פסחים
קכ"א) וי"א דמברך שהחיינו ג"כ (הגהות פרישה. ח"ס יו"ד
ר"י"ה ומהר"ם ש"ק יו"ד ש"ן). ומעיות טוב אם ימלא דבר חדש
כגון פרי יניח לפניו לאסוקי נפשי מפלוגתא (ח"ס שם) :

ח. אם אין האב אלל הבן פודה אותו בלאו הכי ואומר לכהן
שיש לו בכור לפדותו ואומר במאי בעית טפי (רמ"א). עיין
לעיל סימן א' :

ט. אם הגיע זמן הפדיון ואין כאן כהן עיין לעיל סימן כ"ט
סעיף י"ז :

י. נוהגין לעשות סעודה בשעת הפדיון (רמ"א ש"ה ועיין לקמן
ס"י ל"ה). וסודין אחר ברכת המוליא (מהר"ל בא"ה ג'). מיד
אחר הפדיון מברך הכהן על היין אם יש יין בעיר כדי לפרקומי
מילתא (רמ"א) שקיים המלוה (לבוש). טעם שהכהן מברך בפס"ג

זוכר סימן לד הברית צה

בפדיון הבן ובשאר מתנות כהונה אין מצרך דבשאר מתנות כהונה אינו עושה כלום וכאן זכה בכן ונותנו לאב בפדיונו וגם שבצרכה זו ברכת השבח שרומזת ל"מ ולמכת זכורות של מזרים והללת בני ישראל (ריב"ש סי' קל"א). ואם אין יין מצרך על שכר שהכל ואז לריך לעשות הפדיון קודם ברכת המוליד [ר"ל קודם נט"י] דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר (טו"ז):

יא. נוהגין שהכהן מצרך את הילד כמו שנתבאר לעיל סימן א' וכתב במגדל עח שיברך את הילד אחר שצירך על היין ובקילור שו"ע כתב דיברך את הילד קודם ואח"כ יברך על היין.

יב. האב יכול לברך שהחיינו על הפדיון אף בין המזרים (אור"ח תקנ"א). וכ"ש בימי אכלו ר"ל דכתבו הפוסקים דמותר לברך שהחיינו אף על פרי חדש אפילו תוך ז' עיין שדה חמד חספת דניס מעי אכלות אות ע"ט ואור"ח תקנ"א ועיין עוד שם דיכול אבי הבן ליקח פרי חדש ולכוין לפטרו בצברכת שהחיינו ויברך אח"כ על הפרי ויאכלנה וגם אחרים יכולים ללאת בצברכת שהחיינו שלו:

יג. כהן שהוא אונן ר"ל פודין אללו ויברך אחר על היין עיין לעיל סימן ל' סעיף ח':

יד. גדול הסודה עלמו מצרך בא"י חמ"ה אקבו"ן על פדיון הבכור (רמ"א סעיף י') ושהחיינו (יס ש"ס קידושין סי' כ"ג) נוסח הסדר. ואומר לכהן אתי בכור פטר רחם והקב"ה לזה לפדות את הבכור ובעוונותי מת אבי קודם זמן פדיוני ואני נשארתי בחיוב לפדות עלמני דכתיב בכור בניך תפדה וקרין תפדה ר"ל שמפדה את עלמו והרני מוכן ומזומן לקיים מצות השם. [ואומר הכהן] אי ליחא לך ית גרמך או חמש סלעים דמתחייבו לך בפורקנך [ומשיב לו] ית גרמי והא לך חמש סלעים, ומצרך ב' ברכות על פדיון ושהחיינו (כרס שלמה פדיון נפש):

טו. מי שעשה כבר פדיון בכנו באשתו הראשונה כשעשה פדיון הבן באשתו השני' יברך ג"כ שהחיינו (דברי חמודות, שנות חיים):

סימן לה. סעודת פדיון הבן.

א. נוהגין לעשות סעודה בשעת פדיון הבן (רמ"א ש"ה):

ב. סעודה זאת הוי סעודת מלוה (תוס' ב"ק דף פ' ד"ה ישוע ותוס' מ"ק דף ח' ד"ה מפני. הגמ"י תרה"ד רס"ט. מהר"ל ועיין לעיל סימן ל"ג סעיף י'): :

ג. אוכלין בשר ושתיין יין בסעודה זו אפילו בשבוע שחל בו ח"ב (רמ"א תקנ"ה):

ד. אין נוהגין לברך שהשמחה במעונו משום דרוכ פנמים איכא לערא ליוקא שעדיין לא חזר כ"כ לבריאותו מן המילה ואעפ"י שמברכין שהחיינו משום לערא פורתא אין מוטיעין מלברך שהחיינו משא"כ בהשמחה במעונו (לבוש). עוד טעם משום שהאשה אין עובלת עד מ' לזכר ויראה אף במקום שטובלת מקודם לא פליג (פרמ"ג במש"ז תמ"ד ס"ק ס'). :

ה. סעודת פדיון הבן שלא בזמנה ל"ע אי מקרי סעודת מלוה (מג"א רמ"ט) וי"א דהוי סעודת מלוה (פרמ"ג ח"א תקכ"ח ס"ק י'). ועיין לקמן סעיף ח':

ו. מסורת בידנו מי שאוכל בסעודות פדיון הבן כאלו התענה פ"ד תעניות והנח להה לישראל אם אינס נביאים הן בני נביאים הן ומסתמא כן בא בקבלה איש מפי איש. ושמעתי דרמוז בקרא [במדבר ג' מ"ט] ויקח משה את כסף הפדיוס נוטריקון פ"ד י"ס. והמסובין לוקחים איזה דבר מאכל מהסעודה לבתיהם לתת לקרוביהם ואוהביהם ועיין ירושלמי מועד קטן ספ"ב דר' יוחנן הוי לוקט פירורים שנשארן מסעודת קידוש החדש:

ז. פדיון הבן שחל בתענית לזכר שנדחה אין להקל לאבי הבן והכהן שלא ישלימו (מג"א מט"ה אפרים תקכ"ט). ועיין בשע"ת שם ס"ק ט"ו שכתב בשם כמה גדולים דאבי הבן והכהן אין לריכים להשלים התענית ויוכלו לאכול אחר מנחה גדולה ר"ל חלי שעה אחר חלות ויתפללו מנחה מקודם ובת"כ יבדילו על הכוס קודם והסעודה יעשו בלילה עיי"ש ועיין לעיל סימן ח' סעיף י"א:

ד. פדיון הבן שחל בתענית בה"ב או בעשרת ימי תשובה מלוה לאכול (רמ"א). ועיין לעיל סי' ח' סעיף כ"ב. ואם חל הפדיון בשבת וביום א' היא תענית עש"ת כיון דהפדיון הוא שלא בזמנה יעשה הסעודה בלילה (מג"א תקס"ח סעיף י') והוא לשיטתו דסובר דפה"ב שלא בזמנו לא מיקרי סעודת מלוה ואף דקיי"ל דהוי סעודת מלוה מ"מ לריכוס להשלים התענית כיון דאין זמנו קבוע היום ואין דוחין התענית בשביל סעודה זו (מטה אפרים תקנ"ט סעיף מ"א). ואם יוס א' היא ערב ראש השנה ש"א לעשות בלילה יעשה ביום קודם שעה עשירית (מטה אפרים):

ז. פדיון הבן שחל בראש השנה יעשו הפדיון במוצאי ראש השנה בלילה שקודם הלום ואז יעשה הסעודה ג"כ ואם רולה יכול לעשות הפדיון ביום לוס גדליי והסעודה יעשה בלילה שאחרי התענית אבל לא יקדים לעשות הפדיון בערב ר"ה אפילו מלאו לו כ"ט י"ב תשנ"ג ואם עשה כן יחזיר ויפדנו ביום ל"ג בלא ברכה ואם חל ר"ה ה' ו' וזמן הפדיון הוא ביום א' דר"ה יעשה הפדיון והסעודה בליל מ"ט שובה ולא ימתין עד ל"ג:

י. אשה שיש לה פדיון הבן בתוך ימי אבלה מותרת ללבוש בגדי שבת בשעת הפדיון (שבות יעקב ח"ב סי' ק"ב):

יא. כהן שיש לו יא"ל על אביו או על אמו וכוהג להתענות ונותנין לו בן לפדות לריך להשלים התענית והצרכה שעל היין מצדך אחר ואם רוליס שהכהן יהי על הסעודה יעשנה סמוך למנחה ויבא על הסעודה בלילה (פנים מאירות ח"ב ל"ח):

יב. הפדיון והסעודה אם אפשר יעשו בעשרה ועיין לעיל סי' כ"א סעיף א' טעם שלריך המילה להיות בעשרה כדי לפרסם שעשה המלוה וה"ה הכא:

יג. סעודת פדיון הבן בערב שבת מלוה להתחיל קודם שעה עשירית ועיין לעיל סימן סימן כ"ה סעיף כ' לענין סעודת ברית מילה וה"ה הכא:



סימן לו. הלכות בר מצוה

- א.** בן שלש עשרה למלות (מתני' אבות פרק ה'): דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגבי שכם כתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי באתו פרק בן י"ג שנה הי' וקרי לוי איש (הרע"ב). ובתשובת הרא"ש ריש י"ז נשאל מנין לנו דבן י"ג שנים ויום אחד הוי בר עונשין והשיב דהיא הלכה למשה מסיני והוא בכלל אמרם ז"ל שיטורין חלוץ הללממ"ס (תוס' חדשים): וכן היא בתשובת מהרי"ל:
- ב.** אם לא הביא שתי שערות אפילו הוא גדול בשנים דינו כקטן עד שילאו רוב שנותיו [ל"ו שנה. מג"א] שאז יתברר שהוא סריס. ואם נראו לו סימני סריס קודם לכן דינו כגדול (שו"ע או"ח כ"ה) ודוקא שהגיע לשנת עשרים ר"ל ל' יום בשנת עשרים (אה"ע קנ"ה ושם מבואר היטב):
- ג.** מיהו אין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין אותו כגדול ומסתמא הביא שתי שערות ואפילו אנו רואין שאין להם ב' שערות חיישינן שמא הי' להם אלא שנשרו שכן דרך שערות הללו לנשור פעמים מחמת כחישות ופעמים מחמת שמיכות ומ"מ לא סמכינן אחזקה לגמרי אלא דדיינינן לוי כספק ולכן אזלינן תמיד לחומרא בכל דבר שהוא מדאורייתא ובדרבנן לקולא (רמ"א או"ח כ"ה. חיי אדם כלל ס"ו):
- ד.** לכן לענין תפילין פשיטא דלריך להניח תפילין מיד כשהגיע לכלל שנותיו ואין משגיחין בשערות כלל:
- ה.** לפיכך לפני התיבה באקראי מותר מיד כשהגיע לכלל שנותיו ואין מדקדקין בשערות (או"ח כ"ג. מג"א ס"ק י"ד. ורמ"א ס"י כ"ה סעיף ה') ולענין ש"ץ קבוע עיין שו"ע או"ח כ"ג. תקע"ט. ותקפ"א. וכן מותר לקרות בלבוש ואין מדקדקין בשערות (מחליט השקל ס"י רפ"ב ס"ק ו'):
- ו.** וכן מותרף לשלשה ולעשרה לזימון מיד כשהגיע לכלל שנותיו וא"ל לבדקו אם הביא ב' שערות. ולהוליא אחרים בעינן שירעינן בודאי שהביא ב' שערות מיהו אם כל אחד מדרך לעלמו בלחש לית לן בה (מג"א קל"ח באה"ט):

ז. אינו מוליא את הגדול ידי חובתו בתקיעת שופר אעפ"י שהגיע לכלל שנותיו עד שיציא צי שערות שבדבר חיוב תורה אין סומכין על חזקה כיון שהגיע לכלל שנים הביא סימנים ואפילו למי שכמותו שכבר הוא בן י"ג שנה וספק אם הביא צי שערות אינו מוליא ויש להחמיר בזה אפילו בזו"ט צי של ר"ה אם אפשר באחר וכ"ז לענין להוליא את היחיד אבל להיות תוקע לציבור דינו כש"ץ (מטה אפרים תקפ"ט). ובתקיעות דמעומד יש להקל לסמוך על החזקה כיון דתקיעות דאורייתא כבר ילאו בתקיעות דמיושב ובדרכבן סמכין אחזקה (שו"מ ח"ג קע"ז):

ח. לעולם הוא קטן עד שיציא צי שערות אחר שיהי בן י"ג שנה ויום אחד ושנת העיבור בת י"ג חדש (שו"ע או"ח ג"ה). ואם הביא צי שערות קודם אמרינן שומא כינהו (ב"ה. פרישה מג"א):

ט. אם מת אביו ואינו יודע אימתי נעשה בן י"ג שנה לכאורה דינא הכי שמכיון שהביא צי שערות חייב ליזהר במלות התורה כדין שאר גדול דספיקא דאורייתא הוא (ועיין משנה ברורה סי' כ"ה ס"ק מ"א):

י. לסמוך על הנער עלמנו ל"ע וכי בכף החיים דאם הוא מיושב בדעתו וירא ה' נאמן לענין להלטרף לעשרה דמה לו לשקר ורק שלא יהי ספק בדבר עיי"ש:

יא. הא דאמרינן בכל מקום י"ג שנה ויום אחד. פירוש דבעינן י"ג שנה שלמים וכיון שמתחיל היום שנולד בו [כגון שנולד בראש השנה נעשה בר מלוא בר"ה של שנת י"ד] יום אחד קרינן בו (ב"ח. טו"ז. מג"א. שכנה"ג. וכ"כ הש"ך בח"מ סי' ל"ה בזה"ט). ואפילו נולד בסוף היום מ"מ נעשה ב"מ בתחלת אותו היום (א"ר). ואם הי' בה"ש בשעת הלידה דיינינן ליה לספק ולריך להכיח תפילין ביום הקודם דאזלינן לחומרא בכל דבר שהוא מדאורייתא (משנה ברורה אות חיים): ובפרט אם נולד מיד אחר שקיעת החמה. ואם אינו יודע מתי נולד רק מתי נימול א"ל לחשוש שמא נולד בין השמשות דזה הוי מיעוטא דלא שכיח. וכן א"ל לחשוש דילמא הי' חולה או מאותן שנימולים לבי ליי לייא דזה מדכרי אינשי (אות חיים):

יב. מי שנעשה בר מצוה ביום השבת אין לו לעבור לפני התיבה בתפלת ערבית של שבת דהרי עדיין אין לו י"ג שנה (מהר"ל רמ"א כ"ג). ר"ל במקומות שנהגין להתפלל של שבת בע"ש מצטוד יום משום תוספות שבת מ"מ הרי עדיין לא נשלמו לו י"ג שנה עד ליל שבת. שתוספות שבת אינו מועיל לעיין שנות ימי הנער אבל אם מתפלל בלילה ערבית אחר לאת הככבים מותר לירד לפני התיבה (מג"א באה"ט משנה ברורה): י"ג. יש ללמוד זכות על מקומות שנהגים שהקטנים יורדין לפני התיבה להתפלל תפלת במוצאי שבתות (שו"ע או"ח כ"ג). לפי שתפלת ערבית רשות (ב"י). ובתפלה שהוא ח"א קדושה (טו"ז). ובתפלת ערבית של שבת שיש ברכה מעין ז' שש"ץ מוציא הרבים אין לו להתפלל. (דגול מרובנה). ואין המנהג הזה בינינו (דרכי משה):

יד. נתבאר לעיל סעיף ה' דשנת העיבור בת י"ג חדש. ר"ל דאם שנת ה"ג היא שנה מעוברת מ"מ אינו נעשה בר מצוה רק באותו יום בחדש שנולד. וי"מ שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (תשו' מהר"י מייזן סי' ע"י. רמ"א. כ"ה סעיף י'). ואדר ראשון לא נקרא רק שבט לעינין זה (פר"ח פמ"ג לב"ש): ומ"מ יתחיל להניח תפילין באדר ראשון משום דר"ש הלוי סובר שנעשה בר מצוה באדר ראשון ומה איכפת לן ללאת אף דעת יחיד כיון דמג"א סובר בלאו הכי שיתחיל להניח קודם [עיין לקמן סעיף י"ח] ויתחיל עכ"פ יום אחד קודם יום שנולד שלא לקבוע הלכה כדעת הר"ש הלוי (שו"ת בית שלמה אה"ע כ"ו. אורחות חיים): ולשיטת הר"ש הלוי דלקמן סעיף י"ח שפיר מניחם קודם שנעשה בר מצוה:

טו. הנולד בשנה מעוברת בין שנולד באדר ראשון בין שנולד באדר שני ונעשה בר מצוה בשנה פשוטה לעולם כשיגיע אותו יום באדר של שנה הפשוטה נעשה בר מצוה. אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני באחד בו ושנת י"ג אינה מעוברת אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון לריך להמתין עד כ"א לאדר בשנת י"ג להיות בן

י"ג שנה. וזאתו שגולד אחריו באחד באדר השני יהי בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג (שו"ע א"ח ל"ה סעיף י'): שזו. ואם בשנת ה"ג הי' ג"כ שנה מעוברת כתב מג"א דהגולד באדר ראשון אינו נעשה בר מלוא עד אדר השני ונחלקו עליו כל האחרונים והסכימו דהגולד באדר ראשון נעשה בר מלוא באדר ראשון והגולד באדר שני נעשה בר מלוא באדר שני ועיין באר היטב באריכות ועיין ח"ס א"ח סי' י"ד:

יז. חדשי כסלו וטבת פעמים שראש חדש שלהם יוס א' ופעמים ב' ימים. אם נולד כשהי' ר"ח יוס א' ובשנת י"ג ר"ח ב' ימים נעשה בר מלוא ביום א' דר"ח. (ב"ח. א"ר. פתשו"ו. דה"ח). ואם נולד ביום א' דר"ח כסלו וכשנעשה בר מלוא חשון חסר ור"ח כסלו אינו אלא יוס א' לא נעשה בר מלוא עד ר"ח דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יוס מחשון דבעינן י"ג שנים שלימות. (מג"א סי' ל"ה סק"י) ועיין באה"ט דמתשובת מהר"י מינץ לא משמע כן:

יח. אין לקטן להניח תפילין עד שיהי' בן י"ג ויוס אחד (בעל העיטור). וכן נהגו ואין לשנות (לבוש רמ"א א"ח סי' ל"ז). ועכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן (מג"א). ובפמ"ג בא"ח ס"ק ד' מביא שקטן בן י"ב שנה ולומד ומבין יכול להניח תפילין. ועיין באה"ט בשם הב"ח והר"ש הלוי. ועיין בס' אות חיים סימן ל"ז ס"ק ה' שמוקבל מאבותיו הגאונים הקדושים ג"ע ז"ע וכן המנהג בעירו שלא להניח מקודם אפילו יוס א' וכי בשו"ת בית היולר סי' ג' כיון דחזינן דחסידים נהגו כדברי הרמ"א הדבר מסתבר שיש להם קבלה ע"ז מלדיקוס קדושים ושכ' וא"ת עדיף עיי"ש וכי בס' הדרת קדש הובא בטעמי מנהגים בשם הגאון הקדוש שר שלום מצעלוא ז"ע דטוב יותר שהתעוררות בחיבה יתירה שיש לו בהתחלת המלוא שיהי' בזמן החיוב מן התורה עיי"ש וכ"כ באות חיים הכל"ג ג"כ בשם אחד קדוש, והוסף מדילי' טעם הגון למאי דאייסקא הילכתא דהמניח תפילין לריך לזמר מהרהורי אשה ומי שאינו יכול טוב שלא יניח. והנה כי כן בני הנעורים שייך בהו הרהור ביותר ועד שלא הגיע להיות בר מלוא חששו לחומרא מחמת קדושת התפילין.

וכן פסק בסי' ערוך השולחן שאין לסמוך על שום קטן פחות מייג שנה להניח תפילין והלואי שיזכרו בקדושת תפילין בהיותו בן י"ג שנה עיי"ש :

יא. יתום מאב ל"ע המנהג שמתחיל להניח תפילין קודם שנעשה בר מלואו ובדע"ק תמה דאיפכא מסתברא דכיון דליכא אב ליכא חיוב חינוך. וכ"כ בסי' ערוך השולחן והובא באת חיים דאין טעם למנהג הזה. ובסי' הדרת קדש הג"ל כתב אולי הטעם כדי לזכות נפש הנפטר :

ב. לענין ברכת שהחיינו למי שמניח תפילין בשעה שנעשה בר מלואו. הטו"ז פסק דיברך בשעה שמניחן בפעם ראשון. והתבאר בסי' כ"ח כתב דאם מניחן קודם שנעשה בר מלואו אז לא יברך עוד בשנעשה בר מלואו. ולקטנים לא תיקנו ברכה. ובפרי תאר סי' כ"ח כי והביאו ח"ס אר"ח סי' כ"ה דאף אם הניחם בתורת חינוך מקודם מ"מ יברך כשמניחן בשנעשה בר מלואו דהברכה היא על כל מלות שעתיד לעשות כל ימיו והש"ך ביו"ד סי' כ"ח ס"ק ה' הניח בל"ע. ובתשו' חות יאיר סי' רל"ט הובא בבא"ט אר"ח ריש סי' ל"ח דאפילו מי שלא הניח מעולם לא יברך ברכת שהחיינו. וכי בשו"ת בית היולר סי' ג' הובא באורח"ח וכ"כ במשנה ברורה סי' כ"ב דהנכון שיכניס עלמו להתחייב בברכת שהחיינו מלד אחר כגון בגד חדש וכדומה וילבשנו קודם הנחת תפילין ויברך שהחיינו וילא מכל הספקות עיי"ש. גם לא ברירא אימת יברך שהחיינו קודם או לאחר הנחה ולהג"ל ילא מצית הספק גם בזה :

בא מלואו על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה ברו בר מלואו ביום שנכנס לחופה ומשמע דהיינו ביום שנכנס לשנת י"ד. (ילקוט חדש בשם הזהר מג"א סי' רכ"ה ס"ק ה') :

בב. סעודת בר מלואו הוי סעודת מלואו ושמה יוכיח עליה. ועושים שמחה ונותנים למקום שנת והודי' שזכה הנער להיות בר מלואו וגדול המלואו ועושה והאב זכה שגדלו עד עתה להכניסו בבגרות התורה בכללה כו' ומיד כשיגיע לייג שנה ויוס א' יעשו הסעודה ויחנכוהו לברך ברכת המזון ולהתפלל באקראי ואם נעשה שלא בזמנה גם אין ברור אי הביא ב' שערות למה יקרא

יקרא סעודת מלוה. ומי'מ נראה היכא שמחנכין הנער לדרוש על הסעודה מעין המאורע הוי סעודת מלוה. (יס של שלמה ב"ק פ"ק ז' סימן ל"ז בשנוי קלת):

בג. נער בר מלוה הוא חייב לעלות לתורה ציוס קריאת התורה שפוגע בו ראשון ודוחה לכל החיובים חוץ מחתן בשבת שלפני החתונה שמזמרים אותו ר"ל שהוא בחור שהס שוים ויפילו גורל ודוקא שיש לו עירנית [ר"ל תושב המקום ההוא] (מג"א סי' רפ"ב):

בד. מה שנוהגים ההמוניים לקרותו דייקא למפטיר נראה שהוא מנהג בטעות ועיין במג"א סי' רכ"ה ס"ק ד' בשם ל"ח דלכן מצדכין ברוך שפטרי בשעה שעולה לתורה שאז נודע לרבים שהוא בר מלוה. ע"ש. ותינה כשעולה בשבעה קרואים אבל במפטיר מה היכר יש שהרי עד עתה ג"כ עלה למפטיר:

בה. כשעולה לתורה בפעם ראשון יש לאביו לעלות אחריו ולעמוד שם עד שיסיימו הקריאה והנער מצדך ברכה

אחרונה ואח"כ אומר האב ברוך שפטרי מעונשו של זה. ויש נוהגין לצדך בשם ומלכות ברוך אתה יי אמי"ה שפטרי (או אשר פטרי) מעונשו של זה. ואם הוא מצדך בשם ומלכות אז השומעים עוין אחריו אמן. (שערי אפרים. ועיין שו"ע או"ח סי' רכ"ה ובמג"א ס"ק ד'). ויכול לצדך ג"כ בשעה שהנער מתפלל לפני התיבה בפעם ראשון (מג"א שם):

בו. כוונת הברכה שפטרי יש מפרשים שמצדך על זה שהבן הוא פטור מעתה שלא יענש בעון האב וכשהבן נענש על ידו שוב האב נענש ע"ז כמ"ש חז"ל כל מי שחברו נענש על ידו חין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה ולכן האב מצדך שמעתה נפטור מעונשו של זה. [לבוש מג"א מחילת השקל]. ויש מי שמפרש שהכוונה שעד עתה ה"י מחוייב לחנכו במלות ואם מתרשל בחנוכו הוא נענש ע"ז וכן אמרו במדרש פרשת תולדות ויגדלו הנערים אמר רבי עקיבא לריך אדם לטפל בבנו עד י"ג שנה מכאן ואילך לריך שיאמר ברוך שפטרונו כו' ולפי שאז נודע לרבים שהוא גדול שקודם לזה לא היו מעלין אותו לקרות בתורה לכן נהגו שיצדך עכשיו ברכה זו ויכוין האב בצרכתו ע"ד הפירושים שהזכרנו (מג"א. שער אפרים): בו

כו. יש עוד הרבה דינים השייכים להלכות צר מלוה ומספחים
 בשולחן ערוך אחת הנס וואחת הנס. וכאן לא הכחתי רק
 הלכות צר מלוה דשכיחי:

סימן לו. מאמרי חז"ל לפדיון הבן ולכר מצוה:

א. כל חרם בישראל לה' לכהן הה"ד ברונו רחם תזכור כי
 מה שהאדם מחרים נכסיו בא ע"י כעסו הכועס כאלו עובר
 ע"ו ושולט בו אל אחר סטרא דדינא משמאלא מדה דחרבא
 דמלאך המות ע"כ צוה הקב"ה לעשות מן חרם שהוא ברונו
 יעשה ממנו רח"ם והיינו שיתן לכהן דאתי מסטרא דיימנא
 היינו ברונו רחם תזכור גם כל פטר רחם מרמו ליה (ילקוט
 חרש ערך מצות ל"ד):

ב. בכור מסיטרא דמיכאל דרגיה כסף לבן ע"כ פדיון בכור
 כסף ה' סלעים כנגד ה' דאברהם כיון דהוא בדרגיה
 דאברהם דאיהו חסד כסף לבן (זהר שמות עמוד ע"ב):

ג. שאלו תלמידיו לר' אליעזר מאי דכתיב קדש לי כל בכור
 וכי הוי הגב"ה בכור א"ל אין קדש לי כל בכור אלא
 שנתקדש ונקרא על שם ישראל דכתיב בני בכורי ישראל
 כביכול עמהם הוי בשעת השיעבוד והיינו דכתיב שלח את
 בני ויעבדני ולא אמר שלח את בכורי. (מדרש בהיר.
 ילקוט אליעזר):

ד. קדש לי כל בכור. יצה"ר הוא ראשון ליציאה והוא אדמוני
 שלוקח הוזהמא שולט בפטרו וצריך פדיון (ילקוט ראובני):
 ה. קדש לי כל בכור אמר הקב"ה למה כשם שעשיתי יעקב
 בכור שנאמר בני בכורי ישראל כך אני עושה למלך
 משיח בכור שנאמר אף אני בכור אתנהו וכך קדש לי כל בכור
 (שמות רבה פ"ט):

ו. מהו לחדשיו יבכר למחדשי תורה שמחדשין את התורה
 בכל יום תמיד לבן בכור לאביו ולאמו שמחדש ד"ת שהכל
 שמחין בו כיצד אם יש לאדם בן בכור בבית רבו אם יש
 בו תורה שמחה מתחדש לו לאביו בכל יום עליו הכתוב
 אומר בן חכם ישמח אב כ"י (תנא דביא פ"ה):

ז. פקודא י"ג למעבד פורקנא לכריה (וזה"ק עיי"ל סעיף י"א):
 ח. ולקחת חמשת חמשת שקלים אמר הקב"ה אתם מכרתם
 בכורה של רחל זה יוסף בכ' כסף שהם ה' שקלים
 לפכך יהי כל אחד ואחד מכם פודה בנו הככור כה' סלעים
 מנה צורי (כמדבר רבה פ"ד):

מ. כי לי כל בכור במצרים גוי' לקחתים לי לקיים מה שנאמר
 זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה': (פסיקתא וזרת')
 י. מי מנה עפר יעקב. אמר מי יכול למנות מצות שעושין
 ישראל משעה שנולד עד שעה ששכ לעפרו. כשנולד
 אמו שומרת ימי לידה אם זכר נימול לשמונה בן חדש והוא
 ככור נפדה בחמש סלעים בן שלש אביו מחנכו לתורה ראוי
 למצות והוא בן י"ג שנה כו': (פסיקתא וזרת')

יא. ויגדל הילד ויגמל ר' אושעיה אמר נגמל מיצה"ר ליצר
 הטוב ורבנן אמרי שנגמל מחלבו, ועש אברהם משה
 גדול גדול עולמים ה' שם: (כ"ר פ"א)

יב. ויגדל הילד ויגמל חד אמר שנגמל מיצר טוב וחי'א
 מיצה"ר: (תנחומא פ' נח)

יג. ויהי ערב ויהי בקר יום אחד למה כתוב אחד ולא ראשון
 אלא ויהי ערב דא יצה"ר ואחי"כ ויהי בקר דא יצ"ט משום
 דיצה"ר מקדים לכא קודם שבא יצר טוב, אימתי בא יצ"ט
 לאדם יום אחד כשארם בן י"ג שנה בנימטריא אחד: (תולדות
 יעקב דמשק אליעזר)

יד. עד י"ג שנה בן לוקה בשביל' אב (ילקוט רות ועיין ילקוט
 חדש ערך מיתה אות מ"ט)

טו. טוב ילד מסכן וחכם, זה יצה"ט ולמה צווחין ליה חכם
 דהוא מכין לברייתא לאורחא טכא ולמה צווחין ליה
 מסכן דלית כל עמא שמעין ליה ולמה צווחין ליה ילד דהוא
 מזדווג לבר נש מתלת עשר ולעיל ממלך זקן וכסיל זה יצר
 הרע ולמה צווחין ליה מלך דכל איכרים שמעין ליה ולמה
 צווחין ליה זקן דהוא מזדווג לבר נש מטיילתא עד סיבותא
 ה"ד כי יצר לב האדם רע מנעריו משעה שנער ממעי אמו
 ולמה צווחין ליה כסיל דהוא מכין לבריית' לאורחא בישא: (ילקוט)

מז. ויגדלו הנערים ר' לוי אמר משל להדם ועצבונים שהיו גדלים זה ע"ג זה וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות וזה הולך לבתי ע"ז אמר ר"א צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה: (מד"ד)

יז. הלכה כמה דברים חייב אדם לעשות לבנו שנו רבותינו ה' דברים האב חייב לעשות לבן. האב זה הקב"ה והבן אלו ישראל כשם שהאב חייב למוץ את בנו כן עשה הקב"ה לישראל מל אותם ע"י יהושע עשה לך חרות צורים האב חייב לפדותו והקב"ה פדה ישראל שנאמר לפדות לו לעם כו': (מד"ד פ' שלח)

יח. שאלו תלמודיו את רבי מנין לנו הא דתנינא בן י"ג למצות א"ל ושי"ה ארבעים יכנו לא יוסיף א"ל וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת א"ל חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה א"ל אי"כ מפני מה אמרו חכמים אבות מלאכות ארבעים הסר אחת א"ל ושי"ה ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה א"ל אי"כ האיך כתיב ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה א"ל ושי"ה ויהי המבול ארבעים יום וארבעים לילה: (מדרש. הובא בילקוט אליעזר)

יט. שלשה עשר שנה של האדם קודם שבא היצר טוב נקראו ימי הערלה דוגמת שלש שנים יהי ערלה שבאילן: (זהר לך. ילקוט חרש)

כ. כל מי שזוכה לייג שנים ואילך ולומר תורה איקרי בן לכנסת ישראל ומי שזוכה לעשרים שנה ואילך ולומר תורה איקרי בן להקב"ה וע"ז דוד כשהגיע לייג שנה ונכנס לשנת י"ד אמר ר' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך היום את משכת לך נשמה קדושה אבל מקדמת דנא לא דהוי בשני ערלה (עיין לעיל אות י"ט) ולכן אמר אני היום ילדתיך שהשכינה מקרי אני אבל בשלמה כשהגיע לכ"י שנה אמר כי בן הייתי לאבי זה הקב"ה: (זהר שמות. משפטים ילקוט חרש)

אהל דוד

חידושי אנרתא מכתבי א"י הנאון הקדוש מו"ה דוד דייטש
וצ"ל אבדק"ק עיר חדש בעהמח"ם אהל דוד על ש"ם.

בראשית. מ"ר. חסד ואמת נפגשו לדק ושלום נשקו חסד אמר יברא
שהאדם גומל חסדים ואמת אמר אל יברא שכלו
שקרים שלום אמר אל יברא שכלו קטנות לדק אמר יברא שהוא
עושה לדקות מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד
ותשלך אמת ארלה והקשה השליה דף קמ"ד דלמה הולרך להשליך
אמת ארלה הלא מטה כלפי חסד, ומתוך דלבריאח האדם הי'
בהכרח להיות חיזה זכות והמתנגדים אמרו שאין כאן שום זכות
ואמת אמר אל יברא כי חסד של ב"ח אינו רק לתשלום גמול
לדק אומר יברא בשביל הלדקה ושלום אמר אל יברא שהעיקר
לדקה להיות נותן בסדר פנים יפות בשלום ואהבה ולא בעו"ה
כמו שנותנים לדקה בריבות וקטנות וכפיות ב"ד מה עשה
הקב"ה השליך אמת ארלה כלומר שיש גם חסד של אמת דהיינו
מה שעושים עם המתים לקברם בארץ וזה אמת מארץ תלומח
עכ"ל. ולי נראה ע"ד שכתבו המפורשים דלכך מטה כלפי חסד
משום דמחשבה טובה הקב"ה מלרף למעשה ולא המחשבה הרעה
א"כ ממילא יש כאן רוב של זכיות. אבל בע"א מלטרף גם
המחשבה למעשה וכתיב למען תפוש ישראל בלגס ומטעם זה
כתב התורת חיים ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ויעשה
מורה על העתיד שמחשב לעשות פסל ע"ש וידוע דמחלוקת חמיר
מע"א דכתיב חבור עלזים אפרים הכה לו חלק לבס עתה
יאשמו. וכ"כ אמרו כל המחליף בדיבורו כאלו עובד ע"א לכך
הולרך להשליך אמת ארלה כי אם האדם כולו שקרים הוא כע"א
ולא יכול הטות כלפי חסד כהג"ל:

יתרו. פוקד עון אבות על בניס. הקשה כלי יקר למה לא
כתוב פוקד עון אבות לבנים כמו דכתיב בסיפא נולד
חסד לאלפים. ונראה דש"ס רמי דכתיב פוקד עון אבות וכו'
וכתיב לא יומתו גוי ובנים על אבותם. ובס' חסידים כתב לחלק
דאם עושה עבירה בשביל להניח ממון לבנים כמו גזל ודומה
וכיון

וכיון שעשה בסיבת בניס והמה גרמו וזאה תקלה על ידס
 נענשו הבניס כדאיתא במס' סנהדרין אשריהס תשרפון באש
 הואיל וזאה תקלה על ידס אבל עזירה שפוסה להנאת עלמו
 כמו זנות לא נענשו הבניס וזזה מיושב הפסוק פוקד עון אבות
 על בניס ומושך עלמו ואחר עמו. ועל בניס פירושו בשביל בניס
 כמו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה עון אבות
 שפושס בשביל בניס כמו גזל אז נענשו גם הבניס. וזזה י"ל
 הפסוק עושה עושר ולא במשפט וכי' ואחריתו יהי' נצל דבניס
 נקראו אחרית כדכתיב ואחריתכן בסירות דוגה עמוס סי' ד'.
 וכן יש לפרש אל תבט אחריו כאשר כתב כ"י על פסוק לא
 תפאר אחריו. וגם יש לפרש לא תפאר אחריו כמו שהוא מפרש
 בשפתי דעת אל תבט אחריו אל מעשה קדום שהס גרועים ממך
 ואתה לדיק בערכס ואל תעמוד בערכס בכל הככר רק המלט ההרה
 אל אברהם כ"י יש לפרש לא תפאר אחריו שהמה גרועים ממך :

ויקרא. כתב הרב בעל תולדות יצחק דלמה העולה כולה כליל
 ולא החטאת משום משל לז' בני אדם שהביאו דורן
 למלך אחד אוהבו ואחד שונאו הדורן של אהבו אוכל אותו כולו
 להורות שקבלו בסבר פנים יפות. והדורן של שונאו אוכל מעט
 ממנו להורות שאינו שונאו כמו מקדם כל כך והשאר נותן
 לעבדו לאכול. וכן מי שהרהר בעזירה ולא חטא בפועל אוהבו
 הוא יתברך. אבל בחטאת שחטא בפועל אוכל קצת והשאר נאכל
 לכהניס ע"כ. וקשה א"כ בעני שמביא מנחה שהוא נגד העולה
 למה לא תהי' כולה כליל. ונראה דכתבו דקרבן הוא כנגד החטא
 ועולה בא על הרהור עזירה כמו דאיתא במדרש והעולה על
 רוחכם. ככה יעשה חיוב העלה עולות אולי חטאו בלצם. והנה
 העשיר מן הסתם מהרהר בעזירות מה שהוא לבניו וכין המקום
 כמו זנות א"כ גם קרבנו כולה לגבוה וכליל כנגד העזירה
 שמהרהר בלבו אבל העני שמהרהר עזירה נגד בני אדם שחושב
 לגזול וכדומה לכן קרבנו שמביא מנחה נאכל השיריים לכהניס
 כמו הוא שמהרהר לגזול רבים בא קרבנו לתקן זה ע"ד שאמרו
 גזל ואינו יודע למי גזל יעשה לרכי רבים כדאיתא ביצה דף
 כ"ט. והנה במדרש קהלת דף ל"ה ד"ה שמור רגלך איתא שמעון

סיכנא ה"י חוסר צורות אמר לריב"ז אני גדול ממך שאני עוסק בצרכי רבים אמר לו אם בא אדם לידך לדין או לשאלה אתה אומר לו שמה מן הצור הזה ע"ש משמע דמי שמורה הוראה לרבים ומורה בין מותר לאסור זה מקרי יותר לרכי רבים לכן העניי שמהרהר לגזול רבים מחוקן בקרבן שיהי נאכל לכהנים באשר שהכהנים כתוב אללם ואת עמי יורו בין קדש לחול בין עמא לטהור יודיעום כדאי ביחזקאל ס"י מ"ד וא"כ אין לך לרכי רבים יותר מזה :

קרח. קרואי מועד אנשי שם. ודרשו רז"ל שהיו יודעים לעבר השנים ולקבוע חדשים. והקושי מבואר מה זה שייך לכאן. ונראה ע"ד שכי' שליה דאם לא ה"י קטרוג הירח ומיעוט הירח לא היו לריבין לעבר השנה כי ה"י מהלכס שזה וה"י משתמשים בכח אחד וסינוכס ומהלכס שזה ועתה שנתפרדו אין מהלכס שזה ולריכיס לעשות ז' עיבורים במחזור כדי להשוות שנת הלכנה לשנת החמה כדי שיבואו פסח בחדש האביב וסוכות בזמן האסיף ובמס' ז"ב איתא דכל תלתין יומין מהדרי' לגינס וכחז הפרדס רוד דגבי שעיר איתא אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח ולכן כל תלתין יומין לדקו עליהן הדין שה"י ראוי לקחת מוסר מירח וא"כ י"ל דלכך אמר קרואי מועד שיודעין לעבר שנים ועיבור שנים לסיבת קטרוג הלכנה שקינאחה לחמה. והיה להם לקחת מוסר שלא יתקנאו בגדולת חבירו ואעפ"י לא נזהרו והודיע הכתוב גדול חטאם. עוד י"ל לדעת הב"י של השליה שכי' שהנשיאים כוונתם לש"ש ה"י להיות כבוד השכינה חוסף עליהם לקיים התורה והמלות לזה רמו קרואי מועד אנשי שם יודעים לעבר השנים ועיבור היא מסכת קנאת הלכנה ובודאי לא יכשלו בעוון קנאה :

ברק. וירא את ישראל שוכן לשבטיו וכו' מה טובו אהליך יעקב. ונראה דשייכי אהדדי דהנה אהל קאי על בתי כנסיות ובתי מדרשות כאמור ויעקב איש תם יושב אהלים. ותפלה במקום קרבן וקרבן גזול פסול כ"כ בתפלה אם יש בידו גזל אין תפלתו נשמעת וכמאמר איוב על לא חמס בכפי ותפילתי זכה לכן כשראה ישראל שוכן לשבטיו ואמרו ז"ל שאין פתחיהן מכוונות

מכוונות ואין אחד רואה במשא ומתן של חבירו אמר אז מה טובו אהליך אבל לולא זה אין התפלה מועיל. וכן פירש א"ח הרב זלטיה גם כי תרבו תפלה דהוה יתברך מאזה לתפלתן של לדיקים איכני שומע ידיכס דמיס מלאו. עוד י"ל דלפעמים אדם גזול את חבירו ולדעתו יחשוב שהוא עושה כדון אבל הדין נותן ומן הראוי להיות שואל אלל לומדי תורה וכמו גבי דוד דכתיב יפה עיניס שנמלך בסנהדרין ולעיל כתיב שוכן לשבטיו הכוונה ששכנו תמיד אלל שופטיהם כדכתיב לא יסור שבט מיהודה וקס שבט מישראל וא"כ שאין בידם גזול אמר מה טובו אהליך יעקב וכה"ל:

פנחס. ויכפר על בני ישראל. הקשה בעה"ט דהי"ל אשר כפר. ונראה דאיתא בזהר דקב"ה נטיר להאי דמא דנפיק מיוקא בשעת מילה ומניחו וכאשר מגיע לו אחזה לרה זוכרו והוא כדס קרבן. וכ"ז כשאינו פוגע בערוה אבל זולת זה נמשכה לו ערלתו. ולכן כאשר הרג פנח' לומרי ושאר ישראל שמרו עלמי מלנו' אז ממילא נשאר ויכפר על בני ישראל להבא כדברי הזהר הנ"ל:

במשותף. וידבר ה' אל משה דבר אל ראשי המטות וכו' ולעיל כתיב לבד מנדריכס ונראה דאיתא מס' סוכה כ"ד מעשה בר"א ששבת בסוכתו של ר' יוחנן בר אילעי והגיע חמה לסוכה א"ל מה שאפרוש עליו סדין אמר לו אין לך כל שבט שלא העמיד ממנו שופט ומסיק מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפיו רבו. וראיתי בכתיבי של הרב מו"ה שאול מוכיח לתרן אס מפני שלא אמר דבר מה שלא שמע וכו' למה דוקא אמר ליי אין כל שבט וכו' ואיך שייך זה בזה ותירון הוא ז"ל דהנה הקשה הרב מו"ה הרש באלהוור על הא דלריכין להעמיד שופטים בכל שבט הלל איתא במס' יומא דף כ"ו אמר רבא לא משכחת לורבא מרבנן דמורי אלא דאיתא משבט לוי או מישכר לוי דכתיב יורו משפטין ליעקב וישכר דכתיב ובני יששכר יודעי בינה לעתים. ומתרן דהשופטים באמת למרו אלל שבט לוי או אלל ישכר ובאמת לא אמרו דבר מה שלא שמעו מפיו רבו. חה רמו לו שאמר אין לך כל שבט שלא העמיד שופט וקשה מה מהני הלל לא משכחת לורבא מרבנן דמורי רק משבט לוי או מישכר ע"כ שלא אמר רק מה ששמע מפיו רבו. וכסס הגאון

מריה אברהם אביד דק"ק פפ"ד מתרן דחיתא בנמ' זיק דף
 י"ז אמר ר"י משום רשב"י מ"ד אשריכם זורעי על כל מים
 משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובג"ח ואז זוכים
 לנחלת ב' שבטים ומסיים חוכה לבינה כי ישכר דכתיב ומצני
 ישכר יודעי בינה וכי ח"כ משכחת שעוסקים בתורה ובג"ח
 ואז זוכים להורות לעם ה'. וכחכ מריה שאל מוכיח שזה הכונה
 איש במתנת ידו וסמך שופטים ושופטים תתן לך בכל שפירך.
 וגם הכונה ויהי דוד עושה משפט ולדקה ויהי עמו ודרשו חז"ל
 שהלכי כמותו. ולכך שפי' נסמכה שמסיי' לבד מנדריכי' זה לדקה וע"כ
 שייך שפיר דבר אל ראשי המטות שכולן בכלל יורו לעם כהניל:
ואתחונן. ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדיו לה יאמר לשונאיו
 אל פניו ישלם לו ונראה דשמעתי בשם הגאון בעל
 כרתי ופלתי דאיך משכחת משלם לשונאיו שמשלם בעוה"ז כדי
 להאבדיו מעוה"ז הלא יפה שעה אחת בעה"ז מכל חיי העוה"ז
 ומיין דמשום כך איחא בש"ס דמגילה שרואה בשונאיו שנאמר
 כל לורריו יפיה בהם ונילוח הוא מעין עולם הבא ע"כ. ובחובת
 הלבבות כתב דלכך ברא הוא יתברך השכחה שאם עושה אדם
 לחבירו שישכח למען לא יהי עברתו שמורה נלח וא"כ אם רואה
 בשונאיו מיד איזה נקמה אז הוא הנאה בשלימות זה הכונה
 ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדיו מן העוה"ז לקבל שכרו בעה"ז
 מן המלות שעשה רק איך משכחת הלא יפה שעה אחת בעוה"ז
 מכל חיי עוה"ז לכן מסיים לה יאמר לשונאי כלומר שהחוטא
 רואה בנקמת שונאיו לה יאמר שרואה מיד נקמת שונאיו ונילוח
 מעין עולם הבא:

עקב. ארץ אשר אבניה ברזל. ודרשו רז"ל אלא בוני' אלו ת"ח
 והקשה כי איך שייך זה בפסוק זה, ונראה לפי דכתיב
 ואכלת ושבעת וברכת את ה' והאי את מיותר וכבר הרגישו
 רז"ל ונראה שרמו הכתוב כי כאשר תאכל ותברך תראה שיהי
 ה' עמך והאי את משמע כמו את חלקים התהלך נח שפירוש
 עם שלא תאכל גזל שאז אין ה' עמך כדכתיב מי יעלה בהר
 ה' נקי כפיס כמו מוראה של עוף שאינו נקרב שניזון משל גזל
 רק אין אדם רואה חובה לעלמו והוא בעלמו יחשב שאין זה

גזל לכן הקדים ארץ אשר אבניה ברזל חלו ת"ח אשר יגידו לך
דבר משפט ותוכל לסמוך עליו וגם יגידו מה אסור ומה מותר
וזוה יהי' ה' עמך כמו שפרש"י על ואנשי קדש תהיון לי :

ברכה. ורא קם נביא עוד בישראל כמשה. ונראה ע"ד דא'
במדרש יתרו סו"ס כ"ה בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד
מלאכי שכל נביאים קבלו נבואתם בהר סיני ושייך שפיר ולא קם
כי כל נביאים קבלו מהר סיני וכן איתא שם א"ר יצחק מה שהנביאים
עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני :

ישעיה. יען כי נגש העם הזה וכשפתיו כדדוני ולבו רחוק
וכו' לכן הנני יוסיף להפליא וכו' וקשה מה מדה כנגד
מדה היא זה. ונראה דא"י במדרש דלדיק נוטל עליו החטא מן
הדור שאומר למה"ד די ומפרש הת"ח דלדיק שקול כנגד כל
ישראל דכתיב היא משה דמשה הוא שקול כנגד כל ישראל
ואיתא בתנחומא דתפלה עדיף מקרבן דכתיב לא תוסיפו וכו'
למה לי רוב זבחיכם גם כי תרבו תפלה אינו שומע מכלל
דתפלה עדיף וא"כ אם מתפללין בכוונה אז התפלה מכפר אך
אם אין מתפללין בכוונה ותפלה עליו למשא וממחר ללאת
מזיהכ"נ או מדברים דברים בטלין בזה"כ"נ אז הדיק מת לכפר
ושפיר הוא מדה כנגד מדה: וז"ש דוד על צמותיך חלל דמאחר
שאתה גבוה ושקול כנגד כל ישראל לכן הוא חלל לכפר והנביא
לזוה שבעתי עולות מריאים ודס פרים ועתודים דהוא דס לדיקים
שנשפך שבעתי: ושזב אמר דוד בנות ישראל אל שאלו בכינה
המלבישכם שני עם עדנים ופירשתי ע"ד שמפרש א"ז ז"ל על
כי תראה ערום וכסיתו דהיינו מי שהוא ערום בלא מלות דע"י
מלות עושין לבוש אמרו בנות ישראל כנגד שאלו יען ששאלו
השפיע לכל ישראל כמו זכר לנקיבה. ואמר המלבישכם שני עם
עדנים היינו שהשיא עלות לישראל לעשות מלות :

בגמרא. הראו לרי אבוהו י"ג נהרי אפרסמון אמר חלו למאן

אמרו לרי אבוהו אמר ואני אמרתי לריק יבעתי

אכן משפטי את ה' ופעולתי את חלקי. והוא תמוז ח"ו לומר שרי
אבוהו יסבור שלריק יגע. ונראה לומר דהנה כתיב זה דרכם
ככל למו. וכתב המרש"א ז"ל דקאי אקרא שלפניו דכתיב ואדם

ביקר כל ילין שיודעים שזו דרכם שלא ילין ביקר. אבל חלב
הכסל מעכבן דהיינו טובות שיהי' להם בעוה"ז. ולי נראה דקמי
על פסוק זה בעלמנו שאמר ואחריהם צפיהם ירלו סלה והוא
כי האדם רודף בעוה"ז אחר הממון הוא לו לפעמים למוקש
ולא מחכמה שאל את זאת כי לא יקה אתו מאומה ותכלית
הרדיפה הוא רק להניח לבניו אחריו. וזה שאמר ואחריהם
צפיהם וכו' דהנה הצנים נקראים אחרית של אדם ואחריהם
צפיהם ירלו סלה שכל טענותם צפיהם הוא שמניחין לאחריהם
אבל באמת זה דרכם כסל למו להם נחשב לכסל ולחולת. ומה
שאמר אדם ביקר וכו' נראה שהסמ"ג כי דמלאכים נבראו ביום ג'
שנאמר המקרה במים עליותיו כו' וכתיב בתרי' עושה מלאכיו
רוחות ומלאכת המים היתה ביום ג' ובהמות נבראו אח"כ
והאדם נברא אח"כ ביום ו"ו. דהנה המלאכים יש להם דעת
לעבוד את ה' ואין להם יצר ותאוה. ולבהמה יש יצר ותאוה
ואין לה דעת לעבוד את ה' והמלאכים אם יעבדו את ה' אין
להם לקבל שכר ובהמה אם לא יעבדו אין להם לענוש הואיל
ואין להם דעת ולאדם חזר דעת כמלאך ויצר כבהמה והנה
נתעוררו באדם מלחמות כח הבהמיות שבו יתאוה לאכול וכח
הרוחניות יתאוה לעשות מע"ט. וזה אדם ביקר כל ילין אם אינו
לן בלותו יקר שבו נמשל כבהמות נדמה כתיב ונדמו קרי כי
בחיים הוא אי' ובמותו הם ג' שפירד הרוחניות מן הבהמיות.
והנה לריך האדם לעשות כל הנאותיו בעוה"ז למען יהי' חזק
לעבוד בוראו ב"ה ויקבל שכר גם על הנאותיו. וזה שאמר ר'
אבה כי הנה הראו לו שכר גם על הנאות עוה"ז. והרמב"ם
כי שעסקי עוה"ז המה לחרפה בעיני המלאכים ואמר ואני
אמרת לריק יגעתי כי יגיעותי המועטים וההכרחים להחיות את
נפשי להנות מעוה"ז המה לריק כי לא הם נחשבים בעיני כלום
אכן משפטי וכו' ופעולתי את חלקי כפל הדבר כי נתן שכר על
המנות. וגם על הנאות ותענוגי עוה"ז :

ת ו ש ר ב " ע .



לוח השעות והתיקון

דף כה ע"ב. בין שורה י' ושורה י"א חסר — דמילת בזמנה
 חמירא משנת דהרי מילה בזמנה דוחה שנת
 ע"ט, והנה ודאי אין לפקפק בזה לענין המבואר לקמן סימן ז'
 סעיף י"ז — :

דף כז ע"ב. שורה ט' קודם תיבת עיי"ש ל"ל ובסוף דבריו
 כי דמילת עדיין ל"ע דאפשר דלא שייכא למלות
 מילה ורק משום סכנה ומקרי פירש אף קודם שמאן:

דף מג ע"א. סעיף כ' בשם מהר"ם ש"ק דאם אין מניחין
 למנוח אל יקבל למול בלא מילת, ובשם ס' כורת
 הברית דאם א"א בשום אופן למנוח יקבל למול ולמנוח ע"י כלי
 או ספוג ולא ייחוו ערל — הנה הכוונה מבוארת דייגא דמהר"ם
 ש"ק דאם אין מניחין למנוח ר"ל בשביל שרולה האז בשאט נפש
 לעבור על דברי חז"ל שלא למנוח בפה אזי אין אנו נזקקין לו
 למולו ודינא דבעל כורת הברית דאם א"א בשום אופן למנוח
 בפה מאיזה סיבה שתהי שברור שמעכבת המילת ועיי"ן בהכרח
 תחבטל המילת ולא בשביל אז קל המקיל במלות חז"ל אז ימולו
 ואל ייחוו ערל. וסיים בה בכורת הברית דבכה"ג אף מהר"ם
 ש"ק מודה עיי"ש והגאון הקדוש אבדק"ק מונקאטש שליט"א
 במכתבו אלי כתב דלא נהירא לי דברי בעל כורת הברית
 להסב דעת מהר"ם ש"ק דמודה בכה"ג. אדרבה יש להוש דלא
 תיפוק חורבא מיניה עיי" המתחדשים המתכוונים לבטל מלות מילת
 עכמ"ד. ועיי"ן לעיל סי' י"ב סעיף ל"ב בעובדא דהגאון ח"ס זל"ל:
שם שורה התחתונה. אי לריך. ל"ל. אי אריך :

דף נא ע"ב. שורה כ"א קודם תיבת ובזה. ל"ל. או אבך
 דערמאטאל :